

Міністерство освіти і науки України
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ВІСНИК
ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Випуск 2 (117)

Науковий журнал,
заснований у серпні 1998 року

Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
Житомир
2024

Видається за рішенням вченої ради Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 11 від 25.06.2024 року).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Григорій Грибан**;
Заступник головного редактора – доктор педагогічних наук, професор **Олена Антонова**;
Заступник головного редактора – кандидат педагогічних наук, доцент **Наталія Бірук**.

Члени редакційної колегії:

Аргіропоулос Дімітріс – доктор педагогіки, професор факультету педагогічних дисциплін (Італійська Республіка);

Зюлковський Пшемислав – доктор гуманістичних наук у галузі педагогіки (Республіка Польща);

Лукач Едуард – доктор філософії в галузі педагогіки, доцент, доцент кафедри андрагогіки факультету гуманітарних та природничих наук (Словацька Республіка);

Фантоззі Донателла – доктор філософії у галузі педагогіки, професор у галузі спеціальної педагогіки (Італійська Республіка);

Антонов Олексій – кандидат філологічних наук;

Васянович Григорій – доктор педагогічних наук, професор;

Вербовський Ігор – кандидат педагогічних наук, доцент;

Вітвицька Світлана – доктор педагогічних наук, професор;

Вознюк Олександр – доктор педагогічних наук, доцент;

Дубасенюк Олександра – доктор педагогічних наук, професор;

Жуковський Євгеній – кандидат педагогічних наук, доцент;

Коновальчук Іван – доктор педагогічних наук, доцент;

Кривонос Олександр – кандидат педагогічних наук, доцент;

Ленчук Іван – доктор педагогічних наук, професор;

Лобода Світлана – доктор педагогічних наук, професор;

Мирончук Наталія – доктор педагогічних наук, доцент;

Новіцька Інеса – кандидат педагогічних наук, доцент;

Павленко Віта – доктор педагогічних наук, доцент;

Павлик Надія – доктор педагогічних наук, доцент;

Плахотнік Ольга – доктор педагогічних наук, професор;

Пронтенко Костянтин – доктор педагогічних наук, професор;

Романюк Руслана – доктор педагогічних наук, професор;

Сейко Наталія – доктор педагогічних наук, професор;

Сидорчук Нінель – доктор педагогічних наук, професор;

Щерба Наталія – доктор педагогічних наук, доцент.

Свідоцтво Міністерства юстиції України про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації

КВ № 23684-13524 ПР від 27.12.2018 р.

Наукове періодичне видання

Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки: науковий журнал / [Гол. ред. Г.П. Грибан, заст. гол. ред. О.Є. Антонова, Н.П. Бірук]. Житомир: Вид-во Житомирського держ. ун-ту імені І. Франка, 2024. Вип. 2 (117). 231 с.

Журнал "Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки" внесено до переліку наукових фахових видань України (Категорія "Б"), в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата педагогічних наук – наказ МОН України № 409 від 17 березня 2020 р.

Журнал індексується в таких наукометричних та реферативних базах:

Index Copernicus, Google Scholar, Ulrich's Periodicals Directory, CiteFactor, WordCat, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CrossRef, Scilit, Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.

Сайт видання: <http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua>

Макетування: **Кривонос О.М.**

Коректор англomовної версії: **Антонов О.В.**

В усіх статтях збережено орфографію та пунктуацію авторів.

Підписано до друку 27.06.2024 р. Формат 60x90/8. Папір офсетний. Гарнітура Bookman Old Style.

Друк різнографічний. Ум. друк. арк. 19.8 Обл.-вид. арк 26.7. Тираж 100. Замовлення 57.

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

Житомирський державний університет імені Івана Франка є суб'єктом у сфері друкованих медіа згідно

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 540 від 20.07.2023 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua

Україна, 10008, м. Житомир, вул. В. Бердичівська, 40. тел. (0412)431195, 431417

Ministry of Education and Science of Ukraine
Zhytomyr Ivan Franko State University

**ZHYTOMYR
IVAN FRANKO
STATE UNIVERSITY
JOURNAL**

PEDAGOGICAL SCIENCES

Volume 2 (117)

Scientific journal,
founded in August 1998

Zhytomyr Ivan Franko State University Press
Zhytomyr
2024

*Approved for publication by the Academic Council of Zhytomyr Ivan Franko State University
(protocol № 11 dated from 25.06.2024).*

EDITORIAL BOARD:

Editor-in-chief – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor **Grygoriy Griban**;
Co-editor-in-chief – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor **Olena Antonova**;
Co-editor-in-chief – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent **Nataliia Biruk**.

Argiropoulos Dimitris – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor of the Faculty of Pedagogical Disciplines (Republic of Italy);

Ziulkovskyi Pshemyslav – PhD in Humanistic Sciences (the Field of Pedagogy) (Republic of Poland);

Lukac Eduard – PhD in Pedagogy, Docent, Associate professor of the Department of Andragogy of the faculty of humanitarian and natural sciences (Slovak Republic);

Fantozzi Donatella – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor in the Sphere of Special Pedagogy (Republic of Italy);

Antonov Oleksii – Candidate of Sciences (Philology);

Vasianovych Hrvhorii – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Verboskyi Igor – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;

Vitvytska Svitlana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Vozniuk Oleksandr – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;

Dubaseniuk Oleksandra – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Zhukovskyi Yevgenii – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;

Konovalchuk Ivan – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;

Kryvonos Oleksandr – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;

Lenchuk Ivan – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Loboda Svitlana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Mvronchuk Nataliia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;

Novitska Inesa – Candidate of Sciences (Pedagogy), Docent;

Pavlenko Vita – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;

Pavlyk Nadiia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent;

Plakhotnik Olga – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Prontenko Kostiantyn – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Romaniuk Ruslana – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Nataliia Seiko – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Sydorchuk Ninel – Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor;

Shcherba Nataliia – Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent.

**Certificate of the Ministry of Justice (Ukraine) on the State Registration of Print Media
KB № 23684-13524 IIP from 27.12.2018**

Scientific Periodical

Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences: scientific journal / [editor-in-chief G. Griban, co-editor-in-chief O. Antonova, N. Biruk]. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University Press, 2024. Vol. 2 (117). 231 p.

"Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences" is included in the list of scientific professional publications of Ukraine (B category), which can publish the research results of the thesis for a Doctoral and Candidate Degree in Pedagogy – Resolution of Ministry of Education and Science of Ukraine № 409 from March 17, 2020.

The journal is indexed in: Index Copernicus. Google Scholar. Ulrich's Periodicals Directory, CiteFactor, WordCat, Bielefeld Academic Search Engine (BASE), CrossRef, Scilit, Vernadsky National Library.

Website: <http://pedagogy.visnyk.zu.edu.ua>

Modelling: **Kryvonos O.M.**

Proofreader of English-language Edition: **Antonov O.V.**

Authors' spelling and punctuation are preserved in the articles.

Signed for printing 27.06.2024. Size 60x90/8. Offset Paper. Font Bookman Old Style.

Risograph printing. Conventional printed sheets 19.8. Printed sheets 26.7. Number of copies 100. Order 57.

Zhytomyr Ivan Franko State University Press

Licence of the Subject of Publishing: Series ZhT № 10 from 07.12.04.

Zhytomyr Ivan Franko state university is a subject in the field of print media according to the Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting No. 540 dated 20.07.2023.

(E-mail): zu@zu.edu.ua

Ukraine, 10008, Zhytomyr, Velyka Berdychivska Str., 40. tel. (0412)431195, 431417

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

UDC 378.012:001.8

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.1

HISTORICAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF DIGITALIZATION IN MODERN SOCIETY

I. A. Verbovskiy*, S. P. Kulyk**

The article is devoted to issues of the development of digitalization in modern conditions. Digitization has become a key driver of social development in recent years, transforming various aspects of our daily lives. From communications and entertainment to education and healthcare, the impact of digitization can be seen everywhere. Historically, the roots of digitization can be traced back to the development of computers and the Internet in the mid-20th century. The topic of the historical development of digitalization is extremely relevant in today's world for several reasons. It helps to better understand how technological innovations have shaped modern society, as well as predict future trends and challenges. The purpose of the article is to analyze the main historical stages of the development of digitalization of modern society. The methodological basis of the research is scientific-empirical methods, namely the collection and comparison of information, complex methods of analysis, synthesis and generalization, and the theoretical basis is the scientific works of domestic scientists, as well as the legislative base. It was determined that the development of digitalization in modern society was shaped by a number of historical milestones and technological achievements. It noted that from the early days of computing and information theory to the current era of artificial intelligence and the Internet of Things, digitalization has profoundly affected every aspect of human life, leading to better connectivity, efficiency and new opportunities for the future. Successful digital transformation can create new opportunities for development, improve the quality of life and ensure the sustainable development of society. Digitization has had a special impact on the development of education in various countries, and also in Ukraine. It allows you to personalize educational processes, develop new forms of interactive learning, promotes cooperation and communication, and improves the management of educational institutions. The successful integration of digital technologies into education opens up new opportunities for learning and professional development, preparing students for the challenges of the modern world.

Key words: digitalization, electronicization, computerization, informatization.

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent,
Head of the Educational Department
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
super_iagrik2011@ukr.net
ORCID: 0000-0001-7202-3429

** Graduate of the Second (Master's) Level of Higher Education
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
jokermania363@gmail.com
ORCID: 0009-0003-1646-6710

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

І. А. Вербовський, С. П. Кулик

Статтю присвячено питанням розвитку цифровізації в сучасних умовах. Цифровізація стала ключовим рушієм суспільного розвитку в останні роки, трансформуючи різні аспекти нашого повсякденного життя. Від комунікацій і розваг до освіти та охорони здоров'я – вплив цифровізації можна побачити всюди. В історичному плані коріння цифровізації можна простежити до розвитку комп'ютерів та мережі Інтернет у середині 20 століття. Тема історичного розвитку цифровізації є надзвичайно актуальною в сучасному світі з кількох причин. Вона допомагає краще зрозуміти, як технологічні інновації формували сучасне суспільство, а також прогнозувати майбутні тенденції та виклики. Метою статті є аналіз основних історичних етапів розвитку цифровізації сучасного суспільства. Методологічною основою дослідження є науково-емпіричні методи, а саме збирання та порівняння інформації, комплексні методи аналізу, синтезу та узагальнення, а теоретичною – наукові праці вітчизняних учених, а також законодавча база. Визначено, що розвиток цифровізації в сучасному суспільстві був сформований низкою історичних віх і технологічних досягнень. Зазначено, що від перших днів обчислювальної техніки та теорії інформації до нинішньої ери штучного інтелекту та Інтернету речей, цифровізація глибоко вплинула на кожен аспект людського життя, що призвело до кращого підключення, ефективності та нових можливостей для майбутнього. Успішна цифрова трансформація може створити нові можливості для розвитку, підвищити якість життя та забезпечити сталий розвиток суспільства. Цифровізація справила особливий вплив на розвиток освіти в різних країнах, і також в Україні. Вона дозволяє персоналізувати освітні процеси, розвивати нові форми інтерактивного навчання, сприяє співпраці та комунікації, а також вдосконалює управління освітніми установами. Успішна інтеграція цифрових технологій в освіту відкриває нові можливості для навчання та професійного розвитку, готуючи студентів до викликів сучасного світу.

Ключові слова: цифровізація, електронізація, комп'ютеризація, інформатизація.

Introduction of the issue.

Digitalisation has become a key driver of societal development in recent years, transforming various aspects of our daily lives. From communications and entertainment to education and healthcare, the impact of digitalisation can be seen everywhere. Historically, the roots of digitalisation can be traced back to the development of computers and the Internet in the mid-20th century.

The first digital computers were developed in the 1940s, paving the way for the digitisation of data and information. The invention of the Internet in the 1960s further accelerated the process, enabling global data sharing and communication. Over the years, advances in technology have made digitalisation more accessible, leading to its widespread adoption across industries.

Digitalisation has had a significant impact on social relations, especially economic relations, by providing new electronic resources, including digital

Постановка проблеми.

Цифровізація стала ключовим рушієм суспільного розвитку в останні роки, трансформуючи різні аспекти нашого повсякденного життя. Від комунікацій і розваг до освіти та охорони здоров'я – вплив цифровізації можна побачити всюди. В історичному плані коріння цифровізації можна простежити до розвитку комп'ютерів та мережі Інтернет у середині 20 століття.

Перші цифрові комп'ютери було розроблено в 1940-х роках, що проклало шлях до оцифрування даних та інформації. Винахід Інтернету в 1960-х роках ще більше прискорив процес, уможлививши глобальний обмін даними та комунікацію. Протягом багатьох років прогрес у технологіях зробив цифровізацію більш доступною, що призвело до її широкого впровадження в різних галузях.

Цифровізація справила значний вплив на соціальні відносини, особливо економічні, забезпечивши появу нових електронних ресурсів, зокрема цифрових

platforms, chatbots, self-learning artificial intelligence programs, Internet of Things technologies, etc. But to use these services, it is first necessary to make sure that people have sufficient digital literacy [15].

The topic of the historical development of digitalisation is extremely relevant in the modern world for several reasons. It helps to better understand how technological innovations have shaped modern society, as well as to predict future trends and challenges.

Current state of the issue. Many scholars have studied the development of digitalisation. In particular, the works of I. Kozubai [4], F. Khalili [6], I. Yakushko [16], M. Zagriychuk [17] and others were devoted to this topic.

O. Ivashyna, S. Ivashyna and L. Novikova [2], I. Kozubai, A. Korkh and A. Naumyk [3], and others paid attention to theoretical issues of digitalisation development.

Ukrainian scientists N. Voitovych, T. Zaikata and G. Stangret [14] devoted their work to the study of challenges and prospects for the development of digitalisation in the educational sphere. A. Tarnavsky [10] focused on the theoretical aspect of digitalisation transformation.

This topic is deepened by V. Umanets through generalization, systematization and a brief description of management processes in educational institutions in the context of digitalisation [12].

In turn, I. Verbovsky analyzed digitalisation in the management of digital educational resources [13].

K. Efremova, D. Shmatkov, V. Kohan, et al. [15] studied the basic features of digitalisation and their legal peculiarities.

Outline of unresolved issues brought up in the article. Despite numerous studies and publications, the issue of historical aspects of the digitalisation of society requires a deeper and more specific analysis.

Aim of the research. The purpose of the article is to analyze the main historical stages of development of digitalization in modern society.

платформ, чат-ботів, програм штучного інтелекту, що самонавчаються, технологій інтернету речей тощо. Але щоб користуватися цими послугами, спочатку необхідно переконатися, що люди мають достатню цифрову грамотність [15].

Тема історичного розвитку цифровізації є надзвичайно актуальною в сучасному світі з кількох причин. Вона допомагає краще зрозуміти, як технологічні інновації формували сучасне суспільство, а також прогнозувати майбутні тенденції та виклики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженнями питань розвитку цифровізації займалися багато науковців. Зокрема, цій тематиці було присвячено праці І. Козубай [4], Ф. Халілі [6], І. Якушко [16], М. Загріичук [17] та інших.

Теоретичним питанням розвитку цифровізації увагу приділили О. Івашина, С. Івашина та Л. Новікова [2], І. Козубай, А. Корх та А. Наумик [3] та ін.

Українські науковці Н. Войтович, Т. Заїката та Г. Штангрет [14] присвятили свою працю дослідженню викликів та перспектив розвитку цифровізації в освітній сфері. А. Тарнавський [10] зосередив свою увагу на теоретичному аспекті трансформації цифровізації.

Означену тему поглиблює В. Уманець через узагальнення, систематизацію та короткий опис управлінських процесів у закладах освіти в умовах цифровізації [12].

У свою чергу І. Вербовський проаналізував цифровізацію в управлінні цифровими освітніми ресурсами [13].

К. Єфремова, Д. Шматков, В. Кохан та ін. [15] досліджували базові особливості цифровізації та їх правові особливості.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Незважаючи на численні дослідження та публікації, питання історичних аспектів цифровізації суспільства потребує більш глибокого та конкретного аналізу.

Мета статті – аналіз основних історичних етапів розвитку цифровізації сучасного суспільства.

Results and discussion. Digitalisation is one of the most important trends in the development of human civilisation, responsible for a more inclusive society and better governance, increasing access to healthcare, education and banking, improving the quality and range of public services, the way people collaborate, even providing a greater variety of goods at lower prices. The pandemic known as Covid-19 has demonstrated the value and necessity of digital technologies for the benefit of the population and the strengthening of the economy. Digitalisation is not just about the exclusive use of technology but has actually changed the culture and integrated it into all areas of activity. Digitalisation has created a number of benefits, such as cost minimisation (e.g., digitized documentation helps to reduce the cost of various processes at an enterprise); decentralization of production; increased efficiency and productivity of enterprises and organizations; effective management (quick decision-making in real time); reduced time and costs for new product development, etc [11].

The creation of the concept of "digitalisation" and its derivatives allows us to conclude that this definition is relatively new, having emerged as a result of the development of information and communication technologies in society [16]. In the context of innovative developments and fundamental research in the field of artificial intelligence, innovative and important data are becoming increasingly important. In addition, digitalisation plays a significant role in changing the way people communicate and interact [12].

The development of digitalisation in modern society has been shaped by a number of historical milestones and technological advances. This process has changed the way people live, work and interact. Here are some key historical aspects of this development (Table 1):

Виклад основного матеріалу.

Цифровізація є однією з найважливіших тенденцій у розвитку людської цивілізації, що відповідає за більш інклюзивне суспільство та краще державне управління, вона збільшує доступ до охорони здоров'я, освіти та банківської справи, покращує якість та спектр державних послуг, спосіб співпраці людей, навіть надає можливість скористатися більшою різноманітністю товарів за нижчими цінами. Пандемія, відома як Covid-19, продемонструвала цінність і необхідність цифрових технологій для блага населення та зміцнення економіки. Цифровізація базується не лише на виключному використанні технологій, вона фактично змінила культуру, відбулась її інтеграція в усі сфери діяльності. Цифровізація створила низку переваг, як-от: мінімізація витрат (наприклад, оцифрована документація сприяє зниженню витрат на різноманітні процеси на підприємстві); децентралізація виробництва; підвищення ефективності та продуктивності діяльності підприємств і організацій; результативний менеджмент (швидке прийняття рішень у режимі реального часу); скорочення часу та витрат на розроблення нових продуктів тощо [11].

Створення поняття "цифровізація" та похідних від нього дає змогу зробити висновок, що це визначення є відносно новим, що виникло в результаті розвитку інформаційно-комунікаційних технологій у суспільстві [16]. У контексті інноваційних розробок і фундаментальних досліджень у сфері штучного інтелекту інноваційні та важливі дані набувають усе більшого значення. Крім того, цифровізація відіграє значну роль у зміні способу спілкування та взаємодії людей [12].

Розвиток цифровізації в сучасному суспільстві був сформований низкою історичних віх і технологічних досягнень. Цей процес змінив те, як люди живуть, працюють і взаємодіють. Ось деякі ключові історичні аспекти цього розвитку (табл. 1):

Table 1

Historical stages of digitalisation in modern society

Period	Stage name	Main aspects
1930s-1950s	Early theory of computing and information	In the 1930s, Alan Turing developed the concept of a universal machine capable of performing any kind of computation, laying the foundation for modern computers. In the 1940s, Claude Shannon's work on information theory provided the mathematical basis for digital communication and data processing.
1940s-1960s	The advent of computers	The development of the Electronic Numerical Integrator and Computer (ENIAC) in the 1940s marked the beginning of the era of electronic computing. The invention of the transistor in 1947 and the development of integrated circuits in the 1950s and 1960s revolutionized computer design, making them smaller, faster and more reliable.
1960s-1990s	Internet and networking	In the late 1960s, the Advanced Research Projects Agency Network (ARPANET) was developed, which was the precursor to the modern Internet. In the 1970s, the Transmission Control Protocol/Internet Protocol (TCP/IP) was developed, creating the basic communication protocols for the Internet. In 1989, Tim Berners-Lee invented the World Wide Web, a system of interlinked hypertext documents accessed via the Internet, which greatly increased the accessibility and usability of the Internet.
1970s-1990s	The revolution of personal computers and software	The 1970s and 1980s saw the development of personal computers with well-known models such as the Apple II, IBM PC and Commodore 64, making computing accessible to the general public. The development of operating systems (e.g. Microsoft Windows, macOS) and application software (e.g. word processors, spreadsheets) changed the way computers are used in both personal and professional settings.
1990s-2010s	Mobile technology and connectivity	The 1990s saw the proliferation of mobile phones, thanks to advances in cellular technology, enabling widespread connectivity. The launch of the iPhone in 2007 marked the beginning of the smartphone era, combining computing power with mobile connectivity and leading to the development of a huge ecosystem of mobile applications.
2000s to the present	Development of social media and digital platforms	The 2000s saw the emergence of social media platforms such as Facebook, Twitter and Instagram, which changed the way people communicate, share information and interact online. Digital platforms and e-commerce: Companies such as Amazon, eBay and Alibaba have revolutionized commerce by enabling online transactions, and platforms such as Google and YouTube have changed the way people access information and entertainment.
2010s to the present	Big data, cloud computing and artificial intelligence	The ability to collect, store, and analyze huge amounts of data has transformed industries ranging from healthcare to finance, enabling more informed decisions and personalized services.
2010s to the present	Internet of Things (IoT) and cyber-physical systems	The Internet of Things connects everyday objects to the Internet, allowing them to collect and share data. This can be applied in smart homes, healthcare, transportation and more. The integration of computing, networks and physical processes has led to advances in areas such as autonomous vehicles, smart grids and industrial automation.

Source: created by the author based on his own observations.

The spread of digital technologies has had a significant impact on human behavior in all areas, including education. In Ukraine, the digitalisation of the education system has been going hand in hand with technological progress. Thus, this procedure can be divided into three global steps (Table 2).

Поширення цифрових технологій мало значний вплив на поведінку людей у всіх сферах, зокрема в освіті. В Україні цифровізація системи освіти відбувалася паралельно з технологічним прогресом. Так, цю процедуру можна розділити на три глобальні кроки (табл. 2).

Table 2

The process of digitalisation in the education system

Stage name	Period	Characteristics
Electrification	late 50s – early 70s of the XX century.	There is an active introduction of electronic means and computer technology in the process of training applicants for technical specialities
Computerisation	mid-70s – late 90s.	The advent of more powerful computers with the ability to interact with humans and machines in a dialogic manner. As a result, this has led to the use of computers as a powerful learning tool (automated learning systems, knowledge control and management of the educational process)
Informatisation	early 21st century – present day	This stage is characterized by the use of powerful personal computers, information technologies, and a rethinking of the process of informatisation and its social consequences

Source: created by the author based on source [3].

Modern digitalisation in education is driven by rapid social and cultural evolution, which has added digital components to the educational environment. Like other innovative changes in education, digital principles should be structured and have a significant impact [13].

A comprehensive study of various scientific approaches and legal standards to define digitalisation indicates that it is not limited to the gradual introduction of digital technologies into various spheres of life, but is instead a comprehensive initiative that involves the integration of these technologies to improve and simplify political, economic, social and other processes in the public space [10]. In this sense, the state plays a significant role, ensuring the legitimacy of the digital platform and ensuring its effectiveness [17].

The historical development of digitalisation in Ukraine can be described as follows (Figure 1):

Сучасна цифровізація в освіті пояснюється стрімкою соціальною та культурною еволюцією, яка додала цифрові компоненти до освітнього середовища. Як й інші інноваційні зміни в освітній сфері, цифрові принципи мають бути структурованими та мати значний вплив [13].

Усебічне дослідження різних наукових підходів і правових стандартів щодо визначення цифровізації вказує на те, що вона не обмежується поступовим упровадженням цифрових технологій у різні сфери життя, а натомість є комплексною ініціативою, яка передбачає інтеграцію цих технологій з метою вдосконалення та спрощення політичних, економічних, соціальних та інших процесів у публічному просторі [10]. У цьому сенсі значну роль відіграє держава, яка забезпечує законність цифрової платформи та забезпечує її ефективність [17].

Історичний порядок розвитку цифровізації в Україні можна охарактеризувати так (рис. 1):

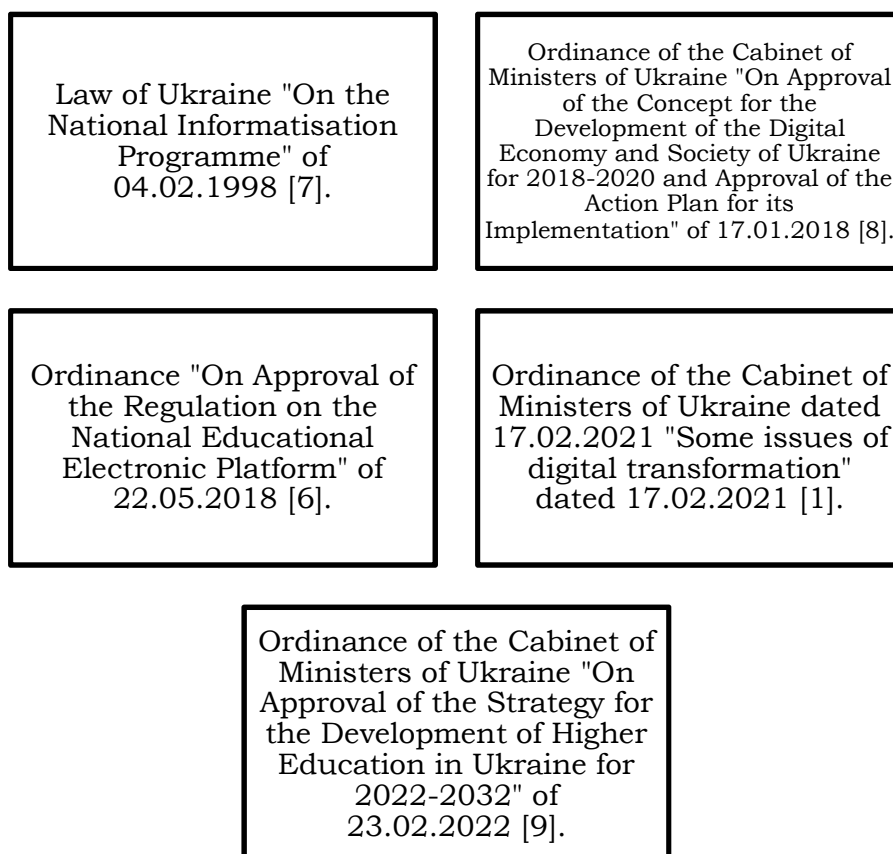

Fig. 1. Legislative initiatives in the development of digitalisation of education

Source: created by the author based on his own observations.

Digitalisation has had a significant impact on the education sector, opening up new opportunities for learning, teaching and managing educational processes.

Digitalisation is significantly transforming the education sector, increasing accessibility, quality and efficiency of learning. It allows for personalisation of educational processes, the development of new forms of interactive learning, facilitates collaboration and communication, and improves the management of educational institutions. The successful integration of digital technologies into education opens up new opportunities for learning and professional development, preparing students for the challenges of the modern world.

Conclusions and research perspectives. In conclusion, we can say that today the process of digitalisation is accelerating, with concepts, methods and programmes being developed and implemented at various levels.

Цифровізація суттєво вплинула на освітню сферу, відкривши нові можливості для навчання, викладання та управління освітніми процесами.

Цифровізація значно трансформує освітню сферу, підвищуючи доступність, якість та ефективність навчання. Вона дозволяє персоналізувати освітні процеси, розвивати нові форми інтерактивного навчання, сприяє співпраці та комунікації, а також вдосконалює управління освітніми установами. Успішна інтеграція цифрових технологій в освіту відкриває нові можливості для навчання та професійного розвитку, готуючи студентів до викликів сучасного світу.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. У підсумку можна сказати, що сьогодні процес цифровізації йде прискореними темпами, концепції, методи та програми розробляються і впроваджуються на різних рівнях. Цифровізація має велике

Digitalisation is of great importance for modern society, affecting all aspects of life. It fosters economic development, improves access to education and healthcare services, changes the way we communicate and interact, increases the efficiency of public administration, and stimulates innovation and research. Successful digital transformation can create new opportunities for development, improve the quality of life, and ensure the sustainable development of society.

The study of the history of digitalisation allows us to understand the evolution of technologies that have become the basis of the modern world. This includes the development of computers, the Internet, mobile devices and other key innovations.

The development of digitalisation in modern society has been a dynamic and multifaceted process driven by constant technological innovation. From the early days of computing and information theory to the current era of artificial intelligence and the Internet of Things, digitalisation has profoundly affected every aspect of human life, leading to better connectivity, efficiency and new opportunities for the future.

значення для сучасного суспільства, впливаючи на всі аспекти життя. Вона сприяє економічному розвитку, покращує доступ до освіти та медичних послуг, змінює способи спілкування та взаємодії, підвищує ефективність державного управління, стимулює інновації та наукові дослідження. Успішна цифрова трансформація може створити нові можливості для розвитку, підвищити якість життя та забезпечити сталий розвиток суспільства.

Вивчення історії цифровізації дозволяє зрозуміти еволюцію технологій, які стали основою сучасного світу. Це включає розвиток комп'ютерів, Інтернету, мобільних пристроїв та інших ключових інновацій.

Розвиток цифровізації в сучасному суспільстві був динамічним і багатограним процесом, який обумовлений постійними технологічними інноваціями. Від перших днів обчислювальної техніки та теорії інформації до нинішньої ери штучного інтелекту та Інтернету речей, цифровізація глибоко вплинула на кожен аспект людського життя, що призвело до кращого підключення, ефективності та нових можливостей для майбутнього.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Deiaki pytannia tsyfrovoy transformatsii, Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 365-r [Some issues of digital transformation, Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 365-p]. (2023). (Ukraine). (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-p#Text> [in Ukrainian].
2. Ivashyna, O., Ivashyna, S., & Novikova, L. (2023). Okremi aspekty instytutsionalizatsii ekonomichnoho rozvytku tsyfrovoho suspilstva [Some aspects of institutionalisation of economic development of the digital society]. *Naukovyi pohliad: ekonomika ta upravlinnia – Scientific Opinion: Economics and Management*, № 3(83). Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2521-666x/2023-83-26> [in Ukrainian].
3. Kozubai, I., Korkh, A., & Naumyk, A. (2023). Tsyfrovizatsiia u vykladanni inozemnoi movy: Istorychnyi ta pravovy aspekti [Digitization in foreign language teaching: Historical and legal aspects]. *Hraal nauky – Grail of Science*, (32), 317-321. Retrieved from: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.13.10.2023.058> [in Ukrainian].
4. Kozubai, I. (2023). Kompleksnyi analiz vplyvu shtuchnoho intelektu na vykladannia ta vyvchennia inozemnykh mov [Comprehensive analysis of the impact of artificial intelligence on teaching and learning foreign languages]. *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk – Humanities Science Current Issues*, 1(63), 210-214. Retrieved from: http://www.aphn-journal.in.ua/archive/63_2023/part_1/32.pdf [in Ukrainian].
5. Khalili, F. (2024). Dydzhitalizatsiia osvithnoho prostoru: Sutnist, vyklyky ta perspektyvy [Digitalization of educational space: Essence, challenges and prospects]. *Naukovi innovatsii ta peredovi tekhnolohii – Scientific Innovations and Advanced*

Technologies, (4(32)). Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4\(32\)-1195-1206](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2024-4(32)-1195-1206) [in Ukrainian].

6. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Natsionalnu osvitu elektronnu platformu, Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 523 [On the approval of the Regulation on the National Educational Electronic Platform, Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 523]. (2019). (Ukraine). (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0702-18#Text> [in Ukrainian].

7. Pro Natsionalnu prohramu informatyzatsii, Zakon Ukrainy № 74/98-VR [On the National Informatization Program, Law of Ukraine No. 74/98-VR]. (2023). (Ukraine). (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text> [in Ukrainian].

8. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovoy ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018-2020 roky ta zatverdzhennia planu zakhodiv shchodo yii realizatsii, Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 67-r [On the approval of the Concept of the development of the digital economy and society of Ukraine for 2018-2020 and the approval of the plan of measures for its implementation, Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 67-p]. (2020). (Ukraine). (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p#Text> [in Ukrainian].

9. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky, Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy № 286-r [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032, Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 286-p]. (2022). (Ukraine). (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p#Text> [in Ukrainian].

10. Tarnavskiy, A. (2024). Teoretychnyi aspekt formuvannia suchasnoho poniattia tsyfrovizatsii rehioniv [The theoretical aspect of the formation of the modern concept of digitization of regions]. *Naukovi perspektyvy (Naukovi perspektivi) – Scientific perspectives*, (6(48)). Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-6\(48\)-298-310](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-6(48)-298-310) [in Ukrainian].

11. *Tsyfrovizatsiia: perevahy ta shliakhy podolannia vyklykiv [Digitization: benefits and ways to overcome challenges]*, (2021). Retrieved from: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyfrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> [in Ukrainian].

12. Umanets, V. (2023). Tsyfrovizatsiia osvitnikh ta upravlinskykh protsesiv u zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity [Digitization of educational and management processes in institutions of professional (vocational and technical) education]. *Nauka i tekhnika sohodni – Science and technology*, (2(16)). Retrieved from: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2\(16\)-321-336](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2023-2(16)-321-336) [in Ukrainian].

13. Verbovskiy, I.A. (2024). Efektyvnist tsyfrovizatsii v upravlinni osvitnimi resursamy: analiz ta stratehii optymizatsii [The effectiveness of digitalization in the management of educational resources: analysis and optimization strategies]. *Akademichni vizii – Academic visions*, (27). Retrieved from: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/838> [in Ukrainian].

14. Voitovych, N.M., Zaika, T.P., & Shtanhret, H.Z. (2022). Analiz perspektyv ta ryzykiv tsyfrovizatsii vyshchoi osvity Ukrainy (vymiry hlobalizatsii) [Analysis of prospects and risks of digitalization of higher education in Ukraine (dimensions of globalization)]. *Akademichni vizii – Academic visions*, (18). Retrieved from: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/261> [in Ukrainian].

15. Yefremova, K.V. Shmatkov, D.I. Kokhan, V.P. & in. (2021). *Bazovi aspekty tsyfrovizatsii ta yikh pravove zabezpechennia: monohrafiia* [Basic aspects of digitization and their legal support: monograph]. Kharkiv: NDI prav. zabezp. innovats. rozvytku NAPrN Ukrainy, 180. [in Ukrainian].

16. Yakushko, I.V. (2022). Peredumovy vynyknennia tsyfrovoi transformatsii ta faktory yii rozvytku v ekonomichnykh systemakh [Prerequisites for the emergence of digital transformation and factors of its development in economic systems]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Ekonomika ta upravlinnia – Problems of modern transformations. Series: Economics and management*, (3). Retrieved from: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-03-05> [in Ukrainian].

17. Zahriichuk, M.Yu. (2020). Do problem vyznachennia poniattia, sutnosti ta zmistu tsyfrovoi transformatsii rehionu [To the problems of defining the concept, essence and content of the digital transformation of the region]. *Yurydychna nauka – Legal science*, 3 (105), 176-182 [in Ukrainian].

Received: May 08, 2024
Accepted: June 03, 2024

UDC 37.014.5:378.6(477)

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.2

CURRENT STATE OF THE HIGHER TECHNICAL EDUCATION AND TRENDS OF ITS DEVELOPMENT IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF EUROPEAN EDUCATIONAL PROCESSES

A. V. Dynovych*

Ukraine is a part of the European educational environment and obligatorily reacts to global changes, thus Ukraine strives to improve modern higher education and, in particular, technical education. Higher education is an integral part of the harmonious life of a modern, developed citizen, and obtaining it is a key to success in the modern world. Every year certain changes occur in the system of higher education at the global level, and Ukraine doesn't stay aside. With the challenge of today's requirements, the introduction of the latest methods and learning technologies is an important component of further success and the highly qualified employees' training. The main problem that leading experts in the field of education care about and try to eliminate, is to overcome difficulties and obstacles that arise.

Higher technical education has been attracting applicants from different parts of Ukraine for many years, as specialists in various technical specialties are in high demand on the labor market. The system of higher technical education in Ukraine is constantly developing and, as a result, the personnel potential, that is responsible for the specialist's training in various fields, is increasing. The article examines the system of higher technical education on the example of three technical universities of Ukraine: National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Zhytomyr Polytechnic State University and Lviv Polytechnic National University.

The article analyzes institutes, faculties and specialties that provide technical training. The number of educational programs at each educational degree is shown and the possibilities of obtaining the corresponding degree are investigated. Development and improvement prospects in various higher technical institutions of Ukraine are outlined.

Keywords: *higher education, higher technical education, higher technical educational institution, educational programs, educational degrees, technical faculties, technical specialties.*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ОСВІТНІХ ПРОЦЕСІВ

А. В. Динович

Україна є частиною європейського освітнього середовища й неодмінно слідкує за світовими змінами, саме тому прагне вдосконалення сучасної вищої освіти, а зокрема, технічної

* Postgraduate Student
(Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University)
anyash26@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8678-3311

освіти. Вища освіта є невід'ємною складовою гармонійного життя сучасного розвиненого громадянина, її отримання стає запорукою успіху в сучасному світі. Кожного року відбуваються певні зміни у системі вищої освіти на загальноосвітньому рівні й Україна не є винятком. З викликом вимог сьогодення, впровадження новітніх методів та технологій навчання є важливим складником подальшого успіху та підготовки висококваліфікованих кадрів. Подолання труднощів та перешкод, що виникають, є головною проблемою, якою опікуються та намагаються усунути провідні фахівці галузі освіти.

Вища технічна освіта вже не один рік приваблює абітурієнтів з різних куточків України, оскільки фахівці з різних технічних спеціальностей є досить затребуваними на ринку праці. Система вищої технічної освіти в Україні невпинно розвивається та, відповідно, збільшується кадровий потенціал, який відповідає за підготовку спеціалістів у різних галузях. У статті розглядається система вищої технічної освіти на прикладі трьох технічних університетів України: Національного технічного університету України "Київського політехнічного інституту імені Ігоря Сікорського", Державного університету "Житомирська політехніка" та Національного університету "Львівська політехніка".

У статті проаналізовано інститути, факультети й спеціальності, за якими здійснюється технічна підготовка. Показано кількість освітніх програм на кожному освітньому ступені й досліджено можливості отримання відповідного ступеню. Окреслено перспективи розвитку та вдосконалення в різних вищих технічних закладах України.

Ключові слова: вища освіта, вища технічна освіта, вищий технічний навчальний заклад, освітні програми, освітні ступені, технічні факультети, технічні спеціальності.

Introduction of the issue. Technical education is quite popular among education seekers of Ukrainian higher educational institutions, as it offers a number of promising specialties that are necessary in today's conditions. Higher technical educational institutions train specialists in various fields and at various degrees, thus forming the system of higher technical education of Ukraine. Each university sees its goal in creating such a training program that would include a sufficient amount of theoretical material, the study of which could be tested practically. The vast majority of higher technical educational institutions are like that, as they cooperate with various companies, brands, factories, and international organizations that provide an opportunity to try one or another profession even at the stage of the necessary qualifications obtained.

Current state of the issue. The problem of higher technical education is quite relevant with the new computer technologies development and introduction, modern material and technical base of most enterprises provision and, in general, various technical specialties specialists demand. Problems and prospects of the modern technical education development in

Ukraine are highlighted by Doctor of Technical Sciences Volodymyr Vanin, Doctor of Technical Sciences Hennadiy Virchenko, Candidate of Pedagogical Sciences Svitlana Kravets, Candidate of Pedagogical Sciences Svitlana Greben, Doctor of Pedagogical Sciences Halyna Kozlakova [2], Doctor of Pedagogical Sciences Bohdan Sus [2], Candidate of Physical and Mathematical Sciences Yulia Ivanova [2], Candidate of Historical Sciences Oksana Kovalenko [2], Candidate of Pedagogical Sciences Iryna Stavitska [2] and others. They and many other Ukrainian researchers consider the development of technical education in today's conditions, show the strengths and weaknesses of its obtaining, develop methods and implement modern learning technologies to increase the technical education level and the relevance of its acquisition.

Aim of the research is to analyze the current state of higher technical education and trends of its development in Ukraine in the context of European educational processes.

Results and discussion. In today's conditions, Ukraine is on the way to change and improve the system of higher technical education. The Cabinet of Ministers of Ukraine approved the draft

law, according to which learning should become more effective and introduce positive changes in the specialized personnel formation. This draft law "The Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Individual Educational Trajectories Development and the Educational Process Improvement in Higher Education" has not yet received the approval of the Verkhovna Rada of Ukraine, but it is important to note the changes it provides [5].

First of all, students of the contract form will be able to independently regulate the terms of their study. Studies can last from 3 to 6 years for bachelors, a student can have a workload of 30 to 80 ECTS credits per year, and therefore, get a bachelor's degree sooner or, on the contrary, in a longer period of time. Thus, the citizens' financial ability to pay for education is considered. Accordingly, some will have the opportunity to combine study with work and gain professional knowledge in a better way.

Secondly, it is planned to introduce interdisciplinary educational programs for bachelors. Several specialties will be combined into one broad field and after passing 60-120 ECTS credits, the student will be able to choose a specialty that is closer to him, in which he would like to realize himself. During this time, there is an opportunity to determine the profitability, financial advantage of the chosen profession, and then delve deeper into its study.

Thirdly, there will be a change of external and evening education forms to distance education. Students will have

the opportunity to independently choose the time and place of classes within the study schedule. This form is more common in European Union countries and is more effective, as a student can join classes from almost any location.

Of course, all innovations will not apply to students who have already entered and are studying on a contract or budget basis. So far, the above changes are submitted for consideration, but have already received the approval of many experts in the education and science field. Such modern solutions will bring Ukraine closer to even greater European integration.

The system of higher technical education in Ukraine is constantly developing and, accordingly, the personnel potential is increasing, as they are responsible for the specialists training in various fields. Let's consider the system of higher technical education on the example of several universities of Ukraine.

The most famous university of higher technical education in Ukraine is the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", which trains bachelors, masters, Doctor of Philosophy, and has its own publishing house "Polytechnic". The university is known for its honorable history and has 14 faculties, 10 educational and scientific institutes, several scientific research institutes and scientific centers.

Let's consider institutes, faculties and specialties that are affordable in the National Technical University of Ukraine.

Table 1

Institutes and specialties that are presented at the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute"

[compiled by the author]

Institute of Special Communications and Information Protection	122 Computer science
	125 Cyber security and information protection
	172 Electronic communications and radio engineering
Institute of Publishing and Printing	023 Fine art, decorative art, restoration
	061 Journalism
	133 Industrial engineering
Institute of Aerospace Technologies	186 Publishing and printing
	134 Aviation and rocket and space technology
	173 Avionics

Institute of Nuclear and Thermal Energy	143 Nuclear power
	142 Energy engineering
	121 Software engineering
	122 Computer Science
	151 Automation and computer-integrated technologies
	144 Thermal power engineering
Institute of Energy Saving and Energy Management	141 Power engineering, electrical engineering and electromechanics
	184 Mining
Y.O. Paton Institute of Materials Science and Welding	131 Applied mechanics
	132 Materials science
	136 Metallurgy
Institute for Applied System Analysis	124 System analysis
	122 Computer science
Institute of Telecommunication Systems	172 Telecommunications and radio engineering
Institute of Mechanical Engineering	131 Applied mechanics
Institute of Physics and Technology	105 Applied physics and nanomaterials
	113 Applied mathematics
	125 Cyber security

We see that the university offers a wide range of educational services, some institutes even offer a form of dual education, such as the Institute of Aerospace Technologies. Moreover, the main partner in the specialists training is the American company "Firefly" that aims to realize the goal of "Accessible space", namely the exploration of space at the technical innovations expense. The dual form of education provides an opportunity to gain knowledge in two cities of Ukraine: Kyiv and Dnipro, where students study topics and try themselves in the real objects production and development.

The Institute of Telecommunication Systems actively cooperates with other countries: Germany, China, USA, France, Great Britain and Poland. The best students even have the opportunity to participate in scholarship programs and receive financial aid. Graduates of this institute have the opportunity to work in well-known companies: Lifecell, ALCATEL-LUCENT, "Ukrtelecom", "Ukrkosmos", Kyivstar, HUAWEI TECHNOLOGIES, Vodafone, NOKIA and many others [1].

The Mechanical Engineering Institute also works on the modern information and computer technologies basis, practices production complexes and capacities of well-known companies, and designs robotic systems. Graduates have the opportunity to earn high salaries in various Ukrainian and international companies: PROGRESTECH-Ukraine, BOEING, Antonov, Festo, Bosch-Rexroth, Camozzi, Kärcher, Hansa Flex, Siemens, Sigma Engineering, Kostal, Hidrosyla, Arsenal, Motor Sich, Progres and many others [4].

The Institute for Applied System Analysis works with advanced artificial intelligence technologies, develops models aimed at comprehensive analysis and state problems forecasting. Graduates are offered work as system analysts, heads of information systems development, project managers, computer systems engineers of national and international banks.

It is obvious that institutes partner with leading companies to facilitate and improve graduate employability. An absolute advantage is the presence of modern laboratories and appropriate equipment for better visual material

perception and the practical work possibility.

Then we will consider the Zhytomyr Polytechnic State University that is one of the most attractive higher education institutions for students throughout Ukraine, as it ranks 39th in the consolidated rating of Ukrainian higher

education institutions. The university is a guardian of modern learning methods, open to changes and daily improvement of the knowledge level and skills of students.

Zhytomyr Polytechnic State University offers a different number of educational programs by educational degrees [7]:

Table 2

Number of Educational Programs by Educational Degrees in Zhytomyr Polytechnic State University

Educational Degree	Number of Educational Programs
Junior Bachelor	3
Bachelor	38
Master's degree	27
Doctor of Philosophy	11

Zhytomyr Polytechnic State University offers a range of different specialties:

Table 3

Specialties offered to students at Zhytomyr Polytechnic State University

[compiled by the author]

Educational Degree	Specialties
Junior Bachelor	071 Accounting and taxation
	101 Ecology
	184 Mining
Bachelor	014 Secondary education
	033 Philosophy
	035 Philology
	051 Economy
	052 Political science
	053 Psychology
	071 Accounting and taxation
	072 Finance, banking, insurance and stock market
	073 Management
	075 Marketing
	076 Entrepreneurship, trade and exchange activity
	081 Law
	101 Ecology
	103 Earth Sciences
	121 Software engineering
	122 Computer science
	123 Computer engineering
	125 Cyber security
	126 Information systems and technologies
	131 Applied mechanics
133 Industrial engineering	
141 Power engineering, electrical engineering and electromechanics	
152 Metrology and information and measurement technology	
163 Biomedical engineering	
172 Telecommunications and radio engineering	
174 Automation, computer-integrated technologies and robotics	

	183 Environmental protection technologies
	184 Mining
	192 Construction and civil engineering
	208 Agricultural engineering
	232 Social security
	241 Hotel and restaurant business
	242 Tourism
	256 National security
	262 Law enforcement activity
	274 Road transport
	281 Public management and administration
	291 International relations, public communications and regional studies
	292 International economic relations
Master's degree	014 Secondary education
	051 Economy
	052 Political science
	053 Psychology
	071 Accounting and taxation
	072 Finance, banking, insurance and stock market
	073 Management
	076 Entrepreneurship, trade and exchange activity
	081 Law
	101 Ecology
	121 Software engineering
	122 Computer science
	123 Computer engineering
	125 Cyber security
	131 Applied mechanics
	133 Industrial engineering
	152 Metrology and information and measurement technology
	163 Biomedical engineering
	172 Telecommunications and radio engineering
	174 Automation, computer-integrated technologies and robotics
	183 Environmental protection technologies
	184 Mining
	241 Hotel and restaurant business
	242 Tourism
256 National security	
262 Law enforcement activity	
274 Road transport	
275 Transport technologies	
281 Public management and administration	
292 International economic relations	
Doctor of Philosophy	051 Economy
	071 Accounting and taxation
	072 Finance, banking, insurance and stock market
	073 Management
	101 Ecology
121 Software engineering	

	131 Applied mechanics
	184 Mining
	256 National security
	274 Road transport
	281 Public management and administration

Table 3 illustrates the various specialties at different faculties that are offered at Zhytomyr Polytechnic State University. It is important to note that the scientific and pedagogical staff regularly participates in both Ukrainian and international conferences and is actively involved in internships abroad. Moreover, the staff undergoes various training and improves knowledge in order to improve the quality of services provided.

Zhytomyr Polytechnic State University provides an opportunity for foreign citizens to obtain higher education. Ukrainian language courses and a number of other preparatory disciplines are held on the basis of the university. Students can study academic subjects in Ukrainian or English.

There is a regular assessment of the quality of the knowledge provided in this higher educational institution [7].

Table 4

Training licensed volume of higher education seekers at certain levels

Higher Education Level	Licensed volume (per year)
Initial level (short cycle)	90
First (Bachelor) level	3000
Second (Master's) level	1720
The third (educational-scientific/ educational-creative) level	130

As we see, the largest orders volume falls on the first (Bachelor's) level of higher education. There is the biggest number of applicants and a greater variety of specialties. At the initial level, there are the least number of places, and the fewest specialties offered, since there are constant discussions about this higher education degree. There is a possibility that in 2025 this level will cease to exist and the license to implement such educational activities will be revoked. In general, the university can accept a fairly large number of students and provide them with appropriate conditions for successful educational activities.

Zhytomyr Polytechnic State University cooperates with international organizations and is a member of: European University Association (EUA), European Business & Innovation Center Network (EBN), European Association for International Education International Education (EAIE), European Society for Engineering Education (SEFI), European Distance and E-Learning Network (EDEN), International Environmental

Organization "Global Nest" / Global Network on Environmental Science and Technology, Black Sea Universities Network (BSUN), Alliance of Ukrainian and Chinese Universities [6].

Various scientific circles operate on the basis of the university: "Web Application Development Technologies", "Computer Modeling in Technical Systems", "English TED-lab", "Young Philologist Laboratory", "International Relation and Diplomatic Lab" and many others. There are also various scientific and educational laboratories: "Biology and Hydrobiology", "Chemistry and Biogeochemistry", "Radioecology and Radiobiology", "Computer Networks and Cyber Security", "Cloud Technologies and Virtual Reality", "Problem of Higher Education Digital Transformation", "Electronics LAB" and many others [9].

The third largest higher technical educational institution is Lviv Polytechnic National University. In the annual ranking of the best universities in the world, World University Rankings 2023, by the British publication Times Higher Education, which includes 1,799

universities from 104 countries, Lviv Polytechnic National University has received high marks according to the results of the ranking. Lviv Polytechnic National University has been included to the group of 601-800 best universities in the world and is one of only two Ukrainian universities that are in the top 1000 world higher educational institutions [3].

The university has 22 modern educational and scientific centers and

laboratories, 39 educational and scientific buildings, 17 dormitories, 2 libraries, 1 innovation center Tech StartUp School, 1 business school Tech Business School, 1 astronomical observatory, 1 geodetic training ground, 1 publishing house, 4 educational health camps.

Lviv Polytechnic National University offers a large number of educational programs by degrees:

Table 5

The number of educational programs by educational degrees at Lviv Polytechnic National University

[compiled by the author]

Educational Degree	Educational-Professional and Educational-Scientific Programs
Bachelor	67
Master's	58
Doctor of philosophy	54
PHD	38

The university aims to educate and develop true citizens of their country, strong, free minded and spirited students who are able to think critically and find creative solutions in modern conditions.

Lviv Polytechnic National University has 17 institutes that train specialists in various specialties and at various educational levels: Institute of Public Administration and Professional Development, Institute of Architecture and Design, Institute of Construction and Engineering Systems, Institute of Geodesy, Institute of Humanities and Social Sciences, Institute of Economics and Management, Institute of Energy and Control Systems, Institute of Computer Sciences and Information Technologies, Institute of Computer Technologies, Automation and Metrology, Institute of Mechanical Engineering and Transport, Institute of Spatial Planning and Promising Technologies, Institute of Law, Psychology and Innovative Education, Institute of Applied Mathematics and Fundamental Sciences, Vyacheslav Chornovol Institute of Sustainable Development, Institute of Telecommunications, Radio Electronics and Electronic Engineering, Institute of Chemistry and Chemical Technologies

and International Institute of Education, Culture and Diaspora Relations.

Lviv Polytechnic National University is constantly improving. The professors and teaching staff actively undergo internships and trainings both in Ukraine and abroad, improve the level of foreign language skills and increase the focus of scientific achievements. An increase in the number of students is an active motivating component for improving the education quality, the involvement of the latest technologies for teaching new material, and the interest activation of education seekers in obtaining a professional specialty. There are constantly functioning laboratories, where you can try the use of practical knowledge and evaluate its impact, meaning or result based on the university. Moreover, there is an opportunity to work at specialized enterprises and to complete an internship abroad.

Conclusions and research perspectives. After considering three higher technical educational institutions in Ukraine, we can conclude that all of them provide a wide range of knowledge, they are a center of significant technical culture. Depending on the city, higher educational institutions train specialists

at various educational levels and propose various specialties. It is important to note that higher technical institutions provide an opportunity to receive not

only technical education, but also include faculties and institutes of humanitarian direction, and therefore attract even more applicants.

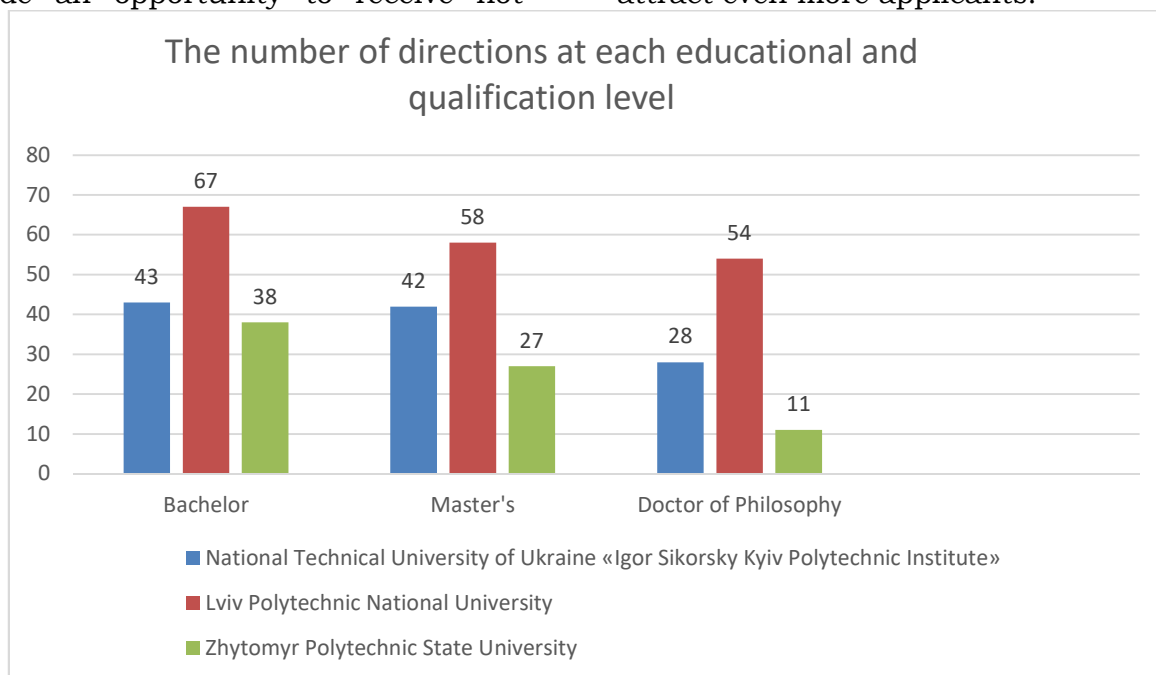

Fig. 1 Comparative figure of the directions number at each educational and qualification level [compiled by the author]

As can be seen from Figure 1, the largest higher technical educational institution is the National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", which trains the largest number of specialists.

Technical education has many advantages, and it is in demand in many areas of society. The faculties and institutions of all the universities are analyzed and the possibilities of further employment are shown. It is established that specialists with technical education have the possibility of a high

employment level. The number of licenses for each educational degree is illustrated. The participation possibility in international projects and conferences is shown. It is concluded that higher technical education will be a significant advantage for a modern citizen of any state.

The perspective of further research consists in considering new faculties and modern technical specialties that would meet the requirements of today, showing their pros and cons, their development and further improvement.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. *Instytut Telekomunikacynih system [Institute of Telecommunication Systems]*. National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". Retrieved from: <https://kpi.ua/its> [in Ukrainian].
2. Kozlakova, G., Sus, B., Kovalenko, O., Ivanova, Y., & Stavitska, I. (2020). Dystanciina vysha tehnicna osvita v umovah karantynu [Distance higher technical education in quarantine conditions]. *Higher education of Ukraine: theoretical and scientific-methodical journal*, 2(77)'2020. Retrieved from: http://dspace.kmf.uz.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1329/8/Kozlakova_G_Dystantsiina_vyshcha_tekhnichna_osvita_v_umovakh_karantynu_2020.pdf [in Ukrainian].

3. *Lvivs'ka politehnika u 2023 roci [Lviv Polytechnic in 2023]*. Lviv Polytechnic National University. Retrieved from: <https://lpnu.ua/lvivska-politekhnik> [in Ukrainian].

4. *Mehaniko-mashynobudivnyi instytut [Mechanical Engineering Institute]*. National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". Retrieved from: <https://kpi.ua/mmi> [in Ukrainian].

5. *Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Rozvytok indyvidual'nyh osvitnih traiektorii ta vdoskonalennia osvitniogo procesu u vyshii osviti [Ministry of Education and Science of Ukraine. Individual educational trajectories development and educational process improvement in higher education]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozvitok-individualnih-osvitnih-trayektorij-ta-vdoskonalennya-osvitniogo-procesu-u-vishij-osviti-uryad-proponuye-proyekt-zakonu-na-rozglyad-verhovnoyi-radi> [in Ukrainian].

6. *Miznarodni zviazky. Miznarodni organizacii [International relations. International organizations]*. Zhytomyr Polytechnic State University. Retrieved from: <https://ztu.edu.ua/page/396.html> [in Ukrainian].

7. *Reiestr subiektiv osvitnoi diial'nosti. Yedyna derzavna elektronna baza z pytan' osvity [Subjects register of educational activity. The only state electronic database on education]*. Retrieved from: <https://registry.edbo.gov.ua/university/208/specialities/> [in Ukrainian].

8. Sorokina, N. *Z zaochkoiu dovedet'sia poproshatysia: v Ukraini rozroblyly reformu vyshoi osvity [We will have to say goodbye to part-time education: higher education reform has been developed in Ukraine]*. Retrieved from: <https://mrpl.city/news/view/fokus-na-distantysijku-vibir-kursiv-ta-strokov-navchannya-v-ukraini-planuyut-reformuvati-vishhu-osvitu> [in Ukrainian].

9. *Students'ka nauka. Naukovi gurtky ta laboratorii [Student science. Scientific circles and laboratories]*. Zhytomyr Polytechnic State University. Retrieved from: <https://ztu.edu.ua/site/circles> [in Ukrainian].

10. Vdovenko, N. *Vyshia tehnicna osvita: problemy ta perspektyvy rozvytku [Higher technical education: problems and prospects of development]*. National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute". Retrieved from: <https://kpi.ua/729-1> [in Ukrainian].

11. *Verkhovna Rada Ukrainy. Zakonodavstvo Ukrainy. Zakon (2021). Pro vyshu osvitu [Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. Law (2021). About higher education]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> [in Ukrainian].

12. Yaremiychuk, R. *Vysha tehnicna nauka. Kudy priamuiesh? Vseukrains'ka naukova mereza [Higher technical education. Where are you going? All-Ukrainian expert network]*. Retrieved from: http://www.experts.in.ua/baza/analitic/index.php?ELEMENT_ID=67934 [in Ukrainian].

Received: May 14, 2024
Accepted: June 05, 2024

EARLY CHILDHOOD EDUCATION ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

UDC 373.2:172.15

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.3

PECULIARITIES OF FORMATION OF VALUE ATTITUDE TO THE MOTHERLAND IN PRESCHOOL AGE

M. A. Fedorova*, **O. O. Maksymova****

The article analyzes peculiarities of the formation of value attitude to the Motherland in senior preschool children. It is noted that scientific literature reveals the essence and content of the concept of "value attitudes towards the Motherland", substantiates its structure; the sensitive periods and mechanisms of formation of value attitudes towards the Motherland at different stages of ontogenesis are studied; directions of work of its formation in preschool childhood are proposed. The definition proposed describes the value attitude to the Motherland of a preschool child as a stable conscious connection of the child with the close environment, which is manifested in positive emotional experiences associated with this environment, awareness of its importance for the child and is reflected in actions aimed at its preservation and development.

In preschool age, the foundations of a value attitude towards the Motherland are laid, including positive experience of interaction with the natural and social environment, a set of positive impressions related to the place where the child lives and the people around him or her. The work on the formation of a value-based attitude to the Motherland is carried out in the following areas: accumulation of positive emotions and impressions related to the close environment; formation of a system of knowledge about the Motherland and the formation of an "image of the Motherland"; inclusion in relevant practical activities.

In order to diagnose the value attitude to the Motherland in senior preschool children we have chosen cognitive, emotional and practical criteria. The conducted research allowed us to conclude that at the end of senior preschool age most children have high and average levels of formation of the cognitive criterion of value attitude to the Motherland. A low level of formation of the cognitive criterion of value attitude to the Motherland is made up of a small number of preschoolers who irregularly attended preschool educational institutions.

Keywords: *attitude, value attitude, Motherland, image of Motherland, the cognitive criterion of value attitude to Motherland, senior preschool age.*

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
mariiafedorova10@gmail.com
ORCID: 0009-0002-8207-5593

** Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
helen.maks23@ukr.net
ORCID: 0000-0003-1590-4339

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО БАТЬКІВЩИНИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

М. А. Федорова, О. О. Максимова

У статті проаналізовано особливості формування ціннісного ставлення до Батьківщини у дітей старшого дошкільного віку. Зазначено, що у науковій літературі розкрито сутність і зміст поняття "ціннісне ставлення до Батьківщини", обґрунтовано його структуру; вивчено сенситивні періоди та механізми формування ціннісного ставлення до Батьківщини на різних етапах онтогенезу; запропоновано напрями роботи з його виховання у дошкільному дитинстві. Пропонується визначення, згідно з яким ціннісне ставлення до Батьківщини дитини дошкільного віку розуміється як стійкий усвідомлений зв'язок дитини з близьким оточенням, який проявляється у позитивних емоційних переживаннях, пов'язаних з цим оточенням, усвідомленням його значущості для дитини і відображається в діях, спрямованих на його збереження і розвиток.

У дошкільному віці закладаються основи ціннісного ставлення до Батьківщини, які включають позитивний досвід взаємодії з природним і соціальним оточенням, сукупність позитивних вражень, пов'язаних з місцем, де проживає дитина та людьми, які її оточують. Робота з формування ціннісного ставлення до Батьківщини здійснюється за такими напрямками: накопичення позитивних емоцій і вражень, пов'язаних з близьким оточенням; формування системи знань про Батьківщину та формування "образу Батьківщини"; включення у відповідну практичну діяльність.

З метою діагностики ціннісного ставлення до Батьківщини в дітей старшого дошкільного віку нами обрано когнітивний, емоційно-почуттєвий та практичний критерії. Проведене дослідження дозволило зробити висновок про те, що наприкінці старшого дошкільного віку більшість дітей мають високий і середній рівні сформованості когнітивного критерію ціннісного ставлення до Батьківщини. Низький рівень сформованості когнітивного критерію ціннісного ставлення до Батьківщини складає незначна кількість дошкільників, які нерегулярно відвідували заклад дошкільної освіти.

Ключові слова: ставлення, ціннісне ставлення, Батьківщина, образ Батьківщини, когнітивний критерій ціннісного ставлення до Батьківщини, старший дошкільний вік.

Introduction of the issue. Over the past decade, the Ukrainian education system has been developing new approaches to the organization of patriotic education of children and youth: a search for new content, optimal forms and methods of patriotism education is underway. Ukrainian scholars have developed methodological foundations for patriotic education (I. Bekh, O. Vyshnevskiy, O. Sukhomlynska, K. Chorna), ways to involve children and youth in national values (I. Bekh, V. Lappo, N. Lysenko), and the formation of ethnic identification of the individual (M. Bondar, M. Boryshevskiy, V. Lappo, I. Rogalska-Yablonska, O. Stetsiuk).

In terms of the personality-oriented approach, the content of education is not so much the formation of certain personal qualities, but the formation of a system of values and value attitudes in a

growing personality, since qualities are the consequences of the social experience and stable attitudes accumulated by the personality. Based on this, the main task of patriotic education is considered to be the formation of children's value attitude towards the Motherland, the highest manifestation of which is patriotism.

Current state of the issue. Since the second half of the twentieth century scientists have conducted studies that propose the essence and content of the concepts of "value" and "value attitudes", substantiate their structure and mechanisms of formation at different age periods; suggest different classifications of values that make up the content of education; study the sensitive periods of assignment of values by a person at different stages of ontogenesis; determine the directions and methods of educating the value attitudes of a person.

In the scientific literature the concept of "attitude" is defined as a system of individual, selective, conscious connections of the individual with reality, reflecting the interdependence of the needs of the individual with the objects and phenomena of the surrounding world [3]. As we can see from the definition, the main characteristic of the concept of "attitude" is the ability of objects, phenomena of reality to meet the needs of the individual.

In the study of O. Smakula, the value attitude is interpreted as a positively colored emotional experience of the subject of his relationship with a certain object, which stems from the awareness of the ability of this object to meet certain needs of the subject [6: 8]. In the works of V. Ushmarova, the value attitude is defined as a stable selective connection of the subject with the object of the surrounding world, when this object, acting in its social meaning, acquires a personal meaning for the subject, is regarded as significant for the life of society and an individual [9: 93]. Thus, "value attitude" reflects the relationship between the needs of the subject and the qualities of the object.

The structure of the value attitude is presented in philosophy as a multi-level one: the primary layer of desires and needs of the individual, the choice of a person between focusing on the immediate goals and the long-term perspective, the realization that one's own life orientations and values are the basis for other people's assessment.

I. Bech notes that value attitude should be emotionally felt and experienced by a person, it is manifested in actions and deeds and is a regulator of personal behavior. Value attitudes are formed and realized in the process of communication and practical activity [1: 208]. Thus, the nature of value attitudes has two aspects: emotional and mental. The emotional aspect reflects a person's subjective emotional connection with surrounding objects, phenomena, and people, while the mental aspect makes these images conscious.

In dictionaries the Motherland is defined as the country where a person was born and of which he or she is a citizen. Since ancient times, the value of the Motherland has been defined as a universal value which emphasizes its sole social function, purpose, content, and focus of education. In philosophy, it is suggested to consider the value attitude in unity with the value and ethical assessment. Value attitude helps to determine how significant an object is for the subject (i.e., to determine its value); evaluation allows to translate the results of the attitude into the intellectual plane. Thus, a child should feel the significance of the Motherland on an emotional level and comprehend / evaluate it as value.

The image of the Motherland is formed from birth, and each person has a different one. National traditions, customs, culture, language – all this influences the child, shapes his or her worldview and understanding of the value of the Motherland. For a young child, the image of the Motherland is concrete and tangible: it is associated with the home, the area where the child lives, and the people around him or her. The image of the homeland is intertwined with the impressions and feelings experienced by a child during his or her childhood. Thus, it is possible to argue about the emotional basis of the value attitude to the Motherland. It is also necessary to emphasize the peculiarity of preschoolers' understanding of the concept of "Motherland". The Motherland in the child's understanding is closely connected with a specific idea of what is dear and close to the child, that is, with love for parents and other emotionally close people, their home, the surrounding nature, toys, songs, artistic words, and what brings them joy.

Taking into account the results of scientific research, we will try to present our own definition of the concept of "value attitude towards the preschool child's homeland" as a stable conscious connection of the child with the close environment (family, surrounding people, home, kindergarten, city / village), which

is manifested in positive emotional experiences associated with this environment, awareness of its importance for the child and is reflected in actions aimed at its preservation and development".

Based on this, the formation of a value-based attitude towards the Motherland requires work in the following areas:

- accumulation of positive emotions and impressions related to the close environment;
- formation of a system of knowledge about the Motherland and the formation of an "image of the Motherland";
- involvement in relevant practical activities.

Highlighting communication as the main type of activity that ensures the formation of value attitudes suggests that the education of a system of values is carried out by involving the child in the values of an adult, and not only by informing / imposing certain values.

Depending on the depth of reflection of the image of the Motherland in the child's mind, O. Vyshnevsky identified the stages of national self-awareness. In preschool age, a child is at the stage of early ethnic and territorial self-awareness, which is the basis of patriotism. At this stage, preschoolers gain empirical knowledge about their homeland, its history, culture, traditions and customs. They take part in folk festivals (caroling, painting Easter eggs, etc.), which ensures the accumulation of positive life impressions and social experience. Later, during their school years, students go through the stages of national and political awareness and national and political formation, when they acquire scientific knowledge about the history and development of Ukrainian culture and instill the idea of serving the Motherland [2].

V. Sukhomlynskyi defined the way of developing a value-based attitude to the Motherland as love for the Motherland begins with admiration for the beauty of what a child sees in front of him, what he admires, what he puts a part of his soul into. It can be the beauty of native

nature, the beauty of the man-made world. It is impossible to awaken the feeling of the Motherland without perceiving and experiencing the beauty of the surrounding world [7]. Thus, the image of the Motherland is formed from the child's awareness and positive perception of his/her close environment and eventually extends to more distant objects: from a positive attitude towards the home, kindergarten, village/city – to a positive attitude towards the native country. Starting with love for the family, patriotism covers an increasingly wide range of phenomena until it rises to the level of conscious love for the country and the people as a whole. In joint activities with other people, the child's subconscious sense of kinship with people is superimposed on other, already conscious elements of attitude towards the Motherland.

Outline of unresolved issues brought up in the article. From the first years of life, a child develops an image of his or her family, an image of home, with certain norms of behavior, a style of relationships; positive social experience is accumulated, feelings and attitudes are formed, which are the basis of a valuable attitude towards the Motherland. In national psychology, the period of preschool childhood is considered to be sensitive for the development of emotional, sensory, motivational and needful spheres of personality; children of this age are characterized by great susceptibility to external influences, high emotional vulnerability and emotional sensitivity, sincerity of feelings, boundless trust in an adult, and imitation of him or her. Based on this, we believe that it is in preschool age that the foundations of a value-based attitude towards the Motherland are laid, which include positive experience of interaction with the environment (natural and social), and also include a set of positive emotions, impressions associated with the place where the child lives and the people around him/her. The impressions and feelings experienced in childhood have a strong influence on the child's

further development and remain in his or her memory for life.

In order to diagnose the value attitude to the Motherland in senior preschool children, we have chosen the following criteria: cognitive, emotional and practical. These criteria are revealed in the following indicators:

- cognitive – awareness of the concept of "Motherland", formation of the "image of the Motherland", presence of ideas about state and national symbols of Ukraine, cultural heritage;

- emotional and sensory – manifestation of empathy, involvement and other emotions related to the home, cultural heritage, nature of the Motherland;

- practical – the ability to take care of a neighbor, to help others.

Aim of the research is to diagnose the cognitive criterion of value attitude to the Motherland in senior preschool children.

Results and discussion. As noted, a component of the value attitude to the Motherland is the formation of the child's "image of the Motherland". We conducted a study in preschool educational institutions of Zhytomyr and Zhytomyr district, which allowed us to find out the content of "the image of the Motherland" of senior preschool children. The first method we used was the analysis of children's drawings on the topic "My Motherland". Children were asked to draw a picture on the topic "My Motherland", and the content of the picture helped to reveal the content of the child's ideas about the Motherland. The second method we used was an individual survey. We analyzed children's answers to the following questions: "What is the Motherland?", "What does it mean to love the Motherland?", "Where do you want to live when you grow up?".

In order to acquire knowledge about state and national symbols of Ukraine, we conducted a survey that included a discussion of the following questions: "What does the coat of arms of Ukraine mean?", "Why were the colors chosen for the flag of Ukraine?", "What other state symbols of Ukraine do you know (the

anthem of Ukraine)?" , etc. We also conducted a survey that allowed us to assess the extent to which children are familiar with other symbols (folk symbols of Ukraine) that are important to the Ukrainian people. Children's answers to the following questions: "What do you know about the embroidered towel?", "Why is the viburnum a symbol of Ukraine?", "Why is the sunflower a symbol of Ukraine?", "Why is the stork a symbol of Ukraine?", make it possible to understand how much preschoolers value and respect the symbols of the Ukrainian people.

The methods used allowed us to identify the peculiarities of the image of the Motherland of preschoolers. The analysis of the content of the drawings suggests that children associate the concept of "Motherland" with their place of birth and residence. Many children thought for a long time about what to draw, what to draw with (paints or pencils), watched what other children were doing, how they were drawing.

The most common drawing is the following: a one- or two-story house with a sharp roof in the center of the drawing, grass, flowers, and sometimes trees growing around the house. Children often draw a blue sky with a bright sun above the house. In some of the drawings, preschoolers have depicted the flag of Ukraine near the house.

There are much fewer drawings in which the image of the Motherland is associated only with images of nature. Children draw flowers, trees, hills with grass, blue sky with the sun and clouds. A small number of children drew only the flag of Ukraine in the center of the picture or the outline of the country (as on a map), colored in yellow and blue.

A small number of children drew their mother and father near the house. In general, it can be noted that family and people are rarely found in children's drawings, but often appear in verbal descriptions of the idea of the homeland.

When conducting an individual interview with preschoolers, the purpose of which was to identify the level of

formation of ideas about the Motherland, we obtained the following results.

In an oral survey, all children answered the question "What is the Motherland?" by saying that the Motherland is "my family," "my country," and "Ukraine." One of the central components in the structure of the image of the Motherland is the city (village) where children were born or live. Preschoolers express an emotional attitude to the city and interest in the events that take place there. Thus, we can see that although images of people are almost absent in the drawings, they are always present in the verbal survey.

For the most part, children's emotions when comprehending the image of the Motherland are positive. Children often talk about their love for the Motherland and their desire to live where they were born. One of the peculiarities of the image of the Motherland is its certain stereotypical nature. When you ask preschoolers what the Motherland is, they answer in a rather uniform and generalized way: my home, my family, my country. Most of the children answered the question "What does it mean to love Ukraine?" as follows: "to love my country", "to love what surrounds me", "to love the place where I was born", "to love nature", "to study the traditions and holidays of the Ukrainian people"; "to be proud of my country", "to defend Ukraine from enemies", "to do everything for the good of the country".

In order to identify the attitude of preschoolers to their Motherland, they were asked to answer the question "Where would you like to live when you grow up? Why?" We received the following answers: "I would like to live here because it is my country", "I was born here, my family lives here" in around 87% of cases. There were also such answers: "I would like to live in a big city" or simply in another city/town, separately from my parents. In other words, all preschoolers said they wanted to live in Ukraine, and there were no children who wanted to live in other countries. It should be noted that the children's answers were usually

unambiguous. It is still difficult for them to reflect on the topic.

When we asked the question "What kind of person is called a patriot?" we found that preschoolers still do not understand the meaning of this concept well. They still understand the concepts of "Ukrainian" and "defender of the country". Children gave the following answers to the question: "a person who loves his country", "a person who defends his country", "an honest, brave person", "a person who is ready to give his life for Ukraine", etc.

When asked to characterize Ukrainians, the children named the following qualities that are most common to people: courage, honesty, sincerity, politeness, kindness, goodwill, hard work, intelligence, and cheerfulness.

The survey on the state and national symbols of Ukraine showed that all preschoolers who regularly attend preschool educational institutions know the symbols of Ukraine. Thus, among structural elements of the image of the Motherland are the country, its state symbols (flag), city, house, family where preschoolers live.

According to the extent to which preschoolers' ideas about the Motherland are complete and differentiated, we have identified three levels of formation of the cognitive criterion of the value attitude towards the Motherland.

A high level of formation of the cognitive criterion of the value attitude to the Motherland was demonstrated by 21% of preschoolers. They can explain the meaning of the concept of "the Motherland", have a fairly complete understanding of their country, its state and national symbols. For example, Olesya drew a picture in which her mother and father seem to embrace the house with their hands, protect it and hold their hearts in their hands. When analyzing her drawing, the girl emotionally explained that the Motherland is her family, her home, our land.

Preschoolers are able to name the following state symbols of Ukraine without visual aids: the anthem, flag,

and coat of arms. Children correctly choose a card with the flag of Ukraine from a series of cards and can explain the meaning of the colors on the flag of Ukraine. They know that the coat of arms of Ukraine is a trident and can tell the meaning of the trident. Knowledge of Ukrainian folk symbols is less well developed. Preschoolers can name the folk symbols of Ukraine, usually with the help of visuals. They most often name viburnum, embroidery, stork, towel, Ukrainian clothes, and pysanka. They can explain the meaning of individual symbols: the stork is a bird that always returns home; viburnum is a symbol of maiden beauty; bread is placed on a towel during various celebrations, etc.

The average level of formation of the cognitive criterion of the value attitude to the Motherland was demonstrated by 62% of children. Preschoolers can explain the meaning of the concept of "the Motherland" and name state and national symbols. However, children's answers are short, often one- or two-word answers. When answering questions, they need support or prompting from the teacher.

These preschoolers know the flag of Ukraine and can explain the meaning of the colors on it. They know that the national emblem of Ukraine is the trident, but usually cannot explain its meaning. They recognize the national anthem of Ukraine, but do not know the words of the anthem (the entire verse) and the rules of behavior during the performance of the anthem. Preschoolers can name some folk symbols of Ukraine after being shown pictures (viburnum, embroidery, Ukrainian clothing). However, they do not use the term "folk symbols" and cannot explain the meaning of these symbols.

A low level of formation of the cognitive criterion of the value attitude to the Motherland was demonstrated by 17% of preschoolers. These include

preschoolers who almost never attended preschool educational institutions. Children briefly explain what the Motherland means to them, but have difficulty naming the flag, coat of arms, and anthem of their countries. When analyzing the drawings, these children gave incomplete answers, and some of them were shy or refused to talk. These children have a poor understanding of the concept of "flag" and may even confuse the concepts of "flag" and "country". They have difficulty choosing the coat of arms and flag of Ukraine among others. They constantly ask an adult for help or show no interest in this topic. Recognize the national anthem of Ukraine (although they cannot immediately recall the term "anthem"), but do not know the words of the anthem (the entire verse) and the rules of behavior during the performance of the anthem (they can listen to the anthem and look around). They know the national symbols of Ukraine poorly or not at all. For example, when shown a viburnum, they may say that it is a berry.

Conclusions and research perspectives. The study allowed us to conclude that at the end of senior preschool age most children (83%) have high and average levels of formation of the cognitive criterion of value attitude to the Motherland. The low level of formation of the cognitive criterion of value attitude to the Motherland is demonstrated by 17% of preschoolers who did not regularly attend preschool educational institutions. Thus, it has been proven that preschool educational institutions systematically and effectively carry out work on patriotic education of preschoolers. Prospects for further research are the diagnostics of emotional and practical criteria of the value attitude towards the Motherland in senior preschool children.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bekh, I.D. (2003). *Vykhovannia osobystosti. Osobystisno orientovanyi pidkhid: teoretyko-tekhnolohichni zasady [Education of the individual. Personality-oriented approach: theoretical and technological foundations]*. Kyiv, 280 [in Ukrainian].

2. Vyshnevskiy, O. (2001). *Teoretychni osnovy pedahohiky [Theoretical foundations of pedagogy]*: pidruch. dlia stud. Drohobych, 268 [in Ukrainian].
3. Yezhova, O.O. (2011). *Formuvannia tsinnisnoho stavlennia do zdorovia v uchniv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Formation of value attitude to health in students of vocational schools]: monohrafiia*. Sumy, 412 [in Ukrainian].
4. Maksymova, O.O. (2022). *Oznayomlennya ditey z suspilnym dovkilliam [Acquaintance of children with the social environment]: navchalnyy posibnyk*. Zhytomyr, 175 [in Ukrainian].
5. Rohalska-Yablonska, I. (2020). Pedahohika sotsializatsii: osoblyvosti patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Pedagogy of socialization: peculiarities of patriotic upbringing of preschool children]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu – Collection of Scientific Papers of Uman State Pedagogical University*, 290-297 [in Ukrainian].
6. Smakula, O.I. (2004). Formuvannia tsinnisnoho stavlennia maibutnikh uchyteliv do fizychnoi kultury [Formation of the value attitude of future teachers to physical culture]. *Extended abstract of candidate`s thesis*. Kyiv, 21 [in Ukrainian].
7. Sukhomlynskiy, V.O. (1997). *Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children]: vybrani tvory*. Kyiv: Rad. shk., tom 3, 7-283 [in Ukrainian].
8. *Ukraina – moia Batkiushchyna [Ukraine is my motherland]: partialna prohrama natsionalno-patriotychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku / za nauk. red. O.D. Reipolskoi* (2016). Ternopil, 72 [in Ukrainian].
9. Ushmarova, V.V. (2019). Pidhotovka maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv do vykhovannia na tsinnostiakh: vid teorii do praktyky [Preparation of Future Primary School Teachers for Education on Values: from Theory to Practice]. *Praktychna filosofia i Nova ukrainska shkola – Practical philosophy and the New ukrainian school: zb. tez Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii*. Kyiv, 92-98 [in Ukrainian].
10. Fedorova, M.A. (2016). Obgruntuvannia strukturnykh kharakterystyk moralnykh tsinnosti ditei starshoho doshkilnoho viku [Justification of structural characteristics of moral values of older preschool children]. *Nauka i osvita – Science and education*, № 9, 88-92 [in Ukrainian].

Received: May 08, 2024

Accepted: June 03, 2024

GENERAL SECONDARY EDUCATION ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА

UDC 37.014.3:792.091-057.874

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.4

DEVELOPMENT OF SOFT SKILLS OF ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS BY THE MEANS OF THEATRICALIZATION

N. G. Sydorчук*, T. U. Smailova**

The article investigates the problem of forming "soft skills" of the students of primary education institutions by means of theatricalization based on the Concept of the New Ukrainian School (NUS). The general characteristics of theatricalization are given and it is defined as an artistic activity related to the perception of works of theatrical art and reproduction in a playful form of acquired ideas, impressions, feelings, one of the most effective means of pedagogical influence on the development of a child's personality. The effectiveness of theatricalization as a means of forming soft skills in elementary school students based on their psychological and pedagogical characteristics (emotional sensitivity to the events taking place, differentiation of emotional experiences and cognitive schemes for recognizing emotions; sensory coloring of perception, imagination, mental and physical activity; immediacy) and frankness in the expression of one's emotional experiences; formation of speech skills, verbal expression of emotions, active development of the vocabulary of emotions, etc.). A systematized toolkit of means of theatricalization in terms of the development of soft skills of primary school students was tested in practice. The main stages of theatricalization, as well as the development of soft skills in elementary school students by means of theatricalization are proposed, with the basic forms of their implementation in the practice of school education (preparatory and active implementation) being highlighted. A description of effective forms of theatrical art that ensure the development of soft skills is presented, including: collective viewings of plays, theatrical games, dramatization games, staging games, games on the themes of literary works, roleplaying games, director's games, production of plays, creation of mini-theaters, etc. Examples of the use of exercises with theatrical elements for the formation of "soft skills" in elementary school students are given. They include: "All About Me", "The Moment of Glory", "Butterflies", "Gloves", "New Year's Boots of St. Nicholas", "A picture of fear" and others. A conclusion was made about the perspective of using theatrical means for the development of soft skills in the "Child"

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko state University)
sydorчукng@ukr.net
ORCID: 0000-0003-2824-1562

** Lecturer
(Zhytomyr Ivan Franko state University)
pedagogika_mishanchyk@ukr.net
ORCID: 0009-0007-9800-0963

program in the sections: "Child's personality", "Child's speech", "Child in society", "Child's play", "Child in sensory cognitive space" in the course "I explore the world" of elementary school.

Keywords: soft skills, theatricalization, primary school students, means of theatricalization, theatrical games, staging, dramatization.

РОЗВИТОК SOFT-SKILLS У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗАЦІЇ

Н. Г. Сидорчук, Т. У. Смаїлова

У статті актуалізовано проблему формування "м'яких навичок" у здобувачів закладів початкової освіти засобами театралізації з опорою на Концепцію Нової української школи. Подано загальну характеристику театралізації та визначено її як художню діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, один із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Доведено ефективність театралізації як засобу формування soft-skills в учнів початкової школи з опорою на їх психолого-педагогічну характеристику (емоційна чуйність до подій що відбуваються, диференціювання емоційних переживань і когнітивних схем розпізнавання емоцій; чуттєва забарвленість сприйняття, уяви, розумової та фізичної діяльності; безпосередність і відвертість у вираженні своїх чуттєвих переживань; становлення мовленнєвих навичок, вербального відображення емоцій, активний розвиток словника емоцій та ін.). Систематизовано перевірений на практиці інструментарій засобів театралізації у розрізі розвитку soft-skills учнів початкової школи. Запропоновано основні етапи розвитку soft-skills у молодших школярів засобами театралізації з виокремленням базових форм їх впровадження у практику шкільної освіти (підготовчий та активного впровадження). Подано характеристику дієвих форм театрального мистецтва, що забезпечують розвиток soft-skills, серед яких: колективні перегляди вистав, театралізовані ігри, ігри-драматизації, ігри-інсценізації, ігри на теми літературних творів, сюжетно-рольові, режисерські ігри, постановка п'єс, створення міні-театрів та ін. Наведено приклади використання вправ з елементами театралізації для формування "м'яких навичок" в учнів початкової школи, серед яких: "Все про мене", "Хвилина слави", "Метелики", "Рукавички", "Новорічні чобітки Святого Миколая", "Малюнок страху" та ін. Зроблено висновок про перспективність використання засобів театралізації для розвитку soft-skills в програмі "Дитина" в розділах: "Особистість дитини", "Мовлення дитини", "Дитина в соціумі", "Гра дитини", "Дитина в сенсорно пізнавальному просторі" у курсі "Я досліджую світ" початкової школи.

Ключові слова: "м'які навички" (soft skills), театралізація, учні початкової школи, засоби театралізації, театралізовані ігри, інсценізація, драматизація.

Introduction of the issue. The development of Ukrainian society determines the formation of key competences as a priority of educational policy, among which, as stated in the Concept of the New Ukrainian School (2016), personal and social, so-called "soft skills" are called important. In the studies of domestic scientists, various approaches to the interpretation of the concept of "soft skills" have been characterized. Currently, in the national scientific discourse, the concept of "soft skills" is defined by the terminological paradigm: "soft skills", "success skills", "supra-subject skills", "meta-subject skills", "flexible skills", "social skills", etc.

Постановка проблеми. Розвиток українського суспільства пріоритетом освітньої політики визначає формування ключових компетентностей, серед яких важливими, як зазначено у Концепції Нової української школи (2016), називають особистісні та соціальні, так звані, "soft skills". У дослідженнях вітчизняних учених схарактеризовано різноманітні підходи до трактування поняття "soft skills". Нині у вітчизняному науковому дискурсі поняття "soft skills" визначається термінологічною парадигмою: "м'які навички", "навички успішності", "надпредметні навички", "метапредметні навички", "гнучкі навички", "соціальні навички" тощо.

Current state of the issue. Each of the above-mentioned terms has semantic differences, but a common feature is their universal nature, which ensures the ability of a person to adapt in the conditions of personal and professional life. Thus, in O. Demchenko's research, they are associated with a person's emotional intelligence, personal traits and social qualities (willpower, organization, tenacity, optimism, benevolence, creativity, etc.), the ability to resist stress and find a common language with others, speech, communication in a broad sense, the ability to adapt to changes in living and working conditions and manage one's time, activity in learning and self-development, emotional intelligence and managing emotions, etc. [5: 111-124].

The problem of forming soft skills became the subject of research by O. Hura, K. Koval, N. Koliada, H. Korniyush, O. Kravchenko, N. Mukan, V. Radkevich, and others. The development of "soft skills" of students of general secondary education institutions was, for example, the subject of scientific discussions during the Fifth National Conference for School Teachers EdCamp Ukraine (2019). During the discussion of the actualized problem, a number of practicing teachers identified the use of theatricalization tools as an effective means of developing soft skills (conducting story role-playing games, directing games, staging plays, creating mini theaters) [15].

I. Franko, B. Hrinchenko, S. Rusova, M. Voronyl, O. Kysil, L. Kurbas, and others attached great importance to children's theatrical play. A. Makarenko, V. Sukhomlynskyi, and others paid special attention to amateur children's theatrical creativity as an important means of personality development. The experience of using means of theatricalization can be found in European pedagogical systems (Waldorffian pedagogy of R. Steiner, etc.) and educational practices of EU countries (Great Britain, Germany, Poland, etc.). The importance of various types of dramatizations in working with children, including for the development of soft skills, is revealed in the works of foreign scientists (K. Orf, D. Serafin, Z. Rashevsky, G. Rovid, etc.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кожна з названих вище терміноодиниць має смислові відмінності, однак спільною особливістю є їх *універсальний характер*, що забезпечує можливість людини адаптуватися в умовах особистого та професійного життя. Так, у дослідженні О. Демченко, вони асоціюються з емоційним інтелектом людини, особистісними рисами та соціальними якостями (силою волі, організованістю, завзятістю, оптимізмом, доброзичливістю, креативністю та ін.), умінням протистояти стресам і знаходити спільну мову з оточуючими, мовленням, спілкуванням у широкому розумінні, здатністю адаптуватися до змін в умовах життя й праці та управляти своїм часом, активністю у навчанні та саморозвитку, емоційним інтелектом та управлінням емоціями тощо [5: 111-124].

Проблема формування *soft skills* стала предметом досліджень О. Гури, К. Коваль, Н. Коляди, Г. Корнюш, О. Кравченко, Н. Мукан, В. Радкевич та ін. Розвиток "м'яких навичок" учнів закладів загальної середньої освіти був, наприклад, предметом наукових дискусій під час П'ятої національної (не)конференції для шкільних педагогів EdCamp Ukraine (2019 р.). У ході обговорення актуалізованої проблеми ряд педагогів-практиків ефективним засобом розвитку *soft skills* визначили використання засобів театралізації (проведення сюжетно-рольових, режисерських ігор, постановка п'єс, створення міні-театрів) [15].

Як відомо, важливого значення театральній грі дітей надавали І. Франко, Б. Грінченко, С. Русова, М. Вороний, О. Кисіль, Л. Курбас та ін. Особливу увагу самодіяльній дитячій театральній творчості, як важливому засобу розвитку особистості, приділяли вітчизняні педагоги-класики А. Макаренко, В. Сухомлинський та ін. Досвід використання засобів театралізації знаходимо в європейських педагогічних системах (Вальфдорська педагогіка Р. Штайнера та ін.) і освітніх практиках країн ЄС (Велика Британія, Німеччина, Польща та ін.). Значення різних видів театралізації у роботі з дітьми, у тому числі й для розвитку *soft skills*, розкривається у працях зарубіжних учених (К. Орфа,

Outline of unresolved issues brought up in the article. Modern scientific research in the field of theater pedagogy, carried out by V. Abramian, A. Kapskaia, O. Melik-Pashaev, A. Nemerovskiy, and others, makes it possible to understand the possibilities of theater art in working with different categories of children. At the same time, we note that in view of modern approaches to raising children and youth, scientific research on the problem of forming soft skills of elementary school students using the means of theatrical art needs to be expanded.

Aim of the research is to outline the place of means of theatricalization in the formation of soft skills of elementary school students, considering that the junior school age is a sensitive period for the implementation of the task.

Results and discussion. Theater is a synthetic form of art and a cultural phenomenon that combines drama, the work of a director and an actor, music, painting, architecture, dance, singing, rhetoric, and acting skills [13].

The outlined opinion is confirmed in the research of O. Oliynyk, who emphasizes that theater is an art of action, which is inherent in all types and genres of collective creativity, since a large team works on the performance – a director, artist, composer, actor, make-up artist, costume designer, etc. [9: 6-7]. At the same time, theater art is evaluated as a socio-educational phenomenon of comprehensive development of children and youth, an inexhaustible source of development of sensations, experiences and emotional discoveries, involvement in spiritual wealth, enrichment of life experience. In this context, one of the means of forming soft skills in the students is theatricalization.

In general, theatricalization is considered as a certain organization within the framework of the fest of the material (documentary and artistic) and the audience (verbal, physical and artistic activation) according to the laws of drama based on a specific event, which creates a psychological need for collective togetherness in the realization of a festive situation [8]. In the education system,

Д. Серафіна, З. Рашевського, Г. Ровіда та ін.).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Сучасні наукові дослідження у галузі театральної педагогіки, здійснені В. Абрамяном, А. Капською, О. Мелік-Пашаєвим, А. Немеровським та ін., дають змогу осмислити можливості театрального мистецтва у роботі з різними категоріями дітей. Водночас зауважимо, що потребують розширення, з огляду на сучасні підходи до виховання дітей та молоді, наукові досліджень проблеми формування *soft skills* учнів початкової школи з використанням засобів театрального мистецтва.

Мета статті – окреслити місце засобів театралізації у формуванні *soft skills* учнів початкової школи з урахуванням, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для реалізації поставленого завдання.

Виклад основного матеріалу. Театр є синтетичним видом мистецтва і культурним явищем, в якому поєднується драматургія, творчість режисера й актора, музика, живопис, архітектура, танці, співи, риторика, акторська майстерність [13].

Окреслена думка підтверджується у дослідженнях О. Олійник, яка наголошує, що театр – це мистецтво дійства, яке притаманне всім видам і жанрам колективної творчості, оскільки над виставою працює великий колектив – режисер, художник, композитор, актор, гример, костюмер тощо [9: 6-7]. Водночас, театральне мистецтво оцінюється як соціально-виховний феномен усебічного розвитку дітей та молоді, невичерпне джерело розвитку відчуттів, переживань і емоційних відкриттів, долучення до духовного багатства, збагачення життєвого досвіду. У зазначеному контексті одним із засобів формування м'яких навичок у здобувачів освіти є *театралізація*.

У цілому, театралізацію розглядають як певну організацію в рамках свята матеріалу (документального та художнього) і аудиторії (вербальна, фізична і художня активізація) за

theatricalization is defined as a certain transmission of an author's or composition of one's own text on a given topic using verbal and non-verbal means of expression, preparation and presentation of a performance based on it [9: 18-19].

Theatricalization can only be implemented in special conditions (educational, educational process, etc.) that correlate with a particular event, in which a given audience is involved, with its artistic interpretation created by the same audience. Such a duality of theatricalization functions is related to any moments in people's lives when there is a need to understand the deep essence of the event, express and consolidate new feelings associated with it. Thus, theatricalization appears not as an ordinary method of cultural and educational work that can be used at all its levels, but as a complex creative method that fulfills a profound social and psychological mission.

As noted by I. Petrian, the younger school age is a sensitive period for the formation of soft skills by means of theatricalization, but the author emphasizes, when implementing the task, a number of psychological features of this age group should be taken into account [10].

Thus, in primary school, dramatization accompanies educational activities, contributing to the development of the child, and also facilitates adaptation to school. It is mostly collective in nature; therefore, it reflects the essence of relationships in society, contributes to the accumulation of stable life experience [2: 140]. During a theatrical performance, not only the reproduction of various events takes place, but also the internalization of universal human values, the demonstration of role models of behavior.

Theatricalization in primary classes is another opportunity for students to reveal themselves, to show aspects of their comprehensive development. Children are born with certain inclinations, which are not only a biological product, but also a product of socio-historical development. On their basis, various mental qualities arise (sensation, perception, imagination, representation, memory, thinking,

законами драматургії на основі конкретної події, що народжує психологічну потребу колективної спільності в реалізації святкової ситуації [8]. У системі освіти театралізація визначається як певна передача авторського або складання власного тексту на задану тему за допомогою вербальних і невербальних засобів виразності, підготовка та показ вистави за ним [9: 18-19].

Театралізація може бути застосована не завжди, не в будь-яких, а тільки в особливих умовах (навчальний, виховний процес тощо), що співвідносять ту чи іншу подію, до якої причетна дана аудиторія, з її художньою інтерпретацією, створеною цією ж аудиторією. Така подвійність функцій театралізації пов'язана з будь-якими моментами в житті людей, коли є потреба у осмисленні глибинної суті тієї чи іншої події, висловленні і закріпленні нових почуттів, що з нею пов'язані. Таким чином, театралізація постає не як звичайний прийом культурно-освітньої роботи, який можна використовувати на всіх її рівнях, а як складний творчий метод, який виконує глибинну соціально-психологічну місію.

Як зазначає І. Петріан, молодший шкільний вік є сенситивним періодом для формуванні *soft skills* засобами театралізації, але, наголошує автор, реалізуючи поставлене завдання слід враховувати ряд психологічних особливостей даної вікової групи [10].

Так, у початковій школі театралізація супроводжує навчальну діяльність, сприяючи становленню дитини, а також полегшує адаптацію до школи. Вона має здебільшого колективний характер, тому відбиває суть взаємин у суспільстві, сприяє накопиченню стійкого життєвого досвіду [2: 140]. Під час театрального дійства відбувається не просто відтворення різних подій, але й інтеріоризація загальнолюдських цінностей, демонстрування рольових моделей поведінки.

Театралізація у початкових класах – це ще одна можливість учнів виявити себе, показати аспекти свого всебічного розвитку. Діти народжуються з певними нахилами, які є не лише біологічним

feelings) [10].

I. Baranovska is convinced that theatricalization is an artistic activity related to the perception of works of theatrical art and reproduction in a playful form of acquired ideas, impressions, feelings, is one of the most effective means of pedagogical influence on the development of a child's personality. At the same time, theatricalization acts as a specific type of children's activity, one of the most favorite types of creativity [1: 22]. Thus, the creative nature of theatricalization is determined by the presence of an idea in it, the implementation of which relates to the active work of imagination, with the development of the child's ability to reflect his impressions of the surrounding world [3: 60].

Theatricalization occupies a special place in the formation of a child's emotional intelligence. It is the younger school age, with its emotional sensitivity to the events that are taking place, the sensory coloring of perception, imagination, mental and physical activity, the directness and frankness of expressing one's sensory experiences, that is sensitive to the influence on the development and formation of emotional intelligence. According to modern psychological research, by this age children have developed the ability to differentiate emotional experiences and build cognitive schemes for recognizing emotions, which makes their identification possible; children have a clear idea about the basic emotions that they can express verbally; younger schoolchildren easily understand emotions arising in familiar life situations, their vocabulary of emotions is in the stage of active formation. The named psychological properties are the basis for the participation of younger schoolchildren in dramatized actions, and theatricalization itself is defined as an effective means of forming soft skills.

Theatricalization also plays an important role in the formation of speech skills and language fluency, which contributes to the emergence of new, higher forms of relationships with objective reality in the child, and with them new needs, interests,

продуктом, але й продуктом суспільно-історичного розвитку. На їх основі виникають різні психічні якості (відчуття, сприймання, уява, уявлення, пам'ять, мислення, почуття) [10].

І. Барановська переконує, що театралізація – це художня діяльність, що пов'язана зі сприйманням творів театрального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів, є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини. Водночас, театралізація виступає як специфічний вид дитячої активності, один із найулюбленіших видів творчості [1: 22]. Так, творчий характер театралізації визначається наявністю в ній задуму, реалізація якого пов'язана з активною роботою уяви, з розвитком у дитини здатності відображати свої враження про навколишній світ [3: 60].

Театралізація посідає особливе місце у формуванні й емоційного інтелекту дитини. Саме молодший шкільний вік з його емоційною чуйністю до подій що відбуваються, чуттєвою забарвленістю сприйняття, уяви, розумової та фізичної діяльності, безпосередністю і відвертістю вираження своїх чуттєвих переживань є сензитивним для впливу на розвиток і формування емоційного інтелекту. Згідно сучасним психологічним дослідженням, до цього віку у дітей сформовані здібності диференціювати емоційні переживання і будувати когнітивні схеми розпізнавання емоцій, що робить можливим їх ідентифікацію; діти мають чітке уявлення щодо базових емоцій, які вони можуть висловити вербально; молодші школярі легко розуміють емоції, що виникають у знайомих їм життєвих ситуаціях, їх словник емоцій знаходиться в стадії активного формування. Названі психологічні властивості і є підґрунтям для участі молодших школярів у театралізованих дійствах, а саму театралізацію визначають дієвим засобом формування *soft skills*.

Важливу роль театралізація відіграє і у становленні мовленнєвих навичок, вільного володіння мовою, що сприяє виникненню у дитини нових, вищих форм взаємовідношень з об'єктивною дійсністю, а разом з ними нових потреб,

and new types of activities.

Outstanding director K. Stanislavskiy emphasized the importance for a child of early communication with theatrical arts or "theatrical communication", which, in his opinion, should be defined as a way of revealing in children the secret sources of their creative power (instinct or gift) [11].

As professional and pedagogical studies show, theatrical action against the background of emotional-sensual interaction allows to implement multi-vector verbal and non-verbal communication, which is also an important basis for the development of a child's soft skills. The direct participation of children in the production of the play contributes to the formation of their communication and social skills, increasing self-esteem, establishing new friendships.

However, as V. Shahrai points out, "theatrical art by itself cannot fulfill its educational function. At best, it can be neutral, and in some cases even harmful", so "it is necessary to help the theater to reveal its educational role" [14: 67].

Modern educators-practitioners (M. Veretelnyk, Kryvyi Rih/Dnipropetrovsk region; L. Oryshech, Vatutine/Cherkasia region; O. Yefimenko, Kryvyi Rih/Dnipropetrovsk region, etc.) offer a number of forms, methods of implementation of theatricalization in the educational process of primary school. Summarizing scientific investigation within the current problem and the work experience of practicing teachers, we suggest that the use of theatricalization as a means of developing soft skills in younger schoolchildren should be carried out in two stages (Table 1).

інтересів, нових видів діяльності.

Видатний режисер К. Станіславський наголошував на важливості для дитини раннього спілкування з театральними мистецтвом або "театральним спілкуванням", яке, на його думку, варто визначати як шлях розкриття у дітей таємних джерел їх творчої сили (інстинкту або дару) [11].

Як показують фахові та педагогічні дослідження, театральна дія на тлі емоційно-почуттєвої взаємодії дозволяє реалізувати різновекторне спілкування, вербальну й невербальну комунікацію, що також є важливим підґрунтям розвитку *soft skills* дитини. Безпосередня участь дітей у постановці п'єси сприяє формуванню в них комунікативних і соціальних навичок, підвищенню самооцінки, налагодженню нових дружніх стосунків.

Однак, як справедливо зазначає В. Шахрай, "театральне мистецтво саме по собі не може здійснювати свою виховну функцію. У кращому випадку воно може бути нейтральним, а в окремих випадках навіть шкідливим", тому "театру необхідно допомогти виявити свою виховну роль" [14: 67].

Сучасні педагоги-практики (М. Веретельник, м. Кривий Ріг/Дніпропетровська область; Л. Оришеч, м. Ватутіне/Черкаська область; О. Єфіменко, м. Кривий Ріг/Дніпропетровська область та ін.) пропонують цілий ряд форм, методів впровадження театралізації у навчальному та виховному процесі початкової школи. Узагальнюючи наукові розробки у межах актуалізованої проблеми та досвід роботи вчителів-практиків, пропонуємо використання театралізації як засобу розвитку *soft skills* у молодших школярів здійснювати у два етапи (див. табл. 1).

Table 1

The main stages of the development of soft skills in elementary school students by the means of theatricalization

Stage	Age	Main forms
Stage I – preparatory	6-7 y.o. (Grades 1-2)	- introductory talks about theatrical art; - theatrical games; - drawing the heroes of fairy tales that children liked the most; - sculpting from plasticine or clay "decorations for a fairy tale", "a hero whom I liked";

		<ul style="list-style-type: none"> - construction of paper products (the creative activity of each child is stimulated by an interesting construction of the lesson, the connection of the task with the game image, the game situation, for example: "Make a house in which the characters of the play live", "Make decorations for the revised play". With great with interest, pupils make paper fairy-tale characters of the play (birds, domestic animals, etc.); - making paper compositions using the images of the characters of the play (especially the original panel, where the characters of the play are depicted in motion); - folding paper to make various hats for children's plays (Petrushka, Little Red Riding Hood, etc.) (they are widely used in games when children play a certain role and act according to it); - making masks of the characters of the performance using origami techniques; - creating a mock-up of the performance (children draw small decorations, choose toy trees, bushes, Christmas trees, furniture from the toy corner; they sculpt figures of actors from plasticine. All this is placed on a mock-up stage (for example, on a table) so that you can understand the scale the ratio of things and "actors" on the stage. This encourages children to play: rearrange everything in the layout, try to place the objects and characters on the stage in different ways, try to speak on their behalf, etc.).
<p>Stage II – active implementation</p>	<p>8-9 y.o. (Grades 3-4)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - conducting systematic visit to theaters; - initiating discussion of performances; - acting out individual scenes from the watched play (what they liked or remembered the most) (at the same time, they use the attributes available in the game corner); - making scenery, costumes for the most favorite heroes, etc. (in this case, children may be able to portray not only positive heroes, but also negative ones; accordingly, they begin to evaluate not only the image itself ("good – bad"), but also the level of its theatricality reincarnation, analyze the level of the game, the correspondence of means of expressiveness of the character's characteristics, his recognizability and similarity to the image formed by the child); - performing "dramatized holidays"; - forming theatre groups and studios, etc.

[Authors' material]

Let's describe a number of effective forms of theatricalization.

The main form of children's involvement in theater art in elementary grades is collective viewing of plays, the selection of which is carried out by the teacher-mentor and is mainly related to fairy-tale plays. In this context, the interest of younger schoolchildren in this genre is taken into account, as well as the importance of a

Демо характеристику ряду дієвих форм театралізації.

Основною формою залучення дітей до театрального мистецтва у початкових класах є колективні перегляди вистав, відбір яких здійснюється вчителем-наставником та пов'язаний переважно з виставами-казками. У зазначеному контексті враховується інтерес молодших школярів до цього жанру, а також

fairy tale in the way of a child's socialization [14: 66-68].

A special place among the forms of theatrical activity is given to theatrical games, which open up space for children to participate in various types of independent artistic activity and have a wide range of applications: children's actions with puppet characters or role-playing actions; literary activity (choosing a topic, composing, staging, etc.); artistic activity (clothing of characters, drawing scenery, making attributes); musical activity (performance of songs, staging of musical works, etc.).

Thus, a theatrical game reproduces the actions of a certain character not only at the level of imitation and imitation, but also of creative construction, which is based on the child's original ideas about the norms of behavior in the community, among peers. In the game, the child has a voluntary desire to follow certain rules and requirements on their own initiative.

Theatrical play contributes to the development of the artistic and creative abilities of the younger schoolboy, the enrichment of his artistic knowledge, the development of aesthetic taste, forms the ability of the child to perceive theatrical convention, creates favorable conditions for the emergence of a "sense of theater" and, most importantly, within the scope of our research, acts as an important means of organizing interaction, communication, cooperation, formation of team activities.

Theatrical games include dramatization games, staging games, games on the themes of literary works, roleplay games, director's games, production of plays, creation of mini theaters [6: 52].

Thus, the concepts of "staging" and "dramatization" are characterized by scientists (M. Dergach, N. Yelukhina, A. Konyshcheva, Zh. Makuha, R. Fastovets, I. Shishko, etc.) as means of developing soft skills, the essence of which is elaboration of a work of art at the text level, turning it into a literary scenario or plot with further practical implementation, which is the basis for improvisation (regarding text and action). In the context of the content of primary education, these means of theater pedagogy acquire special importance and are used not only in working with a

значення казки на шляху соціалізації дитини [14: 66-68].

Особливе місце серед форм театральної діяльності відводиться *театралізованим іграм*, які відкривають простір для участі дітей у різних видах самостійної художньої діяльності та мають широкий спектр прикладання: дії дітей з ляльковими персонажами або дії за ролями; літературна діяльність (вибір теми, складання, інсценування своїх творів та творів товаришів тощо); образотворча діяльність (одяг персонажів малювання декорацій, виготовлення атрибутів); музична діяльність (виконання пісень, інсценування музичних творів тощо).

Як показує досвід, театралізована гра відтворює дії певного персонажа не тільки на рівні наслідування та імітації, але й творчої побудови, яка спирається на вихідні уявлення дитини про норми поведінки у громаді, серед однолітків. У грі у дитини виникає добровільне бажання за власною ініціативою дотримуватися певних правил та вимог.

Театралізована гра сприяє розвитку художньо-творчих здібностей молодшого школяра, збагаченню його мистецьких знань, виробленню естетичного смаку, формує здатність дитини сприймати театральну умовність, створює сприятливі умови для зародження "чуття театру" та, головне в межах нашого дослідження, виступає важливим засобом організації взаємодії, комунікації, співробітництва, формування командної діяльності.

До театралізованих ігор належать *ігри-драматизації*, *ігри-інсценізації*, ігри на теми літературних творів, сюжетно-рольові, режисерські ігри, постановка п'єс, створення міні-театрів [6: 52].

Так, поняття "інсценізація" та "драматизація" характеризуються науковцями (М. Дергач, Н. Єлукхіна, А. Конишева, Ж. Макуха, Р. Фастовець, І. Шишко та ін.) як засоби розвитку *soft skills*, сутність яких полягає в опрацюванні художнього твору на рівні тексту, перетворенні його в літературний сценарій або сюжет з подальшим практичним втіленням, який є основою для імпровізації (стосовно тексту і дії). У контексті змісту

literary work [4].

Play-dramatization involves the depiction, acting out of literary works in person while preserving the sequence of episodes. The plot of the game, sequence of events, roles, actions, language of the characters are determined by the text of the literary work. The play-dramatization takes place according to a predetermined plot and involves roles regulated by the limits of the author's text. Children need to remember the text verbatim, understand the course of events, images of the heroes of the fairy tale or story and depict them exactly as they are in the work. The content of a literary work determines what actions must be performed, but it does not contain instructions on how to implement them (movements, facial expressions, intonation). Such a game is much more difficult for children, compared to the one in which they imitate what they have seen in life. It helps to understand the idea of the work, its artistic value, teaches children to express their feelings, promotes the development of memory, speech, expression of independence, creativity in the selection of visual and expressive means for creating images.

A dramatization game requires children to have the following creative abilities: poetic hearing, expressive speech, the ability to quickly perceive and understand the content of a literary work, the ability to preserve the vivacity of impressions, to convey them when creating the image of the hero in the game, to express one's attitude towards him and the feelings that have arisen based on the correct use of language, movements, facial expressions [7: 27-28].

Staging is not just a form of production, but a coordinated action of all its participants, a demonstration of a worldview. Thus, for example, staging of "The Little Prince" by A. Exupery, implies its valuable essence; "Being determines consciousness" – and if our being changes, our consciousness will change as long as each of us brings to the surrounding world the uniqueness of individual thoughts, views, actions, and movements. V. Sukhomlynsky called

початкової освіти, ці засоби театральної педагогіки набувають особливого значення і використовуються не лише в роботі з літературним твором [4].

Гра-драматизація передбачає зображення, розігрування в особах літературних творів зі збереженням послідовності епізодів. Сюжет гри, послідовність подій, ролі, вчинки, мова героїв визначаються текстом літературного твору. Гра-драматизація відбувається за задалегідь заданим сюжетом і передбачає ролі, регламентовані межами авторського тексту. Дітям необхідно дослівно запам'ятати текст, усвідомити перебіг подій, образи героїв казки чи оповідання і зобразити їх саме такими, якими вони є у творі. Літературний твір своїм змістом визначає, які дії необхідно виконувати, однак він не містить вказівок щодо способів їх утілення (рухів, міміки, інтонації). Така гра є значно складнішою для дітей, порівняно з тією, в якій наслідуються побачене в житті. Вона допомагає усвідомити ідею твору, його художню цінність, вчить дітей виражати свої почуття, сприяє розвитку пам'яті, мовлення, вияву самостійності, творчості в доборі зображувальних і виражальних засобів для створення образів.

Гра-драматизація потребує від дітей таких творчих здібностей: поетичного слуху, виразного мовлення дитини, здатності швидко сприймати й усвідомлювати зміст літературного твору, уміння зберігати жвавість вражень, передавати їх при створенні образу героя в грі, виражати до нього своє ставлення і почуття, що виникли на основі коректного використання мови, рухів, міміки [7: 27-28].

Інсценізація – це не просто надання твору форми для певної постановки. Це злагоджена дія усіх її учасників, це демонстрування світобачення, поглядів на життя. Ніхто не може мислити так, як хтось інший. Хоч як люди не наслідували б один одного, кожен з них залишається індивідом. Якби усе було сказано лише однією постановкою "Маленького принца" А. Екзюпері, казка втратила б свою ціннісну суть і перестала бути вічною класикою. "Буття визначає

staging "the highest stage of work on a fairy tale" [4].

No less important for the formation of soft skills in elementary school students is a game on the topic of a literary work. Younger schoolchildren relatively easily embody the plot of a literary work in a game. They like individual heroes so much that children call themselves by their names, orient themselves on their behavior. Games on the themes of literary works are less tied to the plot and composition of a specific work than dramatization games. They can combine events from various literary sources, arbitrarily interpret their content, predict new heroes [4].

A story role-playing game, or as it is also called creative – an imaginative game according to a certain plan of children, which is revealed through relevant events (plot, topic) and roleplaying. Such games are related to the sphere of human activity and relations, since their content reproduces this aspect of activity. By resorting to them, children try to recreate the actions and relationships of adults in their own way, creating special game situations. A child, choosing a certain role, has an image corresponding to this role. The child's playful actions flow from this image. Through images and actions, children learn to express their feelings and emotions [6: 52].

Moreover, authors provide examples of the formation of "soft skills" in younger schoolchildren, which the teacher can apply in their activities, adapting them to predefined stages (Table 1).

Thus, the exercise "All about me" with elements of dramatization will be effective for the formation of children's self-confidence, public speaking skills, and self-presentation skills. The essence of the exercise is to create a self-image (passions, hobbies, sports, achievements, victories, travels) on a T-shirt paper template, A4 format, and try yourself as a designer. For 30 minutes, schoolchildren fill a t-shirt with drawings and inscriptions, and then create a "fashion show" scenario, where each of the designers must come out and show what they have created and talk about

свідомість", – і доки змінюватиметься наше буття, доти буде змінюватися наша свідомість, доти кожен з нас вноситиме в оточуючий світ неповторність індивідуальних думок, поглядів, діянь, рухів. В. Сухомлинський називав інсценізацію "найвищим етапом роботи над казкою" [4].

Не менш важливою для формування *soft skills* в учнів молодшого шкільного віку є гра на тему літературного твору. Молодші школярі відносно легко втілюють у грі сюжет літературного твору. Окремі герої настільки припадають їм до душі, що діти називають себе їх іменами, орієнтуються на їх поведінку. Ігри на теми літературних творів менше прив'язані до сюжету і композиції конкретного твору, ніж ігри-драматизації. Вони можуть поєднувати події з різних літературних джерел, довільно інтерпретувати їх зміст, передбачати нових героїв [4].

Сюжетно-рольова гра, або як її ще називають творча – образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей. Такі ігри пов'язані зі сферою людської діяльності й людських стосунків, оскільки своїм змістом вони відтворюють саме цей аспект діяльності. Вдаючись до них, діти намагаються по-своєму відтворити дії, взаємини дорослих, створюючи спеціальні ігрові ситуації. Дитина, вибираючи певну роль, має і відповідний цій ролі образ. З цього образу витікають й ігрові дії дитини. Через образи і дії діти вчаться виражати свої відчуття і емоції [6: 52].

Наведемо приклади формування "м'яких навичок" у молодших школярів, які може застосовувати педагог у своїй діяльності, адаптувавши їх до попередньо визначених етапів (див. табл. 1).

Так, для формування у дітей впевненості в собі, ораторських здібностей, навичок самопрезентації дієвою буде вправа "Все про мене" з елементами драматизації. Суть вправи полягає у тому, щоб створити Я-образ (захоплення, хобі, спорт, досягнення, перемоги, подорожі) на паперовому шаблоні футболки, формату А4 і спробувати себе у ролі дизайнера.

Упродовж 30 хвилин школярі

themselves.

Theatrical exercise "Minute of Glory" will be effective in forming a child's idea of his uniqueness and inimitability. The plot of the exercise: "Imagine that somewhere in the world there is a competition for the most interesting child on the planet Earth, and you are all its participants. Each of you, in turn, should tell what is unique about him, that you can do something that others cannot". Then you should demonstrate your unique abilities.

For the formation of communication skills, the ability to work in teams and pairs, it is advisable to use the exercises "Butterflies", "Gloves", "New Year's Boots of St. Nicholas" with further theatricalization. For example, each pair of participants receives two identical templates of A4 format and must agree to come up together and create patterns for butterflies or come up with a design for gloves and boots of St. Nicholas. The main condition: each participant works on his part, but at the end the pair must come out the same. After finishing work on the design of things, a story is created for the holiday, where these products are used and theatricalization takes place.

The "Drawing of fear" exercise based on a fairy tale with elements of dramatization will be valuable for the formation of a child's emotional competence. According to the plot of the exercise, the children are told a fairy tale: "There lived a fear in the cave. Everyone was afraid of him, and no one wanted to play with him. The fear himself became sad and bored, and he decided to go around the world, looking for friends. But he did not find anyone, so that everyone was hiding from him. Close your eyes and imagine what fear lived in that cave?" Tasks: 1. Draw the fear you imagined. Name him. Who/what is this? Why is he scary? Are you afraid of him? Why? Can he be defeated? How? 2. What do you want to do with fear? (burst into tears, throw away, turn into something funny, finish, decorate the picture so that it becomes kinder and cuter, your own version). The exercise ends with the staging of "How I Overcame Fear" using your own drawings and discussing the logic of the

заповнюють футболку малюнками і написами, а потім створюють сценарій "показу мод", де кожен з дизайнерів має вийти та показати те, що він створив та розповісти про себе.

Театралізована вправа "Хвилина слави" буде ефективною для формування в дитини уявлення про свою унікальність та неповторність. Сюжет вправи: "Уявіть, що десь в світі проходить конкурс на найбільш цікаву дитину планети Земля, і ви всі є його учасниками. Кожен з вас, по черзі має розповісти, у чому є його унікальність, що ви вмiєте такого, чого не вмiють інші". Потім слід продемонструвати свої унікальні здібності.

Для формування комунікативних навичок, вміння працювати в команді та парах доцільно використати вправи "Метелики", "Рукавички", "Новорічні чобітки Святого Миколая" з подальшою театралізацією. Наприклад, кожна пара учасників отримує два однакових шаблони формату А4 і має домовитися, придумати разом і створити візерунки метеликам, або придумати дизайн рукавичкам та чобіткам Святого Миколая. Головна умова: кожен учасник працює над своєю частиною, але наприкінці пара має вийти абсолютно однаковою. Після завершення роботи над дизайном речей, створюється сюжет до свята, де використовуються ці вироби і відбувається театралізація.

Цінним для формування емоційної компетентності дитини буде вправа "Малюнок страху" за мотивами казки з елементами інсценізації. За сюжетом вправи дітям розповідають казку: "У печері жив був страх. Усі його боялися, і ніхто не хотів з ним грати. Сумно і нудно стало страху самому, і вирішив він піти по світу, пошукати собі друзів. Але нікого не знайшов, тому що всі ховалися від нього. Закрийте очі і уявіть. Який страх жив в тій печері?" Завдання: 1. Намалюйте страх, який ви уявили. Назвіть його. Хто/що це? Чому він страшний? А ти його боїшся? Чому? Його можна перемогти? Як? 2. Що ви хочете зробити зі страхом? (порвати, викинути, перетворити на щось смішне, домалювати, прикрасити малюнок, щоб він став добрим і милішим, свій варіант). Завершує вправу

characters' actions.

Conclusions and research perspectives. Thus, the elements of dramatization are effective in forming soft skills of children of elementary school age (the correct model of behavior in the modern world through familiarizing children with children's literature, music, visual arts, rules of etiquette, rituals, traditions, etc.).

The suggested exercises and tasks can be applied in the "Child" program in the sections: "Child's personality", "Child's speech", "Child in society", "Child's play", "Child in sensory cognitive space" in the course "I explore the world" of the primary schools.

інсценізація "Як я поборов/поборола страх" з використанням своїх малюнків і обговоренням логіки вчинків дійових осіб.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, елементи театралізації є дієвими у формуванні "м'яких" навичок дітей молодшого шкільного віку (правильної моделі поведінки у сучасному світі через ознайомлення дітей з дитячою літературою, музикою, образотворчим мистецтвом, правилами етикету, обрядами традиціями та ін.).

Запропоновані вправи та завдання можна застосувати в програмі "Дитина" в розділах: "Особистість дитини", "Мовлення дитини", "Дитина в соціумі", "Гра дитини", "Дитина в сенсорно пізнавальному просторі" у курсі "Я досліджую світ" початкової школи.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Baranovska, I.H. (2015). *Teatr lialok v pochatkovii shkoli [Puppet theater in elementary school]: navch.-metod. posib.* Vinnytsia: Merkiuri Podillia, 170 [in Ukrainian].
2. Buhaiova, V.I. (2014). Dydaktychnyi material dlia rozvytku emotsiinoho intelektu [Didactic material for the development of emotional intelligence]. *Pochatkove navchannia ta vykhovannia – Primary education and upbringing*, № 33 (397), 12-14 [in Ukrainian].
3. Vyshnevskiy, O.I. (2017). *Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky [Theoretical foundations of modern Ukrainian pedagogy]: posib. dlia studentiv vyshch. navch. zakladiv.* Drohobych: Kolo, 528 [in Ukrainian].
4. Hordiichuk, O.Ye. (2012). *Osnovy stsenichnogo ta ekrannogo mystetstva z metodykoiu vykladannia [Basics of stage and screen art with teaching methods]: navch. posib.* Chernivtsi: Chernivetskyi nats. un-t, 208 [in Ukrainian].
5. Demchenko, O.P. (2010). Ihrovi vykhovni sytuatsii u formuvanni osobystosti dytyny [Game educational situations in the formation of a child's personality]. *Orhanizatsiia dytiachoi ihrovoi diialnosti v konteksti nastupnosti doshkilnoi ta pochatkovoї osvity – Organization of children's play activities in the context of continuity of preschool and primary education: navch.-metod. posib. / za red. H.S. Tarasenko.* Kyiv: Vydavnychi Dim "Slovo", 111-124 [in Ukrainian].
6. Dzheliakova, I. (2016). Hra yak odyz iz metodiv vykhovannia uchniv pochatkovykh klasiv [The game as one of the methods of educating elementary school students]. *Pochatkova shkola – Elementary school*, № 10, 52 [in Ukrainian].
7. Ilianytska, L.S. (2014). Ihrovi problemni sytuatsii [Game problem situations]. *Shkola – School*, № 7, 27-28 [in Ukrainian].
8. Moskovchuk, L. (2014). Khorovyi teatr yak zasib estetychnoho vykhovannia molodshykh shkolariv [Choral theater as a means of aesthetic education of younger schoolchildren]. *Mystetstvo i osvita – Art and Education*, № 4, 11-16 [in Ukrainian].
9. Oliinyk, O.M. (2017). *Teatralno-ihrova diialnist v umovakh doshkilnogo navchalnogo zakladu [Theatrical and game activity in the conditions of a preschool educational institution]: navch.-metod. posib.* Kamianets-Podilskyi: Voloshchuk V.O., 163 [in Ukrainian].
10. Petrian, I.O. *Rozvytok soft skills u molodshykh shkolariv [Development of soft skills in younger schoolchildren]*. Retrieved from: <https://vseosvita.ua/library/plan-konspekt-z->

opisanimi-vpravami-do-prezentacii-rozvitok-soft-skills-u-molodsih-skolariv-207458.html [in Ukrainian].

11. Stanislavskiy, K.S. (1953). *Robota aktora nad soboiu [The work of an actor on themselves]*. Kyiv: Mystetstvo, 670 [in Ukrainian].

12. Sukhomlynskyi, V.O. (1977). Sertse viddaiu ditiam [I give my heart to children]. *Vybrani tvory – Selected works: v 5-ty t. T. 3.* Kyiv: Radianska shkola, 5-279 [in Ukrainian].

13. Teatr [Theatre]. *Vikipediia – Wikipedia*. Retrieved from: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%B5%D0%B0%D1%82%D1%80> [in Ukrainian].

14. Shakhrai, V. (2002). Pedagogichni umovy formuvannia tsinnisnykh oriientsatsii pidlitkiv u diialnosti dytiachoho teatru [Pedagogical conditions for the formation of value orientations of teenagers in the activities of childrens theater]. *Ridna shkola – Native School*, № 5, 66-68 [in Ukrainian].

15. *EdCamp Ukraine 2019* (7-9 lypnia, Kharkiv). Retrieved from: <https://www.edcamp.org.ua/edcampukraine2019> [in Ukrainian].

Received: April 25, 2024

Accepted: May 20, 2024

UDC 373.3/.5.011.33:811.161.2'373.2-047.37
DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.5

SPECIFICS OF STUDYING ONOMASTICS IN GENERAL SECONDARY EDUCATION INSTITUTIONS

A. V. Sokolova*

The article presents the peculiarities of studying onomastics in the school course of the Ukrainian language and literature, in particular its interdisciplinary orientation, its important role in the formation of key competencies of students, as well as high educational potential.

The problem of incorporating onomastic material into basic and additional language and literary education has attracted the attention of methodologists, but the forms and methods of learning proper names that contribute to the growth of students' language culture, develop their oral and written speech, and creative imagination require a thorough systematisation.

The article describes the stages of work in Ukrainian language lessons with proper names and their meanings, categories, etymology. In particular, the methodology of studying such major layers of onomastic vocabulary as anthroponyms and toponyms is analysed. The technology of using the research method, which forms various aspects of students' creative activity and ensures efficiency in learning, is outlined.

Considerable attention is paid to the study of literary onomastics, namely, the functioning of poetonyms in works of various genres. The characteristic and linguistic and stylistic potential of names used in folklore texts, poetry, prose and drama is determined. The semantic load of onyms that serve as the title of a work of fiction is also substantiated.

The study of onomastics in secondary education institutions convinces that this linguistic and poetic field contributes to a more concise achievement of the educational and upbringing tasks set for the teacher, since the implementation of the socio-cultural content line is possible only if students are introduced to the national cultural fund, studying onomastic markers of the linguistic and literary treasury.

The study outlines further aspects of studying onomastic material in the school course of the Ukrainian language and literature, development of modern forms of methodological work of a teacher of language.

Keywords: *onomastics, program, lesson, teaching, forms and methods of studying proper names, research, tasks, skills, abilities.*

* Candidate of Philological Sciences (PhD in Philology), Associate Professor
(Izmail State University of Humanities)
allasokolova@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6950-9452

СПЕЦИФІКА ВИВЧЕННЯ ОНОМАСТИКИ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

А. В. Соколова

У статті представлено особливості вивчення ономастики в шкільному курсі української мови і літератури, зокрема її міждисциплінарну спрямованість, важливу роль у формуванні ключових компетентностей школярів, а також високий виховний потенціал.

Проблема включення ономастичного матеріалу в базову та додаткову мовну й літературну освіту привертала увагу науковців-методистів, однак потребують ґрунтовної систематизації форми, методи вивчення власних назв, які сприяють зростанню мовної культури школярів, розвивають їхнє усне та писемне мовлення, творчу уяву.

У статті охарактеризовано етапи роботи на уроках української мови з власними іменами та їх значенням, розрядами, етимологією. Зокрема, проаналізовано методіку вивчення таких найбільших пластів ономастичної лексики, як антропоніми та топоніми. Окреслено технологію використання дослідницького методу, який формує різні аспекти творчої діяльності учнів та забезпечує ефективність у навчанні.

Значну увагу в розвідці приділено вивченню літературної ономастики, а саме, функціонуванню поетонімів у творах різних жанрів. Визначено характеристичний та мовно-стилістичний потенціал імен, які вживаються у фольклорних текстах, поетичних, прозових та драматичних творах. Також обґрунтовано смислове навантаження онімів, які використовуються в заголовках художніх творів.

Вивчення ономастики в закладах середньої освіти переконує, що ця лінгвопоетична царина сприяє більш лаконічному досягненню поставлених перед педагогом навчальних і виховних завдань, адже реалізація соціокультурної змістової лінії можлива за умови прилучення учнів до національного культурного фонду, студіювання ономастичних маркерів мовної та літературної скарбниці.

Проведене дослідження накреслює подальші аспекти вивчення ономастичного матеріалу у шкільному курсі української мови та літератури, розроблення сучасних форм методичної роботи вчителя-словесника.

Ключові слова: ономастика, програма, урок, навчання, форми й методи вивчення власних назв, дослідження, завдання, навички, уміння.

Introduction of the issue. Changes in the socio-economic sphere of our society today require new approaches to the nurturing and education of the younger generation. There is a need to create a personality-oriented model of education that is designed to raise the level of national culture.

The new edition of the State Standard of Basic Secondary Education [6] focuses on a competence-based approach to the organization of the educational process and, consequently, its content. Considering this, the new model curriculum divides education content by socio-cultural and activity lines.

The implementation of the socio-cultural content line in Ukrainian language and literature lessons is possible only if students are exposed to the national cultural fund, which is unique. The socialization of students should be carried out through the system of studying

Постановка проблеми. Зміни в соціально-економічній сфері буття нашого суспільства сьогодні потребують нових підходів у вихованні та навчанні молодого покоління. Постає необхідність створення особистісно зорієнтованої моделі навчання, що покликана підвищити рівень загальнонаціональної культури.

У новій редакції Державного стандарту базової середньої освіти [6] основну увагу спрямовано на компетентнісний підхід щодо організації навчального процесу, а отже, – його змісту. З огляду на це в нових модельних навчальних програмах розподіл змісту навчання здійснено за соціокультурною та діяльнісною лініями.

Реалізація соціокультурної змістової лінії на уроках української мови і літератури можлива лише за умови прилучення учнів до національного культурного фонду, який є унікальним. Соціалізація школярів повинна здійснюватися в системі вивчення й дослідження фольклорних

and researching the folklore heritage of the Ukrainian people, and linguistic and literary treasury.

An essential component of the vocabulary of any developed language is onomastic material. Acquaintance with this part of the lexical structure of the language should begin in general secondary education institutions, as most school subjects contain onomastic vocabulary. Social sciences and humanities subjects such as Ukrainian language and literature, geography, astronomy, and history are affluent in onomastic material that requires comprehension, learning, memorization, correct use, writing, and pronunciation of onyms.

The high educational potential of onomastics is determined by several factors, one of which is its interdisciplinary nature. The interdisciplinary orientation of this lingua-stylistic area makes it possible to systematically address it in the lessons of Ukrainian language and literature, geography, and history.

Modern schoolchildren are special listeners. They are acutely aware of the historical-cultural, semantic, and national-patriotic meanings that a proper name contains. In the process of learning, pupils should master the full splendor of the language and be able to use it in their speech, as this is what modern linguistic didactics and methods of teaching the Ukrainian language and literature are oriented towards.

In school language and literature courses, onomastics may involve constant analysis of language material, both real onymy and poeticized by masters of fine writing.

Current state of the issue.

Contemporary methodologists consider onomastics as a material for profound study and propose to use it both in Ukrainian language and literature lessons and in extracurricular activities [2; 9; 11].

Such a concept defines the place of onomastics in modern language and literary education. It is not designed to fundamentally restructure the traditional content of teaching and introduce new sections into the curriculum. Onomastic

надбань українського народу, мовної та літературної скарбниці.

Важливим компонентом лексики будь-якої розвиненої мови є ономастичний матеріал. Знайомство з цією частиною лексичного складу мови повинно починатися в закладах середньої освіти, адже більшість шкільних предметів містять ономастичну лексику. Такі суспільно-гуманітарні дисципліни, як: українська мова та література, географія, астрономія, історія, є особливо багатими на ономастичний матеріал, який потребує осмислення, засвоєння, запам'ятовування, правильного використання, написання й вимови онімів.

Високий виховний потенціал ономастики визначається цілою низкою чинників, одним із яких є її міжпредметний характер. Міждисциплінарна спрямованість цієї лінгвостилістичної галузі дає можливість системного звернення до неї на уроках української мови і літератури, географії, історії.

Сучасні школярі – це особливі слухачі. Вони досить гостро сприймають історико-культурне, семантичне, національно-патріотичне значення, яке містить власна назва. У процесі навчання учні повинні оволодіти всією пишнотою мови і вміти використовувати її у своїй промові, адже на це орієнтує сучасна лінгводидактика і методика навчання української мови та літератури.

У шкільному мовному та літературному курсах ономастика може передбачати постійний аналіз мовного матеріалу, як реальної онімії, так і опоетизованої майстрами красного письменства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці-методисти розглядають ономастику як матеріал для поглибленого вивчення і пропонують використовувати її як на уроках української мови і літератури, так і в позашкільній роботі [2; 9; 11].

Означена концепція визначає місце ономастики в сучасній мовно-літературній освіті. Вона не розрахована на ґрунтовну перебудову традиційного змісту навчання і введення нових розділів у навчальні програми. Ономастичний мовний матеріал логічно і регулярно включається і в базову,

language material is logically and regularly included in both basic and additional language education; it is used both in the classroom and extracurricular activities of schoolchildren.

According to Iryna Volianiuk, "the introduction of onomastics will help to foster interest and careful attitude to language culture" [2: 109]. Therefore, the list of classical cultural tasks of teaching the Ukrainian language at school is expanding, as it is necessary to ensure

- fluency in Ukrainian in various communicative situations;
- the emergence of cognitive and moral culture of students;
- active participation in the public life of the country;
- education of the culture of communication and behavior of students [2: 109].

To these traditional tasks, Iryna Volianiuk adds the following:

- enriching students' vocabulary through language material that is important from a cultural and general educational point of view;
- to expand students' knowledge of the history, culture of the region, local traditions and customs through language immersion;
- to show the uniqueness of the Ukrainian language, and to reveal ways of linguistic enrichment [2: 109]. Well-organized learning of onomastic material will make it possible to successfully solve these problems and become a progressive means of development and upbringing of applicants for an education.

The introduction of onomastic material into both language and literary education at the secondary school level is still an understudied problem. In our opinion, the forms and methods of studying proper names that contribute to the growth of students' language culture, develop their oral and written speech, and creative imagination need to be deeply systematized.

Aim of the research is to characterize the specifics of studying onomastics in the new Ukrainian school, to systematize methods of teaching and developing the speech, creative, and cultural skills of

і в додаткову мовну освіту; використовується як в урочній, так і в позаурочній діяльності школярів.

На думку Ірини Волянюк, "введення ономастики сприятиме вихованню інтересу і дбайливого ставлення до мовної культури" [2: 109]. Так, список класичних культурологічних завдань викладання української мови в школі розширюється, адже необхідно забезпечити:

- в різних комунікативних ситуаціях вільне володіння українською мовою;
- виникнення пізнавальної, моральної культури учнів;
- активну участь у суспільному житті країни;
- виховання культури спілкування та поведінки учнів [2: 109].

До цих традиційних завдань Ірина Волянюк додає й такі, як:

- збагачення словникового запасу школярів за рахунок мовного матеріалу, який є важливим з культурного та загальноосвітнього погляду;
- на основі занурення в мову розширити знання учнів про історію, культуру краю, місцеві традиції й звичаї;
- показати унікальність української мови, розкрити шляхи мовного збагачення [2: 109]. Вдало організоване вивчення ономастичного матеріалу уможливить успішно вирішити ці завдання, стати прогресивним засобом розвитку й виховання здобувачів.

Уведення ономастичного матеріалу як у мовну, так і в літературну освіту середньої ланки і дотепер становить малодосліджену проблему. На наш погляд, потребують ґрунтовної систематизації форми та методи вивчення власних назв, що сприяють зростанню мовної культури школярів, розвивають їхнє усне та писемне мовлення, творчу уяву.

Мета розвідки – охарактеризувати специфіку вивчення ономастики в новій українській школі, систематизувати методи навчання та розвитку мовленнєвих, творчих і культурних навичок учнів основної та старшої ланки середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Однією з основних ознак гарної мови є змістова відповідність лексем їх формі. Серед таких мовних засобів виділяють і власні імена.

students of primary and senior secondary education.

Results and discussion. One of the main features of good language is the semantic correspondence of lexemes to their form. Proper names are also among such linguistic means. They function in all styles of language, and it is almost impossible to write any school assignment without them. Students should constantly increase their vocabulary and learn their peculiarities. Therefore, the teacher is faced with the task of systematically drawing students' attention to the onomastic vocabulary in textbooks, outlining those aspects, forms, and methods of learning proper names that contribute to the growth of students' language culture and develop various forms of their speech.

The most significant names in the entire onomastic arsenal of the language are personal names, surnames, patronymics, geographical names, names of space objects, the most important events, holidays, institutions, literary and artistic works. Therefore, the inclusion of these words in textbooks is justified, and their study makes it possible to solve several educational, linguistic, and ideological and educational tasks, in particular, to develop logical thinking, stylistic and aesthetic tastes.

The learning of basic theoretical knowledge of grammar and onomastics is closely related. According to the new model Ukrainian language curriculum (2023), the thematic unit "Noun" (grade 6) includes the study of the nominative function of nouns, capitalization of proper names on the following topics:

- "Nominative function of a noun in speech. Common and proper nouns";

- "Capitalization and quotation marks in proper names";

- "Spelling and conjugation of male and female surnames, patronymics" [4: 27-28].

Focusing on the etymological meaning of onyms will help develop basic skills of scientific analysis, broaden pupils' horizons, and enrich their speech.

The study of anthroponymy involves working with proper names and their meanings, categories, and etymology. The

Вони функціонують у всіх стилях мови, без них практично неможливо написати жодну шкільну роботу. Учні повинні постійно збільшувати запас таких слів, вивчати їх особливості. Відтак перед учителем постає завдання системно звертати увагу школярів на ономастичну лексику, яка є в підручниках, окреслюючи ті аспекти, форми й методи вивчення власних назв, які сприяють зростанню мовної культури школярів, розвивають різні форми їхнього мовлення.

Найбільш значущими назвами з усього ономастичного арсеналу мови є особові імена, прізвища, імена по батькові, географічні назви, найменування космічних об'єктів, найважливіших подій, свят, установ, творів літератури і мистецтва. Тому включення цих слів у підручники є виправданим, а їх вивчення уможливає розв'язати низку завдань навчально-лінгвістичного та ідейно-виховного характеру, а саме: розвивати логічне мислення, стилістичні та естетичні смаки.

Засвоєння базових теоретичних знань з граматики та ономастики має тісний зв'язок. За новою модельною програмою з української мови (2023 р.) тематичний блок "Іменник" (6 клас) охоплює вивчення номінативної функції іменників, правопису великої літери у власних назвах за темами:

- "Номінативна функція іменника в мовленні. Іменники загальні й власні";

- "Велика буква та лапки у власних назвах";

- "Написання й відмінювання чоловічих і жіночих прізвищ, імен по батькові" [4: 27-28].

Фокусування уваги на етимологічному значенні онімів сприятиме виробленню початкових навичок наукового аналізу, розширить світогляд учнів та збагатить їхнє мовлення.

Вивчення антропоніміки передбачає роботу з власними іменами та їх значеннями, розрядами, етимологією. Семантико-функціональні особливості різних розрядів ономастичної лексики, врахування вікових потенцій учнів щодо сприйняття складної та специфічної інформації зумовляють диференційований підхід до процесу

semantic and functional features of different groups of onomastic vocabulary, considering the age possibilities of students to perceive complex and specific information, determine a differentiated approach to the process of including the onomastic component in the educational process.

In the process of studying and in extracurricular activities, it is necessary to carry out a proper analysis of each type of onyms, selecting interesting and accessible information in advance, and rejecting secondary and complex material for learners' understanding.

The enrichment of students' onomastic vocabulary should be achieved through their learning of new names and nouns. In this process, various methodological techniques should be used: demonstration of relevant drawings, geographical maps, introduction to encyclopedic information, etc.

To develop students' search work, it is essential to practice tasks for collecting onomastic material (information about family anthroponyms, studying the noun family tree, compiling a dictionary of male and female names with their variants, etc).

The study of such types of onyms as nicknames and the specifics of their functioning in the school community requires a separate study. After all, these unofficial means of anthroponymic designation most often arise in colloquial speech and live there as unofficial characterization names. According to Nadiya Khrustyk, "a specific feature of nicknames is their folk character" [14: 81]. The researcher is convinced that "this most important property of this type of anthroponyms brings them closer to works of oral folk art" [14: 81]. The corporate nature of these names also gives rise to their use. It should be explained to students that the use of nicknames to refer to people with negative characteristics is unacceptable.

The characteristic potential of nickname nominations is better demonstrated by the example of works of fiction, where such onyms appear as expressive details and complement the characterization of literary characters.

включення ономастичної складової у навчально-виховний процес.

Під час навчання та в позакласній роботі необхідно здійснювати ретельний аналіз кожного типу онімів, наперед, відбираючи цікаву та доступну інформацію, відкидаючи другорядний та складний матеріал для учнівського розуміння.

Збагачення ономастичного словника школярів має відбуватися за рахунок освоєння ними нових імен та назвоутворень. У цьому процесі варто застосовувати різні методичні прийоми: демонстрація відповідних малюнків, географічних карт, знайомство з енциклопедичною інформацією тощо.

Для розвитку пошукової роботи школярів необхідно практикувати завдання зі збирання ономастичного матеріалу (відомості про родинні антропоназви, вивчення іменника родового дерева, укладання словника чоловічих та жіночих імен із фіксацією їх варіантності тощо).

Окремої роботи потребує студювання такого виду онімів, як прізвиська, специфіки їх функціонування у шкільному колективі. Адже ці неофіційні засоби антропонімного позначення найчастіше виникають у розмовному мовленні і живуть там як неофіційні назви-характеристики. На думку Надії Хрустик, "специфічною ознакою прізвиськ є їх народний характер" [14: 81]. Дослідниця переконана, що "ця найважливіша властивість цього виду антропонімів зближує їх з творами усної народної творчості" [14: 81]. Корпоративність цих найменувань породжує і їх використання. Учням варто пояснити, що використання прізвиськ на позначення людей з негативною характеристикою є неприпустимим.

Характеристичний потенціал прізвиськових номінацій краще показати на прикладі творів художньої літератури, де такі оніми постають як виразні деталі і доповнюють характеристику художніх образів.

Ономастична робота з учнями щодо вивчення прізвищ як значного пласту антропонімії також має свою специфіку. Учнівську свідомість не варто

Onomastic work with schoolchildren on the study of surnames as a significant layer of anthroponymy also has its specifics. Students' minds should not be overburdened with the learning of the system of formation of Ukrainian surnames. It is more appropriate to offer them tasks that contain information about the most common surname nominations in the real onomastic space. It is possible to draw students' attention to the semantics of surnames derived from first names (*Ivan – Ivanenko, Danylo – Danylenko, Serhiy – Serhiyenko, Martyn – Martyniuk, David – Davydiuk*, etc), names of professions or occupations (*Gonchar, Koval, Mirosnyk, Shvets, Chaban*, etc).

The teacher can also ask the pupil to analyze their first name, surname, and patronymic. For an adult, anthroponyms seem to be an integral part of everyday life. However, children will be very enthusiastic about diving into the history of the origin of a particular name. Accordingly, determining aspects of the origin and history of one's name and parents' names potentially turns into a research project for students.

Using simple counting, students identify popular female and male names. By looking at patronymics, they can identify popular names during their parents' childhood. This type of work should be offered to elementary-level pupils.

Students receiving basic secondary education should be introduced to terminology and develop skills in working with onomastic dictionaries [12; 13]. Although the school curriculum does not provide for a detailed study of the etymology of words, the etymological comments accompanying the explanations are perceived by students with great interest.

Interesting and informative tasks about proper names can be practiced in the first lesson with school children and continued at almost every lesson. For example, for homework, it is worth offering to write a short essay about your name and answer the following questions: "What is my name, why was I named that way, what do I know about my name?"

переобтяжувати вивченням системи становлення українських прізвищ. Доречніше запропонувати їм завдання, які містять відомості про найпоширеніші в реальному ономастичному просторі прізвищеві номінації. Можливо звернути увагу учнів на семантику прізвищ, які походять від назв імен (*Іван – Іваненко, Данило – Даниленко, Сергій – Сергієнко, Мартин – Мартинюк, Давид – Давидюк* та ін.), назв професій чи роду занять (*Гончар, Коваль, Мірошник, Швець, Чабан* та ін.).

Також учитель може запропонувати учневі розглянути власне ім'я, прізвище, по батькові. Дорослій людині антропоніми здаються невід'ємною частиною повсякденного життя. Однак діти з великим ентузіазмом будуть занурюватися в історію походження певного імені. Відповідно визначення аспектів походження й історії свого імені, імен батьків потенційно перетворюється для учнів у дослідження.

За допомогою звичайних підрахунків школярі визначають популярні жіночі та чоловічі імена. Звертаючись до імен по батькові, вони можуть визначити популярні імена за часів дитинства їх батьків. Цей вид роботи варто пропонувати учням основної школи.

Учнів, які здобувають базову середню освіту, необхідно знайомити з термінологією та формувати в них навички роботи з ономастичними словниками [12; 13]. Незважаючи на те, що докладного поглиблення у вивчення етимології слів шкільна програма не передбачає, етимологічні коментарі, які супроводжують пояснення, сприймаються школярами з великим інтересом.

Цікаві й пізнавальні завдання про власні імена можна практикувати вже на першому занятті з учнями та продовжувати чи не на кожному уроці. Так, для виконання домашнього завдання варто запропонувати написати невеликий твір про своє ім'я і відповісти на питання: "Як мене звать, чому мене так назвали, що я знаю про своє ім'я?". Таке завдання з радістю можуть сприйняти не тільки діти, а й батьки, адже вони згадають той час, коли з хвилюванням вибирали ім'я для своєї дитини. Дехто може бути здивований, дізнавшись значення і походження імен.

Not only children but also parents will be happy to take on this task, as they will remember the time when they were excitedly choosing a name for their child. Some may be surprised to learn the meaning and origin of names.

No less exciting is the conversation about the origin of surnames that we have when studying possessive adjectives. Everyone has a reason to be proud of their surname. Students love to share family stories, and they can also fantasize, and make up a fairy tale or story.

Appealing to nouns in Ukrainian language lessons is logical and is foreseen in several cases. For example, in grade 6, we refer to onomastics when proper names are included:

– in the content of the theoretical part of some paragraphs. For example, "Indeclinable nouns", "Gender of indeclinable nouns";

– in the texts of special exercises on spelling and declension of proper names. These include tasks that ask for "own" examples. (*"Nowadays, cities, villages, towns, squares, and streets are named after the Heroes of Ukraine who died in the war with Russia. Write down examples of such names." Students recall the names of streets with such names.*)

Direct study of place names also attracts students' attention. Research into this category of onomastic vocabulary can be offered to students as a project activity or research paper.

In the names of settlements, it is possible to identify archaic vocabulary to denote historical realities and concepts. Therefore, we can state that the study of the onomastics of the native land is an important component in the system of language preparation and linguistic local history work.

According to Nelia Podlevska, "acquaintance with toponymy will be useful for students to master the Ukrainian language curriculum and achieve better personal, meta-subject and subject results, and the teacher will be able to form a creative, well-rounded personality who knows his/her history and can appreciate the past of his/her country" [11: 21].

Не менший інтерес викликає розмова про походження прізвищ, яку ми ведемо, вивчаючи присвійні прикметники. У кожного є підстави пишатися своїм прізвищем. Учні люблять ділитися сімейними переказами, також можуть пофантазувати, скласти казку або розповідь.

Апеляція до онімів на уроках української мови є логічною і передбачається у низці випадків. Так, у 6 класі ми звертаємося до ономастики, коли власні імена включено:

– у зміст теоретичної частини деяких параграфів. Наприклад, "Невідмінювані іменники", "Рід невідмінюваних іменників";

– у тексти спеціальних вправ на правопис, відмінювання власних імен. До них належать завдання, в яких пропонується навести "власні" приклади. (*"У наші дні містам, селам, селищам, площам, вулицям присвоюються імена Героїв України, які загинули у війні із РФ. Запишіть приклади таких назв". Учні згадують назви вулиць, що носять такі імена.*)

Безпосереднє вивчення топонімів також привертає увагу школярів. Дослідження цього розряду ономастичної лексики можна пропонувати учням як проєктну діяльність або дослідницьку роботу.

У назвах поселень можливим є виявлення архаїчної лексики на позначення історичних реалій, понять. Тому можемо стверджувати, що дослідження ономастики рідного краю є важливою складовою у системі мовної підготовки та проведенні лінгвокраєзнавчої роботи.

На думку Нелі Подлевської, "знайомство з топонімією стане у нагоді учням щодо засвоєння програмового матеріалу з української мови та досягнення кращих особистісних, метапредметних і предметних результатів, а учителю дасть можливість формувати творчу, всебічно розвинену особистість, яка знає свою історію і вміє оцінити минуле своєї країни" [11: 21].

Завдяки уведенню у процес вивчення етимологічної інформації про назви країн, міст, селищ, рік, гір тощо зростатиме інтерес учнів до навчання,

By introducing etymological information about the names of countries, cities, towns, rivers, mountains, etc. into the process of studying, pupils' interest in learning will increase, their horizons will broaden, and their speech will be enriched. In the course of their research work, young onomasts potentially develop skills of scientific analysis, which will have prospects for the formation of the country's scientific elite.

As Iryna Volianiuk notes, "the learning of place names should be based on solving the problems of linguodidactics in the same semantic way, since it is in the study of place names that the principle of personalization is realized, that is, the involvement of the child's personality, biographical and linguistic experience in language lessons" [2: 110].

It is advisable to start learning place names by learning the very name of the place where students live, and the places where their relatives were born.

During such work, pupils develop observation and curiosity, they delve deeper into the knowledge of their family tree and the history of their land. The introduction of creative tasks for learning about the historical roots of the family, including the compilation of onomastic dictionaries, will be useful: "Toponymic Dictionary of My Family," "Legend of My Town (Village)", etc.

Tasks and exercises on toponymy should be directed not only to etymology and orthography but also to communication, which is important for an effective Ukrainian language lesson.

Students' attention should be focused on the importance of such work, which goes beyond their academic activities because it will prepare them for real-life actions and promote the development of analytical thinking and communication skills.

Tasks to improve the spelling of place names formed from two lexical units will help students master theoretical knowledge. Vivid examples are the toponymic names of the settlements of Southern Bessarabia: *Bilhorod-Dnistrovskiyi*, *Voznesenka Druha*, *Bobryk Druha*, *Novopetrivka Druha*, etc. It is worth drawing students' attention to the model of

розширюватиметься їхній кругозір, збагачуватиметься мовлення. У процесі пошуково-дослідницької роботи юні ономасти потенційно здобувають навички наукового аналізу, що матиме перспективу у формуванні вітчизняної наукової еліти країни.

Як зазначає Ірина Волянюк, "вивчення топонимічних назв має ґрунтуватися на розв'язанні завдань лінгводидактики в одному семантичному ключі, оскільки, саме при вивченні топонімів реалізується принцип персоналізації, тобто залучення на уроках мови особистості дитини, її біографічного та мовленнєвого досвіду" [2: 110].

Вивчення топонімів доцільно розпочати з вивчення самої назви того місця, у якому живуть учні, тих місць де народилися їхні родичі. Під час проведення такої роботи в учнів розвивається спостережливість, допитливість, вони заглиблюються у знання свого родоводу, історію свого краю. У нагоді стане запровадження творчих завдань з вивчення історичного коріння родини, зокрема укладання ономастичних словників: "Топонімічний словник моєї родини", "Легенда про моє місто (село)" тощо.

Завдання та вправи щодо вивчення топоніміки варто спрямовувати не лише в річище етимології й орфографії, а й у комунікацію, що є важливим для проведення ефективного уроку української мови.

Увагу учнів варто зацентувати на значущості такої роботи, яка виходить за межі їхньої навчальної діяльності, бо це готуватиме їх до реальних життєвих дій, сприятиме розвитку аналітичного мислення, комунікативних умінь.

Засвоєнню теоретичних знань сприятимуть завдання на вдосконалення правопису географічних назв, утворених з двох лексичних одиниць. Яскравими прикладами можуть бути топонімічні найменування населених пунктів Південної Бессарабії: *Білгород-Дністровський*, *Вознесенка Друга*, *Бобрик Другий*, *Новопетрівка Друга* та ін. Варто звернути увагу учнів на моделі творення таких топонімів – прикметник+іменник: *Велика Балка*, *Нова-Миколаївка*, *Великий Дальник*, *Веселий Кут*, *Верхній Куяльник* та ін. Як

creating such place names: adjective+noun: *Velyka Balka, Nova Mykolaiivka, Velykyi Dalnyk, Veselyi Kut, Verkhniy Kuyalnyk*, etc. As you can see, these place names are written separately, and each word is capitalized.

The methodology with the use of the research method in the study of toponymy is appropriate because it synthesizes a set of academic disciplines that are interrelated and important for the study of program material.

For an interesting and successful learning of "Literature of the native land" it is necessary to conduct developmental research with students on the topic: "The magic of the mystery of place names" (on the onomastic material of settlements). Such work will be long-lasting and will require the use of students' creative abilities, skills, and language competencies. Student research can take the form of presentations, and collaborative projects, which will encourage all participants in this process to participate in forums of various formats: roundtables, scientific conferences, quizzes, competitions, etc.

According to Serhiy Omelchuk, "the research method forms various aspects of the student's creative activity, which is one of the elements of his/her experience, promotes creative assimilation of knowledge, i.e. teaches to use the acquired knowledge to solve problematic tasks and acquire new ones as a result of such a solution" [9: 9]. The scientist is convinced that "the research method, which contains motivational, cognitive, intellectual-logical and intellectual-heuristic components, ensures the effectiveness of such learning" [9: 10].

The semantic and functional features of different categories of onomastic vocabulary, considering the age capacities of students to perceive complex and specific information, determine a differentiated approach to the process of incorporating the onomastic component into the educational process.

The introduction of practical tasks, exercises to learn the etymological meaning of words, spelling, and improve communication skills is important for achieving the effectiveness of teaching the

бачимо, означені топоніми пишуться окремо, і кожне слово – з великої літери.

Методика з використанням дослідницького методу під час вивчення топонімії є доцільною, оскільки у ній синтезовано комплекс навчальних дисциплін, що має взаємозв'язок та важливе значення для вивчення програмового матеріалу.

Для цікавого та успішного вивчення "Літератури рідного краю" необхідно проводити разом з учнями розвивальне дослідження на тему: "Магія таїни топоніміки" (на ономастичному матеріалі населених пунктів). Така робота матиме тривалий характер і потребуватиме застосування творчих умінь, навичок, мовних компетентностей школярів. Учнівські дослідження можуть мати форму презентацій, спільних проєктів, що спонукатиме усіх учасників такого процесу до форумів різного формату: круглих столів, наукових конференцій, вікторин, конкурсів тощо.

На думку Сергія Омельчука, "дослідницький метод формує різні аспекти творчої діяльності учня, що становить один з елементів його досвіду, сприяє творчому засвоєнню знань, тобто вчить використовувати здобуті знання для розв'язання проблемних завдань і здобувати нові в результаті такого розв'язання" [9: 9]. Науковець переконаний, що "ефективність у такому навчанні забезпечує саме дослідницький метод, який містить мотиваційний, пізнавальний, інтелектуально-логічний та інтелектуально-евристичний компоненти" [9: 10].

Отже, вивчення ономастичного матеріалу з антропоніміки та топоніміки у шкільному курсі української мови уможливає розв'язати низку завдань навчально-лінгвістичного і ідейно-виховного характеру, а саме, розвивати логічне мислення, стилістичні та естетичні смаки учнів.

Семантико-функціональні особливості різних розрядів ономастичної лексики, врахування вікових потенцій учнів щодо сприйняття складної та специфічної інформації зумовляють диференційований підхід до процесу включення ономастичної складової у навчально-виховний процес.

Ukrainian language in school practice.

Today, the system of literary education is characterized by the widespread introduction of innovative principles, pedagogical technologies, new teaching methods and techniques, and new types of lessons. This is especially true of teaching Ukrainian literature in the aspect of onomatopoeic. After all, acquaintance with the writer's personality and work with literary characters cannot be complete without due attention to proper names.

In our opinion, attempts to humanize education without an anthropocentric approach not only to the student's personality but also to the content of the material are unthinkable and untenable. We teach children understanding and compassion. Only through familiarity with vivid images of literary figures do pupils perceive the social and spiritual experience of generations. And it would be incomplete and insignificant to work with a book without paying attention to the name of a person, to the onym of a particular character, since literary onomastics explains a lot of the writer's intentions.

One of the factors that may interest students in searching for answers to current questions together with their teacher is working with onomastics. It is important to realize that only systematic and comprehensive work in this direction guarantees the desired result.

Model programs [1; 4], based on the concept of the new Ukrainian school, provide for the learning of Ukrainian literature in connection with the historical and cultural situation from ancient times to the present. Pupils are introduced to the most important achievements of Ukrainian literature, including the defining features of artistic and stylistic trends, the experimentation of masters of fiction, and the search for new forms and themes.

In high school, students are already consciously turning to literary onomastics, as it allows them to dive deeper into a work of literature and penetrate the author's intent. In classes where this activity has been systematically conducted, on the one hand, there is a greater interest in literary material, and on the other hand, the teacher has the

Запровадження практичних завдань, вправ з вивчення етимологічного значення слів, орфографії, удосконалення навичок комунікації є важливим для досягнення ефективності викладання української мови у шкільній практиці.

Сьогодні система літературної освіти характеризується широким запровадженням інноваційних принципів, педагогічних технологій, нових методів і прийомів навчання, нових типів занять. Особливо це стосується викладання української літератури в аспекті ономастики. Адже знайомство із постаттю письменника, робота з художніми образами не можуть бути повноцінними без належної уваги до власних імен.

Немислимими та неспроможними, на нашу думку, є спроби гуманізації освіти без антропоцентричного підходу не тільки до особистості учня, а й до змісту матеріалу. Ми вчимо дітей розумінню, співчуттю. Лише через знайомство з яскравими образами літературних героїв учні сприймають соціальний та духовний досвід поколінь. І неповною, поверхневою буде робота з твором без уваги до імені людини, до оніма певного персонажа, оскільки багато чого в задумі письменника пояснює літературна ономастика.

Одним з факторів, який може зацікавити учнів разом з учителем шукати відповіді на актуальні питання, є робота з ономастикою. Варто усвідомлювати, що тільки систематична і комплексна робота в цьому напрямку гарантує бажаний результат.

Модельні програми [1; 4], побудовані за концепцією нової української школи, передбачають вивчення української літератури у зв'язку із історико-культурною ситуацією від давньої доби до сучасної. Учні знайомляться із найвагомішими здобутками української літератури, зокрема визначальними ознаками художньо-стильових напрямів, експериментаторством майстрів красного письменства, пошуком нових форм і тем.

У старших класах учні вже усвідомлено звертаються до літературної ономастики, оскільки це дає можливість глибше зануритися у твір, проникнути в авторський задум. У класах, де ця робота

opportunity to expand the scope of the material studied, for instance, by offering students topics for research work (report, essay, project).

Current Ukrainian literature programs provide for creative collaboration between teacher and student with literary material, give a wide scope for the independent perception of Ukrainian literature as an artistic phenomenon, and immersion in the field of literary onomastics.

Considering the above, we will attempt to trace the specifics of the functioning of poetonyms in literary works of various genres studied in secondary education institutions.

When learning about folklore works, we pay attention to the intensity of the use of personal names in different genres of ritual poetry, find out the reasons for this intensity, and the functions of nouns in certain groups of the ritual cycle.

According to Natalia Kolesnyk's observations, "the most active use of names is in the songs of the spring cycle, the summer cycle (mermaid, Kupala, and Petrivka), and lyrical works, which were performed as an accompaniment to work during mowing and hay raking" [8: 175].

For example, it is worth familiarizing students with the lyrics of such songs. Accordingly, the teacher can use various techniques with the use of auxiliary teaching devices. This can be not only listening to the songs in audio mode but also visualizing the texts on screen with the marking of onyms. For instance, in the song "Kolo Dunaiechku" ("Near the Danube River") we find the use of a whole group of male and female anthroponyms:

*"By the Danube River,
Near the shore.
There are three Cossacks there.
They were watering their horses.*

And **Maksymko** says:

*I love **Katrusia**,
I love **Katrusia**
And I will marry her.
And **Andriiko** says:*

*– I love **Parasya**,
– I love **Parasya**,
And I will marry her.*

And **Vasylko** says:

*– I love **Marusia**,
– I love **Marusia**,
And I will marry her" [5: 30].*

велася систематично, з одного боку, помітний більший інтерес до літературного матеріалу, а з іншого боку, вчитель має можливість розширити межі досліджуваного матеріалу, наприклад, пропонуючи учням теми для дослідницької роботи (доповідь, реферат, проєкт).

Чинні програми з української літератури передбачають творчу співпрацю вчителя і учня з художнім матеріалом, дають широкий простір для самостійного сприйняття української літератури як мистецького явища, заглиблення у царину літературної ономастики.

Враховуючи викладене вище, спробуємо простежити специфіку функціонування поетонімів у літературних творах різних жанрів, що вивчаються в закладах середньої освіти.

На уроках вивчення фольклорних творів звертаємо увагу на інтенсивність використання особових імен у різних жанрах обрядової поезії, з'ясовуємо причини цієї інтенсивності, а також функції онімів у певних групах обрядового циклу.

За спостереженнями Наталії Колесник, "найактивніше використовують і імена пісні весняного циклу, літнього (русальні, купальські і петрівки) та косарські і грєбовицькі" [8: 175].

Для прикладу варто ознайомити учнів із текстами таких пісень. Відповідно в нагоді вчителю можуть стати різні прийоми з використанням допоміжних технічних засобів навчання. Це може бути не лише прослуховування пісень в аудіорежимі, а й екранне унаочнення самих текстів із маркеруванням онімів. Наприклад, у веснянці "Коло Дунаєчку" знаходимо використання цілої групи чоловічих та жіночих антропонімів:

*"Коло Дунаєчку,
Коло бережечку.
Там три козаки
Коней напували.*

*А **Максимко** каже:
Я **Катрусю** люблю,
Я **Катрусю** люблю
І за себе візьму.*

*А **Андрійко** каже:
– Я **Парасю** люблю,
– Я **Парасю** люблю,
І за себе візьму.*

*А **Василько** каже:
– Я **Марусю** люблю,
– Я **Марусю** люблю,
І за себе візьму" [5: 30].*

Undoubtedly, the basis of the ritual anthroponymicon is made up of male Christian names: *Andrii, Ivan, Vasyi, Mykola, Mykhailo, Petro, Pavlo, Semen*, etc. Among women's names, the most commonly used in ritual songs are the following: *Mariia, Maryna, Hanna, Anastasiia, Kateryna, and Olena*, which are represented by different variants.

When studying ancient literature, students can analyze the names of princes (*Monomakh, Volodymyr, Yaroslav*), which are Ukrainian in origin, and Christian personal names (*Ivan, Petro, Mariia*), which were transferred to the Old East Slavic anthroponymicon from Greek after the Christianization of Kyivan Rus' in 988. Studying the literature of this period allows us to consider names of the nickname type (*Yaroslav the Wise*) and nicknames, which are an independent anthroponymic category. Here, it is possible to interest students in the presentation of Cossack proper names from the Register of the Zaporozhian Army of 1649, which is a valuable source for understanding the etymology of Ukrainian surnames. The materials of such studies are clearly demonstrated in the research of Roman Ostash [10].

In poetic works, onyms are mostly nonplot and have a different status, individual in their contexts and poetic halos. The use of each poetonym is unique, has its subtle peculiarities and requires special study.

The poetry of Taras Shevchenko can be an expressive example of the functional diversity of poetonyms. The onomastic research of Hanna Hladina and Viktoriia Senina is devoted to the functioning of literary anthroponyms in the works of Taras Shevchenko.

The researchers are of one mind that "Shevchenko's poetry, like folklore genres, raises individual names to the level of symbols, they often have a special semantic content and expressive stylistic coloring" [3: 123]. Accordingly, when studying the works of Taras Shevchenko (grade 9), it is worth drawing students' attention to the fact that poetic onomastics primarily reflects the social stratification of Ukrainian society. For example, in the

Безперечно, основу обрядового антропонімікону складають чоловічі церковно-християнські імена: *Андрій, Іван, Василь, Микола, Михайло, Петро, Павло, Семен* та ін. Серед жіночих особових назв найуживанішими в обрядових піснях є такі імена, як: *Марія, Марина, Ганна, Анастасія, Катерина, Олена*, які репрезентуються різними варіантами.

Під час вивчення давньої літератури учні можуть проаналізувати власне українські за походженням імена князів (*Мономах, Володимир, Ярослав*) та християнські особисті імена (*Іван, Петро, Марія*), які перейшли в давньоруський антропонімікон з грецького після хрещення Русі в 988 році. Вивчення літератури цього періоду дає змогу розглядати імена прізвиськового типу (*Ярослав Мудрий*) і прізвиська, які є самостійною антропонімічною категорією. Тут можливо зацікавити учнів презентацією козацьких власних імен з Реєстру Війська Запорозького 1649 року, що є цінним джерелом для розуміння етимологізації українських прізвиськ. Матеріали таких досліджень виразно демонструє наукова розвідка Романа Осташа [10].

У поетичних творах оніми переважно позасюжетні і мають різний статус, індивідуальні у своїх контекстах і своїх поетичних ореолах. Ужиток кожного поетоніма є неповторним, має свої тонкі особливості і потребує спеціального дослідження.

Виразним зразком функціонального розмаїття поетонімів може бути поезія Тараса Шевченка. Функціонуванню літературних антропонімів у творах Тараса Шевченка присвячено ономастичну розвідку Ганни Гладіної та Вікторії Сеніної. Дослідниці мають однастайну думку, що "поезія Шевченка, як і фольклорні жанри, підносить окремі імена до рівня символів, у них часто відчувається особливе семантичне наповнення і виразне стилістичне забарвлення" [3: 123]. Відповідно під час вивчення творів Тараса Шевченка (9 клас) варто звернути увагу учнів на те, що поетична ономастика насамперед відображає соціальне розшарування

poem "The Haidamaks", the protagonist, an orphan named *Yarema*, who later became an active participant in the Haidamak uprising, is given the surname *Halayda* ("*halayda*" means a homeless, wandering person). The surnames *Bosyi* and *Holyi* ("*At That Kateryna's*") indicate a direct characterization of the characters.

The author expresses his disdain for the oppressors of the Ukrainian people, Peter I and Catherine II, through incomplete poetonyms (without names): The First, The Second: "*It was the **First** who tortured our Ukraine, and the **Second** who grind the orphaned widow down*".

By means of poetonymy, the author eloquently conveys the contrast between "*peasant*" and "*serf*", on the one hand, and "*lord*," "*moskal*" and "*tsar*" on the other. Ordinary people are referred to by traditional folk names (*Hanna, Prysia, Nastia, Marko, Trokhym*), while nobles are referred to by foreign names, mostly Polish (*Miss Magdalena, Mr. Boleslav, Ippolit*). Sometimes they contain the poet's rejection or hatred (*Khoma Kychatyi, Prince Mordatyj, Major Potaskuieva*).

The correlation between the character and the name in Shevchenko's poetry is based on the fact that the name is consistent with the character, appearance, and personal fate of the bearer of the poetonym. However, we can trace the use of names that contradict the character of the protagonist or his actions.

In our opinion, Taras Shevchenko uses stylistically neutral names, i.e., fictional names, to depict the desperate leaders of the Cossacks ("*Hamaliia*"). Shevchenko's *Hamaliia* is a work of poetic imagination based on history: no historical *Hamaliia* took part in sea campaigns. But it was thanks to Shevchenko that the sonorous name of *Gamaleya* entered the Ukrainian national pantheon, symbolizing courage and devoted military duty to Ukraine.

Special attention should be paid to the study of biblical names that occupy a significant place in Shevchenko's works (*Abram, Adam, Ezekiel, Jeremiah, Isaiah, John, Hosea, etc*). Since pupils are introduced to the Bible and the Gospel earlier in the curriculum, finding out the stylistic functions of biblionyms will be an

українського суспільства. Наприклад, у поемі "Гайдамаки" головний герой – сирота-попихач *Ярема*, що потім став активним учасником гайдамацького повстання, – дістає прізвище *Галайда* ("галайда" – бездомна, бродяча людина). Прізвища *Босий*, *Голий* ("У тієї Катерини") свідчать про пряму характеристику дійових осіб.

Зневажливе ставлення до душителів українського народу Петра I та Катерини II автор виражає завдяки неповним поетонімам (без імен): *Первий*, *Вторая*: "*Це той **Перший**, що розпинав Нашу Україну, А **Вторая** доконала Вдову сиротину*".

Засобами поетонімії автор промовисто передає протиставлення "селянин", "кріпак", з одного боку, і "пан", "москаль", "цар" з іншого. Прості люди іменуються традиційними народними варіантами (*Ганна, Прися, Настя, Марко, Трохим*), а дворяни – іншомовними, переважно польськими (*панна Магдалена, пан Болеслав, Іполит*). Іноді в них укладено зневагу чи ненависть поета (*Хома Кичатий, князь Мордатий, майорша Потаскуева*).

Співідношення між персонажем та іменем у Шевченка побудовано на тому, що ім'я узгоджується із характером, зовнішнім виглядом, особистою долею носія поетоніма. Проте можна простежити вживання імен, які суперечать характерові дійової особи чи її вчинкам.

На нашу думку, для зображення відчайдушних ватажків козацтва ("*Гамалія*") Тарас Шевченко використовує стилістично нейтральні наймення – фіктоніми. Шевченків *Гамалія* – витвір поетичної уяви, опертої на історію: жоден історичний *Гамалія* у морських походах участі не брав. Але саме завдяки Шевченкові дзвінке імення *Гамалія* потрапило в український національний пантеон, символізуючи відвагу та самовіддане бойове служіння Україні.

Окремої уваги заслугове вивчення біблійних онімів, що посідають значне місце у творах Шевченка (*Аврам, Адам, Іезекіль, Ієремія, Ісая, Іоан, Осія* та ін.). Оскільки знайомство учнів із Біблією та Євангелієм передбачено програмою

interesting stage in the study of this category of proper names.

The literary onomastics of Lina Kostenko, a prominent Ukrainian poetess of our time, represents the entire semantic depth of proper names, their functional intensity, global nature, and originality of use.

According to Yuriy Karpenko and Myroslava Melnyk, "the encyclopedic information of nouns is supplemented by connotations and rather intense expressive coloring thanks to the author's pen. For example, the names Lancelot and Mamai include the connotation of noble chivalry and the expression of light greatness, and the name Don Quixote includes the connotation of chivalry in hopeless circumstances and the expression of deep tragedy" [7: 194].

Researchers of Lina Kostenko's onomastic art note that "referring to the names Homer, Aeschylus, Goethe, Shakespeare, Wells, Voltaire, Rodin, Dante, Michelangelo, Lina Kostenko perceives all the characters as her relatives and sees them over the banks of the eternal river, her beloved Dnipro" [7: 197].

A prose work or a drama has a plot, in the development in which the characters take part. The writer's choice of a particular name is determined by the onomastic preferences of the author, who is completely free to choose names for his characters. By naming a character with an eloquent name, the writer often coordinates its etymological meaning with the character's character. For example, Oles Honchar's novel "The Cathedral" (grade 11) reveals the writer's creative findings in the selection of surnames for characters who lead a parasitic lifestyle. This is the case of Volodka Loboda. The character's harmful nature is indicated by the negative connotation of *Volodko's* name and the etymology of the surname *Loboda*, because "*loboda*" means "*weed*".

A surname can characterize and evaluate even a single act of a character. The episodic character of Oles Honchar's Cathedral, the leader of the collective farm *Bublyk*, lets the land of a neighboring collective farm go to a sump. So instead of land, Oleksa "*got a hole in his bagel*

раніше, то й з'ясування стилістичних функцій бібліонімів стане цікавим етапом у дослідженні цього розряду власних назв.

Літературна ономастика Ліни Костенко, видатної української поетеси сучасності, репрезентує усю семантичну глибину власних назв, функціональну наснаженість, глобальність та оригінальність використання.

Як зазначають Юрій Карпенко та Мирослава Мельник, "енциклопедична інформація онімів завдяки перу авторки доповнюється конотаціями та досить інтенсивним експресивним забарвленням. Наприклад, імена Ланселот і Мамай включають конотацію шляхетного рицарства і експресію світлої величі, а ім'я Дон Кіхот – конотацію лицарства в безнадійних обставинах і експресію глибокої трагедійності" [7: 194].

Дослідники ономастичності Ліни Костенко зауважують, що "звертаючись до імен Гомер, Есхіл, Гете, Шекспір, Уеллс, Вольтер, Роден, Данте, Мікеланджело, Л. Костенко сприймає всіх носіїв як своїх, рідних, і бачить над берегами вічної ріки – свого улюбленого Дніпра" [7: 197].

Прозовий твір чи драма має сюжет, у розвитку якого беруть участь дійові особи. Вибір письменником певного імені зумовлюється ономастичними уподобаннями автора, який є цілком вільним у доборі наймень для своїх персонажів. Іменуючи героя промовистим найменням, письменник досить часто узгоджує його етимологічне значення із характером героя. Наприклад, у романі Олеся Гончара "Собор" (11 клас) розкриваються творчі знахідки письменника в доборі прізвищ персонажів, що ведуть паразитичний спосіб життя. Таким є *Володка Лобода*. На шкідливий характер персонажа вказує негативна забарвленість імені *Володка* та етимологія прізвища *Лобода*, адже "*лобода*" – це "*бур'ян*".

Прізвище може характеризувати, оцінювати навіть якийсь один вчинок персонажа. Епізодичний герой "Собору" Олеся Гончара голова колгосту *Бублик* відпустив під відстійник землю сусіднього колгосту. Тож замість землі Олекса отримав дірку з "*бублика*".

Щоб змусити читача повірити в

("bublyk")", which means he got absolutely nothing.

To make the reader believe in the truth of the events described, the author gives a true character not only to every single stroke of the reality surrounding the characters but also to their names. Errors, inaccuracies in naming characters alert the reader: is the work itself reliable?

When analyzing characters, special attention should be paid to the phenomenon of eloquent names and surnames. The richness of the writer's language and the peculiarities of his style are indicated by the meaning of poetonyms, which reflect the writer's creative thinking.

Eloquent names in a work of fiction reveal the literary character more vividly, which in turn helps to reveal the author's position.

To depict fictional images in a dramatic work, the author can use different forms and different directions of poeticizing creatures. For example, in Lesya Ukrainka's work "The Forest Song", the author of the drama-fairy makes the demonic creatures-mavkas, mermaids, and water-devils, which are common names, her own, naming one specific individualized representative of these creatures (*Mavka, Mermaid, Mara, Perelesnyk, etc*) or one specific group of them (*Poterchata, Zlydni*).

While studying this drama (grade 10), the teacher should explain to students the peculiarities of the author's creation of mythonyms, the specifics of their poeticization in the text of the work, in particular, point out the origin of the mythical name.

The most expressive name in the play is the name of the forest mermaid Mavka, which the poet made her own (*Mavka*), based on Ukrainian folk legends, and poeticized it. Mavka's name symbolizes beauty and loyalty, tender and selfless love.

A special semantic load is carried by onyms, which act as titles of a work of art. These can be anthroponyms that indicate the main character: "*Marusia Bohuslavka*", "*Samiilo Kishka*", "*Ivan Pidkova*" (oral folk art), "*Kateryna*", "*Mariia*", "*Nazar Stodolia*"

істинність описуваних подій, автор надає правдивого характеру не тільки кожному окремому штриху дійсності, яка оточує героїв, а й їх іменам. Помилковість, неточність в іменуванні персонажів насторожує читача: чи є достовірним сам твір?

Під час аналізу образів-персонажів особливу увагу необхідно приділити такому явищу, як промовисті імена та прізвища. На багатство мови письменника, особливості його стилю вказує значення поетонімів, що є відображенням творчого мислення письменника.

Промовисті імена в художньому творі яскравіше розкривають художній образ, це своєю чергою сприяє розкриттю авторської позиції.

Для змалювання художніх образів у драматичному творі автор може використовувати різні форми та різні напрямки поетизації істот. Так, у "Лісовій пісні" Лесі Українки демонічні істоти-мавки, русалки, водяники, що є загальними назвами, авторка драми-феєрії робить власними, називаючи у творі одного конкретного індивідуалізованого представника цих істот (*Мавка, Русалка, Мара, Перелесник* та ін.) чи одну конкретну їх групу (*Потерчата, Злидні*). Під час вивчення цієї драми (10 клас) учитель має пояснити учням особливості творення автором міфонімів, специфіку їх поетизації в тексті твору, зокрема, вказати на походження міфічної назви.

Найбільш виразною у п'єсі є назва лісової русалки-мавки, яку поетеса зробила власною (*Мавка*), спираючись на українські народні легенди, і опoетизувала її. Ім'я *Мавки* символізує красу та вірність, ніжне та безкорисливе кохання.

Особливе смислове навантаження несуть на собі оніми, які виступають як заголовки художнього твору. Це можуть бути антропоніми, що вказують на головну дійову особу: "*Маруся Богуславка*", "*Саміло Кішка*", "*Іван Підкова*" (усна народна творчість), "*Катерина*", "*Марія*", "*Назар Стодоля*" (Тарас Шевченко), "*Харитя*" (Михайло Коцюбинський), "*Микита Кожум'яка*"

(Taras Shevchenko), "Kharytia" (Mykhailo Kotsiubynskyi), "Mykyta Kozhumiaka" (Oleksandr Oles), "Zakhar Berkut" (Ivan Franko), "Klymko" (Hryhir Tiutiunnyk), "Natalka Poltavka" (Ivan Kotliarevskyi), "Marusia" (Hryhorii Kvitka-Osnovianenko), "Taras Bulba" (Mykola Hohol), "Sahaidachnyi" (Andrii Chaikovskiy), "Dovbush" (Iurii Fedkovych), and others.

In works of fiction, proper names help to reveal the author's ideological intent. With their help, the reader can get the most comprehensive information about literary characters. Appropriate names form a certain perception of these characters among schoolchildren.

An adequate explanation of the poetics of the onym is possible only with the context factor in mind. Only a thoughtful reading of a work of fiction will make it possible to vividly see the characteristic potential of poetonyms. The study of this aspect of the verbal palette of fiction writers can and should be the main task of teachers, pupils, and all those who study the poetics of a literary work.

Conclusions and research perspectives. Onomastics in the school course of the Ukrainian language and literature contributes to a more effective achievement of the teaching and upbringing tasks set for the teacher, since the realization of the socio-cultural content line is possible only if students are introduced to the national cultural fund, study and research of onomastic markers of the linguistic and literary treasury.

The semantic and functional specificity of onomastic vocabulary, considering the age peculiarities of students in terms of perception of complex scientific information, determine a differentiated approach to the introduction of the onomastic component in the educational process.

The study outlines further aspects of studying onomastic material in the school course of the Ukrainian language and literature, the development of new effective methodological techniques that will contribute to the formation of key competencies of secondary education students, the development of their creative imagination and artistic taste, and aesthetic upbringing.

(Олександр Олес), "Захар Беркут" (Іван Франко), "Климко" (Григорій Тютюнник), "Наталка Полтавка" (Іван Котляревський), "Маруся" (Григорій Квітка-Оснoв'яненко), "Тарас Бульба" (Микола Гоголь), "Сагайдачний" (Андрій Чайковський), "Довбуш" (Юрій Федькович) та ін.

У художніх творах імена власні сприяють розкриттю ідейного задуму автора. За допомогою них читач може отримати максимально вичерпну інформацію про літературних персонажів. Відповідні назви формують певне сприйняття цих героїв у школярів.

Адекватне пояснення поезики оніма можливе тільки з урахуванням фактора контексту. Лише вдумливе прочитання художнього твору дасть можливість яскраво побачити характеристичний потенціал поетонімів. Дослідження цього аспекту словесної палітри митців художньої літератури можуть і повинні бути головними завданнями вчителів, учнів, усіх тих, хто вивчає поезику літературного твору.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Ономастика в шкільному курсі української мови і літератури сприяє більш результативному досягненню поставлених перед педагогом навчальних і виховних завдань, адже реалізація соціокультурної змістової лінії можлива лише за умови прилучення учнів до національного культурного фонду, вивчення й дослідження ономастичних маркерів мовної та літературної скарбниці.

Семантико-функціональна специфіка онімної лексики, врахування вікових особливостей учнів щодо сприйняття складної наукової інформації зумовляють диференційований підхід при введенні ономастичної складової у навчально-виховний процес.

Дослідження накреслює подальші аспекти вивчення ономастичного матеріалу у шкільному курсі української мови та літератури, розроблення нових ефективних методичних прийомів, що сприятиме формуванню ключових компетентностей здобувачів середньої освіти, розвитку їх творчої уяви та художнього смаку, естетичного виховання.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Arkhypova, V., Sichkar, S., & Shylo, S. (2021). *Ukrainska literatura. 5-6 klasy. Modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Ukrainian literature. 5-6 classes. Model curriculum for institutions of general secondary education]*. Kyiv, 27. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.lit.5-6-kl.Arkhypova.Sichkar.Shylo.14.07.pdf> [in Ukrainian].
2. Volianiuk, I. (2014). Aktualnist vyvchennia onomastyky v shkoli [The relevance of studying onomastics at school]. *Nova pedahohichna dumka – A new pedagogical thought*, № 2, 109-111 [in Ukrainian].
3. Hladina, H., & Senina, V. (2003). Antroponimy ta yikh riznovydy u tvorchosti Tarasa Shevchenka yak zasib khudozhnoi vyraznosti y obraznosti [Anthroponyms and their varieties in the work of Taras Shevchenko as a means of artistic expressiveness and imagery]. *Naukovi zapysky TDPU im. V. Hnatiuka. Ser. Movoznavstvo – Scientific issues Ternopil Volodymyr Hnatiuk national pedagogical university. Linguistics series*, vyp. 1(9), ch. 2, 119-124 [in Ukrainian].
4. Holub, N., & Horoshkina, O. (2023). *Ukrainska mova. 5-6 klasy. Modelna navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity [Ukrainian language. 5-6 classes. Model curriculum for institutions of general secondary education]*. Kyiv, 53. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/27.11.2023/Ukr.mova.5-6-kl.Holub.Horoshkina.27.11.2023.pdf> [in Ukrainian].
5. Dei, O. (1963). Zvychaievo-obriadova poeziia trudovoho roku. Ihry ta pisni [Customary ritual poetry of the working year. Games and songs]. *Vesniano-litnia poeziia trudovoho roku – Spring-summer poetry of the working year*. Kyiv: Vyd-vo AN URSSR, 7-50 [in Ukrainian].
6. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State standart of basic secondary education]. (2020). *Postanova KMU № 898 vid 30.09.2020 roku – CMU Resolution No. 898 of September 30, 2020*. Retrieved from: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886 [in Ukrainian].
7. Karpenko, Yu., & Melnyk, M. (2004). *Literaturna onomastyka Liny Kostenko [Literary onomastics of Lina Kostenko]: monohrafiia*. Odesa: Astroprynt, 216 [in Ukrainian].
8. Kolesnyk, N. (2001). Zhanrova spetsyfika vykorystannia osobovykh imen (na materialy ukrainskoi obriadovoi poezii) [Genre specificity of the use of personal names (on the material of Ukrainian ritual poetry)]. *Naukovi zapysky – Proceedings. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo) – Philological sciences (linguistics)*, vyp. 37. Kirovohrad: RVTs KDPU im. V. Vynnychenka, 174-178 [in Ukrainian].
9. Omelchuk, S. (2012). Doslidnytskyi metod u navchanni ukrainskoi movy [Research method in teaching the Ukrainian language]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, № 2, 7-10 [in Ukrainian].
10. Ostash, R. Ukrainski osobovi imena seredyny XVII st. yak ob'iekt leksykohrafii [Ukrainian personal names of the middle of the 17th century as an object of lexicography]. *Volyn-Zhytomyrshchyna – Volyn-Zhytomyr region*, № 19, 165-183. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vg_2009_19_17 [in Ukrainian].
11. Podlevska, N. (2013). Vyvchennia toponimiv na urokakh ukrainskoi movy starshoklasnykamy u profilnii shkoli [Study of toponyms in Ukrainian language lessons by high school students in a specialized school]. *Aktualni problemy filolohii ta perekladovnavstva – Actual problems of philology and translation studies*, vyp. 6 (2), 220-228 [in Ukrainian].
12. Skrypnyk, L. (2005). *Vlasni imena liudei [Proper names of people]: slov.-dovid.* / red. V. Rusanivskyyi; NAN Ukrainy, In-t movoznav. im. O. Potebni. 3-tie vyd., vypr. Kyiv: Nauk. dumka, 334 [in Ukrainian].
13. Triiniak, I. (2005). *Slovnnyk ukrainskykh imen – Dictionary of Ukrainian names*. Kyiv: Dovira, 508 [in Ukrainian].
14. Khrustyk, N. (1996). Prizvyska yak vyd usnoi narodnoi tvorchosti [Nicknames as a type of oral folk creativity]. *Mova ta styl ukrainskoho folklore – Language and style of Ukrainian folklore: zb. nauk. prats.* Kyiv: IZMN, 80-84 [in Ukrainian].

TERTIARY EDUCATION ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

UDC 378.147.:37.035-057.36-057.875
DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.6

PEDAGOGICAL MODELING OF THE LEADERSHIP COMPETENCE FORMATION OF FUTURE OFFICERS – SPECIALISTS IN PHYSICAL CULTURE AND SPORTS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING

V. V. Biloshytskyi*, R. M. Lyman**

The article proposes a pedagogical model for the leadership competence formation of future officers – specialists in physical culture and sports (hereinafter – FOsSPCS) in the process of professional and pedagogical training in a higher military educational institution.

The scientific approaches to the definition of the concepts of "model" and "pedagogical modeling" are studied. The pedagogical model of leadership competence formation of FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions is designed and the content of its blocks is described: the purpose and tasks, methodological approaches and principles, components and functions, methods and means of educational activities, criteria and levels of diagnosing its formation. All blocks of the pedagogical model are important and only in the system they ensure the optimal formation of leadership competence of IPES in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions. This model consists of six interrelated blocks:

target (reflects the goal and tasks of leadership competence formation of FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions, considering their professional knowledge, skills, abilities and capabilities in the chosen specialty, values and patriotism);

methodological (explains the problem of leadership competence formation, taking into account the requirements of methodological approaches (axiological, competence, contextual, systemic, subject-activity) and principles of learning (accessibility of educational material, principle of individual approach, principle of contextual orientation, systematic and consistent, subject-subject interaction));

theoretical and functional (contains the content of their leadership competence as future specialists in physical culture and sports and important functions for its formation);

* Postgraduate Student
(National Defense University of Ukraine, Kyiv),
belv10@ukr.net
ORCID: 0000-0001-6083-2579

** Postgraduate Student
(National Defense University of Ukraine, Kyiv)
limanrus@gmail.com
ORCID: 0000-0002-2356-5448

subject-subject (involves bilateral cooperation between the teacher and the FOsSPCS and readiness to perceive each other as a subject of leadership and behavior);

organizational and methodological (contains methods, techniques, technologies and means of leadership competence development of FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions);

diagnostic and resultative (diagnoses the leadership competence of the FOsSPCS according to the criteria and indicators we have defined and determines the levels of its formation).

Keywords: block, leadership competence, future officer, model, pedagogical modeling, formation.

ПЕДАГОГІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ – ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

В. В. Білошицький, Р. М. Лиман

У статті запропоновано педагогічну модель формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту (далі – МОФФКіС) у процесі професійно-педагогічної підготовки у вищому військовому навчальному закладі (далі – ВВНЗ).

Досліджено наукові підходи до визначення понять "модель" і "педагогічне моделювання". Спроектовано педагогічну модель формування лідерської компетентності МОФФКіС у процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ і розкрито зміст її блоків: мета та завдання, методологічні підходи і принципи, компоненти та функції, методи та засоби організації освітньої діяльності, критерії і рівні діагностування її сформованості. Всі блоки педагогічної моделі є важливими і тільки у системі вони забезпечують оптимальне формування лідерської компетентності МОФФКіС у процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ. Дана модель складається з шести взаємопов'язаних блоків:

цільового (відображає мету та завдання формування лідерської компетентності МОФФКіС у процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ з урахуванням їхніх професійних знань, умінь і навичок, здібностей і здатностей за обраним фахом, цінностей і патріотизму);

методологічного (розкриває проблему формування лідерської компетентності з урахуванням вимог методологічних підходів (аксіологічного, компетентнісного, контекстного, системного, суб'єктно-діяльнісного) і принципів навчання (доступності навчального матеріалу, принципу індивідуального підходу, принципу контекстної спрямованості, системності і послідовності, суб'єкт-суб'єктної взаємодії);

теоретично-функціонального (містить зміст їх лідерської компетентності як майбутніх фахівців фізичної культури і спорту та важливі функції до її формування);

суб'єкт-суб'єктного (передбачає двохсторонню співпрацю того, хто вчить із МОФФКіС і готовність у сприйнятті один одного як суб'єкта лідерської діяльності та поведінки);

організаційно-методичного (містить методи, методики, технології і засоби формування лідерської компетентності МОФФКіС у процесі професійно-педагогічної підготовки у ВВНЗ);

діагностувально-результативного (діагностує сформованість лідерської компетентності МОФФКіС за визначеними нами критеріями та показниками і визначає рівні її сформованості).

Ключові слова: блок, лідерська компетентність, майбутній офіцер, модель, педагогічне моделювання, формування.

Introduction of the issue. On February 24, 2022, the Russian Federation initiated a criminal full-scale invasion of Ukraine, unleashing the largest war in Europe since World War II. For the third year in a row, Ukraine's

best sons and daughters have been effectively holding back the invasion of the Russian aggressors. The Armed Forces of Ukraine (hereinafter referred to as the AFU) will fight for the independence and freedom of their

homeland until they liberate the last piece of their native land from the occupiers, and for this they need real officers-leaders who are able to lead their personnel and successfully accomplish their combat missions with the least possible losses.

In this regard, all higher education institutions should form not only the basic military professional competence of future officers, but also leadership competence as its important component. All this intensifies the need to introduce pedagogical modeling of the leadership competence of the FOsSPCS in the educational environment of higher education institutions for the targeted improvement of their professional and pedagogical training as subjects of military management.

Current state of the issue. The analysis and generalization of scientific and pedagogical sources, in which researchers have justified various aspects of the issue, allow us to conclude that domestic and foreign scientists pay considerable attention to the problems of pedagogical modeling in the field of education, in particular in the following aspects: in the field of professional pedagogy – M. Anisimov [2], O. Dubaseniuk [9], O. Kovalenko [12], E. Lodatko [16], O. Meshchaninov [17], A. Semenova [23], K. Duraj-Nowakowa [31], D. Waddell [32]; in the area of military pedagogy – I. Azarov [1], N. Verbin [7], V. Krykun [15], O. Kapinus [11], L. Oliynyk [19], O. Torichnyi [26], V. Yahupov [28,30], in the area of physical culture and sports – I. Belikov [3], D. Konovalov [30], S. Kostiv [13], D. Pohrebnyak [21], V. Svystun, V. Polyvanyuk [22], etc.

However, today the insufficiently solved problematic issue in pedagogical research is the justification and development of a pedagogical model that will ensure the targeted formation of leadership competence of FOsSPCS in the process of their professional and pedagogical training in higher education institutions.

Aim of the research is to justify the pedagogical model of leadership

competence formation of FOsSPCS in the process of their professional and pedagogical training in higher education institutions.

Results and discussion. The scientific analysis of the concept of "model" indicates its wide-ranging semantic meaning. In the dictionary references, it is interpreted as follows: "model" is "an abstract representation of a theory, its operationalization, which can be transmitted empirically" [24: 339]; "model" – a sample of something, a new product, an exemplary copy of something [6: 683]; "model" (French *Modèle*, from *modulus* – measure, yardstick, sample) is an image, scheme, description of an object (or system of objects) that retains the external similarity and proportions of parts, with a certain schematization and conventionality of the means of representation [8: 213]; *model* (from the Latin *Modus* – measure) – in the general sense, an analog (graph, diagram, sign system, structure) of a certain object (original), a fragment of reality, artifacts, cultural works, conceptual and theoretical formations, etc. [27: 391].

Important for our research are the opinions of domestic scientists, in particular, the following: V. Maslov, who emphasizes that a "model" is a subjective reproduction in the mind of a person (group of people) and external reflection in various ways and forms of the most essential signs, features and qualities that are unique to a particular object or process, which are objectively inherent in it (the object) and give a general idea of the phenomenon of interest or its individual components [25: 180]; V. Bykova – considers that a "model" is a certain problematic issue (an analogue, an image) of a system that is designed and reflects the features and properties of this system that ensure the achievement of the goals of building and using the model [4: 232]. I. Zyaziun emphasized that the "model" of the pedagogical process should be holistic...; show dynamics...; reflect the purpose of the educator and his/her ability to engage in the pedagogical process to

form a certain quality in students, including in the context of their entire life [10: 24-25]. O. Kovalenko notes that the "model" is a link between theory and practice, which allows to cover the process comprehensively [12: 134].

We are inspired by the statement of V. Yagupov, who noted that "the model of the educational process is a reference idea of student learning, its construction in the conditions of specific educational institutions. It defines the goals, basics of organizing and conducting the educational process..." [29: 227].

We have clarified the essence of the concept of "model" but have not considered the related concept of "modeling". Today, modeling, as one of the methods of scientific research, is widely used in the educational process. The Pedagogical Dictionary, edited by M. Yarmachenko, defines "modeling" as the process of studying certain phenomena, processes or systems of objects by building and studying their models. Modeling belongs to the main categories of cognition on which both theoretical and experimental methods of scientific research are based [20: 206].

The modeling method, according to V. Kremen, is a universal technique, a means of learning based on analogy; a series of sequentially performed operations and procedures: creation or selection of a model based on a preliminary study of the object and identification of its main characteristics; study of the model and its correction or improvement; characterization and presentation of information about the model used in the content of the theory; idealization, operation with ideal objects and obtaining theoretical knowledge [14: 9].

According to S. Vitvytska, innovative modeling in education has intensified in Ukraine at the end of the twentieth century, which is associated with the focus of scientific and pedagogical research on the development of creative abilities, critical thinking of a growing personality, the use of the potential of electronic educational resources, etc. [18: 27].

A variation of modeling is pedagogical modeling. Let us analyze this concept based on scientific research in the field of pedagogy. S. Goncharenko noted that pedagogical modeling is a scientifically based design that meets the specified requirements and the planned construction of the future model of the studied pedagogical process, considering the properties that are studied during the pedagogical experiment. The purpose of pedagogical modeling is to identify opportunities to improve the educational process, to find reserves to improve its efficiency and quality based on the analysis of the model [8: 213]. E. Lodatko states that the method of pedagogical modeling makes it possible to create a certain analog of the phenomenon under study and is a conceptual tool for its cognition [16: 32-40]. All these statements are interesting and reasonable, but we are more convinced by V. Yagupov's right opinion: in pedagogy, both the content of education and the organization of activities are modeled, and the educational process is studied not only in statics but also in dynamics [28: 32].

Based on our theoretical analysis of the scientific sources, as well as taking into account the realities of today, we present the structure of the pedagogical model of the leadership competence formation of the FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions, which includes the following interconnected blocks: target; methodological; theoretical and functional; subject-subject; organizational and methodological; and diagnostic and resultative. These blocks are specified in the purpose, tasks, principles, components, functions, methods and means of training, criteria and indicators for diagnosing the formation of leadership competence of FOsSPCS, which are justified in accordance with the requirements of these methodological approaches (Fig. 1).

The target block of the model reflects the goal and objectives of leadership competence formation in the process of

professional and pedagogical training in higher education institutions.

The main goal is to intentionally form the leadership competence of our respondents.

The task of this block is to form the value-motivational, cognitive, behavioral, individual mental, subjective components of our pedagogical phenomenon, which ensure leadership competence formation in general.

The methodological block contains the leading methodological approaches and basic principles on the basis of which the formation of leadership competence of the FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions takes place, as follows:

– *axiological approach* (based on the concepts of "patriotism" and "value", which involves educating FOsSPCS' national consciousness, love for the homeland and its people);

– *competence-based approach* (based on the formation of FOsSPCS not only theoretical but also practical thinking as an officer-leader who is able to make optimal decisions in a short period of time in extreme conditions);

– *contextual approach* (provides for the formation of FOsSPCS' leadership knowledge, skills and abilities in the specific context of future military professional activities as chiefs of physical training and sports of a military unit);

– *systematic approach* (uses a clear, comprehensive approach that will help to achieve the final result in a systematic and interdisciplinary manner – the formation of FOsSPCS' leadership competence in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions);

– *subject-activity approach* (based on the FOsSPCS' awareness that he/she should be a subject of leadership activity and successfully realize his/her leadership potential in military professional activity);

– *the principle of accessibility of educational material* (which means that FOsSPCS should perceive, understand

and assimilate educational material from simple to complex, from lower to higher, from unknown to known, constantly increasing the complexity of theoretical and practical materials in order to enhance their capabilities);

– *the principle of individual approach* (which allows: in the conditions of group training, each FOsSPCS to master leadership knowledge and skills separately; for the teacher to pay individual attention to a future specialist with low leadership potential or weak leadership thinking);

– *the principle of practical orientation* (ensures that the obtained theoretical leadership knowledge, skills and abilities are used in practical leadership activities during training, military practice, and internships);

– *the principle of systematicity and consistency* (provides for systematicity in the work of the teacher and future specialist, which is due to systematic attendance of training sessions, mandatory completion of self-study tasks, systematic repetition of educational material and ensuring the sequence of stages from the mastering of knowledge, formation of skills, abilities and capabilities of the FOsSPCS as important components of their leadership competence);

– *the principle of subject-subject interaction* (interaction of the subjects of the military-pedagogical process aimed at the goal-oriented formation of leadership competence in FOsSPCS as future subjects of leadership activity).

The theoretical and functional block of the model reflects the components and functions of their leadership training in the process of forming leadership competence as FOsSPCS.

In our opinion, the content of leadership training should be aimed at the formation of the following components of leadership competence: value-motivational, cognitive, action-behavioral, individual-psychological, subjective with the mandatory consideration of the current experience of conducting a full-scale war and

contain the necessary functions for the formation of leadership competence of the FOsSPCS, including the following:

– value-motivational (a set of values, motives and self-conscious motivation for leadership activities and behavior in the field of physical culture and sports in the future position of the head of physical training and sports of a military unit);

– cognitive (gaining new knowledge, skills and abilities in leadership and behavior);

– educational and methodological (development of educational plans, methodological developments, teaching guides, handbooks by the teaching staff to ensure quality training of the FOsSPCS);

– individual and psychological (individual, professionally important leadership qualities that will help to teach the FOsSPCS to be a true military leader in different situations);

– evaluation and assessment (the ability to self-improvement, self-control and objective self-assessment of one's leadership activities and behavior).

The subject-subject block ensures active cooperation among all participants of the pedagogical process for the goal-oriented leadership competence formation of IPES. With the help of subject-subject relations between scientific – pedagogical staff and the IPES, future specialists will become more responsible, will be able to make independent, appropriate decisions in extraordinary or extreme situations.

The organizational and methodological block is necessary for the systematic and staged formation of the leadership competence of the FOsSPCS. This block is characterized by the availability of certain teaching means and methods, organizational forms of education (full-time, part-time, distance), as well as various types of classes, such as lectures, seminars, group and practical classes, etc. Mandatory components of the organizational and methodological block are also the author's comprehensive contextual methodology for the formation of leadership competence of future officers – specialists in physical culture and sports

in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions (special course "Leadership Competence of Future Officers – Specialists in Physical Culture and Sports") and military internships (training practice) in all courses of study. In particular, the following:

in the junior courses (1-st and 2-nd) on sergeant positions (squad leader, platoon sergeant major);

in senior courses (3rd and 4th) on officers' positions (platoon commander, head of physical training and sports section of the military unit).

We believe that the practical fulfillment of the duties of a squad leader, platoon sergeant major, platoon commander, and head of physical training and sports section of a military unit by the FOsSPCS will allow us to solve the following pedagogical tasks:

– to gain primary practical experience in leadership behavior and activities in certain positions;

– to find out the peculiarities of a concrete military specialty and continue to develop their leadership potential under the guidance of experienced commanders;

– to form responsibility not only for oneself, but also for subordinate personnel;

– to demonstrate leadership behavior and activities as a future professional in the field of physical culture and sports in the military environment, etc.

The means of leadership competence formation include educational and scientific literature, educational and material facilities of the National Defense University of Ukraine, which provide an opportunity not only to form theoretically, but also practically.

The diagnostic and resultative block provides for the result – the leadership competence formation of FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions. This block includes: methods for diagnosing the formation of leadership competence of FOsSPCS (author's methods, questionnaires, quasi-professional

situational tasks, expert evaluation, testing); criteria for assessing the formation of leadership competence of FOsSPCS (value-motivational, knowledge, praxeological, psychological, reflective); levels of formation of leadership competence of FOsSPCS (low,

sufficient, medium, high) [5: 23].

It should be noted that there is a feedback between all blocks of the pedagogical model, which will allow to correct the process of professional and pedagogical training to improve the level of leadership competence of FOsSPCS.

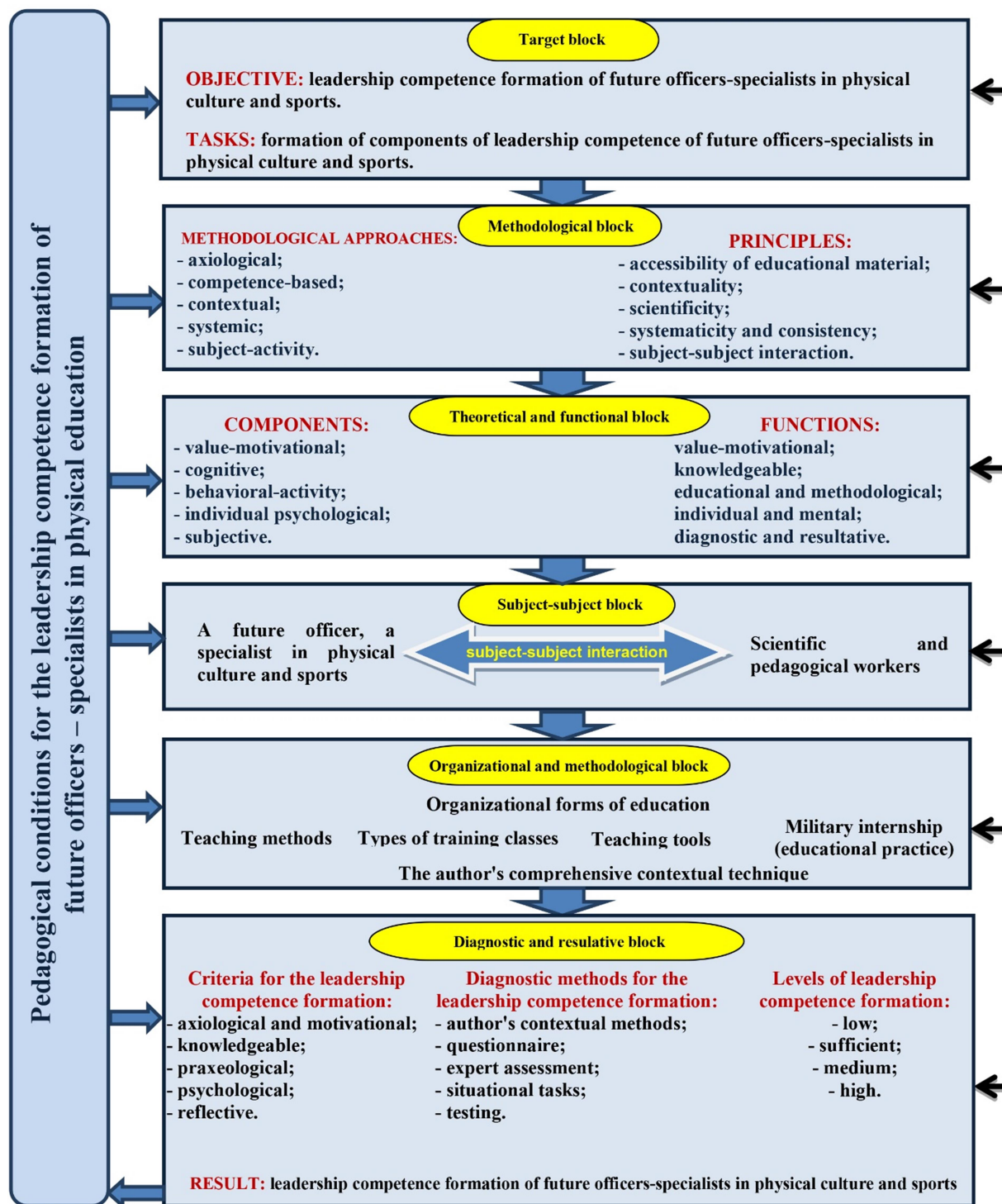

Fig. 1. Pedagogical model of leadership competence formation of future officers – specialists in physical culture and sports in the process of professional and pedagogical training

Pedagogical conditions for the leadership competence formation of the FOsSPCS ensure the effectiveness of all blocks of the pedagogical model, as follows:

ensuring patriotism and value-motivational attitude of the FOsSPCS to the leadership competence formation in the process of professional and pedagogical training in higher military education institutions;

pedagogical modeling of the leadership competence formation of FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher military education institutions;

improvement of the author's comprehensive contextual methodology for the leadership competence formation of future officers – specialists in physical culture and sports in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions (special course "Leadership Competence of Future Officers – Specialists in Physical Culture and Sports");

clarification and particularization of objective criteria and indicators for diagnosing the levels of formation of leadership competence of future officers – specialists in physical culture and sports in the process of professional and pedagogical training.

Conclusions and research perspectives. Scientific approaches to the definition of the concepts of "model" and "pedagogical modeling" are researched.

A pedagogical model of leadership competence formation of FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher military education

institutions is designed, which includes the following interrelated blocks: target; methodological; theoretical and functional; subject-subject; organizational and methodological; and diagnostic and resultative.

The content of all blocks is described, in particular: the purpose and objectives, methodological approaches and principles, components and functions, methods and means of organizing educational activities, criteria and levels of diagnosing its formation.

It is proved that all the blocks of the pedagogical model have feedbacks with each other, which in turn will allow timely correction and only in the system ensure the optimal leadership competence formation of FOsSPCS in the process of professional and pedagogical training in higher military education institutions.

It has been determined that pedagogical modeling of the leadership competence formation of IPES in the process of professional and pedagogical training in higher education institutions is an urgent pedagogical problem that will help to solve one of the pedagogical conditions, without which it is impossible to obtain the desired final result.

Conclusions and research perspectives are the development of the author's comprehensive contextual methodology for the formation of leadership competence of IPES in the process of professional and pedagogical training in higher military education institutions as a methodological tool for the implementation of our pedagogical model.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Azarov, I.S. (2018). *Pidhotovka maibutnikh ofitseriv do prohnostychnoi diialnosti u protsesi navchannia u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh* [Preparation of future officers for prognostic activity in the process of studying in higher military educational institutions]. *PhD thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

2. Anisimov, M.V. (2011). *Teoretyko-metodolohichni osnovy prohnouzuvannia modelei u profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladakh* [Theoretical and methodological foundations of model forecasting in vocational schools]. Kyiv–Kirovograd: POLIUM [in Ukrainian].

3. Belikov, I.O. (2023). Formuvannya orhanizatsiinoi kompetentnosti u maibutnikh fakhivtsiv iz fizychnoi kultury i sportu Zbroinykh Syl Ukrainy [Organizational competence formation in future specialists in physical culture and sports of the Armed Forces of Ukraine]. *PhD in Pedagogical Sciences*. Kyiv [in Ukrainian].
4. Bykov, V.Y. (2009). *Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity [Models of organizational systems of open education]*. Kyiv [in Ukrainian].
5. Biloshytskyi, V.V. (2023). Kryterii i pokaznyky diahnostuvannya liderskoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv – fakhivtsiv fizychnoi kultury i sportu v protsesi profesiino-pedahohichnoi pidhotovky [Criteria and indicators for diagnosing the leadership competence of future officers – specialists in physical culture and sports in the process of professional and pedagogical training]. *Military Education: A Collection of Scientific Articles of the National Defense University of Ukraine*, 47, 19-29 [in Ukrainian].
6. Busel, V.T. (ed.). (2005). *Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Big Explanatory Glossary of the Modern Ukrainian Language]*. Kyiv–Irpın: Perun [in Ukrainian].
7. Verbyn, N.B. (2018). Rozvytok profesiinoi vytryvalosti maibutnikh mahistriv viiskovoho upravlinnia u protsesi operatyvno-taktychnoi pidhotovky [Development of professional endurance of future Master of Military Management in the process of operational and tactical training]. *PhD thesis*. Kyiv: Ivan Chernyakhovskyi National Defense University of Ukraine [in Ukrainian].
8. Goncharenko, S.U. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian pedagogical dictionary]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
9. Dubaseniuk, O.A. (2018). Suchasni modeli profesiinoi pidhotovky pedahohiv-andrahohiv [Modern models of professional training of andragogues]. *Kontseptualni zasady rozvytku osvity doroslykh: svitovyi dosvid, ukrainski realii i perspektyvy – Conceptual foundations for the development of adult education: world experience, Ukrainian realities and prospects: a collection of scientific articles / V. Kremen & N. Nychkalo (eds.)*. Kyiv: Znannya Ukrainy, 174-180 [in Ukrainian].
10. Zyazyun, I.A. (2011). Pedahohichne naukove doslidzhennia v konteksti tsilisnoho pidkhodu [Pedagogical scientific research in the context of a holistic approach]. *Porivnialna profesiina pedahohika – Comparative professional pedagogy*, issue 1, 19-30 [in Ukrainian].
11. Kapinus, O.S. (2020). *Metodolohiia, teoriia i metodyka formuvannia profesiinoi subiektnosti maibutnikh ofitseriv Zbroinykh syl Ukrainy [Methodology, theory and methods of formation of professional subjectivity of future officers of the Armed Forces of Ukraine]*. Zhytomyr: O.O. Yevenok Publishing House [in Ukrainian].
12. Kovalenko, O.P. (2017). Orhanizatsiino-pedahohichna model formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh aviafakhivtsiv u protsesi vyvchennia pryrodnych dystsyplin [Organizational and pedagogical model of formation of professional competence of future aviation specialists in the process of studying natural sciences]. *Scientific Notes. Series: Pedagogical Sciences*, 159, 134-139 [in Ukrainian].
13. Kostiv, S.F. (2020). Rozvytok psykhofizychnoi vytryvalosti maibutnikh profesionaliv viiskovoho upravlinnia u sferi oborony operatyvno-taktychnoho rivnia v systemi pisliadyplomnoi osvity [Development of psychophysical endurance of future professionals of military management in the field of defense of the operational and tactical level in the system of postgraduate education]. *PhD in Pedagogical Sciences*. Kyiv [in Ukrainian].
14. Kremen, V.G. (2013). Pedahohichna synerhetyka: poniatiino-katehorialnyi synteZ. [Pedagogical synergetics: conceptual and categorical synthesis.]. *Teoriia y praktyka upravlinnia sotsialnyimi systemamy – Theory and practice of social systems management*. National Technical University "KhPI", № 3, 3-19 [in Ukrainian].
15. Krykun, V.D. (2018). Formuvannya inshomovnoi profesiinoi kompetentnosti maibutnikh mahistriv viiskovoho upravlinnia [Formation of foreign language professional competence of future Master of Military Administration]. *PhD thesis*. Kyiv [in Ukrainian].

16. Lodatko, E.O. (2007). Modeliuvannia osvithnikh system v konteksti tsinnisnoi oriientsatsii sotsiokulturnoho prostoru [Modeling of educational systems in the context of value orientation of socio-cultural space]. *Visnyk Cherkasy University. Series: Pedagogical Sciences*, vyp. 112, 32-40 [in Ukrainian].
17. Meshchaninov, O.P. (2005). Suchasni modeli rozvytku universytetskoï osvity v Ukraini [Modern models of development of university education in Ukraine]: theory and methodology. *PhD thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
18. Vitvitska, S. (ed.). (2019). *Modeliuvannia profesiïnoi pidhotovky fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsiïnykh protsesiv [Modeling of professional training of specialists in the conditions of European integration processes]*. Zhytomyr: O.O. Yevenok Publishing House [in Ukrainian].
19. Oliinyk, L.V. (2021). Teoretychni ta metodychni zasady navchannia viiskovo-spetsialnykh dystsyplin maibutnykh mahistriv viiskovo-sotsialnoho upravlinnia [Theoretical and methodological bases of teaching military special disciplines to future Master of Military and social Management]. *Doctor`s thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
20. Yarmachenko, M.D. (ed.). (2001). *Pedahohichnyi slovnyk [Pedagogical glossary]*. Kyiv: Pedagogical Thought [in Ukrainian].
21. Pohrebniak, D.V. (2019). Pedahohichne modeliuvannia rozvytku fakhovoi kompetentnosti nachalnykiv fizychnoi pidhotovky i sportu viiskovykh chastyn Zbroinykh syl Ukrainy u systemi pisliadyplomnoi osvity [Pedagogical modeling of the development of professional competence of chiefs of physical training and sports of military units of the Armed Forces of Ukraine in the system of postgraduate education]. *Innovative Pedagogy: scientific journal*, vyp. 18, 67-72 [in Ukrainian].
22. Svystun, V.I., & Polyvaniuk, V.V. (2023). Pedahohichne modeliuvannia formuvannia profesiïnoi kompetentnosti maibutnykh ofitseriv-fakhivtsiv fizychnoi kultury i sportu Zbroinykh syl Ukrainy [Pedagogical modeling of the formation of professional competence of future officers-specialists in physical culture and sports of the Armed Forces of Ukraine]. In *Higher Education in Ukraine (1991-2023): Traditions, Transformations, Challenges, and Prospects: Scientific Monograph*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 210-227 [in Ukrainian].
23. Semenova, A.V. (2009). *Paradyhmalne modeliuvannia u profesiïnii pidhotovtsi maibutnykh uchyteliv [Paradigmatic modeling in the professional training of future teachers]*. Odesa: Legal Literature [in Ukrainian].
24. Volovych, V.I., Tarasenko, V.I., & Zakharchenko, M.V. (comps.). (1998). *Sotsiologia: Korotkyi entsyklopedychnyi slovnyk [Sociology: A Short Encyclopedic Glossary]*. Kyiv: Ukrainian Center for Spiritual Culture [in Ukrainian].
25. Yelnikova, G.V., Zaychenko, O.I., & Maslov, V. (eds.). (2010). *Teoretychni i metodychni zasady modeliuvannia fakhovoi kompetentnosti kerivnykiv zakladiv osvity [Theoretical and Methodological Bases of Modeling the Professional Competence of Heads of Educational Institutions]*. Kyiv [in Ukrainian].
26. Torichnyi, O.V. (2013). Teoretyko-metodychni zasady formuvannia viiskovo-spetsialnoi kompetentnosti maibutnykh ofitseriv-trykordonnykiv u protsesi navchannia [Theoretical and Methodological Bases of Formation of Military-Special Competence of Future Border Guard Officers in the Process of Training]. *Doctor`s thesis*. Khmelnytskyi [in Ukrainian].
27. Shynkaruk, V.I. (ed.). (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical Encyclopedic Dictionary]*. Kyiv: Abris [in Ukrainian].
28. Yagupov, V.V. (2003). Modeliuvannia navchalnoho protsesu yak pedahohichna problema. Neperervna profesiïna osvita [Modeling of the educational process as a pedagogical problem. Continuing professional education]. *Theory and Practice*, (1), 28-37 [in Ukrainian].
29. Yagupov, V.V. (2002). *Pedahohika [Pedagogy]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian].
30. Yagupov, V.V., & Konovalov, D.O. (2023). Model formuvannia fizychnoi hotovnosti maibutnykh ofitseriv Sukhoputnykh viisk do viiskovo-profesiïnoi diïalnosti v protsesi

viiskovo-profesiinoi pidhotovky [Model of formation of physical readiness of future officers of the Land Forces for military and professional activity in the process of military and professional training]. *Military Education: A collection of scientific papers*, (2), 331-342 [in Ukrainian].

31. Duraj-Nowakowa, K. (1997). *Systemic modeling in pedagogy [Modelowanie systemowe w pedagogice]*. Krakow: Wydawnictwo Naukowe WSP [in Polish].

32. Waddell, D.E. (1994). A situational leadership model for military leaders. *Airpower Journal*, 29-42 [in English].

Received: May 02, 2024

Accepted: May 27, 2024

UDC 378.147:37.016:53:377

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.7

PREPARATION OF FUTURE TEACHERS FOR TRAINING PHYSICS IN INSTITUTIONS OF PROFESSIONAL PRE-HIGHER EDUCATION AND VOCATIONAL EDUCATION

R. Yu. Vasileva*, D. A. Stepanchikov**

The article highlights relevant aspects of training future teachers of physics in institutions of professional pre-higher education, vocational education and modelling of practice-oriented tasks. The authors justified the importance of modernizing the content of relevant programmes of the "Physics" discipline, considering the profession of students at professional colleges and lyceums. It is noted that studying physics contributes to the formation of subject competencies of students, the ability to analyse, systematize, generalize information, overcome difficulties of adaptation to professional activity. Based on the analysis of scientific sources, the target, content, operational-activity, diagnostic-resultative blocks of the structural-functional model of training future teachers for teaching physics in institutions of professional pre-higher education and vocational education were selected. The target block is based on the socio-economic demand of society for qualified specialists. The content block contains pedagogical, psychological, methodical, and technological knowledge. Gnostic (research), design, organizational, and communication skills are highlighted in the structure of the operational-activity block. The diagnostic-resultative block will help the physics teacher to make corrections in the process of professional training of college students and vocational-technical lyceums.

The importance of practice-oriented tasks in the process of learning physics for students of professional higher education and professional and technical education is indicated. Differences between practice-oriented tasks and other physical tasks are determined. The structure (name of the task, individually meaningful cognitive question, information, task involving work with information) and the algorithm of preparation for creating tasks of practical content in physics are presented.

The methodology of teaching simulation of practice-oriented tasks in the process of studying the educational component "Methodology of teaching physics in a specialized school" is illustrated.

Keywords: state standard of education, vocational education program, vocational education, practice-oriented tasks, subject competencies, structural-functional model, professional pre-higher education.

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
regvasil@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8190-0048

** Candidate of Physical and Mathematical Sciences (PhD in Physics and Mathematics), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)

dstep123@gmail.com

ORCID: 0000-0003-2460-512X

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ДО НАВЧАННЯ ФІЗИКИ В ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ТА ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Р. Ю. Васи́льєва, Д. А. Степанчиков

У статті представлено актуальні аспекти підготовки майбутніх викладачів фізики закладів фахової передвищої та професійно-технічної освіти та один з напрямів – моделювання практико-орієнтованих завдань. Автором обґрунтовано важливість модернізації змісту фізики з урахуванням майбутньої професії студентів фахових коледжів та професійних ліцеїв. Зазначено, що навчання фізики сприяє формуванню предметних компетентностей здобувачів, вмінь аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію, долати труднощі адаптації до професійної діяльності. На основі аналізу наукових джерел виділено наступні блоки структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх вчителів до навчання фізики в закладах фахової перед вищої та професійно-технічної освіти: цільовий, змістовий, операціонально-діяльнісний, діагностично-результативний. Цільовий блок ґрунтується на соціально-економічному запиті суспільства в кваліфікованих фахівцях. Змістовий блок містить педагогічні, психологічні, методичні, технологічні знання. В структурі операціонально-діялісного блоку виділено гностичні (дослідницькі), проектувальні, організаторські, комунікативні вміння. Діагностично-результативний блок допоможе викладачу фізики вносити корективи у процес професійної підготовки студентів коледжів та професійно-технічних ліцеїв.

Вказано на важливість практико-орієнтованих завдань в процесі навчання фізики здобувачів фахової передвищої та професійно-технічної освіти. Визначено відмінності практико-орієнтованих задач від інших фізичних задач. Подано структуру (назва завдання, індивідуально-значиме пізнавальне питання, інформація, завдання, що передбачає роботу з інформацією) та алгоритм підготовки до створення завдань практичного змісту з фізики. Проілюстровано методику навчання моделюванню практико-орієнтованих завдань в процесі вивчення освітньої компоненти "Методика навчання фізики в профільній школі".

Ключові слова: державний стандарт освіти, освітня програма з професії, професійно-технічна освіта, практико-орієнтовані завдання, предметні компетентності, структурно-функціональна модель, фахова передвища освіта.

Introduction of the issue. In modern society, the ability to practically apply acquired knowledge in the process of professional activity is decisive. In accordance with the laws of Ukraine "On Vocational Pre-Professional Education", "On Vocational (Vocational-Technical) Education" standards of pre-professional vocational education, standards of vocational education, educational-professional programs of vocational colleges and vocational-technical lyceums are aimed at mastering a specialty, which involves the formation of acquirers of professional competences. Thus, within the framework of the reform of the system of professional-technical and vocational higher education, the question arises of reviewing and updating the content of general disciplines (physics, chemistry, biology, etc.) with material that contributes to the formation of subject-specific competencies of the students. Their acquisition provides an opportunity to

Постановка проблеми. В сучасному суспільстві визначальним є уміння практичного застосування набутих знань в процесі професійної діяльності. Відповідно до законів України "Про фахову передвищу освіту", "Про професійну (професійно-технічну) освіту" стандартів фахової передвищої освіти, стандартів професійної освіти, освітньо-професійні програми фахових коледжів та професійно-технічних ліцеїв спрямовані на оволодіння спеціальністю, що передбачає формування у здобувачів фахових компетентностей. Все частіше, в межах реформування системи професійно-технічної та фахової передвищої освіти, постає питання наповнення змісту загальних дисциплін (фізики, хімії, біології тощо) матеріалом, що сприяє формуванню саме предметних компетентностей здобувачів. Їх набуття дає можливість застосовувати знання і уміння в різних як професійних, так і життєвих ситуаціях.

apply knowledge and skills in various professional and real-life situations.

Current state of the issue. The problems of teaching physics in various educational institutions and the training of future teachers of physics for their professional activity were studied by P.S. Atamanchuk, A.B. Barkanova, V.P. Vovkotrub, V.F. Zabolotnyi, B.G. Kreminskyi, O.I. Liashenko, M.T. Martyniuk, N.V. Podprygora, M.I. Sadovyi, O.V. Slobodianiuk, O.M. Trifonova, V.D. Sharko, M.I. Jester and others.

In particular, M.I. Sadovyi emphasizes the relevance of the formation of creative thinking of students of vocational pre-higher education in the context of the implementation of the concept of the new Ukrainian school (NUS). The author emphasizes the need for teachers to use new, non-standard approaches, teaching methods, etc.

V.F. Zabolotnyi in his works notes the need to modernize the educational process in physics and the widespread use of web-oriented technologies.

The problem of using practice-oriented tasks in the educational process for the formation of deeper theoretical knowledge and practical experience of their use, the preparation of students for practical, professional activities is revealed in the works of N.V. Podprygora [10: 104-105].

Various aspects of the use of practice-oriented tasks in the learning process, as well as the issue of formation of practical skills in the process of solving physical problems have been reflected in the scientific research of both Ukrainian and foreign scientists, namely: E.V. Korshak, O.I. Liashenko, A.I. Pavlenko, V.P. Serhienko and others. Features of the use of applied physics problems were studied by Yu.S. Melnyk, A.M. Sylveistr, Yu.O. Shishkina and others. Peculiarities of the structure of physical problems in the field of construction are highlighted in the works of O.M. Hryhorchuk [3; 4; 5]; problems of the applied content of problems in physics are considered in the works of Yu.S. Melnyk [8]. Thus, the authors note that in order to solve tasks in the process of professional activity, it is

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми навчання фізики у різних закладах освіти та підготовки викладачів фізики до роботи у них досліджували П.С. Атаманчук, А.Б. Барканова, В.П. Вовкотруб, В.Ф. Заболотний, Б.Г. Кремінський, О.І. Ляшенко, М.Т. Мартинюк, Н.В. Подопрігора, М.І. Садовий, О.В. Слободяник, О.М. Трифонова, В.Д. Шарко, М.І. Шут та інші.

Зокрема, М.І. Садовий наголошує на актуальності формування креативного мислення здобувачів фахової передвищої освіти в умовах реалізації концепції нової української школи. Автор підкреслює на необхідності використання викладачами нових, нестандартних підходів, методів навчання тощо.

У роботах В.Ф. Заболотного зазначається на необхідність модернізації навчального процесу з фізики та широкому застосуванні веб-орієнтованих технологій.

Проблему використання практико-орієнтованих завдань в навчальному процесі для формування більш глибоких теоретичних знань та практичного досвіду їх використання, підготовку учнів до практичної, професійної діяльності розкрито в роботах Н.В. Подопрігори [10: 104-105].

Різні аспекти використання практико-орієнтованих завдань в процесі навчання, зокрема фізики, знайшли відображення в наукових дослідженнях як українських так і зарубіжних вчених. Зокрема, Є.В. Коршак, О.І. Ляшенко, А.І. Павленко, В.П. Сергієнко та інші в своїх роботах висвітлювали питання формування практичних навичок в процесі розв'язування фізичних задач. Особливості використання прикладних задач з фізики досліджували Ю.С. Мельник, А.М. Сільвейстр, Ю.О. Шишкіна та ін. Особливості структури фізичних задач з будівельної тематики висвітлено в роботах О.М. Григорчука [3; 4; 5], проблеми прикладного змісту задач з фізики розглянуто в роботах Ю.С. Мельника [8]. Зокрема, автори зазначають, що для розв'язування завдань в процесі професійної діяльності необхідно розв'язувати систему навчальних завдань.

necessary to solve a system of educational tasks.

Outline of unresolved issues brought up in the article. However, various aspects of training future teachers to teach physics in the system of advanced professional and vocational (vocational-technical) education require further research. Among such aspects, it is worth highlighting the preparation of higher education seekers for modeling practice-oriented problems in physics.

Aim of the research is to present the practical and theoretical aspects of the structural-functional model of the training of physics teachers of higher professional and vocational (vocational-technical) education institutions for modeling practice-oriented problems in physics.

Results and discussion. The physics course is of great importance for the formation of a specialist in the field of construction, energy, electronics, robotics, etc. and is a theoretical basis for the study of technical sciences. Also, physics is the basis of a scientific outlook and critical thinking. However, this is a rather complex discipline. Thus, teachers of institutions of professional higher education and professional-technical education point to the low level of basic knowledge of physics of higher education seekers. There are many reasons for this phenomenon, namely: reluctance to study, lack of motivation, adaptation problems, lack of educational competences, reduction of hours for studying physics, lack of independent work skills, etc.

Therefore, it implies difficult tasks for the physics teacher: overcoming educational losses and gaps, motivating students to study physics, focusing the content of physics educational material on future professional activities, etc.

In accordance with the socio-economic demands of society, the study of physics by students of professional higher education and vocational-technical education, as well as other basic disciplines, should be aimed at:

- students overcoming the difficulties of adapting to professional activity after graduating from a vocational college or vocational technical lyceum, by updating

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Проте, різні аспекти підготовки майбутніх вчителів до викладання фізики в системі передвищої фахової та професійної (професійно-технічної) освіти потребує подальшого дослідження. Серед таких аспектів варто виділити підготовку здобувачів до моделювання практико-орієнтованих задач з фізики.

Мета статті. Представити практичні та теоретичні аспекти структурно-функціональної моделі підготовки викладачів фізики закладів фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти до моделювання практико-орієнтованих задач з фізики

Виклад основного матеріалу. Курс фізики має велике значення для формування фахівця в галузі будівництва, енергетики, електроніки, робототехніки тощо та є теоретичним підґрунтям для вивчення технічних наук. Також фізика є основою наукового світогляду та критичного мислення. Проте, це доволі складна дисципліна. Все частіше викладачі закладів фахової передвищої та професійно-технічної освіти вказують на низький рівень базових знань з фізики здобувачів. Причин цьому багато, від небажання навчатися до відсутності мотивації, від проблем адаптації до несформованості навчальних компетентностей, від скорочення годин на вивчення фізики до відсутності навичок самостійної роботи.

Це ставить перед викладачем фізики складні завдання: подолання освітніх втрат та розривів, мотивацію здобувачів до вивчення фізики, спрямованість змісту навчального матеріалу з фізики на майбутню професійну діяльність тощо.

Відповідно до соціально-економічних запитів суспільства вивчення фізики здобувачами фахової передвищої та професійно-технічної освіти, як і інших базових дисциплін, має бути спрямовано на:

- подолання здобувачами освіти труднощів адаптації до професійної діяльності після закінчення фахового коледжу або професійно-технічного ліцею, шляхом наповнення навчального

the educational material on physics with professionally oriented content;

- preparation for professional activities based on the knowledge and skills acquired during the study of physics (standard level) with an in-depth study of sections, topics, and issues that contribute to the formation of subject competencies of the higher education seekers;

- the formation of methodological knowledge in the field of physics and related specialized sciences in students of vocational colleges and vocational technical lyceums. In particular, the methods of learning sciences, the ability to analyze, systematize, summarize information, etc.;

- development of creative abilities, individual characteristics, interests in studying physics and formation of motives for self-development.

Based on the analysis of scientific research on the preparation of future teachers for professional activities, the structural-functional model of training contains the following blocks: target, content, operational-activity, diagnostic-resultative [1; 7].

The target block is based on the socio-economic demand of society for qualified specialists.

The content block contains the knowledge necessary for teaching physics in institutions of professional pre-higher and professional-technical education:

Psychological: socio-psychological age-specific features of vocational pre-university and professional education recipients, features of interpersonal relationships, psychological difficulties in adapting to student life and the learning process, etc.;

Pedagogical: the regulatory and legal basis of teaching in institutions of vocational and professional education, peculiarities of the organization of the educational process, didactic functions of practice-oriented tasks, their modeling technologies, etc.;

Methodical: features of the selection and presentation of educational material in physics in accordance with the professional orientation, the specifics of modeling practice-oriented tasks, etc.;

Technological: knowledge of

матеріалу з фізики професійно-орієнтованим змістом;

- підготовку до професійної діяльності на основі знань та умінь отриманих при вивченні фізики (рівень стандарт) з поглибленим вивченням розділів, тем, питань, що сприяють формуванню предметних компетентностей здобувачів;

- формування у здобувачів освіти фахових коледжів та професійно-технічних ліцеїв основ методологічних знань в галузі фізики та дотичних до неї фахових наук. Зокрема, методи пізнання наук, вміння аналізувати, систематизувати, узагальнювати інформацію тощо;

- розвиток творчих здібностей, індивідуальних особливостей, інтересів при вивченні фізики та формування мотивів саморозвитку.

На основі аналізу наукових досліджень щодо підготовки майбутніх вчителів до професійної діяльності, структурно-функціональна модель підготовки містить наступні блоки: цільовий, змістовий, операціонально-діяльнісний, діагностично-результативний [1; 7].

Цільовий блок ґрунтується на соціально-економічному запиті суспільства в кваліфікованих фахівцях.

Змістовий блок містить знання необхідні для викладання фізики в закладах фаховою передвищої та професійно-технічної освіти:

психологічні: соціально-психологічні вікові особливості здобувачів фахової передвищої та професійної освіти, особливості міжособистісних відносин, психологічні труднощі адаптації до студентського життя і процесу навчання тощо;

педагогічні: нормативно-правову основу викладання в закладах фахової передвищої та професійної освіти, особливості організації навчально-виховного процесу, дидактичні функції практико-орієнтованих завдань, технології їх моделювання тощо;

методичні: особливості вибору та подання навчального матеріалу з фізики відповідно до професійної спрямованості, специфіку моделювання практико-орієнтованих задач тощо;

pedagogical possibilities, tools for creating practice-oriented tasks, their modeling technology.

The operational-activity block consists of gnostic (research), design, organizational, and communication skills, namely: self-education, the study of educational-methodological material, the selection of material from physics with a professional orientation, the ability to choose optimal forms and methods of organizing educational activities, adapt the material to the profession of college and lyceum students, and design practice-oriented tasks.

The diagnostic-resultative block allows the teacher, based on the analysis and evaluation of their activity, to adjust the educational process in order to form the subject competencies of the students.

Direct implementation of the structural-functional model of training students of higher education for the study of physics in institutions of professional pre-higher and professional-technical education at Zhytomyr Ivan Franko state university is carried out by studying such educational components as "Theory and methodology of pedagogical activity", "Psychology of pedagogical activity", "The use of innovative technologies for teaching physics and astronomy", "Methodology of teaching physics in a specialized school" at the second (master's) level of education [2; 11].

Students acquire theoretical knowledge at lectures and in the process of mastering the material provided for by independent work. Practical training is carried out during practical and laboratory classes of the course "Methodology of teaching physics in a specialized school".

Practice-oriented tasks play an important role in the implementation of the applied orientation of physics education. The following requirements apply to such tasks:

- the content of applied tasks should reflect physical and mathematical problems and their interconnection;
- the concepts and terms contained in the tasks should be accessible to students of professional colleges and vocational lyceums;
- tasks must correspond to the course

технологічні: знання педагогічних можливостей, засобів для створення практико-орієнтованих завдань, технологію їх моделювання.

Операціонально-діяльнісний блок складається з гностичних (дослідницьких), проектувальних, організаторських, комунікативних вмінь. Зокрема, варто виділити навички самоосвіти, дослідження навчально-методичного матеріалу, вибору матеріалу з фізики професійної спрямованості, вміння вибирати оптимальні форми і методи організації навчальної діяльності, адаптувати матеріал до професії студентів коледжів та ліцеїв, проектувати практико-орієнтовані завдання.

Діагностично-результативний блок дозволить викладачу, на основі аналізу та оцінки своєї діяльності, вносити корективи у навчальний процес з метою формування предметних компетентностей здобувачів.

Безпосередньо реалізація структурно-функціональної моделі підготовки здобувачів вищої освіти до навчання фізики в закладах фахової передвищої та професійно-технічної освіти в Житомирському державному університеті імені Івана Франка здійснюється при вивченні освітніх компонент: "Теорія та методика педагогічної діяльності", "Психологія педагогічної діяльності", "Використання інноваційних технологій викладання фізики та астрономії", "Методика навчання фізики в профільній школі" на другому (магістерському) рівні освіти [2; 11].

Теоретичні знання здобувачі отримують на лекціях та в процесі опрацювання матеріалу передбаченого самостійною роботою.

Практична підготовка здійснюється на практичних та лабораторних заняттях курсу "Методика навчання фізики в профільній школі".

Важливу роль у реалізації прикладної спрямованості навчання фізики відіграють практико-орієнтовані завдання. До таких завдань пред'являються наступні вимоги:

- зміст прикладних завдань повинен відображати фізичні й математичні проблеми і їх взаємозв'язок;

program, contribute to the achievement of the learning goal(s);

- the content of the tasks must correspond to the real life;
- ways and methods of solving tasks should be close to practical techniques and methods of professional activity.

It should be noted that tasks with practical content cannot form a single independent didactic system that would ensure consolidation of all theoretical material studied during the lessons of physics.

According to our research, practice-oriented tasks are identified as the form of the physics tasks, the content of which describes the real-life situations closely related to the formation of practical skills in the use of physical knowledge and abilities necessary in professional activities and everyday life, including the use of materials of local history, elements of production processes, energy saving technologies, etc. Solving problems of this type is largely based on building a model of the real-life situation described in a specific problem. The assembly of the model itself requires a high level of qualification and is the result of training, which should be called general cultural (general educational).

Practice-oriented tasks have certain features that contribute to the development of critical thinking and increased motivation to study. Important distinguishing features of practice-oriented tasks are the following:

- the significance of the obtained result, which ensures the student's cognitive motivation;
- the condition of the task is formulated as a plot, situation or problem, for the solution of which it is necessary to use knowledge both from different sections of the main subject (physics), and from other subjects or real-life experience, which are not clearly indicated in the text of the task;
- information and data in the task can be presented in different forms (picture, table, scheme, diagram, graph, etc.);
- instructions (explicit or implicit) that provide for the application of the data obtained as a result of solving the task;

- поняття, терміни, що містяться в завданнях, повинні бути доступні для студентів фахових коледжів та професійних ліцеїв;

- завдання повинні відповідати програмі курсу, сприяти досягненню мети навчання;

- зміст завдань повинний відповідати дійсності;

- способи й методи розв'язку завдань повинні бути наближені до практичних прийомів і методів професійної діяльності.

Зазначимо, що завдання із практичним змістом не можуть скласти єдиної самостійної дидактичної системи завдань, яка забезпечила б закріплення всього теоретичного матеріалу, що вивчається на уроках фізики.

Відповідно до нашого дослідження під практико-орієнтованими завданнями будемо розуміти завдання з фізики, у змісті яких описані ситуації з навколишньої дійсності, пов'язані з формуванням практичних навичок використання фізичних знань і вмінь, необхідних у професійній діяльності та повсякденному житті, у тому числі з використанням матеріалів краєзнавства, елементів виробничих процесів, енергозбереження тощо. Розв'язок задач такого типу більшою мірою ґрунтується на побудові моделі реальної ситуації, описаної в конкретному завданні. Саме складання моделі вимагає високого рівня підготовки і є результатом навчання, який доцільно назвати загальнокультурним (загальноосвітнім).

Практико-орієнтовані завдання мають певні особливості. Саме ці особливості сприяють розвитку критичного мислення та посиленню мотивації до навчання. Важливими відмінними рисами практико-орієнтованих завдань від решти задач є:

- значимість одержуваного результату, що забезпечує пізнавальну мотивацію учня;

- умова завдання сформульована як сюжет, ситуація або проблема, для розв'язку якої необхідно використовувати знання як із різних розділів основного предмета – фізики, так із інших предметів або з життя, на які немає явної вказівки в тексті завдання;

- інформація й дані в завданні

- the presence of redundant data, which implies a general formulation of the condition;

- multiple solutions of the tasks given;
- different types of questions – multiple choice, single answer, short answer (in the form of a number, expression, formula, word, etc.), extended answer.

Application of practice-oriented tasks:

- motivation of educational activities;
- actualization of subject knowledge and skills;

- integration of knowledge from different subjects;

- integration of school and extracurricular knowledge;

- problem-based planning of the educational process;

- preparation for choosing a profession (career advice);

- depiction of the key real-life problems of modern life within the tasks;

- realistic assessment of one's capabilities, preparation of the higher education seekers to make reasonable, informed decisions in various life situations, assessment of the consequences of the decisions made, understanding of responsibility for the result [6].

Before starting work on modeling practice-oriented tasks, the teacher must carry out preparatory work, which implies the following steps:

a) familiarization with the content, description of the learning outcomes in accordance with the profession and competencies;

b) determination of the topics of the physics course, in which both worldview foundations and aspects related to future professional activities are most evident;

c) selection of the topics from other courses (chemistry, mathematics, geography, biology, and other special disciplines) that are most suitable for using knowledge from physics and related to the future specialty;

d) selection and development of the teaching methods in accordance with the set goal;

e) outlining forms of application of physical concepts in other disciplines [8].

можуть бути представлені в різній формі (малюнок, таблиця, схема, діаграма, графік і т.д.);

- вказівки (явні або неявні), що передбачають застосування результату, отриманого внаслідок розв'язування завдання;

- наявність зайвих даних або їх нестача, що передбачає загальне формулювання умови;

- багато способів розв'язку й можливий їхній пошук у ході роботи;

- різні типи питань – з вибором відповіді, з однозначною відповіддю, з короткою відповіддю (у вигляді числа, виразу, формули, слова тощо), з розгорнутою відповіддю.

Застосування практико-орієнтованих задач забезпечує:

- мотивацію навчальної діяльності,
- актуалізацію предметних знань і вмінь,

- інтеграцію знань з різних предметів,
- інтеграцію шкільних і позашкільних знань,

- "проблемне" планування освітнього процесу,

- підготовку до вибору професії,
- орієнтацію в ключових проблемах сучасного життя,

- реалістичну оцінку своїх можливостей, підготовку здобувача до прийняття розумних, усвідомлених рішень у різних життєвих ситуаціях, оцінку наслідків прийнятих рішень, розуміння відповідальності за результат [6].

Перед початком роботи по моделюванню практико-орієнтованих задач викладачу необхідно здійснити підготовчу роботу. Вона полягає у:

а) ознайомленні зі змістом (описом) результатів навчання відповідно до професії та компетентностей;

б) визначенні тем курсу фізики, в яких найбільше проявляються як світоглядні основи, так і аспекти пов'язані з майбутньою професійною діяльністю;

в) виокремити теми з інших курсів (хімії, математики, географії, біології й інших спеціальних дисциплін), які більш за все придатні для використання в них знань з фізики та пов'язаних з майбутньою спеціальністю;

In practical and laboratory work, higher education seekers are asked to complete a number of tasks that contribute to the analysis of the content of the educational material and its connection with the future profession of education seekers of vocational lyceums and professional colleges. It should be noted that the basic course of physics in professional colleges and vocational technical lyceums is studied according to the physics program at the standard level. We will provide examples of such tasks.

Task 1

1.1. Determine learning outcomes.

1.2. Analyze the educational program for the profession (curriculum for subjects) indicated by the teacher and the curriculum for physics for 10-11th grade (standard level) [9]. The result of the analysis is presented in Table 1.

г) відібрати й розробити методи навчання, відповідно до поставленої мети; д) намітити форми застосування фізичних понять в інших дисциплінах [8].

На практичних та лабораторних роботах здобувачам пропонується виконати низку завдань, що сприяють аналізу змісту навчального матеріалу та його зв'язку з майбутнім фахом здобувачів професійно-технічних ліцеїв та фахових коледжів. Зазначимо, що базовий курс фізики в фахових коледжах та професійно-технічних ліцеїв вивчається за програмою фізика рівень стандарт. Наведемо приклади таких завдань.

Завдання № 1

1.1. Визначити результати навчання.

1.2. Проаналізувати освітню програму з професії (навчальні програми з предметів) що зазначає викладач та навчальної програми з фізики 10-11 клас (рівень стандарт) [9]. Результат аналізу подати у вигляді таблиці 1.

Table 1

Comparison of the curriculum in the subject and the curriculum in physics

Vocational educational programme	Curriculum on the subject	Physics curriculum (standard level)
Educational program for the training of qualified workers Profession 72126 "Electric welder of manual welding"	"Materials Science" Topics: Welding materials. Basic properties of electrodes, metals and alloys. Types of electrodes. Density, specific and electrical resistance, heat capacity.	Physics 11th grade Section I. Electrodynamics Part 1. Direct electric current Topics: Electric current in metals Electric current in electrolytes. Electrolysis. Electric current in gases.

Task 2

Based on the analysis of educational-training programmes, students are offered to create practice-oriented tasks and problem-based puzzles in physics, taking into account the future profession of students of colleges and lyceums.

The relevance of teaching students to model practice-oriented tasks in physics is due to the fact that solving such a task sometimes requires a non-standard, creative approach. Therefore, such tasks can be both a means of stimulating the student's search and creative activity, and a carrier of methods of non-standard processes. Thus, by solving practice-oriented tasks, students of lyceums and colleges gain experience in creative and

Завдання № 2

На основі аналізу освітніх та навчальних програм, студентам пропонується створити практико-орієнтовані завдання та задачі з фізики з урахуванням майбутньої професії студентів коледжів та ліцеїв.

Актуальність навчання студентів моделюванню практико-орієнтованих завдань з фізики обумовлена тим, що при вирішенні такого завдання іноді потрібен нестандартний, творчий підхід. Тому такі завдання можуть бути як засобом стимулювання пошукової, творчої діяльності учня, так і носієм способів нестандартних процесів. І розв'язуючи практико-орієнтовані завдання, студенти ліцеїв і коледжів отримують досвід творчої

research activities, develop critical thinking and the skills of a creative approach to problem solving, which determines their competitiveness in the labor market.

It should be noted that the main difference between practice-oriented tasks and tasks with a professional orientation is the formulation of the plot of the objectives, which gives the opportunity to associate oneself with a representative of a particular set of professions, use real professional situations and simulate the conditions of professional activity. The information block of the task should also include data that is used by representatives of a profession: graphs and diagrams, drawings, text materials, etc. The answer to the question(s) of a task, the result of an experiment, laboratory work should be close to the real-life results that students of lyceums or colleges get during their work.

Students are divided into groups. Each group creates a practice-oriented task(s), or puzzles based on the following components:

1. Name of the task.
2. Individually significant cognitive issue, professional roleplay plot, a set of objectives.
3. Information presented in the form of text, tables, graphics, statistical data, etc.
4. A task that involves working with information.

Each group presents its tasks and discusses the difficulties that arose during their creation and evaluates the work of each group member. Students also discuss the shortcomings of the plot of each task (if any).

Conclusions and research perspectives. Thus, the reform of the system of professional (vocational-technical) and vocational pre-higher education, as well as society's requirements for their graduates needs new approaches, methods and forms of organization of the educational process. The focus of the study of basic disciplines on the acquisition of subject competencies by students of colleges and professional lyceums is decisive. Considering the above-mentioned, the study of physics should take into account the future profession of higher education seekers. This involves the

та дослідницької діяльності, розвивають критичне мислення та навички креативного підходу до вирішення проблеми, що зумовлює їх конкурентність на ринку праці.

Зазначимо, що головна відмінність практико-орієнтованих завдань та задач професійної спрямованості полягає у формулюванні фабули завдання, яка дає можливість асоціювати себе з представником тієї чи іншої професії, використовувати реальні професійні ситуації та моделювати умови професійної діяльності. Інформаційний блок завдання також повинен включати данні, що реально використовуються представниками тієї чи іншої професії: графіки та схеми, креслення, текстові матеріали тощо. Відповідь на питання завдання чи задачі, результат експерименту, лабораторної роботи також мають бути наближеними до реальних результатів, які отримують студенти ліцеїв чи коледжів під час трудової діяльності.

Студенти діляться на групи. Кожна група створює практико-орієнтоване завдання чи задачу за наступними складовими:

1. Назва завдання.
2. Індивідуально-значиме пізнавальне питання, професійно-рольовий сюжет, фабула.
3. Інформація, представлена у вигляді тексту, таблиці, графіка, статистичних даних тощо.
4. Завдання, що передбачає роботу з інформацією.

Кожна група презентує свої задачі та обговорює труднощі що виникали при їх створенні та оцінює роботу кожного учасника групи. Також студенти обговорюють недоліки сюжету кожної задачі (при наявності).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, реформа системи професійної (професійно-технічної) та фахової передвищої освіти та вимоги суспільства до їх випускників потребує від освітян нових підходів, методів та форм організації навчально-виховного процесу. Визначальним є спрямованість вивчення базових дисциплін на оволодіння студентами коледжів та професійних ліцеїв предметними

wide use of practice-oriented tasks in the educational process of HEIs and EIs. The latter requires methodical training of future physics teachers to model practice-oriented tasks within the framework of the structural-functional model, the blocks and general content of which were outlined above. Methodical support of training students of higher education for modeling such tasks is also illustrated. Further research involves investigating the effectiveness of training future physics teachers in the process of industrial practice.

компетентностями. Враховуючи вище зазначене, вивчення фізики має відбуватися з урахуванням майбутньої професії здобувачів освіти. Це передбачає широке використання практико-орієнтованих завдань в навчальному процесі закладів освіти. Останнє потребує методичну підготовку майбутніх вчителів фізики до моделювання практико-орієнтованих завдань в межах структурно-функціональної моделі, блоки та загальний зміст яких було окреслено вище. Також проілюстровано методичні прийоми підготовки здобувачів вищої освіти до моделювання таких завдань. Подальша робота передбачає дослідження ефективності підготовки майбутніх вчителів фізики в процесі виробничої практики.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Andrieiev, A.M. (2017). Strukturno-funktsionalna model pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizyky do orhanizatsii innovatsiinoi diialnosti uchniv [A structural and functional model of training future physics teachers for the organization of students' innovative activities]. *Zbirnyk naukovykh prats Kamianets-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka. Seriya pedahohichna – Collection of scientific works of Kamianets-Podil'skyi National University named after Ivan Ohienko. Pedagogical series*, vyp. 23, 117-121 [in Ukrainian].
2. Barkanov, A.B. (2020) Umovy praktychnoi realizatsii profesiino oriientovanoho navchannia fizyky studentiv ahrotekhnichnykh koledzhiv [Conditions of practical implementation of professionally oriented physics training for students of agrotechnical colleges]. *Rozvytok suchasnoi nauky ta osvity: realii, problemy yakosti, innovatsii – Development of modern science and education: realities, quality problems, innovations: mat. mizhnar. nauk.-prakt. internet-konf. (m. Melitopol, 27-29 travnia 2020 roku)*, Melitopol: TDATU, 147-149 [in Ukrainian].
3. Hryhorchuk, O.M. (2018). *Metodyka rozviazuvannia fizychnykh zadach na budivelnu tematyku: navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vykladachiv ta vchyteliv fizyky [Methodology for solving physical problems on construction topics: educational and methodological manual for teachers and physics teachers]*. Kyiv: OLDI-PLIuS, 116 [in Ukrainian].
4. Hryhorchuk, O.M., Tarasevych, V.I., & Romakh, M.V. (2023). Profesiino oriientovani zadachi z fizyky: funktsionalnyi aspekt [Professionally oriented problems in physics: functional aspect]. *Aktualni problemy nauky, osvity ta tekhnolohii v umovakh suchasnykh vyklykiv – Actual problems of science, education and technology in the conditions of modern challenges: zb. tez dopov. mizhnar. nauk.-prakt. konf. u 2 ch. (m. Uman, 21 bereznia 2023 roku)*, Uman: TsFEND, ch. 1, 12-15 [in Ukrainian].
5. Hryhorchuk, O.S. (2021). Systema zadach yak zasib profesiino oriientovanoho navchannia fizyky v budivelnykh koledzhakh [System of problems as a means of professionally oriented teaching of physics in construction colleges]. *Candidate`s thesis*. Kyiv, 260 [in Ukrainian].
6. Kosohov, I.H., & Shyshkin, H.O. (2017). Praktyko-oriientovani zadachi z fizyky v navchalnomu protsesi zahalnoosvitnoi shkoly [Practice-oriented problems in physics in the educational process of the secondary school]. *Visnyk Chernihiv'skoho natsionalnoho*

pedagogichnoho universytetu. Seria: Pedagogichni nauky – Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences, vyp.146, 144-147 [in Ukrainian].

7. Lakatosh, M.O. (2020). Strukturno-funktsionalna model pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv ahrarnoi haluzi do profesiinoi diialnosti [Structural and functional model of training future specialists in the agricultural industry for professional activity]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seria № 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova. Series #5. Pedagogical sciences: realities and prospects, vyp. 78, 129-133 [in Ukrainian].*

8. Melnyk, Yu.S. (2013). *Zadachi prykladnoho zmistu z fizyky u starshii shkoli [Problems of applied content in physics in high school].* Kyiv: Pedagogichna dumka, 120 [in Ukrainian].

9. *Osvitnia prohrama z pidhotovky kvalifikovanykh robotnykiv. Profesiia 72126 "Elektrozvarnyk ruchnoho zvariuvannia" [Educational program for the training of skilled workers. Profession 72126 "Electric welder of manual welding"].* Retrieved from: <http://dnzocpto.okht.net/wp-content/uploads/2020/01/електрозварник-освітня-програма.pdf> [in Ukrainian].

10. Podopryhora, N.V., & Cherednyk, D.S. (2023). Rozvytok navchalno-piznavalnoi kompetentnosti uchniv u protsesi vykonannia praktyko-oriento-vanykh zavdan z fizyky v tsyfrovii laboratorii Vernier [Development of educational and cognitive competence of students in the process of performing practical-oriented tasks in physics in the Vernier digital laboratory]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedagogichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seria № 5. Pedagogichni nauky: realii ta perspektyvy – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova. Series #5. Pedagogical sciences: realities and prospects, vyp. 92, 100-106 [in Ukrainian].*

11. Sovkova, T.S. (2023) *Metodychni rekomendatsii dlia provedennia praktychnykh zaniat ta orhanizatsii samostiinoi roboty z dystsypliny "Metodyka navchannia fizyky" (Zmistovyi modul 2 "Metodyka navchannia fizyky v zakladakh fakhovoi peredvyschoi osvity") dlia zdobuvachiv druhoho (mahisterskoho) rivnia vyschoi osvity zi spetsialnosti 014 Sere-dnia osvita (Fizyka ta astronomiia) [Methodical recommendations for conducting practical classes and organizing independent work in the discipline "Methods of teaching physics" (Content module 2 "Methods of teaching physics in institutions of professional higher education") for applicants for the second (master's) level of higher education in the specialty 014 Secondary Education (Physics and Astronomy)].* Odesa: Pivden-noukrainskyi nats. ped. un-t im. K.D. Ushynskoho, 30 [in Ukrainian].

Received: May 09, 2024

Accepted: June 04, 2024

UDC 378.147:37.015.3:005.32
DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.8

**FORMATION OF THE METHODOLOGICAL CULTURE IN PEDAGOGICAL
EDUCATION STUDENTS AS A MOTIVATION BASIS FOR THEIR
PROFESSIONAL AND PERSONAL GROWTH**

O. A. Dubaseniuk*, O. V. Vozniuk, O. V. Pastovenskyi*****

The article contains the analysis of the peculiarities of the formation of the methodological culture in the students of pedagogical education as a motivational basis for their professional and personal acme-growth. Motivation is considered as an important factor in the development of professional ideals, value orientations, pedagogical orientation, increasing the effectiveness of future teachers of higher education institutions. The characteristics of motivation for professional and personal growth of the future pedagogues are analyzed, in particular, such as humanistic orientation, goal setting, openness to innovations and changes, personality growth, humanistic values, the formation of methodological culture. Pedagogical research has been conducted on the formation of motivation for success in working teachers as a basis for further scientific research and the formation of methodological culture in the students of pedagogical education in higher education institutions. This made it possible, in the process of the next stage of the pedagogical experiment, to investigate the results of the study of pedagogical disciplines by education seekers of pedagogical disciplines under the conditions of the introduction of innovative means and technologies of education, to trace the growth of the level of methodological culture, in particular, the indicators of motivation of in the master's students. Such indicators are the result of applied methodological scientific approaches, in particular, personality oriented, acmeological, and methods of scientific and pedagogical research.

The prospects of the specified scientific search include such aspects as increasing the attention of the participants in educational process to the systematic use of information technologies in the educational process in the context of integrative and acmeological approaches, interdisciplinary analysis of the defined area; the focus on training an intellectually developed creative personality capable of competent orientation in the digital educational space, continuous self-education and self-

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
dubasenyuk@ukr.net,
ORCID: 0000-0002-9447-4527

** Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
alexvoz@ukr.net
ORCID: 0000-0002-4458-2386

*** Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor,
(Communal institution "Zhytomyr Regional In-Service Teacher Training Institute" of Zhytomyr
Regional Council)
al.pastov@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6450-0843

improvement; organization of professional training of future specialists according to an individual educational trajectory.

Keywords: methodological culture, motivation, students of pedagogical education, humanistic orientation, goal setting, innovations, personality acme-development, humanistic values.

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ЯК МОТИВАЦІЙНА ОСНОВА ЇХ ПРОФЕСІЙНОГО ТА ОСОБИСТІСНОГО АКМЕЗРОСТАННЯ

О. А. Дубасенюк, О. В. Вознюк, О. В. Пастовенський

У статті проаналізовано особливості формування методологічної культури здобувачів педагогічної освіти як мотиваційного підґрунтя їх професійного та особистісного акмезростання. Розглянуто мотивацію – важливий чинник розвитку професійних ідеалів, ціннісних орієнтацій, педагогічної спрямованості, підвищення ефективності діяльності майбутніх педагогів закладів вищої освіти. Проаналізовано характеристики мотивації професійного та особистісного зростання майбутніх педагогів, зокрема такі, як гуманістична спрямованість, цілепокладання, відкритість інноваціям і змінам, особистісне зростання, гуманістичні цінності, сформованість методологічної культури. Проведено педагогічне дослідження щодо формування мотивації успіху у працюючих учителів як основу подальших наукових розвідок та формування методологічної культури у здобувачів педагогічної освіти закладів вищої освіти. Це дозволило у процесі наступного етапу педагогічного експерименту дослідити результати вивчення здобувачами освіти педагогічних дисциплін за умов упровадження інноваційних засобів та технологій освіти, простежити акмезростання рівня методологічної культури, зокрема показників мотивації студентів-магістрів. Такі показники є наслідком застосованих методологічних наукових підходів, зокрема особистісно орієнтованого, акмеологічного, та методів науково-педагогічного дослідження.

До перспектив зазначеного наукового пошуку віднесено такі аспекти, як посилення уваги учасників освітнього процесу до системного використання в освітньому процесі інформаційних технологій у контексті інтегративного та акмеологічного підходів, міждисциплінарний аналіз окресленої сфери; спрямованість на підготовку інтелектуально розвиненої креативної особистості, здатної до компетентнісної орієнтації у цифровому освітньому просторі, до неперервної самоосвіти та самовдосконалення; організація професійної підготовки майбутніх фахівців за індивідуальною освітньою траєкторією.

Ключові слова: методологічна культура, мотивація, здобувачі педагогічної освіти, гуманістична спрямованість, цілепокладання, інновації, акмезростання особистості, гуманістичні цінності.

Introduction of the issue. The formation of methodological culture in the education seekers appears as an urgent problem, which is caused by the renewal of the conceptual foundations of higher school pedagogy, the content of education, the improvement of the programmatic and methodological support of pedagogical education, the need to form in the future teachers the methods of independent acquisition of knowledge and widening the professional interests. Under such conditions, the social mandate of the Ukrainian state consists in raising the level of training of the new generation of teachers and to improve the system of

Постановка проблеми. Формування методологічної культури в здобувачів освіти постає актуальною проблемою, що зумовлено оновленням концептуальних засад педагогіки вищої школи, змісту освіти, удосконаленням програмно-методичного забезпечення педагогічної освіти, необхідністю формування у майбутніх учителів прийомів самостійного набуття знань та розширення професійних інтересів. За таких умов, соціальне замовлення української держави полягає в тому, щоб підвищити рівень підготовки нової генерації педагогів й удосконалити систему післядипломної підготовки вчителів, у

postgraduate training of teachers, including the system of continuous education. So, in V.G. Kremen's scientific report on general meetings of NAPS of Ukraine (5 April 2024) the great role of teaching staff training was noted [5].

In this context, the motivation for a certain type of activity is one of the most important factors in the development of professional ideals, value orientations, pedagogical orientation, increasing the effectiveness of the activities of future teachers of higher education institutions and, in general, of the methodological culture of educators, aimed at increasing the level of their professional competence and pedagogical mastery by means of traditional and innovative technologies.

Current state of the issue. The role of motivation is mentioned in the scientific works of domestic scientists (G.O. Ball, I.D. Bekh, S.D. Maksimenko, D.V. Chernilevskyi, O.V. Vozniuk and others. [1; 5-9]) and foreign researchers (A. Maslow, H. Heckhausen, R. Ryan, E. Deci and others [11-13]). Motivation includes a number of factors that characterize the professional and personality growth of future specialists. In this connection, I.D. Bekh notes the role of motivational and meaningful reasoning in the education of the personality of participants in the educational process. The scientist believes that they should master motivational and semantic reasoning in order to penetrate deeply into the essential basis of any moral action, to reveal its real motivating reasons [1: 109].

The acme-growth of personality in the context of the phenomenon of motivation, according to scientists (I.A. Zyazyun, V.M. Galuzyak, V.M. Gladkova, N.V. Kuzmina, L.S. Rybalko, S.O. Sysoeva, N.G. Sydorчук and others), is characterized as a key peak feature: a higher degree of development; the pinnacle, blooming power, perfection; the pinnacle as maturity; the pinnacle of human perfection; the top in the chosen professional activity; the pinnacle as a result of activity; the pinnacle as the realization of creative abilities, etc. [9: 14].

Aim of the research: to analyze the process of forming the methodological

тому числі й систему неперервної освіти. Так у науковій доповіді В.Г. Кременя на загальних зборах НАПН України (5 квітня 2024 р.) відзначена велика роль підготовки педагогічних кадрів [5].

У цьому контексті мотивація до певного виду діяльності є одним з найважливіших чинників розвитку професійних ідеалів, ціннісних орієнтацій, педагогічної спрямованості, підвищення ефективності діяльності майбутніх педагогів закладів вищої освіти і в цілому методологічної культури освітян, спрямованої на підвищення рівня їх професійної компетентності і педагогічної майстерності засобами традиційних та інноваційних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Про роль мотивації зазначено у наукових працях вітчизняних науковців (Г.О. Балл, І.Д. Бех, С.Д. Максименко, Д.В. Чернілевський, О.В. Вознюк та ін. [1; 5-9]) та зарубіжних дослідників (А. Маслоу, Х. Хекхаузен, Р. Райан, Е. Деці та ін. [11-13]) Мотивація охоплює низку чинників, які характеризують професійне та особистісне зростання майбутніх фахівців. У зв'язку з цим І.Д. Бех зазначає роль мотиваційно-сміслового міркування у вихованні особистості учасників освітнього процесу. Учений вважає, що вони мають оволодіти мотиваційно-смісловим міркуванням з метою глибокого проникнення у сутнісну основу будь-якого моральної дії, розкрити її дійсні спонукальні причини [1: 109].

Акмеозростання особистості у контексті феномену мотивації, на думку науковців (І.А. Зязюн, В.М. Галузяк, В.М. Гладкова, Н.В. Кузьміна, А.С. Рибалко, С.О. Сисоєва, Н.Г. Сидорчук та ін.), характеризується як наріжна вершинна ознака: вищий ступінь розвитку; вершина, квітуча сила, досконалість; вершина як зрілість; вершина досконалості у людині; вершина в обраній професійній діяльності; вершина як результат діяльності; вершина, як реалізація творчих здібностей тощо [9: 14].

Мета дослідження: проаналізувати процес формування методологічної культури здобувачів педагогічної освіти як мотиваційну основу їх професійного та

culture in the students of pedagogical education as a motivational basis for their professional and personality acme-growth.

Research methods: theoretical analysis of the specified problem by using general methodological scientific approaches, as well as the methods of pedagogical experiment with the aim of researching the peculiarities of the development of the methodological culture of education seekers as a productive and complex characteristic of motivation in the process of studying the course of "Methodology of pedagogical research and academic integrity in the field of education". Accordingly, such methods as observation, conversation, questionnaires, the method of revealing the hidden position of the interviewees regarding their profession, the methods of analyzing a specific situation, content analysis and case method, the methods of mathematical statistics have been used.

Results and discussion. We will analyze the features and indicators of motivation for professional and personal growth of future teachers. Our experience in pedagogical activity and the analysis of the relevant scientific literature allow us to differentiate certain indicators, thanks to which it is possible to realize the set task.

Humanistic orientation as a pedagogical quality includes the following motives: the social importance of the teacher's work; the attractiveness of working with children and young people; the conviction in abilities regarding this specialty; following the recommendation of a favorite teacher; the family traditions; the experience working with children. The students who have chosen a profession by vocation are open to new knowledge at the beginning of their studies, orient themselves to constant continuous learning and self-education, they show interest in studying pedagogical literature, study the spiritual pedagogical heritage, get acquainted with the work of outstanding teachers of the past and present, study advanced pedagogical experience. They gradually choose the topic of scientific and pedagogical research. In addition, the students pay attention to the interdisciplinary connections of pedagogy

особистісного акме-зростання.

Методи дослідження: теоретичний аналіз зазначеної проблеми з використанням загально-методологічних наукових підходів, а також методи педагогічного експерименту з метою дослідження особливостей розвитку методологічної культури здобувачів освіти як продуктивної та комплексної характеристики мотивації у процесі вивчення курсу "Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі". Відповідно, застосовано такі методи, як спостереження, бесіда, анкетування, метод виявлення прихованої позиції опитуваних щодо своєї професії, методи аналізу конкретної ситуації, контент-аналізу та кейс-методу, методи математичної статистики.

Виклад основного матеріалу. Проаналізуємо особливості та показники мотивації професійного та особистісного зростання майбутніх педагогів. Наш досвід педагогічної діяльності та аналіз відповідної наукової літератури дозволяє диференціювати певні показники, завдяки яким можна зrealізувати поставлене завдання.

Гуманістична спрямованість як педагогічна якість – охоплює такі мотиви: суспільна важливість праці вчителя; привабливість роботи з дітьми, молоддю; переконаність у здібностях щодо цієї спеціальності; наслідування рекомендації улюбленого вчителя; сімейні традиції; досвід роботи з дітьми. Здобувачі освіти, які обрали професію за покликанням, вже на початку навчання відкриті до нових знань, орієнтують себе на постійне неперервне навчання та самоосвіту, проявляють інтерес до вивчення педагогічної літератури, вивчають духовну педагогічну спадщину, знайомляться з творчістю видатних педагогів минулого та сучасного, вивчають передовий педагогічний досвід. Вони поступово обирають тему науково-педагогічного дослідження. Крім того студенти приділяють увагу міждисциплінарним зв'язкам педагогіки з іншими людинознавчими науками (філософія, психологія, соціологія, історія педагогіки та ін.). За таких умов, заклади вищої освіти мають здійснювати

with other humanities (philosophy, psychology, sociology, history of pedagogy, etc.). Under such conditions, higher education should train a conscious national intelligentsia, contribute to the renewal of the intellectual gene pool of the nation, to the education of its spiritual elite, enriching the cultural potential that will ensure the high efficiency of future specialists.

Goal setting. Motivated master-students clearly define their goal and tasks, focused on the gradual acquisition of professional competence, the development of pedagogical skills. Accordingly, they plan their educational and pedagogical and research activities. Successful learners under the guidance of teachers are motivated to master modern content and innovative technologies, in particular, the technologies of situational, contextual learning using the methods of analyzing a specific situation and the case method, which contributes to formation of future teachers' analytical, cognitive, practical, communicative, creative abilities and skills; they learn how to draw a technological map in the process of modeling a modern lesson as a new and effective type of methodological products in secondary education institutions, which makes it possible to achieve the planned results of mastering the main educational programs; they master information technologies in the process of training future teachers, since the defining characteristic of modern social life is the digitalization of all its spheres, which leads to new approaches and models of training for those who are getting education. This involves the creation of a creative educational environment that expands the modern possibilities of the computer as an effective means of learning.

Innovative technologies; openness to innovation and change. The teacher's task is the formation of a new person, which presupposes the development of a new society. A socially and professionally successful person appears as a criterion and goal of the education system. A.I. Boyko, a researcher in the field of educational philosophy, characterizes the features of the so-called "ideal image" of a person, which a human-centered

підготовку свідомої національної інтелігенції, сприяти оновленню інтелектуального генофонду нації, вихованню її духовної еліти, збагачуючи культурний потенціал, який забезпечить високу ефективність діяльності майбутніх фахівців.

Цілепокладання. Умотивовані студенти-магістранти чітко визначають свою мету і завдання, орієнтовану на поступове набуття професійної компетентності, розвиток педагогічної майстерності. Відповідно, вони планують свою навчально-педагогічну та науково-дослідну діяльність. Успішні здобувачі освіти під керівництвом викладачів умотивовані на оволодіння сучасними змістом та інноваційними технологіями, зокрема технологіями ситуаційного, контекстного навчання за допомогою методів аналізу конкретної ситуації та кейс-методу, що сприяє формуванню у майбутніх педагогів аналітичних, когнітивних, практичних, комунікативних, творчих здібностей та вмінь; вони навчаються використанню технологічної карти у процесі моделювання сучасного уроку як нового та ефективного виду методичної продукції у закладах середньої освіти, що дає можливість досягнути запланованих результатів освоєння основних освітніх програм; вони освоюють інформаційні технології у процесі підготовки майбутніх педагогів, оскільки визначальною характеристикою сучасного суспільного буття є цифровізація всіх його сфер, що зумовлює нові підходи й моделі навчання здобувачів освіти. Це передбачає створення креативного освітнього середовища, що розширює сучасні можливості комп'ютера як ефективного засобу навчання.

Інноваційні технології; відкритість інноваціям і змін. Завдання педагога – формування нової людини, що передбачає розвиток нового суспільства. Соціально і професійно успішна людина постає як критерій та мета системи освіти. А.І. Бойко, дослідниця у сфері філософії освіти, характеризує риси так званого "ідеального образу" людини, яку прагне сформуванню людиноцентрично спрямована система освіти: відкритість

educational system seeks to form: openness to innovations and changes, the ability to find and process information, the ability to think critically and make independent decisions, the ability to plan future actions for achieving expected goals in both social and personal life, well-formed communicative qualities [2]. At the same time, the development of the necessary motivational skills and abilities takes place, in particular such skills as goal setting, projection, construction, planning, social communication, effective organization of activities, reflection, self-discipline.

Personality growth; humanistic values. In this context, the most important is the problem of choosing a certain philosophy, a philosophical position as the basis of the teacher's outlook, his/her adequate picture of the world [4: 51]. Pedagogical implementation of humanistic values is aimed at increasing the general culture in the personality, the attachment to national and universal human values, which requires strengthening the cultural orientation of the professional training of future teachers. Culture is based not only on knowledge acquired by mankind, on life experience and methods of activity, but also on the ability to create something new. The purpose of culture is, first of all, enrichment and formation of a spiritual and moral personality, creation of a humane atmosphere in a society, strengthening of humanistic processes and humanization of education. Implementation of the cultural function of pedagogical education in practical activities requires the application of a systematic approach to professional training. To implement such a humanistic approach, it is important to understand the significance of the integrity of the human personality, which integrates natural, social and cultural existence. It is extremely important to continue to affirm universal humanistic moral norms that proclaim the human being as the highest value. Academician H.G. Filipchuk emphasizes that education of the nation is the most state-building "reform" [10: 117]. And further: "Only that education and upbringing will bring prosperity to our Nation, which is based on traditional and

інноваціям і змінам, уміння знаходити й обробляти інформацію, здатність критично мислити та приймати самостійні рішення, уміння планувати майбутні дії для досягнення передбачуваних цілей як у суспільному, так і в особистому житті; добре сформовані комунікативні якості [2]. Водночас відбувається розвиток необхідних мотиваційних умінь та навичок, зокрема такі уміння, як цілепокладання, проектування, конструювання, планування, соціальна комунікація, ефективна організації діяльності, рефлексія, самодисципліна.

Особистісне зростання; гуманістичні цінності. У зазначеному контексті найважливішою є проблема вибору певної філософії, філософської позиції як основи світогляду педагога, його/її адекватної картини світу [4: 51]. Педагогічна реалізація гуманістичних цінностей спрямована на підвищення загальної культури особистості, прилучення до національних і загальнолюдських цінностей, що вимагає посилення культурологічної спрямованості професійної підготовки майбутніх педагогів. Культура ґрунтується не тільки на здобутих людством знаннях, життєвому досвіді і способах діяльності, а й здатності створювати дещо нове. Призначення культури, насамперед, полягає у збагаченні, формуванні духовно-моральної особистості, створенні у суспільстві гуманної атмосфери, посиленні гуманізації і гуманітаризації освіти. Реалізація культуротворчої функції педагогічної освіти в практичній діяльності потребує застосування системного підходу до професійної підготовки. Для впровадження такого гуманістичного підходу важливо досягнути значимість цілісності людської особистості, яка інтегрує в собі природне, соціальне і культурне буття. Вкрай важливо продовжувати утверджувати загальнолюдські гуманістичні норми моралі, які проголошують людину як найвищу цінність. Академік Г.Г. Філіпчук наголошує, що виховання нації – найбільш державотворча "реформа" [10: 117]. І далі: "Лише та освіта і виховання приносить благополуччя нашій Нації,

modern Ukrainian values of a spiritual, moral-aesthetic, intellectual, economic nature, the patriotism and citizenship, the personality and national dignity, common humanity" [10: 125]. Under such conditions, the value of a person is measured by his/her attitude to work, by the measure of his/her commitment to active social activities.

Formation of methodological culture as a resulting component. The motivation for involving education seekers in scientific and pedagogical activities presupposes the formation of methodological culture as a result of the professional and personality growth of future specialists. In the context of professional and personality development, the students increase the level of their methodological culture, master scientific and pedagogical research tools. Young researchers realize that the methodology of pedagogical research, in contrast to didactics or teaching methods in institutions of higher education, is aimed at methods of research activity in the field of pedagogy [4: 38]. Education seekers realize that "philosophical methodology of pedagogy and psychology, synthesized according to the content of the sciences about the interaction of man and the world – is the philosophy of a man", which should serve as one of the important methodological foundations of the education of a valuable attitude towards a man [4: 39].

The implementation of the considered indicators involves the development of highly educated future specialists, the creation of necessary conditions for the comprehensive development of a personality, and the enrichment of the student's cognitive experience, the formation of the "I-concept" of a creative personality, continuous self-improvement and self-education.

In the context of the process of forming the methodological culture in the students of pedagogical education as a motivational basis for their professional and personality growth, we conducted a study on achieving motivation for success in working teachers as a basis for further scientific research in this direction. Our research was based on

що ґрунтується на традиційних й сучасних українських цінностях духовного, морально-естетичного, інтелектуального, господарського характеру, патріотизмі і громадянськості, особистій і національній гідності, загальнолюдськості" [10: 125]. За таких умов цінність людини вимірюється її ставленням до праці, мірою її замученості до активної громадської діяльності.

Сформованість методологічної культури як результативний компонент. Мотивація щодо залучення здобувачів освіти до науково-педагогічної діяльності передбачає сформованість методологічної культури як результат професійно-особистісного зростання майбутніх фахівців. У контексті професійного та особистісного розвитку здобувачі освіти підвищують рівень своєї методологічної культури, оволодівають науково-педагогічним науковим інструментарієм. Молоді дослідники усвідомлюють, що методологія педагогічних досліджень на відміну від дидактики або методик навчання у закладах вищої освіти, спрямована на методи дослідницької діяльності в галузі педагогіки [4: 38]. Здобувачі усвідомлюють, що "філософською методологією педагогіки і психології, синтезованих за змістом наук про взаємодію людини і світу – є філософія людини", яка має слугувати однією із важливих методологічних засад виховання ціннісного ставлення до людини [4: 39].

Реалізація розглянутих показників передбачає як розвиток високоосвічених майбутніх фахівців, створення необхідних умов для всебічного розвитку особистості, так і збагачення пізнавального досвіду студента, формування "Я-концепції" творчої особистості, неперервного самовдосконалення та самоосвіту.

У контексті процесу формування методологічної культури здобувачів педагогічної освіти як мотиваційної основи їх професійного та особистісного акмеозростання нами проведено дослідження щодо досягнення мотивації успіху у працюючих учителів як підґрунтя подальших наукових розвідок у цьому напрямку. Наше дослідження спиралося на

the results of our comparative analysis of the results of evaluating the level of significance of the motives for choosing the teaching profession by teachers of secondary education institutions according to three levels of pedagogical activity productivity (highly productive, productive, low-productive).

The formation of the motivational sphere involves the development of professional ideals, value orientations, and pedagogical orientation in prospective and working teachers. The following methods were used in the research process: observation, conversation, questionnaires, the method of revealing the hidden position of the interviewees regarding their profession, adequate for the stages of professional growth of teachers. The comparative analysis was carried out using statistical methods.

On the basis of the comparative analysis of the results of the evaluation of the level of significance of the motives for choosing the teaching profession by the teachers of the general education school, **certain trends were revealed.**

Dominant factors for productive teachers are professional motives, in particular, interest in the teaching profession. According to the previously defined three groups of teachers, they were characterized by the level of productivity (0.92; 0.82; 0.8), by the attractiveness of pedagogical work (0.87; 0.82; 0.77), by the attractiveness of working with a favorite subject (0.85; 0.77; 0.74), by the motives of personality growth, which correspond to the teacher's character and abilities (0.84; 0.73; 0.76); by general social motives (0.78; 0.67; 0.61). However, "underproductive" teachers show exaggerated demands regarding the assessment of their available capabilities and their compliance with the teaching profession [3].

According to the teachers, the recommendations of schoolteachers played a significant role in their life self-determination. Beloved mentors became true role models (0.65; 0.58; 0.51). Family pedagogic dynasties, family traditions, the advice from friends were of decisive importance for some of the interviewees who chose the teaching profession [3].

результати проведеного нами порівняльного аналізу результатів оцінювання рівня значущості мотивів вибору педагогічної професії вчителями закладами середньої освіти за трьома рівнями продуктивності педагогічної діяльності (високопродуктивний, продуктивний, малопродуктивний).

Формування мотиваційної сфери передбачає розвиток у майбутніх та працюючих учителів професійних ідеалів, ціннісних орієнтацій, педагогічної спрямованості. У процесі дослідження застосовано наступні методи: спостереження, бесіда, анкетування, метод виявлення прихованої позиції опитуваних щодо своєї професії, адекватні етапам професійного зростання педагогів. Порівняльний аналіз було здійснено за допомогою статистичних методів.

На основі порівняльного аналізу результатів оцінювання рівня значущості мотивів вибору педагогічної професії вчителями загальноосвітньої школи **виявлено певні тенденції.**

Домінуючими чинниками для продуктивно працюючих учителів виступають професійні мотиви, зокрема, інтерес до учительської професії. Відповідно до визначених раніше трьох угруповань педагогів вони характеризувалися за рівнем продуктивності (0,92; 0,82; 0,8), за привабливістю педагогічної праці (0,87; 0,82; 0,77), за принадністю роботи з улюбленим предметом (0,85; 0,77; 0,74), за мотивами особистісного зростання, що відповідають характеру, здібностям учителя (0,84; 0,73; 0,76); за загальносоціальними мотивами (0,78; 0,67; 0,61). Проте "малопродуктивні" вчителі проявляють завищені домагання щодо оцінки своїх наявних можливостей та їх відповідності педагогічній професії [3].

На думку вчителів, значну роль у їх життєвому самовизначенні відіграли рекомендації вчителів школи. Улюблені наставники стали справжніми взірцями для наслідування (0,65; 0,58; 0,51). Сімейні педагогічні династії, родинні традиції, поради друзів мали вирішальне значення для частини опитуваних, які

Let us highlight **the general trends**. In the situation of professional choice, secondary school teachers were guided by factors that make up the essence of the teaching profession and strive to combine professional and socially significant factors: the need for pedagogical activity, the desire to educate and teach the youth; the awareness of one's natural abilities. At the same time, there is an inverse trend of dependence on the degree of demand and evaluation of their natural properties by "low-productive" teachers, which depends on the level of productivity of their professional activity. For all groups of teachers, especially for schoolteachers, the recommendations of the educational institution, mentors, educators, their own example of their professional activity and the moral example of respected school teachers played a significant role in their life self-determination. Accompanying factors (material considerations, coincidence of circumstances) had a minor influence on the choice of profession. Such conclusions coincide with the conclusions of other researchers [4; 6-8].

Based on the results of our research, as well as on the results of O.E. Antonova, N.M. Myronchuk, V.V. Pavlenko, D.V. Chernilevskyi and other scientists [4; 6-8], we conducted a study of the formed level of methodological culture in the education seekers as a productive and complex characteristic of motivation (orientation, goal-setting, innovativeness, humanistic values) in the process of studying the course "Methodology of pedagogical research and academic integrity in the field of education". Based on the analysis, 4 groups of education seekers were distinguished by the level of productivity: high, sufficient, average, basic.

The process of studying the course based on the mastery of general methodological scientific approaches characterizes the subjects of education and their interaction, outlines the general and specific aspects of the teaching profession, allowing one to trace the procedural characteristics of pedagogical activity, to analyze the effective characteristics of professional and pedagogical training, to

обрали професію вчителя [3].

Виділимо **загальні тенденції**. Вчителі загальноосвітньої школи в ситуації професійного вибору керувалися чинниками, що складають сутність учительської професії, і прагнуть поєднати професійні та соціально значущі чинники: це потреба у педагогічній діяльності, бажання виховувати та навчати юнацтво; усвідомлення своїх природних можливостей. При цьому спостерігається зворотна тенденція залежності міри домагання й оцінки своїх природних властивостей "малопродуктивними" педагогами, що залежить від рівня продуктивності професійної діяльності. Для всіх груп педагогів, особливо для шкільних учителів, рекомендації освітнього закладу, наставників, вихователів, власний приклад їх професійної діяльності і моральний взірець шанованих шкільних педагогів відіграли значну роль у їх життєвому самовизначенні. Супутні чинники (матеріальні міркування, збіг обставин) мали незначний вплив на вибір професії. Такі висновки збігаються із висновками інших дослідників [4; 6-8].

Спираючись на результати проведеного нами дослідження, а також на результати дослідження О.Є. Антонової, Н.М. Мирончук, В.В. Павленко, Д.В. Чернілевського та інших науковців [4; 6-8], ми здійснили дослідження сформованості рівня методологічної культури здобувачів освіти як продуктивної та комплексної характеристики мотивації (спрямованість, цілепокладання, інноваційність, гуманістичні цінності) у процесі вивчення курсу "Методологія педагогічних досліджень та академічна доброчесність в освітній галузі". На основі аналізу виокремлено 4 групи здобувачів освіти за рівнем продуктивності: високий, достатній, середній, базовий.

Процес вивчення курсу на основі оволодіння загально-методологічними науковими підходами характеризують суб'єктів освіти та їх взаємодію, окреслюють загальне й особливе в педагогічній професії, дозволяють простежити процесуальні характеристики педагогічної діяльності, аналізувати

characterize the creative, innovative orientation of pedagogical activity. Students' mastery of theoretical and empirical methods of research made it possible to work out the technologies of situational learning using the methods of analyzing a specific situation, the method of content analysis and the case method, which contributes to formation of projective, constructive, cognitive, communicative, creative skills in the future teachers.

результативні характеристики професійно-педагогічної підготовки, характеризувати творчу, інноваційну спрямованість педагогічної діяльності. Оволодіння студентами теоретичними та емпіричними методами дослідження дало можливість опрацювати технології ситуаційного навчання за допомогою методів аналізу конкретної ситуації, методу контент-аналізу та кейс-методу що сприяє формуванню у майбутніх педагогів проєктувальних, конструктивних, когнітивних, комунікативних, творчих умінь.

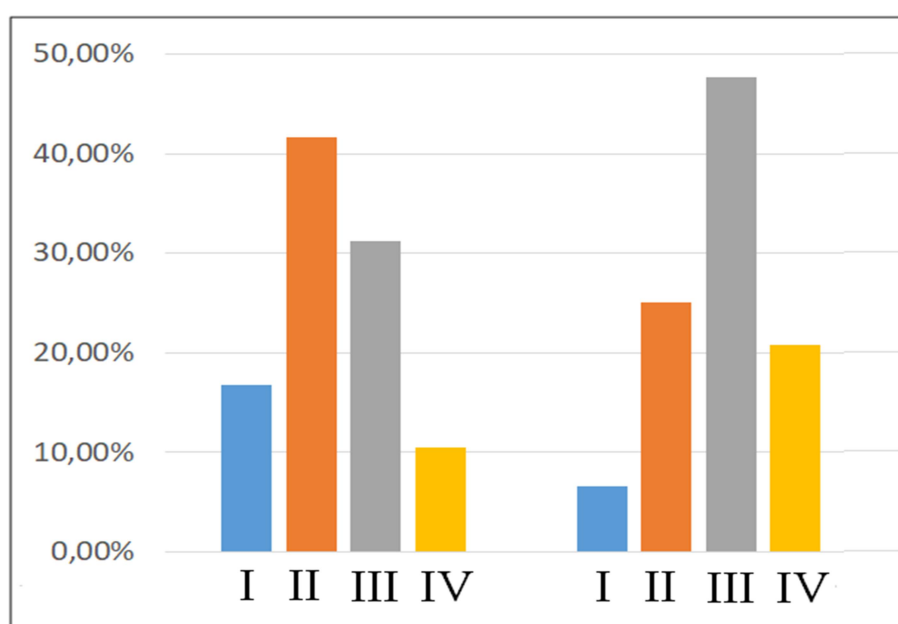

Fig. 1. Distribution of students according to the level of formation of motivation for the teaching profession

A high level of methodological culture is characterized by a humanistic orientation, which includes an understanding of the social importance of a teacher's work, the attractiveness of working with children and youth, the presence of pedagogical skills, following the recommendations of a favorite teacher, following family traditions, and having experience working with children. Such students of higher education are

Високий рівень методологічної культури характеризується гуманістичною спрямованістю, що охоплює розуміння суспільної важливості праці вчителя, привабливість роботи з дітьми, молоддю, наявність педагогічних здібностей, слідування рекомендацій улюбленого вчителя, наслідування сімейних традицій, наявність досвіду роботи з дітьми. Такі здобувачі вищої

happy to get education, they are focused on continuous learning, self-education, they read a lot, constantly study pedagogical and other literature, study advanced pedagogical experience, show interest in research work, to interdisciplinary connections of pedagogy, are open to innovations, new methods, technologies.

A sufficient level is also characterized by a pronounced humanistic orientation, the students possess pedagogical abilities, consciously choose the teaching profession, some students of education have some experience of working with children, are familiar with the experience of master teachers, periodically familiarize themselves with pedagogical literature. They study with interest, and the pedagogical practice brings satisfaction.

The average level is distinguished by the positive orientation of students towards the teaching profession, although some of them choose the profession by chance or without its conscious choosing, have no experience working with children, sporadically familiarize themselves with pedagogical literature, and do not show significant interest in innovative methods and technologies.

Low level – motivation is not conscious, often accidental, revealed under the influence of various factors and circumstances. The main thing is to get a diploma, the students do not particularly think about the prospects of further work, they study mediocly, without interest, they read little and out of necessity. Pedagogical practice does not bring them satisfaction.

The results of the study show that after studying the specified course, all indicators of methodological culture changed significantly, in particular, the indicators for high level are doubled (20.8% vs. 10.4%), these are the indicators for sufficient level (47.7% vs. 31.2%), the indicators for the average level are decreased (25% vs. 41.7%), the indicators for the low level are decreased (6.5% vs. 16.7%).

It has been confirmed that under the conditions of the introduction of innovative technologies and tools in the process of teaching pedagogical disciplines and, in

освіти із задоволенням навчаються, вони орієнтовані на неперервне навчання, самоосвіту, багато читають, постійно вивчають педагогічну, іншу літературу, вивчають передовий педагогічний досвід, проявляють інтерес до науково-дослідної роботи, міждисциплінарним зв'язкам педагогіки, відкриті до інновацій, новим методам, технологіям.

Достатній рівень характеризується також вираженою гуманістичною спрямованістю, студенти володіють педагогічними здібностями, свідомо обирають педагогічну професію, деякі здобувачі освіти мають певний досвід роботи з дітьми, знайомі з досвідом педагогів-майстрів, періодично знайомляться з педагогічною літературою. Навчаються з інтересом, педагогічна практика приносить задоволення.

Середній рівень відрізняється позитивною спрямованістю студентів на педагогічну професію, хоча частина з них обирають професію випадково або не усвідомлено, не мають досвід роботи з дітьми, епізодично знайомляться з педагогічною літературою, не проявляють суттєвого інтересу до інноваційних методів та технологій.

Низький рівень – мотивація не є усвідомленою, частіше випадкова, виявлена під впливом різних чинників, обставин. Головне – отримати диплом, про перспективи подальшої роботи студенти особливо не замислюються, навчаються посередньо, без інтересу, читають мало, за необхідністю. Педагогічна практика не приносить їм задоволення.

Результати дослідження свідчать, що після вивчення визначеного курсу всі показники методологічної культури суттєво змінилися, зокрема показники високого рівня зросли удвічі (20,8% проти 10,4%), достатнього (47,7% проти 31,2%), середнього рівня зменшилися (25% проти 41,7%), низького рівня зменшилися (6,5% проти 16,7%).

Підтверджено, що за умов упровадження інноваційних технологій та засобів у процесі викладання педагогічних дисциплін і, зокрема, курсу "Методологія педагогічного дослідження

particular, the course "Methodology of pedagogical research and academic integrity", there is an increase in the level of motivation indicators, such as humanistic orientation, goal setting, openness to innovations and changes, personality growth, humanistic values, academic integrity, and, in general, the formation of the methodological culture in the education seekers. Such indicators are the result of applied methodological scientific approaches and methods of scientific and pedagogical research, as well as the introduction of innovative technologies, and the analysis of indicators of academic integrity.

Conclusions and research perspectives. So, the study of pedagogical disciplines and the use of modern methodological approaches and scientific-pedagogical methods in the educational process makes it possible to form the necessary level of methodological culture in the participants in the educational process, to achieve a significant acme-growth in student's personality. At the same time, the introduction of information technologies in the process of training future teachers in the context of the digitalization of education leads to new approaches and the mastery of innovative learning models by education seekers.

To prospects for further scientific research include: increased attention to the systematic use of information technologies in the educational process in the context of integrative and acmeological approaches, interdisciplinary analysis of the defined area; focus on the preparation of an intellectually developed creative personality, capable of competent orientation in the digital educational space, continuous self-education and self-improvement; organization of professional training of future specialists according to an individual educational trajectory.

та академічна доброчесність", відбувається зростання рівня показників мотивації, таких, як гуманістична спрямованість, цілепокладання, відкритість інноваціям і змінам, особистісне зростання, гуманістичні цінності, академічна доброчесність, і в цілому сформованість методологічної культури здобувачів освіти. Такі показники є результатом застосованих методологічних наукових підходів та методів науково-педагогічного дослідження, а також упровадження інноваційних технологій, аналізу показників академічної доброчесності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Таким чином, вивчення педагогічних дисциплін та використання сучасних методологічних підходів та науково-педагогічних методів в освітньому процесі дає можливість сформувати в учасників освітнього процесу необхідний рівень методологічної культури, досягнути вагомого акмеозростання особистості здобувача освіти. Водночас упровадження інформаційних технологій у процесі підготовки майбутніх педагогів у контексті цифровізації освіти зумовлює нові підходи й оволодіння інноваційними моделями навчання здобувачами освіти.

До перспектив подальшого наукового пошуку віднесено: посилення уваги до системного використання в освітньому процесі інформаційних технологій у контексті інтегративного та акмеологічного підходів, міждисциплінарний аналіз окресленої сфери; спрямованість на підготовку інтелектуально розвиненої креативної особистості, здатної до компетентісної орієнтації у цифровому освітньому просторі, до неперервної самоосвіти та самовдосконалення; організація професійної підготовки майбутніх фахівців за індивідуальною освітньою траєкторією.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bekh, I.D. (2018). *Osobystist na shliakhu do dukhovnykh tsinnosti [Personality on the way to spiritual values]*. Kyiv-Chernivtsi: "Bukrek" [in Ukrainian].
2. Boiko, A.I. (2008). *Liudynotsentryzm yak pryntsyyp osobystisno oriientovanoho navchannia [Human-centeredness as a principle of personally oriented education]*. *Vyshcha osvita Ukrainy – Higher education of Ukraine*, 4, 37-43 [in Ukrainian].

3. Dubaseniuk, O.A. (2005). *Teoriia i praktyka profesiinoi vykhovnoi diialnosti pedahoha [Theory and practice of the teacher's professional educational activity]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. Ivana Franka [in Ukrainian].
4. Dubaseniuk, O.A. (2018). *Metodolohiia i metody naukovo-pedahohichnoho doslidzhennia [Methodology and methods of scientific and pedagogical research]: navch. metod. posibnyk*. Zhytomyr: "Polissia" [in Ukrainian].
5. Kremen, V.H. (2024). Pro diialnist Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy u 2023 rotsi ta zavdannia na 2024 rik [About the activities of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine in 2023 and tasks for 2024.]. *Naukova dopovid zahalnym zboram NAPN Ukrainy 5 kvitnia 2024 r. Visnyk NAPN Ukrainy – Bulletin of the NAPS of Ukraine*, 6(1) [in Ukrainian].
6. Kubitskyi, S.O., & Vozniuk, O.V. (2006). Rozvytok motyvatsii kursantiv [Development of cadets' motivation]. *Visnyk Natsionalnoi Akademii Oborony Ukrainy – Bulletin of the National Defense Academy of Ukraine: zb. nauk. prats*, 2, 82-87 [in Ukrainian].
7. *Metodolohiia naukovo diialnosti [Methodology of scientific activity]: navch. posib. vyd. 3-e pererob. / za red D.V. Chernilevskoho (2012)*. Vinnytsia: Nilan-LTD [in Ukrainian].
8. Myronchuk, N.M., & Antonova, O.Ye. (2023). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv na zasadakh profesiino oriientovanoho navchannia [Formation of professional competence of future teachers on the basis of professionally oriented education.]. *Aktualni pytannia u suchasni nautsi – Current issues in modern science*, 1 (7), 414-425 [in Ukrainian].
9. *Osobystisno-profesiinyi rozvytok maibutnoho vchytelia [Personal and professional development of the future teacher]: materialy V Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. (m. Vinnytsia, 29-30 lystopada 2021 r.)* [in Ukrainian].
10. Filipchuk, H.H. (2019). Svit varto bachyty svoimy ochyma [The world is worth seeing with your own eyes]. *Osvitnii ukrainotsentryzm Heorhii Filipchuka – Educational Ukrainian centrism of Heorhiy Filipchuk: zb. nauk. pr. [redkol.: N. Nychkalo (holova) ta in.; uporiad.: N. Nychkalo, O. Borovik]; NAPN Ukrainy; In-t ped. osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy*. Kyiv: Bohdanova A.M. 117-125 [in Ukrainian].
11. Heckhausen, H (1967). *The Anatomy of achievement motivation*. New York: Academic Press [in English].
12. Maslow, A.H (1954). *Motivation and Personality*. N.Y.: Harper and Row [in English].
13. Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. Retrieved from: <https://doi.org/10.1037/0003-066X.55.1.68> [in English].

Received: May 20, 2024
Accepted: June 07, 2024

UDC 37.014(075.8)

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.9

PEDAGOGICAL INNOVATIONS AS A TOOL FOR MODERNIZATION OF HIGHER EDUCATION: THEORETICAL ASPECT

S. V. Lisova *

The article substantiates the necessity of researching the processes of modernization of pedagogical education, analyzes the content of pedagogical activity, which is increasingly taking on an innovative nature. The problem of modernization of pedagogical education, which is connected with the need to change the status and role of the teacher in the information society, is analyzed; a decrease in the quality of professional training; the development of new ways and methods of obtaining pedagogical education, which led to significant structural and substantive transformations of the pedagogical education system in Ukraine. Innovative searches of higher school pedagogy are considered in the light of the implementation of the paradigm of the competence approach to education, which are aimed at such a design and organization of the educational process, which would take into account the needs of the personality of the future specialist in the development of his creative potential, readiness to act successfully in non-standard situations. Analyzing the content and functions of a modern teacher, the types of innovative pedagogical activities that ensure the achievement of the necessary quality of professional training are formulated. The essence of the main educational strategy of the professional training process is revealed – the design strategy, which is implemented with the help of practice-oriented modular training, training with the help of cases (a package of situations for decision-making), training based on social interaction. The problems of the organization of a unified Ukrainian educational network of distance education are analyzed, which includes problems not so much of a technical nature, which are quite easily solved if there is funding, but of a pedagogical, meaningful nature. The analysis of the components of the modernization of pedagogical education made it possible to assess the real state and prospects for the development of higher pedagogical education in Ukraine and to formulate proposals for its improvement.

Keywords: pedagogical innovations, innovative learning technologies, modernization of pedagogical education, competence, competence approach, distance learning.

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Rivne State Humanitarian University)
lisovasvval@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6230-0805

ПЕДАГОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

С. В. Лісова

У статті обґрунтовано необхідність дослідження процесів модернізації педагогічної освіти, проаналізовано зміст педагогічної діяльності, яка все більше набуває інноваційного характеру. Проаналізовано проблему модернізації педагогічної освіти, що пов'язана з необхідністю зміни статусу та ролі педагога в інформаційному суспільстві; зниженням якості професійної підготовки; розвитком нових шляхів та способів здобуття педагогічної освіти, що зумовила значні структурні та змістові трансформації системи педагогічної освіти в Україні. Розглянуто інноваційні пошуки педагогіки вищої школи у світлі реалізації парадигми компетентнісного підходу до освіти, що спрямовані на таке проектування та організацію навчального процесу, який би враховував потреби особистості майбутнього фахівця у розвитку свого творчого потенціалу, готовності діяти успішно у нестандартних ситуаціях. Аналізуючи зміст та функції сучасного педагога, сформульовано види інноваційної педагогічної діяльності, які забезпечують досягнення необхідної якості професійної підготовки. Розкрито сутність основної освітньої стратегії процесу професійної підготовки, – стратегії проектування, що реалізується за допомогою практико-орієнтованого модульного навчання, навчання за допомогою кейсів (пакету ситуацій для прийняття рішень), навчання на основі соціальної взаємодії. Проаналізовано проблеми організації єдиної української освітньої мережі дистанційної освіти, що включає проблеми не тільки технічного характеру, які за наявності фінансування досить легко вирішуються, скільки педагогічного, змістовного характеру. Аналіз складових модернізації педагогічної освіти дозволив оцінити реальний стан та перспективи розвитку вищої педагогічної освіти в Україні та сформулювати пропозиції щодо її вдосконалення.

Ключові слова: педагогічні інновації, інноваційні технології навчання, модернізація педагогічної освіти, компетентність, компетентнісний підхід, дистанційне навчання.

Introduction of the issue. In the modern world, where education is becoming one of the most important factors that ensure economic growth, social stability, and the development of institutions of civil society, there is an obvious need for high-quality education that ensures a person's preparation for the society of an economy built on knowledge.

The perspective of the education system lies in the fact that it (the system) should be able to equip not only with knowledge, but also to form the need for independent mastery of it, for the skills and abilities of self-education, as well as to promote the development of a creative (creative) approach to knowledge throughout the entire active life a person

The need to study the processes of modernization of pedagogical education is due to the fact that any changes in the education system, as well as in the state educational policy, do not immediately give quick and tangible results. The consequences of their introduction are not immediately apparent, as their own experience of modernization and reform of

Постановка проблеми. У сучасному світі, де освіта стає одним із найважливіших факторів, що забезпечують економічне зростання, соціальну стабільність, розвиток інститутів громадянського суспільства, очевидна необхідність високої якості освіти, що забезпечує підготовку людини до суспільства економіки, побудованої на знаннях.

Сучасні процеси, пов'язані з підвищенням якості освіти на ринку освітніх послуг, комп'ютеризацією навчання, впровадженням нових методів та форм організації навчальної діяльності у ЗВО, обумовлені активізацією використання інструментів модернізації освіти.

Модернізація освіти – це комплексне, всебічне оновлення всіх ланок освітньої системи та всіх сфер освітньої діяльності відповідно до вимог сучасного життя, при збереженні найкращих традицій вітчизняної освіти.

На думку дослідників, поява інноватики у педагогіці суттєво вплинула на її розвиток, визначила системний творчий підхід до рішення проблеми підвищення якості освіти, а також оптимізації навчально-виховного процесу.

education, based on the past, becomes effective in choosing the paths for the next reforms for the future [3].

The education system provides a person with a variety of educational services, which allows him to study continuously, providing the opportunity to obtain postgraduate studies. For this, everyone needs to build the educational trajectory that most fully corresponds to their educational and professional abilities.

The development of higher professional pedagogical education is influenced by many factors, primarily economic. But in the complex modern world, it is impossible to reduce all changes only to economic factors, primarily focusing exclusively on the modern needs of the existing labor market. The focus of pedagogical education on the formation of a person as a unique and unique individual, ready to take responsibility for the development of society, becomes of great importance. This approach characterizes the direction of society as a whole [8].

The modernization of pedagogical education, which is associated with the need to change the status and role of the teacher in the information society, the decrease in the quality of professional training, the development of new ways and methods of acquiring the teaching profession, has led to significant structural and substantive transformations of the pedagogical education system.

First of all, this was manifested in the formation of a renewed image of a modern teacher – a universal specialist, professionally mobile, ready not only to provide high-quality training in the subject, but also to learn independently, acquire new knowledge from various fields, and effectively interact with participants in the educational process [11: 42].

Current state of the issue. The problem of modernization of pedagogical education and the application of pedagogical innovations in this regard is not new for researchers. The analysis of scientific sources allowed us to establish that the works of S. Shatskyi, A. Makarenko, K. Ushinskyi, V. Sukhomlynskyi, and modern works on

Інноваційне середовище – це середовище, що створює умови для вдосконалення та розвитку освітнього процесу, що відповідає запитам суспільства, орієнтованого на підвищення доступності освіти, якості освіти та формування універсального кадрового потенціалу.

Йдеться про необхідність модернізації сучасної освітньої системи, організації взаємодії держави та суспільства з метою впровадження інноваційних технологій у систему навчання, розробки інноваційних підходів до організації навчального процесу; вдосконалення організаційної структури навчання.

Перспективність системи освіти полягає в тому, що вона (система) повинна бути здатна озброювати не тільки знаннями, а й формувати потребу в самостійному оволодінні ними, в уміннях та навичках самоосвіти, а також сприяти розвитку творчого (креативного) підходу до знань впродовж усього активного життя людини.

Необхідність дослідження процесів модернізації педагогічної освіти зумовлена тим фактом, що будь-які зміни в системі освіти, так само як і в державній освітній політиці, не дають одразу швидких та відчутних результатів. Наслідки їх запровадження виявляються не миттєво, оскільки власний досвід модернізації та реформування освіти, заснований на минулому, стає ефективним у виборі шляхів щодо чергових реформ на майбутнє [3].

Система освіти надає людині різноманітність освітніх послуг, що дозволяє навчатися безперервно, забезпечуючи можливість здобуття післядипломного навчання. Для цього кожному необхідно побудувати ту освітню траєкторію, яка найбільш повно відповідає освітнім та професійним здібностям.

Модернізація педагогічної освіти пов'язана з необхідністю зміни статусу та ролі викладача в інформаційному суспільстві, зниженням якості професійної підготовки, розвитком нових шляхів та способів здобуття педагогічної професії, зумовила значні структурні та змістовні трансформації системи педагогічної освіти.

Насамперед, це виявилось у формуванні оновленого образу сучасного викладача – універсального фахівця, професійно

the history and philosophy of education are devoted to the theoretical justification of educational innovations. The problems of innovative activity in the educational process are dealt with by domestic scientists:

I. Bekh, I. Bogdanova, V. Bondar, I. Dychkivska, O. Kozlova, O. Savchenko, V. Sagarda, V. Khymynets, O. Khomeriki, Yu. Peleh, O. Tsokur, N. Shiyani, O. Popova and others.

The work of domestic researchers (V. Andrushchenko, I. Zyazyun, B. Korolev, V. Kremen, V. Lugovyi, V. Lutai, M. Oksa, etc.) and foreign researchers (K. Angelovski, J. Basset) is devoted to the philosophical assimilation of pedagogical innovations, N. Butler, B. Wolfson, M. Clarin, V. Kelly, E. Koch, E. Lyaska, E. Rogers, G. Selevko, V. Slastyonin, etc.).

In order to implement the necessary innovations, the scientific and educational sphere itself is obliged to use the most modern information and innovative technologies in its activities. The latter is directly related to the improvement of technologies, mechanisms and methods of managing the innovative development of the scientific and educational sphere.

The world experience of modernization of education systems proves that the improvement of the education system based on innovations is impossible without determining the main priorities of the state's economic policy, which determine the main vector of influences on the educational environment. Also, the fact that the scientific and educational sphere in general and higher education in particular, due to its unique position in society, is not the ultimate goal of introducing innovations cannot be doubted either [7; 12].

The analysis of scientific and pedagogical literature shows that many researchers have concentrated their attention on the content of subject teacher training in higher pedagogical educational institutions. At the same time, this idea cannot be implemented effectively, without the possibility to implement a person-oriented approach, without knowledge of the pedagogical conditions for the formation of the personality of the future

мобільного, готового не лише здійснювати якісну підготовку з предмету, а й самостійно вчитися, оволодівати новими знаннями з різних галузей, ефективно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу [11: 42].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема модернізації педагогічної освіти та застосування у зв'язку з цим, педагогічних інновацій, не є новою для дослідників. Аналіз наукових джерел дозволив нам встановити, що теоретичному обґрунтуванню освітніх інновацій присвячені роботи С. Шацького, А. Макаренка, К. Ушинського, В. Сухомлинського, сучасні праці з історії та філософії освіти. Проблема інноваційної діяльності у навчально-виховному процесі займаються вітчизняні науковці: І. Бех, І. Богданова, В. Бондар, І. Дичківська, О. Козлова, О. Савченко, В. Сагарда, В. Химинець, О. Хомерікі, Ю. Пелех, О. Цокур, Н. Шиян, О. Попова та ін.

Філософському осмисленню педагогічних інновацій присвячено напрацювання вітчизняних дослідників (В. Андрущенко, І. Зязюн, Б. Корольов, В. Кремень, В. Луговий, В. Лутай, М. Окса та ін.) та зарубіжних (К. Ангеловські, Дж. Бассет, Н. Батлер, Б. Вульфсон, М. Кларін, В. Келлі, Е. Кох, Є. Ляска, Е. Роджерс, Г. Селевко, В. Сластьонін та ін.).

Для здійснення необхідних інновацій сама науково-освітня сфера зобов'язана застосовувати у своїй діяльності найсучасніші інформаційні та інноваційні технології. Останнє безпосередньо пов'язане з удосконаленням технологій, механізмів та способів управління інноваційним розвитком науково-освітньої сфери.

Світовий досвід модернізації систем освіти, доводить, що покращення системи освіти, заснованої на інноваціях, неможливе без визначення основних пріоритетів економічної політики держави, які задають основний вектор впливів на освітнє середовище. Також не підлягає сумніву і той факт, що науково-освітня сфера загалом і вища школа зокрема, через своє унікальне становище в соціумі, не є кінцевою метою запровадження інновацій [7; 12].

Аналіз наукової та педагогічної літератури свідчить про досить велику концентрацію уваги багатьох дослідників

teacher, without understanding the specifics of his practical activity in certain social conditions.

Thus, in the majority of methodological recommendations regarding the organization of students' pedagogical practice, a competence-based approach is used, which leads to an underestimation of this idea in the system of higher pedagogical education in the educational process of modern pedagogical universities.

Aim of the research: to analyze innovative searches of higher school pedagogy in the conditions of modernization of higher pedagogical education in Ukraine and to formulate proposals for its improvement.

Results and discussion. The main indicator of innovation is progress in the development of an educational institution compared to established traditions and mass practice, therefore innovations in the education system are associated with changes in goals, content, methods and technologies, forms of organization and management system; in the style of pedagogical activity and the organization of the educational and cognitive process; in the system of control and evaluation of the level of education; in educational and methodological support; in the curriculum and programs; into the financing system.

Under the definition of "pedagogical innovations" we understand reforms that improve both the process and the results of the educational process. Innovative searches of higher school pedagogy in the light of the implementation of the paradigm of the competence approach to education are aimed at designing and organizing the educational process, which would take into account the needs of the personality of the future specialist in the development of creative potential, readiness and ability to act successfully in non-standard situations [12].

In modern pedagogy, a number of innovative learning technologies, appropriate forms, methods and means have been developed and researched, which have great potential in the development of the future specialist's personality.

на питаннях змісту підготовки викладача-предметника у вищих педагогічних навчальних закладах. У той же час, ця ідея не може бути реалізована ефективно, без можливості здійснити особистісно-орієнтований підхід, без знання педагогічних умов формування особистості майбутнього викладача, без розуміння специфіки його практичної діяльності в тих чи інших соціальних умовах.

У сучасних ринкових умовах конкурентоспроможність ЗВО визначається його можливістю надавати актуальні освітні послуги, реалізація яких пов'язана з впровадженням інновацій в освітній процес, які ґрунтуються зокрема, на сучасних інформаційних технологіях. Йдеться про формування нового типу освітнього закладу, університету інноваційного типу, основним завданням якого є підвищення якості підготовки кадрів, орієнтація педагогічного процесу на унікальність особистості кожного конкретного студента, на саморозвиток його інтелектуального, психічного та творчого потенціалу.

Метою статті є: аналіз інноваційної діяльності ЗВО, як інструменту модернізації вищої педагогічної освіти, виявлення проблематики інновацій в галузі освіти.

Виклад основного матеріалу. Головним показником інновації є прогрес у розвитку навчального закладу порівняно зі сформованими традиціями та масовою практикою, тому інновації у системі освіти пов'язані з внесенням змін у цілі, зміст, методи та технології, форми організації та систему управління; у стилі педагогічної діяльності та організацію навчально-пізнавального процесу; у систему контролю та оцінки рівня освіти; у навчально-методичне забезпечення; у навчальний план та програми; у систему фінансування.

Під визначенням «педагогічні інновації» ми розуміємо реформи, які покращують як процес, так і підсумки навчально-виховного процесу. Інноваційні пошуки педагогіки вищої школи у світі реалізації парадигми компетентнісного підходу до освіти, спрямовані на таке проектування та організацію навчального процесу, який би враховував потреби особистості майбутнього фахівця у розвитку творчого потенціалу, готовності та здатності діяти успішно у нестандартних ситуаціях [12].

However, it should be noted that modernization by its nature is primarily a social process, i.e. initiated by social needs, and its implementation in society and in certain spheres has a specific meaning.

Reforming the system of higher education in Ukraine is characterized by the search for optimal correspondence between the traditions that have developed in the national higher education and new trends associated with the entry into the world educational space.

Let's consider modern innovations in the education system. A number of trends are observed today on the path of reform. The first is related to the development of a multi-level system of training specialists in many universities. This system provides wide mobility in the pace of learning and in choosing a future profession. It forms the ability of graduates to master new specialties in the future on the basis of the acquired education.

The second trend is the powerful enrichment of universities with modern information technologies (Internet system, telecommunication forms of education).

The third trend is the universityization of higher education and the process of unification of higher educational institutions, which leads to the emergence of university complexes.

The fourth trend is the transfer of higher education to self-financing.

A full-fledged systematic education, acquired in the process of learning, creates conditions for a person to realize himself as an individual, and provides him with social and professional mobility. The central link of personally oriented education is the continuous development of students' personalities. Oriented to the individual and psychological characteristics of the personality, it should be varied, presenting students with a free choice of educational routes.

In order to meet modern social demands for the higher education system, first of all, a deep and comprehensive modernization of the training of teaching staff is necessary; Theoretical studies and the practice of implementing the general patterns of development of higher pedagogical education are fundamental for

В сучасній педагогіці розроблено та досліджено цілу низку інноваційних технологій навчання, відповідних форм, методів та засобів, які мають великий потенціал у розвитку особистості майбутнього фахівця.

Проте необхідно зазначити, що модернізація за своєю природою – це передусім соціальний процес, тобто ініційований суспільними потребами та реалізація його у суспільстві і в окремих сферах має специфічний зміст.

Реформування системи вищої освіти в Україні характеризується пошуком оптимальної відповідності між традиціями, що склалися у вітчизняній вищій школі і новими віяннями, пов'язаними з входженням у світовий освітній простір.

Розглянемо сучасні новації у системі освіти. На шляху реформування сьогодні спостерігається низка тенденцій. Перша пов'язана з розвитком багаторівневої системи підготовки фахівців у багатьох вишах. Ця система забезпечує широку мобільність у темпах навчання та у виборі майбутньої професії. Вона формує здатність у випускників на базі здобутої освіти оволодівати новими спеціальностями в майбутньому.

Друга тенденція – це потужне збагачення ЗВО сучасними інформаційними технологіями (система інтернет, телекомунікаційні форми навчання).

Третя тенденція – це університизація вищої освіти та процес об'єднання вищих навчальних закладів що призводить до появи університетських комплексів.

Четверта тенденція полягає у переведенні вищої школи на самофінансування.

Інноваційна діяльність педагога є необхідною умовою високої якості педагогічної освіти, оскільки забезпечує повноцінну реалізацію затребуваних програм педагогічної підготовки, спрямованих на задоволення попиту на якісну педагогічну освіту, що забезпечує формування необхідних компетенцій та розвиток особистості студентів, сприяє розвитку системи педагогічної освіти.

Головним показником інновації є прогрес у розвитку школи або ЗВО в порівнянні з традиціями, що склалися, і масовою практикою.

Тому інновації у системі освіти пов'язані із внесенням змін:

the development and solution of teacher training problems.

Currently, the scientific-theoretical and experimental development and testing of various models of comprehensive reform of the higher pedagogical school, which affect its organization, structure, content, principles of interaction with educational practice and innovative processes in educational institutions, are actively continuing [12].

The professional competence of a teacher is understood as an integral characteristic that determines the ability to solve professional problems and typical professional tasks that arise in real situations of professional pedagogical activity, using knowledge, professional and life experience, and values [11].

The teacher's professional competence is manifested when solving professional tasks. At the same time, it is important to always consider the context in which competence is manifested. The nature of competence is such that it can be manifested only in an organic combination with human values, that is, under the condition of deep personal interest in this type of activity. Based on the understanding of professional training as a process of professional development, mastering the experience of future professional activity, it can be said that a competent specialist is oriented towards the future, foresees changes and is oriented towards self-education.

An important feature of the specialist's professional competence is that the competence is realized in the present time but is oriented towards the future [2].

For professional pedagogical activity, the basic competences are necessary for the "construction" of professional activity in the context of requirements for the education system at a certain stage of the development of society. When designing the content of professional training in the logic of the competency approach, the unit of content construction is the professional task. The set of professional tasks forms the content of professional training, and the stages of the formation of professional competence determine the logic of the deployment of the content [10].

- у цілі, зміст, методи та технології, форми організації та систему управління;

- у стилі педагогічної діяльності та організацію навчально-пізнавального процесу;

- у систему контролю та оцінки рівня освіти;

- у систему фінансування;

- у навчально-методичне забезпечення;

- у систему виховної роботи;

- у навчальний план та навчальні програми;

- у діяльність викладача та студента.

Повноцінна системна освіта, здобута у процесі навчання, створює умови для реалізації людиною себе як особистості, надає їй соціально-професійну мобільність. Центральною ланкою особистісно орієнтованої освіти є безперервний розвиток особистості студентів. Орієнтована на індивідуально-психологічні особливості особистості, вона має бути варіативною, представляти студентам вільний вибір освітніх маршрутів.

Для задоволення сучасних соціальних запитів до системи вищої освіти, необхідна насамперед глибока та комплексна модернізація підготовки педагогічних кадрів. Базовими для розробки та вирішення проблем підготовки викладача є теоретичні дослідження та практика реалізації загальних закономірностей розвитку вищої педагогічної освіти.

У теперішній час активно продовжується науково-теоретична та експериментальна розробка та апробація різних моделей всебічного реформування вищої педагогічної школи, які зачіпають її організацію, структуру, зміст, принципи взаємодії з освітньою практикою та інноваційними процесами в освітніх закладах [12].

Під професійною компетентністю педагога розуміється інтегральна характеристика, що визначає здатність вирішувати професійні проблеми та типові професійні завдання, що виникають у реальних ситуаціях професійної педагогічної діяльності, з використанням знань, професійного та життєвого досвіду та цінностей [11].

Професійна компетентність викладача проявляється під час вирішення

The guiding principles of the selection of the content of professional training are the principles of cultural relevance and practical orientation, which allow more fully to consider the situation of the development of professional pedagogical education [5].

As you know, the content of education is specified in the curriculum, which defines the logic of studying academic disciplines. The sequence of mastering educational disciplines is determined by the logic of the formation of professional competence of the future teacher. Such an understanding of the process of formation of professional competence allows determining the legality of the modular construction of the curriculum [3].

The first block of educational disciplines is focused on the development of key competencies for future professional activity. The second block is focused on the student's assimilation of professional tasks, assimilation of ways to solve them, which contribute to the formation of basic competence on the basis of key ones. The third block is a block of disciplines focused on the development of special competence, taking into account basic competence.

It is important to note that such a curriculum allows maximum individualization of the professional training process. The competency-based approach dictates a different structure of training programs, in which priorities are set differently: the characteristics of competencies as a whole program are put first, then methods of formation and formation are proposed, and then information is selected that contributes to the solution of specific tasks and develops competencies.

If the curriculum reflects groups of professional tasks, then its necessary components will be, firstly, the contextual inclusion of students in the content of professional activities, and secondly, the creation of a communicative learning field, which is created by the exchange of judgments and develops the student's social and linguistic competence.

In general, the strategy of building a new generation of training programs should be implemented in the logic of the gradual

професійних завдань. При цьому важливо завжди розглядати контекст, у якому виявляється компетентність. Природа компетентності така, що може виявлятися лише при органічному поєднанні з цінностями людини, тобто за умови глибокої особистісної зацікавленості у цьому виді діяльності. Виходячи з розуміння професійної підготовки як процесу професійного розвитку, оволодіння досвідом майбутньої професійної діяльності, можна говорити, що компетентний фахівець спрямований у майбутнє, передбачає зміни та орієнтований на самоосвіту.

Важливою особливістю професійної компетентності фахівця є те, що компетентність реалізується у теперішньому часі, але орієнтована на майбутнє [2].

Для професійної педагогічної діяльності базовими є компетентності, необхідні для "побудови" професійної діяльності в контексті вимог до системи освіти на певному етапі розвитку суспільства. При проектуванні змісту професійної підготовки у логіці компетентнісного підходу, одиницею побудови змісту є професійне завдання. Сукупність професійних завдань утворює зміст професійної підготовки, а етапи становлення професійної компетентності визначають логіку розгортання змісту [10].

Провідними принципами відбору змісту професійної підготовки стають принципи культуровідповідності та практикоорієнтованості, які дозволяють повніше врахувати ситуацію розвитку професійної педагогічної освіти [5].

Як відомо, зміст освіти конкретизується у навчальному плані, в якому визначено логіку вивчення навчальних дисциплін. Послідовність освоєння навчальних дисциплін обумовлена логікою становлення професійної компетентності майбутнього викладача. Таке розуміння процесу становлення професійної компетентності дозволяє визначати правомірність модульної побудови навчального плану [3].

Перший блок навчальних дисциплін орієнтовано на розвиток ключових компетентностей майбутньої професійної діяльності. Другий блок орієнтовано на засвоєння студентом професійні завдань,

development of competencies: from understanding the complex of knowledge to its translation to solving typical tasks of professional activity, to freely expressing one's understanding and mastering methods of activity, to the ability to solve innovative tasks within the limits of one's profession.

If the training program adheres to the task of developing specialist competencies, then its necessary components will be contextual training, training in situations, training in project activity as an activity to solve real social problems.

Therefore, the task of modernization of pedagogical education can be formulated as a necessity:

- to increase the variability of pedagogical training programs (the emergence of the possibility of entering the teaching profession for persons who already have basic professional training in another field);

- to create a system of "universal baccalaureate", which makes it possible to obtain a basic higher "bachelor's" education, and to consciously choose a pedagogical specialization in the last courses of study;

- significantly increase the share of practical training of teachers, expand the range of modern technologies;

- to develop network interaction of educational and other organizations to improve the quality of professional training;

- create a system of independent professional certification of teachers;

- to develop a social and professional system for evaluating the quality of pedagogical training programs.

As the main educational strategy of the process of professional training, it is possible to single out the design strategy, which is implemented with the help of practice-oriented modular training, training with the help of cases (a package of situations for decision-making), training based on social interaction.

A competent approach significantly changes the professional position of higher education students.

Thus, the peculiarity of the modern professional activity of university students is that the true meaning of the teacher's

засвоєння способів їх вирішення, що сприяють становленню базової компетентності на основі ключової. Третій блок – блок дисциплін, орієнтованих на розвиток спеціальної компетентності з урахуванням базової.

Важливо зазначити, що такий навчальний план дозволяє максимально індивідуалізувати процес професійної підготовки. Компетентнісний підхід зумовлює й іншу структуру навчальних програм, в яких інакше розставлені пріоритети: на перше місце виносяться характеристики компетентностей як цілі програми, потім пропонуються способи формування та становлення, далі проводиться відбір інформації, яка сприяє розв'язанню конкретних завдань і розвиває компетентності.

Якщо навчальна програма відображатиме групи професійних завдань, то її необхідними складовими стануть, по-перше, контекстне включення студентів до змісту професійної діяльності, по-друге, створення комунікативного поля навчання, яке створюється обміном суджень та розвиває соціальну та мовну компетентність студента.

Загалом стратегія побудови нового покоління навчальних програм має бути виконана у логіці поетапного розвитку компетентностей: від розуміння комплексу знань до їх трансляції на вирішення типових завдань професійної діяльності, до вільного вираження свого розуміння та оволодіння способами діяльності, до здатності вирішувати інноваційні завдання у межах своєї професії.

Якщо навчальна програма дотримується вирішення завдання розвитку компетентностей фахівця, то її необхідними складовими стануть контекстне навчання, навчання у ситуаціях, навчання проєктної діяльності як діяльності з вирішення реальних соціальних проблем.

Отже, завдання модернізації педагогічної освіти можна сформулювати як необхідність:

- підвищити варіативність програм педагогічної підготовки (поява можливості входу до педагогічної професії особам, які вже мають базову професійну підготовку в іншій галузі);

activity is returning: management, support, accompaniment of the student.

To help each student realize his own capabilities, to enter the world of culture of the chosen profession, to find his life path - these are the priorities of a modern teacher [11: 96].

The main tool for assessing competence is a task formulated as a problem situation, the solution of which requires the identification of certain personal and business (professional) qualities of the student.

Therefore, problematic questions about what new tasks should be faced by modern pedagogical education in the conditions of its modernization are being heard more and more persistently. How are they related to the processes of modernization of the educational institute as a whole and the whole society? What should be updated pedagogical education for the implementation of such tasks? What will become (can become) the share of pedagogical education in the conditions of changes taking place in Ukraine and in the entire world educational space?

In this connection, the content of pedagogical activity changes, which increasingly acquires an innovative character, which is manifested in:

- reducing the value of traditional forms of work – lecture and practical. This leads to the need to especially highlight the contact forms of the teacher's work;

- growing role of methodical and research work aimed at organizing and ensuring independent work of students;

- the need for flexibility and individualization of the educational process, including due to the wide use of ICT and the implementation of individual educational trajectories of students;

- creating conditions for academic mobility of students [7].

Innovation in this case is the process and result of purposeful, effective changes based on innovations, which ensures quality renewal and development of individual components of the integral system of professional pedagogical education.

At the same time, innovation is understood as an idea, the result of applied

- створити систему "універсального бакалавріату", яка дає змогу здобувати базову вищу "бакалаврську" освіту, а педагогічну профілізацію обирати усвідомлено на останніх курсах навчання;

- значно збільшити частку практичної підготовки педагогів, розширити спектр сучасних технологій;

- розвинути мережеву взаємодію освітніх та інших організацій для підвищення якості професійної підготовки;

- створити систему незалежної професійної сертифікації педагогів;

- розробити суспільно-професійну систему оцінки якості програм педагогічної підготовки.

Як основну освітню стратегію процесу професійної підготовки, можна виділити стратегію проектування, що реалізується за допомогою практико-орієнтованого модульного навчання, навчання за допомогою кейсів (паketу ситуацій для прийняття рішень), навчання на основі соціальної взаємодії.

Компетентнісний підхід суттєво змінює професійну позицію студентів вишу.

Таким чином, своєрідність сучасної професійної діяльності студентів ЗВО полягає в тому, що повертається справжній сенс на значення діяльності педагога: керування, підтримка, супровід студента.

Допомогти кожному студенту усвідомити його власні можливості, увійти до світу культури обраної професії, знайти свій життєвий шлях – такі пріоритети сучасного педагога [11: 96].

Головний інструмент оцінки компетентності – завдання, сформульоване як проблемна ситуація, вирішення якої потребує виявлення в діяльності певних особистісних та ділових (професійних) якостей студента.

Тому все наполегливіше лунають проблемні питання про те, які нові завдання мають стояти перед сучасною педагогічною освітою в умовах її модернізації. Як вони пов'язані з процесами модернізації інституту освіти в цілому та всього суспільства? Якою має бути оновлена педагогічна освіта для здійснення таких завдань? Якою стане (може стати) частка педагогічної освіти в умовах змін, що відбуваються в Україні та у всьому світовому освітньому просторі?

and fundamental research, experimental and theoretical developments in the field of education; education, the use of information technologies, which, when implemented, leads to increased efficiency and development of the pedagogical education system.

The content of the teacher's innovative activity consists in the continuous updating of educational programs and ways of their implementation at the expense of various innovations, which ultimately increases the quality of professional training and contributes to the development of pedagogical education as a whole [9].

The innovative activity of a teacher turns out to be a condition for his continuous personal and professional development and becomes the main tool for qualitative changes in the system of pedagogical education, the basis of which is the rejection of stereotypes in the profession, the discovery of new original ways of solving professional tasks.

At present, there is a significant replacement of the function of the teacher in the educational process: the teacher turns from a translator of knowledge and a model of skills into a leader of active independent activity of students, performing the role of an expert and consultant [4: 118].

Conclusions and research perspectives. Analyzing the functions of a modern teacher, we will formulate the types of innovative pedagogical activity that ensure the achievement of the necessary quality of professional training:

1. Activities related to updating the content of educational programs.

This type of activity is aimed at creating popular interdisciplinary educational programs that involve different levels of learning. The content of modern educational programs must meet regional requirements, requests of students, parents, employers, network partners and be designed based on educational learning outcomes [3].

2. Activities to improve the organization of the educational process.

This type of activity is aimed at ensuring the flexibility, accessibility, and continuity

У зв'язку з цим змінюється зміст педагогічної діяльності, яка все більше набуває інноваційного характеру, що виявляється у:

➤ зниженні значення традиційних форм роботи – лекційних та практичних. Це призводить до необхідності особливо виділити контактні форми роботи педагога;

➤ зростанні ролі методичної та науково-дослідної роботи, спрямованих на організацію та забезпечення самостійної роботи студентів;

➤ необхідності гнучкості та індивідуалізації освітнього процесу, у тому числі за рахунок широкого застосування ІКТ та реалізації індивідуальних освітніх траєкторій студентів;

➤ створенні умов для академічної мобільності студентів [7].

Інновацією у такому разі виступає процес та результат цілеспрямованих, ефективних змін на основі нововведень, що забезпечує якісне оновлення та розвиток окремих компонентів цілісної системи професійної педагогічної освіти.

При цьому нововведення розуміється як ідея, результат прикладних та фундаментальних досліджень, експериментальних та теоретичних розробок у сфері освіти; виховання, застосування інформаційних технологій, що при запровадженні, призводить до підвищення ефективності та розвитку системи педагогічної освіти.

Зміст інноваційної діяльності педагога полягає у безперервному оновленні освітніх програм та шляхів їх реалізації за рахунок різноманітних нововведень, що зрештою, підвищує якість професійної підготовки та сприяє розвитку педагогічної освіти в цілому [9].

Інноваційна діяльність педагога виявляється умовою його безперервного особистісного та професійного розвитку та стає головним інструментом якісних змін у системі педагогічної освіти, підґрунтям якої є відмова від стереотипів у професії, виявлення нових оригінальних способів розв'язання професійних завдань.

В теперішній час відбувається суттєве заміщення функції педагога в освітньому процесі: педагог перетворюється з транслятора знань та зразка умінь на керівника активної самостійної діяльності

of educational programs and provides for the creation of conditions for the implementation of various educational trajectories, increasing access to educational products using ICT and network resources.

3. Activities on the application of innovative educational and evaluation technologies.

This type of activity is aimed at the effective use of various educational technologies (problematic learning, discussions, training, work in small groups, project learning, business games, cases, etc.) in the educational process [5].

In addition, the technologies for evaluating learning outcomes are changing – the focus is not on acquiring knowledge, but on acquiring competencies, the success of learning is determined by the dynamics of the results of a particular student, the use of means of mutual and self-assessment of learning is expanding; the teacher should use such modern evaluation tools as the rating system, testing, portfolio, expert evaluations, route sheet, self-analysis, evaluation sheet, etc. [5].

4. Activities aimed at ensuring network interaction and academic mobility.

This type of innovative activity consists in the active participation of the teacher in network interaction in the form of joint educational, research, and social projects, as well as in academic mobility, which creates conditions for the exchange of pedagogical experience, mastering new educational programs and technologies, and raising the cultural level [6].

The innovative activity of a teacher is a necessary condition for high-quality pedagogical education, as it ensures the full implementation of popular pedagogical training programs aimed at meeting the demand for quality pedagogical education, which ensures the formation of the necessary competencies and the development of the personality of students and promotes the development of the pedagogical education system.

The main indicator of innovation is the progress in the development of a school or university in comparison with established traditions and mass practice.

студентів, виконання ролі експерта та консультанта [4: 118].

Окремої уваги потребує такий інноваційний вид навчання, як дистанційна освіта, що набула останнім часом, у зв'язку з воєнним станом, особливого значення, а також необхідність застосування нових технології для здійснення навчально-виховного процесу.

Дистанційна освіта, заснована на використанні сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, що дозволяє здійснити багатоцільові, зокрема трансдисциплінарні, освітньо-професійні програми, доступні різним соціальним групам та верствам населення. Особливе значення дистанційна освіта має для розвитку освітніх установ у сільській місцевості, окремих районах, і навіть у сфері підвищення кваліфікації і перепідготовки фахівців.

На думку дослідників, дистанційне навчання обходиться на 50% дешевше за традиційні методи освіти, при цьому витрати на підготовку фахівця становлять близько 60% на відміну від витрат на підготовку фахівця за традиційними формами навчання [1].

Відносно низька собівартість навчання забезпечується за рахунок використання концентрованого подання та уніфікації навчального матеріалу, орієнтованості технологій на велику кількість учнів, а також за рахунок ефективного використання технічних засобів.

Організація єдиної української освітньої мережі дистанційної освіти включає проблеми не стільки технічного характеру, які за наявності фінансування досить легко вирішуються, скільки педагогічного, змістовного характеру. Концепція дистанційного навчання України має передусім стосуватися проблем педагогічних. Проте педагогічні проблеми мають вирішуватися на абстрактному просторі безмежних можливостей ІКТ, і з урахуванням конкретних технічних рішень [6].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Аналізуючи функції сучасного педагога, сформулюємо види інноваційної педагогічної діяльності, які забезпечують досягнення необхідної якості професійної

Therefore, innovations in the education system are associated with making changes:

- in goals, content, methods and technologies, forms of organization and management system;
- in the style of pedagogical activity and organization of the educational and cognitive process;
- in the system of control and evaluation of the level of education;
- into the financing system;
- in educational and methodological support;
- into the system of educational work;
- in the curriculum and educational programs;
- in the activity of the teacher and student.

Therefore, the criteria for evaluating innovations will be defined as:

1. Scale of university transformation. Innovations can be introduced within the framework of only one faculty or direction, and are related, for example, to changes in the curriculum and educational programs. Larger-scale transformations can cover the management structure, forms of organization of educational, professional and scientific research activities of students, educational technologies, the sphere of international cooperation, etc. If the entire university implements the idea of prospective development, then the introduction of various types of innovations acquires a full-scale character and covers, as a rule, all links and elements of the system.

2. The degree of depth of the transformation being carried out. Within the framework of this criterion, it is possible to update according to an analogy or a prototype already known in world practice. This applies to all elements and links of a higher educational institution - the academic discipline, the activities of students and students, the organization of the selection of applicants. A radical change in the system of higher education is associated, for example, with the opening of a private university, the transition of a higher education institution to different sources of funding, and the transition of the entire university to the distance form of student education [1].

підготовки:

1. Діяльність щодо оновлення змісту освітніх програм.

Цей вид діяльності спрямований на створення затребуваних міждисциплінарних освітніх програм, що передбачають різні рівні засвоєння. Зміст сучасних освітніх програм має відповідати регіональним вимогам, запитам учнів, батьків, роботодавців, мережових партнерів та проєктуватися від освітніх результатів навчання [3].

2. Діяльність щодо вдосконалення організації освітнього процесу.

Цей вид діяльності спрямований на забезпечення гнучкості, доступності, наступності освітніх програм та передбачає створення умов для реалізації різних освітніх траєкторій, підвищення доступу до освітніх продуктів з використанням ІКТ та мережових ресурсів.

3. Діяльність із застосування інноваційних освітніх та оціночних технологій.

Цей вид діяльності спрямований на ефективне використання в освітньому процесі різноманітних освітніх технологій (проблемне навчання, дискусії, тренінги, робота в малих групах, проєктне навчання, ділові ігри, кейси тощо) навчання [5].

Крім того, змінюються технології оцінки результатів навчання – відбувається орієнтація не на засвоєння знань, а набуття компетенцій, успішність навчання визначається динамікою результатів конкретного студента, розширюється використання засобів взаємо- та самооцінки навчання; викладач має використовувати такі сучасні засоби оцінювання як рейтингова система, тестування, портфоліо, експертні оцінки, маршрутний лист, самоаналіз, оціночний лист тощо [5].

4. Діяльність, спрямована на забезпечення мережевої взаємодії та академічної мобільності.

Цей вид інноваційної діяльності полягає в активній участі педагога у мережовій взаємодії у формі спільних освітніх, дослідницьких, соціальних проєктах, а також в академічній мобільності, що створює умови для обміну педагогічним досвідом, освоєння нових освітніх програм та технологій, підвищення культурного

Distance education, based on the use of modern information and communication technologies, will make it possible to implement multi-purpose, in particular transdisciplinary, educational and professional programs available to various social groups and strata of the population. Distance education is of particular importance for the development of educational institutions in rural areas, individual districts, and even in the field of advanced training and retraining of specialists.

According to researchers, distance education is 50% cheaper than traditional education methods, while the costs of training a specialist are about 60% compared to the costs of training a specialist using traditional forms of education [1].

The relatively low cost of education is ensured by the use of a concentrated presentation and unification of educational material, the orientation of technologies to a large number of students, as well as by the effective use of technical means.

The organization of a unified Ukrainian educational network of distance education includes problems not so much of a technical nature, which are quite easily solved if there is funding, but of a pedagogical, meaningful nature. The concept of distance learning of Ukraine should primarily relate to pedagogical problems. However, pedagogical problems should be solved in the abstract space of the limitless possibilities of ICT and taking into account specific technical solutions [6].

Teachers and students of a pedagogical university, interacting with various educational institutions, become not only executors of the main tasks of modernization, but also its active developers, because in the conditions of uncertainty, which characterizes the search for a new quality of education, they design, acquire new knowledge about education and build a new educational practice. A new understanding of the training of specialists for the field of education is being formed in pedagogical universities [8].

рівня [6].

Отже, критеріями оцінки нововведень визначимо:

1. Масштаб перетворення ЗВО. Нововведення можуть запроваджуватися в рамках лише одного факультету або напряму, і пов'язані, наприклад, зі зміною навчального плану та освітніх програм. Більш масштабні перетворення можуть охоплювати структуру управління, форми організації навчально-професійної та науково-дослідної діяльності студентів, освітні технології, сферу міжнародного співробітництва тощо. Якщо весь ЗВО реалізує ідею перспективного розвитку, то запровадження різного виду новацій набуває повномасштабного характеру і охоплює, як правило, усі ланки та елементи системи.

2. Ступінь глибини здійснюваного перетворення. В рамках даного критерію можливе оновлення за аналогією чи прототипом, вже відомим у світовій практиці. Це стосується всіх елементів та ланок вищого навчального закладу – навчальної дисципліни, діяльності студентів та студента, організації відбору абітурієнтів. Радикальна зміна у системі вищої освіти пов'язана, наприклад, з відкриттям приватного вишу, переходом вищого навчального закладу на різні джерела фінансування, з переходом усього вишу на дистанційну форму навчання студентів [1].

Викладачі та студенти педагогічного університету, взаємодіючи з різними освітніми установами, стають не лише виконавцями основних завдань модернізації, а й її активними розробниками, оскільки в умовах невизначеності, що характеризує пошук нової якості освіти, вони проєктують, набувають нових знань про освіту та будують нову освітню практику. У педагогічних університетах формується нове розуміння підготовки фахівців для сфери освіти [8].

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. *Dystantsiynā vyshcha osvita v Yevropi: vyshi, tsiny, protses navchannia* [Distance higher education in Europe: universities, prices, learning process]. Retrieved from: http://ua.prostobank.ua/finansoviy_gid /groshi_rodini /statti [in Ukrainian].
2. Zhelanova, V.V. (2017). Rozvytok refleksyvnoi kompetentnosti ta subiektnosti yak oznak obdarovanoi osobystosti maibutnoho pedahoha u VNZ [The development of reflective competence and subjectivity as signs of a gifted personality of a future teacher at a university]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky – Zhytomyr Ivan Franko state university journal*, vyp. 2, 118-122 [in Ukrainian].
3. *Innovatsii u vyshchii pedahohichnii osviti: teoriia i praktyka* [Innovations in higher pedagogical education: theory and practice]: navch. posibnyk dlia studentiv vyshchych navch. zakladiv. (2015). [2-he vyd. dopov. i pererobl.]. Chernihiv: FOP Lozovyi V.M., 544 [in Ukrainian].
4. *Innovatsiini tekhnologii navchannia v umovakh modernizatsii suchasnoi osvity* [Innovative learning technologies in the conditions of modernization of modern education]: monohrafiia / za nauk. red. d.ped.n., prof. L.Z. Rebukhy (2022). Ternopil: ZUNU, 143 [in Ukrainian].
5. Koshuk, O.B. (2019). Osnovni faktory vidboru ta proektuvannia innovatsiinykh tekhnologii navchannia [The main factors of selection and design of innovative learning technologies]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 19(2), 13-16. Retrieved from: <http://www.innovpedagogy.od.ua/19-2-ukr> [in Ukrainian].
6. Kravets, S.H. (2018). Prohnostychna model dystantsiinoho profesiinoho navchannia [Prognostic model of distance professional learning]. *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika – Scientific Bulletin of the Institute of Vocational and Technical Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Professional pedagogy: zb. nauk. prats*, 15, 21-27 [in Ukrainian].
7. *Porivnialna pedahohika: metodolohichni oriientyry ukrainskykh komparatyvistiv* [Comparative pedagogy: methodological guidelines of Ukrainian comparativists]: khrestomatiia / avtorskyi kolektyv. (2015). Kyiv: Pedahohichna dumka, 176 [in Ukrainian].
8. *Stratehiia ta suchasni tendentsii rozvytku universytetskoï osvity Ukrainy v konteksti Yevropeiskoho prostoru vyshchoi osvity* [Strategy and modern trends of the development of university education of Ukraine in the context of the European space of higher education] / Ofitsiinyi sait Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy. Retrieved from: <http://www.mon.gov.ua/education/higher> [in Ukrainian].
9. Strilets, S.I. (2012). *Innovatsiini pedahohichni tekhnologii u vyshchii shkoli* [Innovative pedagogical technologies in higher education]: navch.-metod. posib. Chernihiv: ChNPU imeni T.H. Shevchenka, 200 [in Ukrainian].
10. Strilets, S.I. (2013). *Innovatsii u vyshchii pedahohichnii osviti: teoriia i praktyka* [Innovations in higher pedagogical education: theory and practice]: navch. posibnyk dlia studentiv ped. vyshchych navch. zakladiv. Chernihiv: FOP Lozovyi V.M., 508 [in Ukrainian].
11. *Formuvannia tekhnolohichnoi kultury maibutnoho vykladacha* [Formation of the technological culture of the future teacher]: monohrafiia. / za red. O.M. Piekhota, I.V. Sereda, N.O. Prasol ta in. (2016). Mykolaiv: Ilion, 314 [in Ukrainian].
12. Shynkaruk, V. *Osnovni napriamy modernizatsii struktury vyshchoi osvity Ukrainy* [The main directions of modernization of the structure of higher education of Ukraine] / Ofitsiinyi sait Ministerstva osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy. Retrieved from: <http://www.mon.gov.ua> [in Ukrainian].

Received: May 03, 2024

Accepted: May 29, 2024

UDC 378.147.811

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.10

SCIENTIFIC-RESEARCH COMPETENCE OF PROSPECTIVE ENGINEER: FORMS, EXPERIENCE, PERSPECTIVES

N. O. Romanchuk*

The article examines the issue of forming scientific-research competencies in prospective engineers as a component of the general professional competence of a prospective specialist of a technical sphere. The implementation of a competency-based approach is determined by the conceptual vector of modernizing the training of engineering specialists for their effective activity in industrial production at the level of world standards.

Based on the analysis of the experience of training specialists in the technical field, the features and purpose of professional training of prospective engineers in institutions of higher technical education are established. The professional competence of a prospective specialist in the technical field is characterized by a creative thinking, scientific-research skills, initiative in solving production tasks, the ability to organize teamwork, and a conscious understanding of personal responsibility for work results.

The humanitarian, engineering, project-technological, managerial, informational, scientific-research, economic, legal-economic, and ecological components of the professional competence of a prospective engineer are substantiated, which determine the professionalism of a modern specialist in the industry.

Scientific-research competence is singled out as an important component of the professional competence of a specialist in the technical field. Scientific-research competence is defined as an integrated quality of the personality of a prospective engineer capable of purposeful scientific-research activity in the field of industrial production based on formed knowledge, skills, experience, and a valuable attitude towards the profession, colleagues, and state natural resources.

The target, motivational, cognitive, activity, and reflexive aspects of the scientific-research competence of a prospective specialist in the technical field are characterized. The effectiveness of forming the scientific-research competence of prospective engineers is proved in order to prepare highly qualified technical specialists in institutions of higher technical education.

Keywords: *institutions of higher technical education, professional training, prospective engineers of engineering profile, competency-based approach in education, professional competence, scientific-research competence.*

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Admiral Makarov National University of Shipbuilding, Mykolaiv)
nataliiaromanchuk11@gmail.com
ORCID: 0000-0002-3225-6428

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА: ФОРМИ, ДОСВІД, ПЕРСПЕКТИВИ

Н. О. Романчук

У статті досліджується проблема формування науково-дослідницьких компетентностей майбутніх інженерів як складової загальної професійної компетентності майбутнього фахівця технічної галузі. Реалізація компетентнісного підходу визначається концептуальним вектором модернізації підготовки інженерних фахівців з метою їх ефективної діяльності в галузі промислового виробництва на рівні світових стандартів.

На основі аналізу досвіду підготовки фахівців технічної галузі встановлюються особливості та мета професійної підготовки майбутніх інженерів в закладах вищої технічної освіти. Професійна компетентність майбутнього фахівця технічної галузі характеризується через творчий характер мислення, науково-дослідницькі вміння, виявлення ініціативи у розв'язанні виробничих завдань, здатність організовувати роботу колективу та усвідомлене розуміння особистої відповідальності за результати праці.

Обґрунтовуються гуманітарна, інженерна, проектно-технологічна, управлінська, інформаційна, науково-дослідницька, економічна, господарсько-правова та екологічна компоненти професійної компетентності майбутнього інженера, які визначають професіоналізм сучасного фахівця в галузевій сфері.

Виокремлюється науково-дослідницька компетентність як важлива складова професійної компетентності фахівця технічної сфери. Науково-дослідницька компетентність визначається як інтегрована якість особистості майбутнього інженера, здатної до здійснення цілеспрямованої наукової, дослідницької діяльності в галузі промислового виробництва на основі сформованих знань, умінь, досвіду та ціннісного ставлення до професії, колег, державних природних ресурсів.

Ключові слова: *заклади вищої технічної освіти, професійна підготовка, майбутні фахівці інженерного профілю, компетентнісний підхід в освіті, професійна компетентність, науково-дослідницька компетентність.*

Introduction of the issue. Modern socio-economic challenges, globalization processes, which are the main trend in the development of modern information society, define education as one of the factors of production, relying on its productivity. Society requires a conscious, socially active citizen-patriot of the state, a responsible leader, a competent, competitive specialist in the technical field. The implementation of a competency-based approach, which has become a key trend in the development of world educational practice, ensures the formation of important personal qualities of prospective engineers: innovation, initiative, social and professional mobility, creativity, and others.

Contemporary professional activity of an engineering specialist involves organizing production processes based on the implementation of new technologies and equipment, requiring the engineer to be aware of operation specifics as well as to be able to ensure the team work with

new mechanisms and devices. Such phenomena of the contemporary world highlight the necessity of preparing competent engineers capable of conducting research activities.

The professional competence of a graduate of an institution of higher technical education is considered a significant indicator of readiness for professional activity in the field of industrial production and an active role in society. Successful acquisition of professional competencies by engineering specialists, a high level of self-organization of professional activities, is ensured by the unity of fundamental and subject training and involves a combination of theoretical knowledge, practical skills, significant personal qualities, and life experience.

The relevance of studying the formation of scientific-research skills as an important component of the professional competence of engineering professionals is determined by the need for prospective engineers to perform professional research

tasks in the field of industrial production and to conduct scientific research aimed at improving both existing technical means and developing new ones.

Current state of the issue.

Researchers of modern technologies and the content of engineering education I. Bendera, N. Golub, K. Gomoyunov, P. Darvall, J. Martin, A. Melecinek, O. Padalka, S. Sysoeva, V. Tyurina and others emphasize the multifaceted nature of the engineering profession, which requires making correct technical decisions, designing and setting up devices, being a conscious citizen of the state, a responsible leader, and an organizer of teamwork.

According to the conclusions of contemporary researchers on the theoretical and practical aspects of preparing future specialists in the technical field S. Artyukh, O. Baranets, N. Bryukhanova, E. Zeer, O. Kovalenko, A. Nizovtsev, Yu. Pazynich, N. Tymkiv and others, engineers should not only be able to adjust the operation of technical devices but also conduct scientific activities, be researchers, and implement their own ideas in practice. Currently, in Ukraine, there is a stable trend towards the activation of scientific-research activities of engineering students based on a competency-based approach.

The necessity of implementing a competency-based approach in education is justified by researchers such as N. Bibik, O. Yeremenko, O. Lokshyna, V. Lugovyi, O. Lyashenko, O. Ovcharuk, O. Pometun, O. Savchenko, O. Topuzov, V. Khymynets, K. Khoruzhy, and others, whose works define the competence of a prospective specialist in the technical field as the ability to engage in socially valuable activities, and a competent professional is characterized by their readiness to solve tasks in professional activities using innovations to achieve goals based on their knowledge in the field of industrial production.

Modern researchers such as N. Bordovska, L. Kovalenko, V. Petruk, V. Raievskiy, A. Rean, S. Sisoyeva, V. Fedina define professional competence as the ability of prospective engineering

professionals to particularly structure scientific and practical knowledge in order to better solve professional tasks and their personal qualities that ensure a high level of self-organization of professional activities.

In contemporary pedagogical science, issues related to organizing research activities of students are actively studied. Specifically, researchers such as S. Belkin, I. Butsik, S. Vitvitska, I. Haydaenko, I. Yermakova, O. Kopus, O. Krushelnytska, N. Kushnarenko, L. Ruskulis, Z. Slepkan, H. Tsekhmistrova, V. Sheiko, and others examine the scientific-research activities of students as an integral component of professional competence, which ensures the integration of scientific, educational, and production activities in the process of professional training of prospective specialists.

Outline of unresolved issues brought up in the article. The new conditions of society development set new priorities and tasks for the higher education system, among which the primary one is to ensure a qualitatively new level of training for professionals who possess their own thinking style and an original approach to solving professional tasks [4].

The current realities of the professional activity of prospective engineers in the field of industrial production require the development of skills in scientific problem perception, creative search for unconventional solutions, and the enhancement of research skills. Solving the problem formulated above requires prospective engineers to acquire a scientific-research component of professional competence during their training in institutions of higher technical education.

Despite the increasing intensity of research into the theoretical and methodological foundations of training prospective engineering professionals, the problem of forming scientific-research competence in the process of their training in institutions of higher technical education remains relevant and debatable.

Aim of the research. To explore, based on the analysis of modern approaches and experience in organizing scientific and

research activities of students, the principles, methods, forms, and means of forming the scientific-research component of professional competence of prospective engineers.

Results and discussion. According to the analysis of the experience in training technical specialists, the competency-based approach has become a socially significant phenomenon and a priority in shaping state policy in the field of education, with its implementation being a primary task in the training of engineering professionals. The foundation of the contemporary understanding of the competency-based approach lies in the notions of knowledge efficiency and the personal attitude towards acquired knowledge as the basis for self-realization. The implementation of the competency-based approach in the training of prospective engineers entails the acquisition by individuals of a comprehensive experience in solving life problems, performing key functions, social roles, and demonstrating competencies.

The implementation of the competency-based approach in the training of prospective engineers entails a shift of emphasis from accumulating normatively defined knowledge, skills, and abilities to forming the ability of technical specialists to creatively apply acquired knowledge and experience in the practice of production processes. Another important aspect of preparing students in institutions of higher technical education lies in their ability to self-organize and reflect, meaning students should comprehend the educational material and feel the need for it. Therefore, the aim of professional training is the development of activity-based skills as a priority characteristic of the value-oriented personality of the prospective technical specialist based on the realization of the competency-based approach.

The engineering profession is unique in its communicative-subject essence and the nature of actions performed in the field of industrial production, as it combines interdisciplinary knowledge, innovative concepts, and environmental features with the ability to synthesize various

information to create new subject reality. For effective professional activity, a well-prepared engineer must be able to design and construct, utilize means of production, management practice, constructive-technological, and research activities. Engineering professionals are organizers of the production process and thus must be able to regulate and manage the work of a team, utilize normative-reference, scientific-technical, and production information to ensure the implementation of scientific and technological advances in modern production. Important professional skills of an engineer include the development of scientific-technical documentation, implementation of techno-technological projects, plans, and regulations, and conducting measures to improve production efficiency [8].

According to the Law of Ukraine "On Higher Education", the competency of prospective professionals is defined as a dynamic combination of knowledge, skills, practical abilities, ways of thinking, professional, ideological, social qualities, moral-ethical values, which determine the individual's ability to successfully carry out professional and further educational activities [5].

Thus, competence is understood as a specified requirement, a norm of educational preparation, while competency – as formed personal qualities, the result, and experience of activity, the personal acquisition of the prospective engineer. Competency is the possession by a professional of the necessary knowledge and skills in a specific field of professional activity; familiarity, awareness, breadth of intellect, general professional readiness; synthesis of cognitive, subject-practical, and personal experience.

According to international norms and standards for the training of engineering professionals, competencies have the following composition:

- knowledge and understanding of engineering analysis, design, research; engineering practice, personal competencies (UR-ACE agency standard for engineering programs);

- knowledge and understanding, intellectual abilities, practical skills, personal competencies (UK-SPEC standard);

- technical knowledge and thinking, personal and professional competencies; interpersonal competencies, work and communication in a team; design, implementation, and management of systems in the enterprise and in society (CDIO Syllabus international higher education reform project in engineering and technology) [13].

The professional competence of a prospective technical specialist reflects the level of knowledge, skills, and experience for the purpose of carrying out effective activities in the field of industrial production, thus being an integrative characteristic of their professional and personal qualities. The competence of a technical specialist includes professional knowledge; the ability to analyze and predict work results; using modern information, conducting scientific-research activities in the relevant production sector; social-communicative and individual abilities of the prospective engineer, work experience in the production sector, ensuring independence in carrying out professional activities. The professional competence of a prospective technical specialist involves: the ability to evaluate professional situations; creative thinking; research skills; showing initiative in solving production tasks; the ability to organize teamwork; a conscious understanding of personal responsibility for work results.

The necessity to develop skills and abilities in engineering professionals to forecast social, economic, and environmental consequences of their decisions, according to researchers O. Romanovsky and L. Tovazhnyansky, is associated with the need to solve complex organizational, managerial, technical, and scientific tasks in professional activities in industrial production. Therefore, the structure of professionalism for a modern technical specialist is determined by competency in industry-specific areas (design-construction, operational-technological, organizational-management,

scientific-research); psychological-pedagogical, legal, economic, and special managerial competence [10].

The formation of professional competence of prospective engineers is achieved through a combination of scientific-theoretical training and experience in applying acquired knowledge in the field of industrial production. Thus, professional competence combines a system of knowledge and skills that prospective engineers master in the process of scientific-theoretical and practical training to solve basic production tasks with the experience of applying acquired competencies to solve typical and non-standard tasks of professional activity.

The effectiveness of professional training for prospective technical specialists is ensured by the formation of components of professional competence, including humanitarian, engineering, project-technological, managerial, informational, scientific-research, economic, legal-economic, and environmental competencies.

The formation of an intelligent technical specialist who is knowledgeable about the peculiarities of personality development, establishing their place in the national and global cultural environment, and who respects and considers the opinions, rights, and freedoms of others, is ensured by humanitarian competence. Understanding the basic principles, regularities, and models of the industrial production sector ensures the formation of engineering competence of prospective engineers.

Project-technological competence involves the knowledge of engineering professionals in the technologies of industrial processing of materials and products, mastery of the peculiarities of designing and organizing technological processes in industrial production to create competitive goods.

The managerial component of professional competence of prospective engineers involves the formation of skills in team management, solving strategic and tactical engineering-technological tasks in the field of industrial production,

social organization of labor, adequate to market relations based on competition of ideas, goods, and services.

Acquiring scientific-research competencies involves fostering a scientific culture by engaging students in fundamental industry research and developing skills to implement innovative engineering science and technology. Studying modern information technologies, computer equipment, search tools, data processing, storage, and visualization methods are necessary for effectively forming the informational component of professional competence.

The economic competence of prospective engineering professionals entails cultivating an economic culture where their engineering decisions are substantiated by economic feasibility and supported by the development of adaptive skills for professional activities in market economies. In the process of forming the economic-legal component, the legal and legal culture of the engineer's future activities is developed based on the study of the system of state legal norms, laws, and regulations. Knowledge of the impact of technical systems and production technologies on human health, the environment, is essential for a professional in the "human-machine-environment" system, the acquisition of which ensures the formation of the environmental component of professional competence.

The foundation of high-quality training for prospective engineering professionals in institutions of higher technical education is the scientific-research component of their professional competence. Based on the organic unity of education and science, we consider science as a systematic, rational basis for the education of technical specialists. Thus, education becomes the primary mechanism for individuals to acquire professional competencies and experience their practical implementation in future professional activities.

We define *scientific-research competence* as an integrated quality of the prospective engineer's personality, manifested in the readiness and ability to conduct purposeful scientific and research

activities in the field of industrial production based on acquired knowledge, skills, experience in organizing such activities, formed personal and professionally significant qualities of the prospective technical specialist's personality, and a values-based attitude toward the engineering profession, colleagues, work results, and the natural resources of the country.

The goal of developing scientific-research competence is to cultivate in the individual of the prospective engineering professional the ability to perform professional research tasks in organizing the production process and conducting scientific research aimed at improving existing and developing new means of production.

According to the formulated purpose, the main tasks facing institutions of higher technical education in the formation of scientific-research competence include the development of the scientific worldview of prospective technical specialists; expanding the scope of their scientific erudition, theoretical readiness for conducting research activities; mastering the methodology and methods of scientific cognition; fostering creative thinking, developing individual abilities of engineering students to solve both typical and non-standard situations in the field of industrial production.

The leading ways to implement the outlined tasks are: orienting the activities of institutions of higher technical education towards developing research skills, shaping the experience of scientific work for prospective engineers; encouraging students to solve scientific problems by involving them in the activities of university research associations (schools, clubs, laboratories, etc.); acknowledging the results of scientific-research activities through participation in scientific seminars, round tables, conferences, symposiums; publishing the results of research work in collections of scientific papers.

The scientific-research competence of prospective engineers is characterized by: the level of professional education; individual abilities for scientific research;

experience in conducting research activities; motivated pursuit of continuous self-education, self-development; a creative approach to professional activities; skills to act in atypical, non-standard situations.

Important principles ensuring the effectiveness of forming scientific-research competence include: a creative attitude towards the engineering profession; the professional focus of scientific-research activities; the personal activity in this process.

The formation of scientific-research competency of prospective engineering professionals is influenced by target, motivational, cognitive, activity, and reflexive aspects.

The target aspect directs the scientific-research activities of prospective engineers, delineating their achievements at a certain stage of work.

The motivational aspect stimulates the research activities of students. It is important to interest, explain the role, shape attitudes towards scientific work, and demonstrate the necessity of an engineer's scientific activity.

The cognitive aspect provides students of engineering specialties with knowledge of the methods, forms of scientific-research work.

The activity aspect ensures the involvement of students in the scientific work of the university, participation in events (clubs, conferences, symposiums), writing reports, articles; participation in competitions of scientific works, etc.

The reflexive aspect involves the development of students' ability to analyze, evaluate their own scientific achievements; habits of engaging in scientific work in their professional activities; self-improvement.

According to the evidence of the analysis of the training experience of engineering students of Admiral Makarov National University of Shipbuilding, the effective forms for shaping the scientific-research component of professional competence are such special academic disciplines as: "Fundamentals of Scientific Research", specialized courses, and seminars. The activities of student research associations (clubs, problem

groups, student laboratories) foster interest in conducting scientific research, engaging in inventive activities; they provide prospective engineers with opportunities for in-depth study of certain disciplines and mastery of research methodology.

The effective formation of scientific-research competence of prospective technical professionals is ensured by the infrastructure activities for planning and conducting research, which include: the scientific-expert council of the Admiral Makarov National University of Shipbuilding, scientific-technical councils for research directions, and 30 scientific schools, including: "Research on Seakeeping Qualities and Design of New Types of Vessels", "Brazing and Pressure Welding in Vacuum", "Environmental Safety and Energy Conservation", and so on.

Based on the activities of branch laboratories and scientific-technical centers of the university, prospective directions for scientific research have been identified:

1. Shipbuilding, ship design, and oceanographic research equipment.
2. Physical-technical problems of materials science (metal structural, ceramic, composite, monocrystalline materials).
3. Interdisciplinary problems and systemic research in energy (energy efficiency and energy conservation).
4. Information and communication technologies for project management, analysis and synthesis of control systems for technical and environmental processes.
5. Energy and energy efficiency, research on seakeeping qualities of vessels and other floating structures.

An important indicator of the level of formation of research skills, as well as a means of gaining experience in solving current scientific problems, discussing the results of scientific research is the preparation and presentation of reports by engineering students at the annual scientific-practical conference "Innovations in Shipbuilding".

To implement the provisions of the Law of Ukraine "On Higher Education" in conditions of limited time and material resources, an effective resource for integration into the European educational space is proclaimed by the Association Agreement between Ukraine and the EU, which activates cooperation in higher education, reform, and modernization of the state higher education system towards increasing mobility of teachers and students, particularly in the field of implementing research projects.

Therefore, a promising direction for scientific-research activity at the Admiral Makarov National University of Shipbuilding is defined as expanding cooperation between the institution's scientists and international research centers and foundations; intensifying their participation in international research projects; expanding academic mobility of teachers, graduate students, and engineering students; establishing an expert center at the university for scientific and methodological consulting.

The functioning of the International Cooperation Educational and Scientific Center (ICESC) established at the Admiral Makarov National University of Shipbuilding has proven its effectiveness in shaping the scientific-research competencies of future engineering professionals. Prospective activities, aimed at expanding opportunities and gaining experience in scientific-research activities for engineering students at the university, include implementing joint international research projects with strategic partners of the university, such as the German Academic Exchange Service (DAAD), the

Alexander von Humboldt Foundation, the Fulbright Program, the International Research & Exchanges Board (IREX) (USA), the Education for Democracy Foundation (Poland), etc.

Engaging prospective engineers in scientific-research activities of student scientific associations (clubs, problem groups, laboratories, research schools, international cooperation centers) at the Admiral Makarov National University of Shipbuilding has demonstrated positive results in executing research tasks related to utilizing acquired skills in developing rational proposals, inventions during analytical, exploratory, design, and engineering tasks.

The implementation of a competency-based approach in the training of prospective engineers has strengthened the professional-applied orientation of the educational process, increased the competitiveness of prospective technical specialists by shaping an individual style of professional activity, and a sustainable need for conducting science-research activities in industrial production.

Conclusions and research perspectives. As a conclusion, the implementation of a competency-based approach is a logical step towards modernizing the content of professional training for prospective engineering specialists in institutions of higher technical education, responding to societal and social challenges and demands.

The scientific-research activity of students in the process of their training in institutions of higher technical education is considered an integral component of their overall professional competence.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Bibik, N.M. (2004). Kompetentnisniy pidhid: refleksivniy analiz zastosuvannya [Competence approach: reflective analysis of implementation]. *Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian perspectives*. Kyiv: "K.I.S.", 47-52 [in Ukrainian].
2. Byelkina, S.D. (2015). Formuvannya doslidnyts'koyi kompetentnosti maybutnikh inzheneriv u protsesi vykladannya navchal'nykh dystsyplin tsykladu pryrodnycho-naukovoyi pidhotovky [Formation of research competency of prospective engineers in the process of teaching of educational disciplines of natural sciences training]. *Profesiyna osvita. Naukovi zapysky. Seriya: pedahohika – Professional education. Proceeding. Series: pedagogy*, vol. 3, 19-25 [in Ukrainian].

3. Butsyk, I.M. (2016). Obhruntuvannia sutnosti doslidnytskoi kompetentnosti inzheneriv ahrarnoho profilu [Justification of the essence of the research competence of agricultural engineers]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seria: Pedahohika, psykholohiia, filozofia – Scientific Bulletin of the National University of Bioresources and Nature Management of Ukraine. Series: Pedagogy, psychology, philosophy*, vol. 233, 38-45 [in Ukrainian].
4. Vitvytska, S.S. (2023). Samostiina robota zdobuvachiv vyshchoi osvity – naivyscha forma profesiinoho stanovlennia y osobystisnoho rozvytku [Independent work of higher education seekers as the highest form of professional formation and personal development]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, vyp. 1 (112) [in Ukrainian].
5. *Zakon Ukrainy Pro osvitu vid 5 ver. 2017 roku № 38-39 [The Law of Ukraine On Education from September 5 2017, № 38-39. (2017, September 5)*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].
6. Krushelnytska, O.V. (2009). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific research]*: navch. posib. Kyiv: Kondor, 260 [in Ukrainian].
7. Petruk, V.A. (2008). Teoretiko-metodichni zasady formuvannia bazovih profesiynih kompetentnostey u maybutnih fahivtsiv tehnicnih spetsialnostey [Theoretical and methodological principles of formation of basis professional competences for future specialists of technical specializations]. *Doctor's thesis*. Kyiv, 274 [in Ukrainian].
8. Romanchuk, N.O. (2023). Formation of professional and value orientations of prospective engineer's preparation process. *Scientific Journal of National Pedagogical Dragomanov University. Series 5. Pedagogical Sciences: Realities and Perspectives*, vol. 91 [in English].
9. Slepkan, Z.I. (2005). *Naukovi zasady pedahohichnoho protsesu u vyshchii shkoli [Scientific foundations of the pedagogical process in higher education]*: navch. posibnyk. Kyiv: Vyshcha shkola, 239 [in Ukrainian].
10. Tovazhnyanskyi, L.L., & Romanovskiy, O.G. (2002). *Problemy ta perspektyvy formuvannia natsionalnoyi naukovo-technichnoyi elity [Problems and perspectives of the formation of the national scientific and technical elite]*. Kharkiv: NTU "HPI", 293 [in Ukrainian].
11. Fedina, V.S. (2011). Formuvannia profesiynoi kompetentnosti u maybutnih fahivtsiv-shidnoznavtsiv [Formation of professional competence in future specialists in the Eastern field]. *Candidate's thesis*. Lviv [in Ukrainian].
12. Tsekhmistrova, H.S. (2012). *Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen [Methodology and organization of scientific research]*: navch. posib. 2nd edition. Kyiv: Publishing House "Slovo", 7 [in Ukrainian].
13. *Natsionalnyi universytet korablebuduvannia imeni admiral Makarova: ofitsiynyi sait [Admiral Makarov National University of Shipbuilding: official website]*. Retrieved from: <https://nuos.edu.ua> [in Ukrainian].
14. *Agricultural Engineers. Career, Salary and Education Information*, (2017). Retrieved from: <https://collegegrad.com/careers/agricultural-engineers> [in English].

Received: May 21, 2024
Accepted: June 07, 2024

UDC 378:37.018.4+355

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.11

**A COMBINATION OF VARIOUS FORMS OF ORGANIZATION OF THE
EDUCATIONAL PROCESS DURING THE WARTIME
(the case of Zhytomyr Ivan Franko State University)**

S. M. Sytniakivska*, I. V. Novitska**

In this article a combination of various forms of organization of the educational process during the wartime was described. In the article the definition of concepts bilingual, formal, non-formal, informal education were given.

The aim of the article was popularization and dissemination of the experience of organizing the combined forms of education during the wartime.

It was indicated that in addition to adaptation problems during the wartime, the students faced a number of problems related to their studies because of different reasons.

Many students, whose level of proficiency in a foreign language (English) allowed them to study within the framework of non-formal education in other countries, began to do so in order to fill the gaps that arose as a result of missed material due to objective reasons in their main educational institution.

There was a spontaneous fusion of bilingual, formal, informal and non-formal education, caused by objective reasons that appeared among Ukrainian students as a result of russian aggression in Ukraine.

In the article the Regulations on Recognition of learning outcomes obtained through non-formal and/or informal education, which defines the general requirements for the procedures for recognition of learning outcomes obtained through non-formal and/or informal education were described.

It was established that Regulations were adopted on time and gave the opportunity to combine formal, non-formal and informal education to students who, due to problems with adaptation, relocation, lack of electricity, long-term air alarms, missed a large amount of educational material to fill the gaps through non-formal and informal education.

It was concluded that the combination of various forms of organization of the educational process (formal, non-formal, informal based on bilingual education) in emergency periods of the country's life will contribute to the continuous and complete education of a student. Providing the opportunity to combine formal, non-formal and informal education will also encourage students to get an education by forming an individual educational trajectory.

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Full Professor
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
hng@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1367-0487

** Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)

inesaserbin2601@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0780-0580

Keywords: *bilingual education, formal education, non-formal education, informal education (self-education).*

КОМБІНАЦІЯ РІЗНИХ ФОРМ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЖИТОМИРСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА)

С. М. Ситняківська, І. В. Новіцька

У статті описано поєднання різних форм організації навчального процесу у воєнний час. У статті надано визначення понять двомовна, формальна, неформальна, інформальна освіта.

Метою статті є популяризація та поширення досвіду організації комбінованих форм навчання у воєнний час.

Зазначено, що окрім адаптаційних проблем у воєнний час, студенти з різних причин зіткнулися з низкою проблем, пов'язаних із навчанням.

Багато студентів, чий рівень володіння іноземною мовою (англійською) дозволяв їм навчатися в рамках неформальної освіти в інших країнах, почали це робити, щоб заповнити прогалини, які виникли внаслідок пропущеного матеріалу через об'єктивні причини у своєму основному закладі освіти.

Відбулося стихійне злиття двомовної, формальної, інформальної та неформальної освіти, спричинене об'єктивними причинами, що з'явилися серед українських студентів унаслідок російської агресії в Україні.

У статті описано Положення про визнання результатів навчання, отриманих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, яке визначає загальні вимоги до процедур визнання результатів навчання, отриманих шляхом неформальної та/або інформальної освіти.

Встановлено, що Положення прийнято вчасно та дало можливість поєднувати формальну, неформальну та інформальну освіту студентам, які через проблеми з адаптацією, переїздом, відсутністю електроенергії, довготривалими повітряними тривогами пропустили велику кількість навчального матеріалу заповнити прогалини за допомогою неформальної та інформальної освіти.

Зроблено висновок, що поєднання різноманітних форм організації освітнього процесу (формального, неформального, інформального на основі білінгвального навчання) в надзвичайних ситуаціях сприятиме неперервній та повноцінній освіті студента. Надання можливості поєднання формальної, неформальної та інформальної освіти також стимулюватиме студентів до здобуття освіти шляхом формування індивідуальної освітньої траєкторії.

Ключові слова: *білінгвальна освіта, формальна освіта, неформальна освіта, інформальна освіта (самоосвіта).*

Introduction of the issue. Russia's invasion on the territory of Ukraine in February 2022 caused a crisis in all spheres of human life, and it had a particularly sharp effect on students, who had to adapt to new conditions of study during the period of air raids, bombings, lack of electricity and terrible news of destruction and death of relatives or other people. Students had to not only learn to exist in such conditions, but also to adapt and learn to realize their inner potential in them. Many students in the first year of the war were forced to go abroad, but they

continued to study at the university online. However, it is extremely difficult for most of the youth to adapt and develop in the conditions of martial law. The problem of social adaptation of students is especially relevant when it comes to the training of future specialists in the field of pedagogy, because the level of his/her further professional activity will depend on how he/she is prepared. But in addition to adaptation, the students faced a number of problems related to their studies, as it was interrupted during air raids, power outages, time differences between

different countries and a number of other reasons. Many students, whose level of proficiency in a foreign language (English) allowed them to study within the framework of non-formal education in other countries, began to do so in order to fill the gaps that arose as a result of missed material due to objective reasons in their main educational institution. There was a spontaneous fusion of bilingual, formal, informal and non-formal education, caused by objective reasons that appeared among Ukrainian students as a result of Russian aggression in Ukraine.

Current state of the issue. Formal education is obtained according to educational programs, in accordance with the levels of education, fields of knowledge, and professions determined by law, and provides for future specialists to achieve the results of training and obtaining qualifications recognized by the state, determined by education standards.

Currently, a large number of scientists are engaged in higher school pedagogy within the framework of formal education in Ukraine, in particular: V. Andruschenko, O. Antonova, O. Vozniuk, O. Dubaseniuk, V. Kovalchuk and many others. They've developed a large number of innovative forms, methods, models, learning technologies, described the history, theory and practice of formal education [1; 2; 3; 4; 6].

Non-formal education is obtained as a rule according to educational programs and does not involve the awarding of educational qualifications recognized by the state but may end with the awarding of professional and/or the awarding of partial educational qualifications.

The analysis of the definitions of non-formal education demonstrated their diversity and contradiction, because it is considered from different angles, within the framework of our study we consider non-formal education as a condition for the implementation of the concept of continuous learning. In this aspect, it was studied by N. Pavlyk,

N. Verkhoglyadova, V. Davydova, Yu. Derkach, and M. Leshchenko [7].

Informal education (self-education) involves the self-organized acquisition of certain competencies by a person, in particular during everyday activities related to professional, social or other activities, family or leisure.

The concept of continuous education determined the leading place of self-education in the modern conditions of a person's mastering of the information space and obtaining an education, also it became a necessary element of education in wartime, when access to formal education was partially limited.

The problem of personal self-development and the place of self-education in this process is researched in the works of V. Golovko, N. Bukhlova, A. Semenov and others [5: 30-35].

The category "bilingual education" is closely related to the category "bilingual teaching". Bilingual education is the training process, during which some professional subjects are taught in a foreign language.

In general, in modern literature, bilingual education is understood as the organization of the educational process, when it is possible to use more than one language as a language of teaching, one of which may be a foreign language.

Bilingual teaching in the field of higher professional education is proposed to be understood as "interrelated activity of the teacher and students in the process of studying special (professional) subjects by means of a foreign language, as a result of which a high level of competence is achieved, which ensures both a high level of foreign language proficiency and deep assimilation the subject content" [9].

It is worth noting that today many domestic scientific schools and institutions of higher education are busy with the problem of developing and implementing into the practice of higher education technologies for training specialists in various fields in a foreign language or on a bilingual basis. Until now, a certain experience of teaching

students of non-linguistic specialties based on artificial bilingualism in domestic institutions of higher education has been accumulated, which is summarized in a certain number of research works.

Thus, N. Mykytenko presented the technology of forming foreign language professional competence of future specialists in natural sciences, O. Kanyuk substantiated the formation of foreign language business communication skills of future social workers in the process of professional training, Z. Korneeva presented the methodology of training future economists in English business communication on the basis of immersion technology, R. Devletov developed the theoretical and methodological principles of teaching future teachers of primary schools of the Crimean Tatar language in the conditions of a trilingual speech environment, A. Husak, in co-authorship with A. Kovalchuk, developed a methodology for bilingual teaching of physics, which found its own reflection in bilingual textbooks, manuals, scientific articles, S. Sytniakivska presented methodology of training social sphere specialists on a bilingual basis in university conditions [11: 29-39].

Outline of unresolved issues brought up in the article. All these forms of organization of educational process have existed for a long time, but Russia's military aggression, which led to the departure of students to different countries of the world and created serious gaps in their formal education they received in Ukraine, led to their effective combination and interconnection for the purpose of training a highly professional specialist in the difficult conditions of wartime.

Aim of the research is popularization and dissemination of the experience of organizing the combined forms of education during the wartime.

Research methods: theoretical analysis of methodological and pedagogical literature, Internet resources, legal documents on the issue

connected with the different forms of education; synthesis and generalization.

Results and discussion. Since globalization, intensive informatization, and permanent changes are the characteristics of the 21st century, this has set the task for educational institutions of forming a professional personality capable of performance his/her professional duties in new conditions. In this regard, the scientific and pedagogical community is developing concepts regarding the renewal of the educational structure, technologies of training specialists, one of the options of which can be considered professional training of future specialists on a bilingual basis (that is, teaching students of professional subjects partially or completely in a foreign language), since such a process, in our opinion, is able to strengthen the professional competence of graduates in the relevant specialty.

Since the emergence of a new learning technology (on a bilingual basis) was caused by globalization processes and scientific and technological progress, for Ukraine, as a country with a European way of development, the process of introducing such a training system is relevant and desirable in all fields of training future specialists, acting as one of the factors of increasing the competitiveness of domestic labor resources.

This is due to the fact that at the beginning of the 21st century foreign language (globalization, multiculturalism, labor migration, the need to exchange professional experience) acquired the status of a political, social, economic, and professional important communicative component. Linguistic competence can create mechanisms of understanding between representatives of the world community in matters of exchange of experience, cooperation and development of relations in the conditions of multilingual professional collaboration. In the last decade, the international relations of Ukraine with the countries of the European Union, between Ukrainian

and foreign firms, enterprises and organizations in various spheres of activity began to develop intensively; direct connections between Ukrainian and foreign educational institutions are expanding; programs and projects for cultural, educational and professional exchange are being developed; the participation of Ukrainian specialists in joint international projects is intensified; the modern world has become more multinational and multilingual: the process of globalization and economic competition is intensifying; and also there is an opportunity and necessity to study and exchange experience in the professional field of specialists in various fields of activity.

In view of the above reasons, the knowledge of at least one or two foreign languages is considered a necessity in the globalized world. Actually, modern Ukrainian education responds to this challenge of the times. Today, the study of foreign languages begins already in elementary school, methods of their early learning are developed and applied from the preschool period of childhood. However, we faced a problem: the modern high school cannot provide its graduates with a perfect knowledge of a foreign language, which in the future would enable students to study professional subjects in a foreign language, thus developing not only philological, but also professional communicative competences.

In conditions where a specialist in a certain field must be able to coexist and even sometimes work fully functionally in a multicultural environment of a certain field, language remains, probably, the only tool that enables mutual understanding and interaction between representatives of different language communities, among which there may be employers, co-workers. So, it is obvious the need to pay special attention to the problem of forming students' abilities for effective self-realization, participation in intercultural and interprofessional communication.

Modern educational institutions should anticipate this and in the

conditions of deepening integrative processes in the social, political, technical and scientific spheres of life of the modern community, simultaneously with the increasing the level of professional training of future specialists, introduce special conditions for their study of foreign languages and professional subjects in foreign languages, orienting at updating the content and methods of organizing the educational process.

This, in turn, actualized the problem of developing the technology of training on bilingual basis (the so-called gradual immersion), which was developed and implemented in the educational process of Zhytomyr Ivan Franko State University. The specified technology of professional training on a bilingual basis within the framework of a full cycle of university education is built on the principle of phased education (consists of four stages and covers the entire period of a student's studies at the university).

This technology of professional training on a bilingual basis has been implemented in the educational process of Zhytomyr Ivan Franko State University since 2014 and may find its application in other institutions of higher education of Ukraine. This technology was designed to improve the results of professional interaction, because with its help students develop both linguistic, communicative and professional competences, increase personal motivation to study, cognitive activity, and also strengthen the connection between the content of professional training in a higher educational institution and the needs of modern labor market in bilingual specialists [10: 65-77].

As bilingual education involves the use of a foreign language, it can be considered effective all known methods used in the study of foreign languages and provide systematic mastery of the four major types of language activity: reading (scientific texts, lecture materials, textbooks and scientific papers, tests, media, abstracting and annotating of the texts); listening

(teacher during lectures, understanding interpersonal communication during practical lessons, understanding Internet audio conferences, round tables, seminars); speaking (monologue and dialogic speech in the classroom, communication during practice, speeches at conferences with participation of scholars); writing (making notes at a lecture, solving problems, writing abstracts to scientific articles, writing a CV for future employment, registration of scientific reports with the assistance of grants, writing reports, abstracts for participation in the international student conferences).

The considerable importance plays the mastering of complex skills using these activities during the work on the translation of scientific literature on a specialty, which also has its own grammatical, lexical and stylistic features.

The important role plays the sustainable usage of traditional and innovative teaching methods. Of particular importance in bilingual education is personal-oriented approach that helps to activate creativity and individual peculiarities of students. In addition, it should be noted that bilingual education requires compulsory usage of modern information technologies in conducting all types of classes.

Initial lectures are held in the native language and only accompanied by a presentation in English. The following lectures (after the 3rd one) are held in English. Prior to each lecture are offered the keywords that students must translate and study in advance. The key words are scientific terminology that will be used during lectures. The theme of the lecture is reported to students also in advance for them to be able to think about the problems of the lecture and meet some of its linguistic aspects. Practical classes are based on personal-oriented learning, the most important features of which are variability of techniques and technologies, training simultaneously at different levels of

complexity. Students are encouraged to perform creative tasks of different levels in English. This may be a group work, an individual work or a work in microgroups. Completed tasks students present on the classes, thus improving four language activities concerning the linguistic aspect, increasing vocabulary of special English.

Within the study special subjects bilingually a test method as a form of control is provided. Students are offered tests in English with four answers, where the only one is correct. Tests are of professional content and verify the understanding of students not only language, but also special (professional) phenomena [10: 65-77].

So, bilingual education is a necessary component of a modern system of education at the university. A variant of its implementation in the educational process of the universities may be organizing the study of special subjects by bilingual method. Its implementation provides a conscious attitude of students to the future profession, develops worldview, responsibility, enhances the adaptation of future specialists in different social, informational, scientific realities.

But we did not expect that teaching using this technology would give another positive result: after the full-scale invasion of russia on the territory of Ukraine, a large number of students were forced to go abroad and began, in addition to distance learning at their native university, which was sometimes interrupted due to a series of objective reasons, to take courses organized by other universities, on various platforms of non-formal education, to fill certain gaps in education. It should be noted that the world educational community provided Ukrainian students with free access to a variety of educational resources, but they were taught in a foreign (English) language. For students of Zhytomyr Ivan Franko State University, who studied on a bilingual basis, it was much easier to take courses in a foreign language within the framework of non-formal education on

various platforms, because they already knew professional terminology and had experience in foreign language learning.

Fortunately responding to the modern challenges of the time, in January 2023, Zhytomyr Ivan Franko State University adopted the Regulations on Recognition of learning outcomes obtained through non-formal and/or informal education, which defines the general requirements for the procedures for recognition of learning outcomes obtained through non-formal and/or informal education.

In such a way, the university not only encouraged students to get an education by forming an individual educational trajectory, providing the opportunity to combine formal, non-formal and informal education, but also gave an opportunity to students who, due to problems with adaptation, relocation, lack of electricity, long-term air alarms, missed a large amount of educational material fill the gaps through non-formal and informal education [8].

Conclusions and research perspectives. Thus, the combination of various forms of educational process organization (formal, non-formal, informal based on bilingual education) in emergency periods of the country's life will contribute to the continuous and complete education of a student ready to perform professional duties in complex, rapidly changing situations. Providing the opportunity to combine formal, non-formal and informal education will also encourage students to get an education by forming an individual educational trajectory, which is also a very important aspect today.

Further explorations in the study of this problem can be seen in the development of a methodical system of combination the various forms of organization the educational process during the wartime or other emergencies.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Andruschenko, V.P., & Bondar, V.I. (2010). Modernizatciya pedagogichnoyi osvity vidpovidno do vyklykiv XXI stolittia [Modernization of Teacher Education in Respect of the Challenges of the 21st Century]. *Naukovyi visnyk Mykolaiivskogo derzhavnogo universytetu imeni V.O. Suhomlynskogo. Ser.: Pedagogichni nauky – Scientific Bulletin of Mykolaiiv Sukhomlynsky State University. Pedagogical Sciences*, 1.28, 12-20 [in Ukrainian].
2. Antonova, O.Ye., & Familiarska, L.L. (2019). Vykorystannia tsyfrovyykh tekhnolohii v osvitnomu seredovyshchi zakladu vyshchoi osvity [The use of digital technologies in the educational environment of a higher education institution]. *Open educational environment of modern University, special edition: "New pedagogical approaches in STEM education"*, 10-22. DOI: 10.28925/2414-0325.2019s2 [in Ukrainian].
3. Vozniuk, O.V. (2017). Systema tsilovykh oriientyriiv suchasnoi osvity [System of target orientations of modern education]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv national university*, 2 (5), 18-24 [in Ukrainian].
4. Vozniuk, O.V., & Dubaseniuk, O.A. (2020). To the question of building the universal model of the development of world pedagogy and education. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, 1(100), 5-14. DOI: 10.35433/pedagogy.1(100).2020.5-14 [in English].
5. Holovko, V.A. (2014). Samoosvita yak skladova profesiinoi osvity ta rozvytku osobystosti v suchasnomu pedahohichnomu naukovomu dyskursi [Self-education as a component of professional education and personality development in modern pedagogical scientific discourse]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M.P. Dragomanova. Serii: Pedahohichni ta istorychni nauky – Scientific notes of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Series: Pedagogical and*

historical sciences, вип. 117, 30-35. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzped_2014_117_6 [in Ukrainian].

6. Kovalchuk, V. (2011). Pedagogichna maisternist vykladacha – osnova yoho kompetentnosti [The teacher's pedagogical mastery is the basis of his competence]. *Profesiino-tekhnichna osvita – Professional and technical education: nauk.-metod. zhurnal*, № 6(30), 22-34 [in Ukrainian].

7. Pavlyk, N.P. (2018). *Teoriia i praktyka orhanizatsii neformalnoi osvity maibutnikh sotsialnykh pedahohiv* [Theory and practice of organizing non-formal education of future social pedagogues]: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 350 [in Ukrainian].

8. *Polozhennia pro poriadok vyznannia rezultativ navchannia, zdobutykh shliakhom neformalnoi ta/abo informalnoi osvity v Zhytomyrskomu derzhavnomu universyteti imeni Ivana Franka, (2023)*. [Regulations on the procedure for recognizing the results of studies obtained through non-formal and/or informal education at Zhytomyr Ivan Franko State University]. Retrieved from: <https://zu.edu.ua/offic/pro-neformal.pdf> [in Ukrainian].

9. Sytniakivska, S.M. (2018). *Teoriia i metodyka pidhotovky fakhivtsiv sotsialnoi sfery na bilinhvalnii osnovi v umovakh universytetu* [Theory and methodology of training social sphere specialists on a bilingual basis in university conditions]: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd. O.O. Yevenok, 496 [in Ukrainian].

10. Sytnyakivska, S. (2016). Bilingual Education of Social Sphere Specialists in Ukraine (the case of Zhytomyr Ivan Franko State University). *Edukacja Międykulturowa*, nr 5. Wydawnictwo Adam Marszałek, 65-77 [in English].

11. Sytnyakivska, S. (2020). Development of bilingual education in Ukraine and abroad. *Comparative Professional Pedagogy*, vol. 10 (2-3), 29-39 [in English].

Received: April 29, 2024

Accepted: May 15, 2024

UDC 378.046-057.177.4:004.9
DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.12

DEVELOPMENT OF THE CONTENT AND STRUCTURE OF READINESS OF FUTURE EDUCATION MANAGERS TO USE DIGITAL TECHNOLOGIES

D. S. Solodovnyk*

The article analyzes the history of the use of such terms as "readiness" and "readiness for professional activity" in scientific terminology. A conclusion is drawn about the multifaceted nature of scientists' interpretations of this phenomenon. Based on the terminological analysis, the definition of the concept "readiness of future education managers to the usage of digital technologies" is formulated as a personal property of a specialist, which characterizes their ability to successfully design, implement, and modify the educational process through the use of digital technologies and integrates the desire of the future specialist to use digital technologies to ensure the success of their own professional activity.

The components of the readiness of future education managers to the usage of digital technologies are determined, namely, personal and motivational (determines the focus of the future education manager on future professional activities using digital technologies), cognitive (characterizes the presence of specialized knowledge that forms a theoretical basis for the successful implementation of professional activities using digital technologies), activity (distinguishes specialized skills to use digital technologies to create a digital educational environment), reflective (expresses awareness of one's own professional activity of an education manager, belief in one's own capabilities to manage the educational process by means of digital technologies) components. A conclusion was made about the integrity, interconnectedness and mutual influence of these components.

Keywords: *readiness, readiness for professional activity, readiness of future education managers to usage of digital technologies, digital technologies, education manager.*

РОЗРОБКА ЗМІСТУ ТА СТРУКТУРИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ ОСВІТИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Д. С. СОЛОДОВНИК

У статті проаналізовано історію застосування у науковій термінології понять "готовність", "готовність до професійної діяльності", зроблено висновок про багатогранність у тлумаченнях науковців цього феномену. На основі термінологічного аналізу сформульовано визначення поняття "готовність майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій" як особистісної властивості фахівця, яка характеризує

* Postgraduate Student
(Grygorii Skovoroda University in Pereiaslav)
Dmitry.solodovnyk.1992@gmail.com
ORCID: 0009-0008-5701-5349

його здатність успішно проектувати, здійснювати, модифікувати освітній процес шляхом застосування цифрових технологій та інтегрує в собі прагнення майбутнього фахівця використовувати цифрові технології для забезпечення успішності власної професійної діяльності.

Визначено складники готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій, а саме особистісно-мотиваційний (визначає спрямованість майбутнього менеджера освіти на майбутню професійну діяльність з використанням цифрових технологій), когнітивний (характеризує наявність спеціалізованих знань, які утворюють теоретичну основу для успішної реалізації професійної діяльності з використанням цифрових технологій), діяльнісний (виокремлює спеціалізовані уміння використовувати цифрові технології для створення цифрового освітнього середовища), рефлексивний (виражає усвідомлення власної професійної діяльності менеджера освіти, переконання у власних можливостях керувати освітнім процесом засобами цифрових технологій) компоненти. Зроблено висновок про цілісність, взаємопов'язаність і взаємовплив цих складових.

Ключові слова: готовність, готовність до професійної діяльності, готовність майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій, цифрові технології, менеджер освіти.

Introduction of the issue. Changes aimed at the transformation of social and economic aspects made it possible to define new trends and requirements for the field of education. One of these directions of development has become the professional training of education managers, which fundamentally changes the attitude towards the subject of educational activity and is characterized by a deep personal and individual approach to education.

The future manager of education should be able to conduct an effective search for information on the Internet and work with information flows, interpret and analyze information found on the Internet, develop new and adapt existing resources. The effectiveness of the use of digital technologies by future education managers depends on the formation of information and digital competence in them.

The modern system of higher education and its transformation actively influences changes in the personality of the education manager, promotes the development of individual leadership characteristics, his professional competence, which in turn determines the pedagogical conditions of professional education in higher education institutions and forms fundamentally important professional competences.

The development of the necessary professional characteristics will allow future managers of education to reasonably use one or another approach in education, to choose relevant methods and tools of

Постановка проблеми. Зміни, спрямовані на перетворення соціальних та економічних аспектів, дозволили визначити нові тенденції та вимоги до сфери освіти. Одним із таких напрямків розвитку стала професійна підготовка менеджерів освіти, яка докорінно змінює ставлення до суб'єкта освітньої діяльності та відрізняється глибоким особистісним та індивідуальним підходом у навчанні.

Майбутній менеджер освіти повинен вміти проводити ефективний пошук інформації в Інтернет та працювати з інформаційними потоками, інтерпретувати й аналізувати знайдену в мережі інформацію, розробляти нові та адаптувати наявні ресурси. Ефективність застосування майбутніми менеджерами освіти цифрових технологій залежить від сформованості в них інформаційно-цифрової компетентності.

Сучасна система вищої освіти та її трансформація активно впливає на зміни в особистості менеджера освіти, сприяє розвитку індивідуальних лідерських характеристик, його професійної компетентності, що своєю чергою визначає педагогічні умови професійної освіти у ЗВО та формує принципово важливі професійні компетентності.

Розвиток необхідних професійних характеристик дозволить майбутнім менеджерам освіти обґрунтовано використовувати той чи інший підхід у навчанні, вибирати актуальні методи та інструменти освітньої діяльності, а також

educational activity, as well as to bear responsibility for the choice made.

Current state of the issue. The use of such terms as "readiness" and "readiness for professional activity" in scientific terminology has its own historical path, which continues for at least a century. In the scientific circulation, this concept appeared at the end of the 19th century and went through several stages of its development: 1st stage (end of the 19th – beginning of the 20th century) – readiness to perceive as an instruction and was studied from the standpoint of the mental state of the individual, which determines the corresponding activity; II stage (middle of the 20th century) – the interpretation of the term "readiness" was associated with a qualitative indicator of self-regulation of human behavior; III stage (the second half of the 20th century – the beginning of the 21st century) – the phenomenon of readiness is considered in the context of the theory of activity in general and professional activity in particular [8: 20].

The study of psychological and pedagogical sources determines the multifaceted nature of scientists' interpretations of this phenomenon. Thus, researchers prove that "readiness" [3; 7; 9; 11] is:

– such a state of the personality, when mental functions are activated, and the personality is able to mobilize to achieve certain activity results;

– mental state in which an individual is activated due to the need to solve a certain problem and chooses a certain type of behavior to find the optimal way to solve this problem;

– integral quality of the personality, which is characterized by the unity of knowledge, abilities, skills for the creative use of digital technologies in professional activities and is reflected in the intellectual, motivational and subject-practical spheres of the personality;

– manifestation of individual qualities in relation to a certain type of activity;

– high level of development of personal qualities, mental processes of perception, attention, thinking and positive attitude towards activities;

нести відповідальність за зроблений вибір.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Застосування у науковій термінології понять "готовність", "готовність до професійної діяльності" має свій історичний шлях, який триває щонайменше протягом століття. У науковому обігу це поняття з'явилося наприкінці XIX століття і пройшло кілька етапів свого розвитку: I етап (кінець XIX – початок XX ст.) – готовність сприймати як настанову і вивчали з позиції психічного стану особистості, що зумовлює відповідну діяльність; II етап (середина XX ст.) – тлумачення терміну "готовність" пов'язували з якісним показником саморегуляції поведінки людини; III етап (друга половина XX ст. – початок XXI ст.) – феномен готовності розглядають у контексті теорії діяльності взагалі та професійної діяльності зокрема [8: 20].

Вивчення психолого-педагогічних джерел обумовлює багатогранність у тлумаченнях науковців цього феномену. Так, дослідники доводять, що "готовність" [3; 7; 9; 11] – це:

– такий стан особистості, коли активізуються психічні функції, а особистість здатна мобілізуватися для досягнення певних результатів діяльності.

– психічний стан, за якого індивід активізується через необхідність розв'язувати певну проблему і обирає певний тип поведінки для пошуку оптимального шляху розв'язання цієї проблеми;

– цілісна якість особистості, яка характеризується єдністю знань, умінь, навичок і здібностей до творчого використання цифрових технологій у професійній діяльності та відображається в інтелектуальній, мотиваційній та предметно-практичній сферах особистості;

– прояв індивідуальних якостей щодо певного виду діяльності;

– високий рівень розвитку особистісних якостей, психічних процесів сприйняття, уваги, мислення та позитивного ставлення до діяльності;

– включає певні знання, уміння і навички та особистісні риси (здібності, мислення, увага, моральний потенціал

– presence of certain knowledge, abilities and skills and personal traits (abilities, thinking, attention, moral potential of the individual, etc.) that ensure the successful performance of professional functions;

– personal state of a specialist, which implies that he has knowledge about the content of professional activity, motives for its implementation, the ability to analyze the results of his own innovative activity, the ability to be creative and innovative.

Some scientists define readiness as a set of various readinesses, including: readiness for professional training as an orientation, professional readiness as a process of mastering a profession, personal readiness as the presence of adequate personal qualities, psychological readiness as adaptation after completion of training [5].

Outline of unresolved issues brought up in the article. The study of scientific works on the concept of "readiness of future managers of education to the usage of digital technologies" shows insufficient clarity in its interpretation.

Aim of the research is to clarify the above-mentioned concept and distinguish its structural components.

Results and discussion. Summarizing the existing interpretation of the categories "readiness", "readiness for activity", we identify the essence of the readiness of future education managers to the usage of digital technologies as their personal property (trait), which characterizes the ability to successfully design, implement, and modify the educational process through the use of digital technologies and integrates aspirations the future specialist to use digital technologies to ensure the success of his professional activity.

Depending on the research goals and aspects of examining the problem, scientists usually single out a three-component model of a person's readiness for a certain type of activity, which includes: motivational-orientational, content-operational and evaluation-reflective components.

Thus, Ya. Mandryk singles out motivational component (motives for choosing a profession) as part of readiness for professional activity; cognitive component (knowledge of relevant

особистості тощо), які забезпечують успішне виконання професійних функцій;

– особистісний стан фахівця, який передбачає наявність у нього знань щодо змісту професійної діяльності, мотивів до її здійснення, умінь аналізувати результати власної інноваційної діяльності, здатності до творчості та новаторства.

Деякі науковці визначають готовність як сукупність різних готовностей, серед яких: готовність до професійного навчання як орієнтація, професійна готовність як процес опанування професією, особистісна готовність як наявність адекватних особистісних якостей, психологічна готовність як адаптація після завершення навчання [5].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Вивчення наукових праць щодо поняття "готовність майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій" свідчить про недостатню чіткість у його тлумаченні, а тому **метою статті** є уточнення цього поняття та опису його структурних компонентів.

Виклад основного матеріалу. Узагальнюючи тлумачення науковцями категорій "готовність", "готовність до діяльності", будемо розуміти сутність готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій як його особистісну властивість, яка характеризує здатність успішно проєктувати, здійснювати, модифікувати освітній процес шляхом застосування цифрових технологій та інтегрує в собі прагнення майбутнього фахівця використовувати цифрові технології для забезпечення успішності своєї професійної діяльності.

Залежно від дослідницьких цілей та аспектів розгляду проблеми дослідники виокремлюють, зазвичай, трикомпонентну модель готовності особистості до певного виду діяльності, що включає: мотиваційно-орієнтаційний, змістово-операційний і оцінно-рефлексивний компоненти.

Так, Я. Мандрик виділяє у складі готовності до професійної діяльності мотиваційний (мотиви вибору професії); когнітивний (знання щодо відповідної професійної діяльності); операційний

professional activity); operational component (skills and abilities necessary to perform professional tasks); emotional-volitional component (willful character traits, emotional stability) [6]. In turn, H. Kozhukhov singles out motivational, cognitive, operational-technological, communicative components in the structure of future teachers' readiness to use digital technologies [4]. O. Vasylenko and T. Shults present the structure of students' readiness to use information technologies in future professional activities as a set of motivational, cognitive, reflective, communicative and creative components [1].

Since the concept of "readiness of future education managers to the usage of digital technologies" has a complex meaning, let's analyze its structure as an integrative unity of personal-motivational, cognitive, activity and reflective components.

(навички та вміння, необхідні для виконання професійних завдань); емоційно-вольовий (вольові риси характеру, емоційна стійкість) компоненти [6]. У свою чергу Х. Кожухова виокремлює мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, комунікативний компоненти у структурі готовності майбутніх учителів до застосування цифрових технологій [4]. О. Василенко і Т. Шульц подають структуру готовності студентів до використання інформаційних технологій у майбутній професійній діяльності як сукупність мотиваційного, когнітивного, рефлексивного, комунікативного та креативного компонентів [1].

Зважаючи на те, що поняття "готовність майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій" має складний зміст, проаналізуємо його структуру як інтегративну єдність особистісно-мотиваційного, когнітивного, діяльнісного і рефлексивного компонентів.

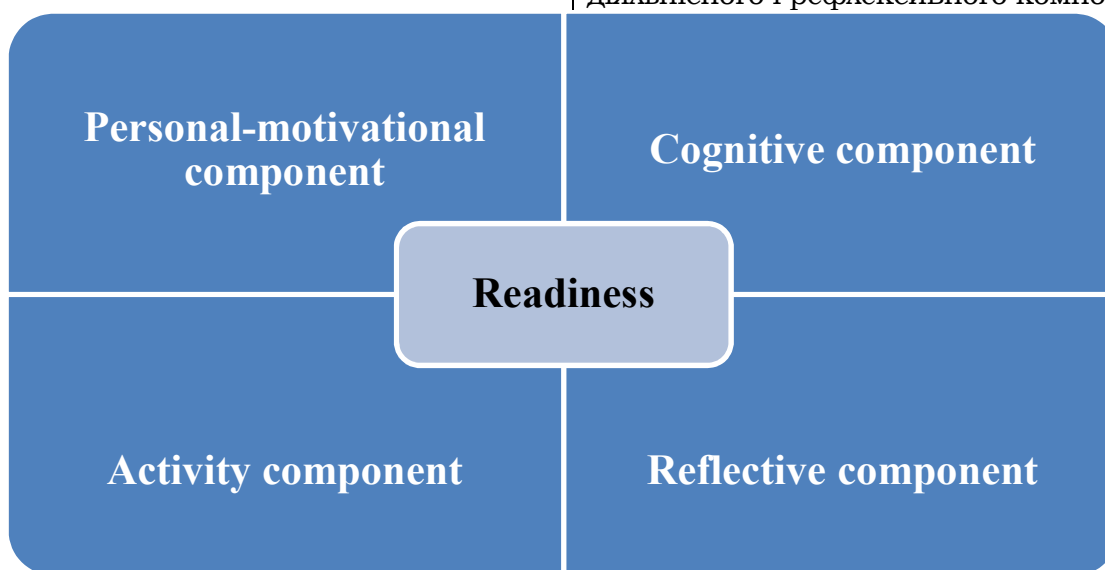

Fig. 1. Structure of readiness of future education managers to the usage of digital technologies

The personal-motivational component of the readiness of future education managers to use digital technologies, first of all, covers the general professional orientation of the future education manager in the context of their life self-realization (interests, motives and instructions for the chosen profession, satisfaction with his professional choice and confidence in professional success in a digital society) [10].

Особистісно-мотиваційний компонент готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій, передусім, охоплює загальну професійну спрямованість майбутнього менеджера освіти у контексті його життєвої самореалізації (інтереси, мотиви та настанови до обраного фаху, задоволеність своїм професійним вибором і впевненість у професійному успіху в цифровому суспільстві) [10].

A specific aspect of the personal-motivational component of the readiness of future education managers to use digital technologies is the orientation of the personality of the future specialist to the implementation of professional activities by means of digital technologies, his belief in the need to use network resources and digital services in the educational process.

The professional training of the future manager should include the formation of their ability to direct the educational process to the development of the individual (teachers, students), to build their own professional activity so that each subject has opportunities for continuous improvement considering their own needs. Therefore, the personal-motivational component is based on the individual aspirations of the future manager of education to apply digital technologies in professional activities.

The personal-motivational component characterizes the desire to constantly improve the implementation of digital technologies in the educational process, to learn about the emergence of new technologies and methods, to explore the experience of using digital technologies to improve the educational process. The personal-motivational component of the future manager's willingness to use digital technologies is influenced by mental qualities, namely: initiative, discipline, responsibility, perseverance, etc.

The personal-motivational component of the readiness of future education managers to use digital technologies includes:

- the desire to apply digital technologies to the organization of the educational process on the basis of individualization and differentiation;

- persistent interest in the problem of the introduction of digital technologies in professional activity in general and specifically in subjects of the educational process;

- interest in mastering new digital technologies;

- desire to develop own digital applications for implementation in the educational process;

- a set of professional and personal qualities that are necessary for the future

Специфічним аспектом особистісно-мотиваційного компоненту готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій вважаємо спрямованість особистості майбутнього фахівця до здійснення професійної діяльності засобами цифрових технологій, сформованість у нього переконання у необхідності використання мережевих ресурсів і цифрових сервісів в освітньому процесі.

Фахова підготовка майбутнього менеджера має передбачати формування у нього здатності спрямовувати освітній процес на розвиток особистості (педагогів, учнів), вибудовувати власну професійну діяльність так, щоб кожен суб'єкт мав можливості для постійного вдосконалення з урахуванням власних потреб. Тому в основу особистісно-мотиваційного компонента покладено особисті прагнення майбутнього менеджера освіти застосовувати цифрові технології у професійній діяльності.

Особистісно-мотиваційний компонент характеризує бажання постійно вдосконалюватися щодо впровадження цифрових технологій в освітній процес, дізнаватися про появу нових технологій, методик, досліджувати досвід залучення цифрових технологій для покращення освітнього процесу. На особистісно-мотиваційний компонент готовності майбутнього менеджера використовувати цифрові технології впливають психічні якості, а саме: ініціативність, дисциплінованість, відповідальність, наполегливість тощо.

Особистісно-мотиваційний компонент готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій включає:

- прагнення застосовувати цифрові технології до організації освітнього процесу на засадах індивідуалізації та диференціації;

- стійкий інтерес до проблеми впровадження цифрових технологій у професійну діяльність загалом і конкретно до суб'єктів освітнього процесу;

- зацікавленість в оволодінні новими цифровими технологіями;

- бажання розробляти власні цифрові застосунки для впровадження в освітній процес;

manager of education to carry out professional activities.

The cognitive component of the readiness of future education managers to the usage of digital technologies requires the presence of a number of specific knowledges in the field of psychology, pedagogy, as well as methods of using digital technologies. Such knowledge includes:

- knowledge of functional information literacy and data literacy;
- knowledge of modern devices for receiving, processing, saving, transmitting and presenting information;
- knowledge of digital content and digital security;
- knowledge of social networks and the rules of e-communication in them;
- knowledge of various forms, methods and means of one's own professional activity;
- knowledge of the ways of using digital technologies in the teacher's professional activity;
- knowledge in the field of computer graphics and digital design;
- knowledge of cloud services for organizing surveys, etc.

An important characteristic of the cognitive component of the readiness of future education managers to use digital technologies is the formation of a high level of theoretical knowledge, mobility and flexibility of thinking, developed creative thinking and the level of general culture, the ability to critically evaluate activities in the digital environment, to create new and adapt existing digital tools and products according to the needs of the profession.

The activity component involves the practical application of the theoretical foundations of professional activity through a set of specialized skills that the future specialist acquires for its successful implementation. Within the scope of the activity component, we highlight such professionally important properties as the ability to:

- select necessary information, evaluate, analyze, recode information;
- use means and tools of the electronic information environment;
- organize and conduct pedagogical

- сукупність професійно-особистісних якостей, які необхідні майбутньому менеджеру освіти для здійснення професійної діяльності.

Когнітивний компонент готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій передбачає наявність низки специфічних знань з галузі психології, педагогіки, а також методики застосування цифрових технологій. До таких знань відносимо:

- знання з функціональної інформаційної грамотності та грамотності в даних;
- знання про сучасні пристрої для отримання, опрацювання, збереження, передачі та представлення інформації;
- знання щодо цифрового контенту й цифрової безпеки;
- знання соціальних мереж та правил е-комунікації в них;
- знання різних форм, методів і засобів власної професійної діяльності;
- знання шляхів використання цифрових технологій у професійній діяльності педагога;
- знання в галузі комп'ютерної графіки й цифрового дизайну;
- знання хмарних сервісів для організації опитувань тощо.

Важливою характеристикою когнітивного компонента готовності майбутніх менеджерів освіти використовувати цифрові технології є формування високого рівня теоретичних знань, мобільності та гнучкості мислення, розвинутого креативного мислення і рівня загальної культури, здатність до критичної оцінки діяльності в цифровому середовищі, до створення нових та адаптації наявних цифрових інструментів та продуктів під потреби фаху.

Діяльнісний компонент передбачає практичне застосування теоретичних основ професійної діяльності через набір спеціалізованих умінь, які набуває майбутній фахівець для успішного її здійснення. У межах діяльнісного компонента виділяємо такі професійно важливі здатності як:

- відбирати необхідну інформацію, оцінювати, аналізувати, перекодувати інформацію;
- використовувати засоби та інструменти електронного інформаційного середовища;

research;

- communicate and cooperate;
- solve problems by using digital technologies;
- choose effective forms, methods and means for successful professional activity;
- use various cloud technologies that allow you to optimize professional activity and information assistance, find information depending on the lack of your own professional knowledge;
- to structure digital data and information in the digital environment, recognition and countermeasures of manipulation technologies and propaganda, verification of the reliability of sources and the authenticity of data, dangers in the digital space;
- to design own digital content of the educational environment;
- to create digital tools for collecting, transmitting, storing, processing, interpreting and visualizing data, which will allow the specialist to post and distribute professionally important information, present himself and his activities in virtual communities;
- to use web technologies that ensure the organization of professional support and the distribution of one's own professional content via the Internet [2].

The reflective component of the readiness of future education managers to use digital technologies characterizes the specialist's ability to analyze and evaluate the success of the results of the professional activities of others and self-evaluation of their own professional activities. It covers the belief in one's own capabilities to manage the educational process by means of digital technologies and is manifested in the ability to consciously control and evaluate the results of professional activity, in particular:

- to analyze the content of the professional activity of future education managers (which forms, methods, methods and means are used);
- get information through online resources, online courses, professional webinars, online conferences, by participating in professional communities in an international context;

- організовувати та проводити педагогічні дослідження;
- комунікувати та співпрацювати;
- розв'язувати проблеми шляхом використання цифрових технологій;
- добирати ефективні форми, методи й засоби для успішного здійснення професійної діяльності;
- користуватися різними хмарними технологіями, які дозволяють оптимізувати професійну діяльність та інформаційну допомогу, знаходити інформацію залежно від дефіциту власних професійних знань;
- структурувати цифрові дані та інформацію в цифровому середовищі, розпізнавання та протидії маніпуляційних технологій і пропаганди, перевірки надійності джерел і достовірності даних, небезпек в цифровому просторі;
- проєктувати власний цифровий контент освітнього середовища;
- створювати цифрові інструменти для збору, передавання, зберігання, обробки, інтерпретації та візуалізації даних, що дозволить фахівцеві розміщати й поширювати професійно важливу інформацію, презентувати себе й свою діяльність у віртуальних спільнотах;
- використовувати вебтехнології, що забезпечують організацію фахового супроводу та поширення власного професійного контенту через Інтернет [2].

Рефлексивний компонент готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій характеризує здатність фахівця до аналізу та оцінювання успішності результатів професійної діяльності інших та самооцінювання власної професійної діяльності. Він охоплює переконання у власних можливостях керувати освітнім процесом засобами цифрових технологій і проявляється у здатності свідомо контролювати й оцінювати результати професійної діяльності, зокрема:

- аналізувати зміст професійної діяльності майбутніх менеджерів освіти (які використовуються форми, методи, прийоми і засоби);
- отримувати інформацію через онлайн-ресурси, онлайн-курси, фахові вебінари, онлайн-конференції, шляхом участі у професійних спільнотах у міжнародному контексті;
- опановувати нові цифрові інструменти для супроводу чи підтримки

– to master new digital tools for accompanying or supporting professional activities (diagnostics, counseling, psychocorrection and development);

– to optimize all areas of professional activity by developing tools for working with diagnostic data, for transmitting information, remote assistance and organizing self-help for others;

– to help students of different age groups overcome the "digital barrier" or "digital divide", which indicates the dependence of a person's success on his ability to use advances in the field of computerization.

The reflective component of the readiness of future education managers to use digital technologies is characterized by the ability to critically evaluate digital resources, the potential of social networks and cloud technologies for the successful implementation of professional activities, the ability to control, self-monitor and analyze one's own developments and proposals, and to approach the matter creatively. A creatively working education manager builds his professional activity on an interactive basis, ensuring interaction with colleagues through digital tools and means of communication (blog, website, chat, web conference, webinar, etc.).

The isolated components of the readiness of future education managers to use digital technologies are interconnected and mutually influence each other. Thus, the readiness of the future manager of education to use digital technologies is a complete complex that combines a system of personal motivational, cognitive, activity and reflexive readiness.

Conclusions and research perspectives. Therefore, the analysis of the concepts "readiness", "readiness for activity", "readiness of the future specialist for professional activity" allowed to generalize the results of scientific research on the formation of this property in future managers of education.

We consider the readiness of future education managers to the usage of digital technologies as a personal property of a specialist, which characterizes their ability to successfully

професійної діяльності (діагностика, консультування, психокорекція та розвиток);

– оптимізувати всі напрями професійної діяльності шляхом розробки інструментарію для роботи з діагностичними даними, для передавання інформації, дистанційної допомоги й організації самопомоги іншим;

– надавати допомогу здобувачам різних вікових груп у подоланні "цифрового бар'єра" або "цифрового розриву", що вказує на залежність успіху людини від її можливостей використовувати досягнення в галузі комп'ютеризації.

Рефлексивний компонент готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій характеризується здатністю критично оцінювати цифрові ресурси, потенціал соціальних мереж і хмарних технологій для успішної реалізації професійної діяльності, здатністю здійснювати контроль, самоконтроль та аналіз власних розробок і пропозицій та креативно підходити до справи. Креативно працюючий менеджер освіти будує свою професійну діяльність на інтерактивній основі, забезпечуючи взаємодію з колегами через цифрові інструменти та засоби комунікації (блог, сайт, чат-спілкування, вебконференція, вебінар тощо).

Виокремлені компоненти готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій перебувають у взаємозв'язку та здійснюють взаємовплив. Таким чином, готовність майбутнього менеджера освіти до використання цифрових технологій є цілісним комплексом, що поєднує в собі систему особистісно-мотиваційної, когнітивної, діяльнісної і рефлексивної готовності.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Отже, термінологічний аналіз понять "готовність", "готовність до діяльності", "готовність майбутнього фахівця до професійної діяльності" дозволив узагальнити результати наукових розвідок щодо формування цієї властивості у майбутніх менеджерів освіти.

Готовність майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій

design, implement, and modify the educational process through the use of digital technologies and integrates the desire of the future specialist to use digital technologies to ensure the success of his own professional activity.

We consider the structure of the readiness of future education managers to use digital technologies in the unity of four components: personal-motivational (determines the focus of the future education manager on future professional activities using digital technologies), cognitive (characterizes the presence of specialized knowledge that forms the theoretical basis for the successful implementation of professional activities with the use of digital technologies), activity (distinguishes specialized skills in using digital technologies to create a digital educational environment), reflective (expresses awareness of one's own professional activity as an education manager, belief in one's own capabilities to manage the educational process using digital technologies).

We see the *prospects for further research* in the modeling of the methodology of training future managers of education for the use of digital technologies and the search for factors that will significantly affect the effectiveness of this process.

розглядаємо як особистісну властивість фахівця, яка характеризує його здатність успішно проектувати, здійснювати, модифікувати освітній процес шляхом застосування цифрових технологій та інтегрує в собі прагнення майбутнього фахівця використовувати цифрові технології для забезпечення успішності власної професійної діяльності.

Структуру готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій розглядаємо в єдності чотирьох компонентів: особистісно-мотиваційного (визначає спрямованість майбутнього менеджера освіти на майбутню професійну діяльність з використанням цифрових технологій), когнітивного (характеризує наявність спеціалізованих знань, які утворюють теоретичну основу для успішної реалізації професійної діяльності з використанням цифрових технологій), діяльнісного (виокремлює спеціалізовані уміння використовувати цифрові технології для створення цифрового освітнього середовища), рефлексивного (виражає усвідомлення власної професійної діяльності менеджера освіти, переконання у власних можливостях керувати освітнім процесом засобами цифрових технологій).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у моделюванні методики підготовки майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій та пошуку чинників, які суттєво вплинуть на ефективність цього процесу.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vasylenko, O., & Shults, T. (2002). Komponenty hotovnosti studentiv-psykholohiv do vykorystannia informatsiinykh tekhnolohii v maibutnii profesiinii diialnosti [Components of psychology students' readiness to use information technologies in future professional activities]. *Adaptivne upravlinnia: teoriia i praktyka. Seriia "Pedahohika" – Adaptive management: theory and practice. "Pedagogy" series*, vyp. 9 (17) [in Ukrainian].
2. Dudka, O.M., & Ivanochko, N.V. (2020). Tsyfrovi tekhnolohii v roboti psykholoha [Digital technologies in the work of a psychologist]. *Shliakhy rozvytku nauky v suchasnykh kryzovykh umovakh – Ways of development of science in modern crisis conditions*. Dnipro, 371-374 [in Ukrainian].
3. Dushchenko, O.S. (2021). Suchasnyi stan tsyfrovoy transformatsii osvity [The current state of digital transformation of education]. *Fizyko-matematychna osvita – Physical and mathematical education*, vyp. 2(28), 40-45 [in Ukrainian].
4. Kozhukhova, Kh.V. (2019). Teoretychni zasady zastosuvannia tsyfrovyykh tekhnolohii u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh vchyteliv [Theoretical foundations of the

use of digital technologies in the professional training of future teachers]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, vyp. 14, 201-204 [in Ukrainian].

5. Kondrashova, L.V. (1987). *Moralno-psykholohichna hotovnist studenta do vchytelskoi diialnosti [Moral and psychological readiness of the student for teaching]*. Kyiv: Vyshcha shkola, 102 [in Ukrainian].

6. Mandryk, Ya. (2011). Analiz poniattia hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv do profesiinoi diialnosti [Analysis of the concept of readiness of future specialists for professional activity]. *Naukovi zapysky KDPU. Seriya: Pedahohichni nauky – Scientific notes of KSPU. Series: Pedagogical sciences*. Kirovohrad: KDPU, vyp. 97, 190-194 [in Ukrainian].

7. Moliako, V.O. (1989). *Psykholohichna hotovnist do tvorchoi pratsi [Psychological readiness for creative work]*. Kyiv: Znannia, 50 [in Ukrainian].

8. Ostroha, M., & Shamonia, V. (2022). Sutnist i struktura hotovnosti maibutnikh bakalavriv osvity do vykorystannia tsyfrovyykh tekhnolohii u proforiientsiunii diialnosti [The essence and structure of the readiness of future bachelors of education to use digital technologies in career guidance activities]. *Osvita. Innovatyka. Praktyka – Education. Innovation. Practice*, tom 10, № 5, 19-26 [in Ukrainian].

9. Snihur, O.M. (2007). Formuvannia vmin vykorystovuvaty zasoby informatsiinykh tekhnolohii u maibutnii profesiinii diialnosti vchytelia pochatkovoï shkoly [Formation of the ability to use information technology tools in the future professional activity of a primary school teacher]. *Candidate`s thesis*. Kyiv, 229 [in Ukrainian].

10. Stoliarchuk, O., & Serheienkova, O. (2019). Formuvannia psykholohichnoi hotovnosti studentiv do maibutnoi profesiinoi diialnosti [Formation of psychological readiness of students for future professional activities]. *Humanitarium*, vyp. 42 (1), 164-172 [in Ukrainian].

11. Tsiuniak, O.P. (2020). Hotovnist do innovatsiinoi diialnosti yak vazhlyva profesiina yakist suchasnoho uchytelian [Readiness for innovative activity as an important professional quality of a modern teacher]. *Profesiïna i neperervna osvita - Professional and continuing education*, 137-149 [in Ukrainian].

Received: May 10, 2024
Accepted: June 03, 2024

ANDRAGOGY АНДРАГОГІКА

UDC 374.7:378

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.13

UNIVERSITIES OF THE THIRD AGE (U3A) IN UKRAINE: HISTORY OF DEVELOPMENT

V. V. Vashchenko*

The article analyzes the foreign experience of founding Universities of the Third Age (U3A), as a prerequisite for the implementation of the activities of U3A in Ukraine. Universities of the third age are identified as the most common form of implementation of the idea of informal education of the elderly, which is aimed at stimulating the activity of the elderly people in various aspects. The main stages of implementation of the idea of functioning of such social institutions at the level of legislative and regulatory framework governing the activity of the educational sector are outlined. Unification of the U3A into groups according to the level of activity both at the state and private level, as well as their cooperation with institutions of higher education are presented. It has been proven that universities of the third age implement the function of educational and cultural hubs for adults aged 50–60+ years. Also, it has been established that, thanks to the wide variety of educational programs and intensive extracurricular activities, U3A are able to ensure the active life of this category of adult population through continuous sustainable education. It is substantiated that through their mediation, the category of the adult population under study has the opportunity not only to acquire new knowledge, abilities, skills and competence, but also to take a direct active part in public life. It was found that universities of the third age function based on corresponding institutional formations, including HEIs, cultural and educational centers, houses of culture, libraries, independent educational institutions, which are perceived as a space for the organization of targeted events, active communication, travel opportunities, which contributes to personal development. It has been proven that U3A have a beneficial effect on socio-intellectual progress, motivate the elderly to physical activity, deepen skills and abilities, optimize the system of interaction within the field of health care and rehabilitation centers, cultural hubs, and environmental activities. It is substantiated that universities of the third age are endowed with a significant functionality in terms of maintaining social ties and active interpersonal communication among older people.

Keywords: *adult education, elderly people, universities of the third age (U3A), age category, educational system, training, digital optimization.*

* Postgraduate Student

(Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv)

alla_moskalenko@ukr.net

ORCID: 0009-0004-2980-7550

УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ В УКРАЇНІ: ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ

В. В. Ващенко

У статті представлено зарубіжний досвід заснування Університетів третього віку, як передумову впровадження діяльності Університетів третього віку в Україні. Університети третього віку представлені як найбільш поширена форма реалізації ідеї неформальної освіти людей літнього віку. Університети третього віку представлені як інституція, діяльність яких спрямована на активізацію людей похилого віку в різних аспектах. Окреслено основні етапи впровадження ідеї функціонування таких соціальних інституцій на рівні законодавчих і нормативних документів, якими регламентується діяльність освітньої галузі. Представлено об'єднання університетів третього віку в групи за рівнем діяльності – на державному чи приватному рівнях, співпраці з закладами вищої освіти. Доведено, що університети третього віку реалізують функцію освітньо-культурних хабів для дорослих вікової категорії 50–60+ років. Встановлено, що, завдяки широкій варіативності освітніх програм та інтенсивній позааурочній діяльності, університети третього віку спроможні забезпечити активне життя цієї категорії дорослого населення через неперервне навчання. Обґрунтовано, що за їх посередництвом для досліджуваної категорії дорослого населення з'являється можливість не лише набутти нових знань, умінь, навичок та компетентності, але й брати безпосередню активну участь у суспільному житті. З'ясовано, що університети третього віку функціонують на основі інституційних формацій, у тому числі, при закладах вищої освіти, культурно-освітніх центрах, будинках культури, бібліотеках, які позиціонуються простором для організації цільових заходів, активної комунікації, можливостей подорожей, що сприяє особистісному розвитку, а також як самостійні структури. Доведено, що університети третього віку чинять сприятливий вплив на соціально-інтелектуальний поступ, мотивують людей похилого віку до фізичної активності, поглиблюють навички та вміння, оптимізують систему взаємодії із сферою охорони здоров'я та реабілітаційними центрами, культурними хабами, екологічною діяльністю. Обґрунтовано, що університети третього віку наділені значущим функціоналом щодо підтримки соціальних зв'язків та активної міжособистісної комунікації серед людей старшого віку.

Ключові слова: освіта дорослих, люди літнього віку, університети третього віку, вікова категорія, освітня система, навчання, цифрова оптимізація.

Introduction of the issue.

Demographic changes and an increase in the average life expectancy of the population are the most important issues of social policy for many countries. The aging of the European population and the low birth rate are positioned as an urgent problem. In this regard, the development of universities of the third age (U3A) is becoming more and more widespread in the world educational space. Their mission is to adapt the older generation to modern social life; helping the elderly to remain integrated in society; maintenance of physical health; conducive to the expansion of worldview, intellectual and spiritual development; formation of their social environment, employment; the association of interests, and in general, the implementation of the principle of lifelong learning.

Постановка проблеми.

Демографічні зміни та збільшення середньої тривалості життя населення є одним з найважливіших питань соціальної політики для багатьох країн. Старіння європейського населення та низький рівень народжуваності позиціонується актуальною проблемою. У зв'язку з цим, у світовому освітньому просторі все більшою мірою набуває поширення розвиток Університетів третього віку. Місія їх полягає в адаптації старшого покоління до сучасного суспільного життя; допомогти людям літнього віку залишатися інтегрованими в суспільство; підтримці фізичного здоров'я; сприянні розширенню світогляду, інтелектуальному і духовному розвитку; формуванні їх соціального оточення, зайнятості; об'єднанню за інтересами, а загалом – реалізації принципу навчання впродовж життя.

Current state of the issue. In recent years, the study of problems of the adult education in general has changed [1; 2; 3], as well as the activities of universities of the third age in Ukraine. Domestic scientists, including Olena Anishchenko, Olga Banit, Maryana Gavran, Anna Gakman, Svitlana Yegorycheva, Maria Zhitynska, Oksana Zakharova, Nadiya Kabachenko, Inna Kovalenko, Larisa Lukyanova, Yuliya Pavlova, Yuliana Palahniuk, Vera Polishchuk, Oksana Pryshlyak, Iryna Savelchuk, Tetyana Semigina, Tamara Skoryk, Alyona Sokolova, Svitlana Fedorenko and others address various aspects of the outlined issues.

U3A became the subject of dissertation studies by Anastasia Bogutska (2021), Andriy Karkach (2023). In the Ivan Zyazyun Institute of Pedagogical and Adult Education of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, under the guidance of Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Halyna Sotska, a following topic of the research was carried out: "Organizational and pedagogical conditions of the University of the Third Age" (2021). The concept of the U3A (2021) was discussed and proposed by the member of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor Larisa Lukyanova.

Outline of unresolved issues brought up in the article. The above-mentioned analysis of the current state of the issue proves that Ukraine has already accumulated some experience in the functioning of universities of the third age. Within the framework of our research, we consider the experience of U3A in Ukraine to be interesting and useful for actualizing the need to spread it in the market of educational services for the elderly people at the state and regional levels, especially in the conditions of martial law, when a significant number of older education seekers have been internally displaced due to dangerous conditions and military operations in their native regions and no longer have access to their usual conditions for life. Moreover, a lot of recipients can no longer return to the places of their previous employment. Thus,

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки актуалізується дослідження питань як освіти дорослих загалом [1; 2; 3], так і діяльності Університетів третього віку в Україні зокрема. До різних аспектів окресленої проблеми звертаються українські науковці, серед яких Олена Аніщенко, Ольга Баніт, Мар'яна Гавран, Анна Гакман, Світлана Єгоричева, Марія Житинська, Оксана Захарова, Надія Кабаченко, Інна Коваленко, Лариса Лук'янова, Юлія Павлова, Юліана Палагнюк, Віра Поліщук, Оксана Прищяк, Ірина Савельчук, Тетяна Семігіна, Тамара Скорик, Альона Соколова, Світлана Федоренко.

Університети третього віку стали предметом дисертаційних досліджень Анастасії Богуцької (2021), Андрія Каркача (2023). В Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна Національної академії педагогічних наук України під керівництвом доктора педагогічних наук, професорки Галини Сотської виконувалася науково-дослідна тема: "Організаційно-педагогічні умови діяльності Університету третього віку" (2021). За авторством дійсного члена Національної академії педагогічних наук України, докторки педагогічних наук, професорки Лариси Лук'янової підготовлено Концепцію діяльності Університетів третього віку (The concept of the University of the Third Age (2021).

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Зазначене засвідчує, що в Україні вже накопичено певний досвід функціонування Університетів третього віку. У межах нашого дослідження цікавим і корисним вважаємо досвід Університетів третього віку в Україні для актуалізації необхідності поширювати його на ринку освітніх послуг для людей літнього віку на державному і регіональному рівнях, особливо в умовах воєнного стану, коли значна кількість людей літнього віку стали вимушеними внутрішньо переміщеними особами і не мають звичних умов для життєдіяльності, значна кількість повернулися після активної участі в бойових діях часто з втратою можливостей щодо повернення до попередніх місць працевлаштування. Саме

we devoted our scientific research to this burning issue.

Aim of the research is to study the phenomenon of U3A at the stages of its development in Ukraine. In order to achieve the research goals, the following **objectives** have been set:

- to analyze the history of the introduction and implementation of the social project "University of the Third Age" in Ukraine;

- to determine the importance of U3A as the most common forms of implementation of the idea of informal education of elderly people.

Results and discussion. The scope of our research is determined by the isolated contradictions between:

- the increase in the number of elderly people in Ukraine and insufficient awareness of the importance of educational support at the state level for this population category;

- the needs of society for qualified specialists ready for educational work with the elderly people, social and professional requirements for andragogues, which are constantly growing in the conditions of the informational development of education, and the insufficient social order for the training of pedagogues-andragogues who can provide quality educational services to the elderly;

- a significant deepening of the importance of the connection of formal, informal, non-informal education to support the elderly people and insufficient justification of the methodological organizational and methodical foundations of educational and leisure work with the elderly, its financing at the community level.

Overcoming these contradictions requires certain actions on behalf of the state and communities by applying united efforts of all relevant social institutions of formal, informal, non-informal education to support the elderly people, stimulate them to partake in different activities aimed at self-realization.

To fulfill the first objective of the research, it was necessary to investigate the information sources in which the scholars analyzed the outlined issues and

цьому питанню і присвячуємо наш науковий пошук і представляємо його результати.

Мета дослідження полягає у вивченні феномена Університету третього віку на етапах його розвитку в Україні. Мета дослідження конкретизована в **завданнях** і виокремлює їх:

- проаналізувати історію впровадження і реалізації соціального проєкту "Університет третього віку" в Україні;

- визначити значущість Університетів третього віку як найбільш поширених форм реалізації ідеї неформальної освіти людей літнього віку.

Виклад основного матеріалу. Визначене темою проблемне коло нашого дослідження зумовлене виокремленими суперечностями між:

- зростанням кількості людей похилого віку в Україні та недостатнім усвідомленням важливості освітньої підтримки на рівні держави цієї категорії населення;

- потребами суспільства у кваліфікованих фахівцях, готових до освітньої роботи з людьми похилого віку, соціальними і професійними вимогами до педагогів-андрагогів, що постійно зростають в умовах інформаційного розвитку освіти, та недостатнім соціальним замовленням на підготовку педагогів-андрагогів, які можуть надавати якісні освітні послуги людям похилого віку;

- суттєвим поглибленням значення зв'язку формальних, неформальних, інформальних форм освіти для підтримки людей похилого віку і недостатнім обґрунтуванням методологічних організаційно-методичних засад просвітницько-дозвілєвої роботи з людьми похилого віку, її фінансування на рівні громад.

Подолання означених суперечностей потребує забезпечення необхідних дій з боку держави загалом і громад, зокрема для об'єднання зусиль усіх небайдужих соціальних інституцій формальних, неформальних, інформальних форм освіти для підтримки людей похилого віку, стимулюванні їх до активної життєдіяльності й самореалізації.

Для виконання першого завдання дослідження необхідно було звернутися до

contributed to the spread of the U3A phenomenon.

Thus, the origins of the introduction of education for the elderly people at the world level dates to 1962, when the first institute for retirees was opened in New York. Over time, it was transformed into the Institute of Education of Pensioners. Pierre Vellas was the initiator of the inclusion of elderly people in active learning, which makes him the founder of the 3A (third-age education). In 1973, he founded the first 3A educational institutions in France at the Toulouse University of Social Sciences, which gave impetus to the emergence of similar social institutions in other countries of the world. Similar establishments were opened in Belgium, Canada, Switzerland, Spain, Italy, Sweden, Norway, England, Germany [16; 19]. These institutions possessed specific name, for example: University of the Inter-Age (UIA), University of Time and Leisure (UTL), University of Culture and Leisure (UCL), University of the Third Time (UTT), University of the People (UoP), Open University (UO), etc. [17: 92]. Their main goal was to help elderly people feel comfortable in new living conditions, as well as to mitigate specific age impact.

Currently, in Europe, U3A forms an important component of the system of continuous education. Legislative and regulatory documents in the EU countries fully guarantee residents the right to education regardless of age. The main goal of such institutions is to stimulate students intellectually, socially and physically [6: 41].

The history of the development of the U3A in Ukraine begins only in summer 2008, when the Ministry of Labor and Social Policy, in cooperation with the population fund of the UN representative office, joined the implementation of the "University of the Third Age" social project aimed at providing support for the elderly people [15: 175]. This date is considered the beginning of the phenomenon of the U3A on the territory of Ukraine.

The first institution of this type was created on the basis of the territorial center of social and household rehabilitation in the city of Kovel in Volyn (2008), the

інформаційних джерел, в яких дослідники окресленого питання зафіксували основні події, що сприяли поширенню феномену "Університет третього віку".

Передусім варто повернутися до витоків упровадження навчання людей третього віку на світовому рівні і зазначити, що ця історія бере свій початок від 1962 року, коли в Нью-Йорку було відкрито перший інститут для пенсіонерів. З часом його було перетворено на Інститут освіти пенсіонерів. Ініціатором включення людей літнього віку до активного навчання став П'єр Велла (Pierre Vellas). Він по праву може вважатися основоположником навчання людей третього віку, оскільки ще 1973 року у Франції при Тулузькому університеті соціальних наук заснував перший університет третього віку, який і дав поштовх до появи схожих соціальних інституцій в інших країнах світу. Зокрема подібні заклади було відкрито в Бельгії, Канаді, Швейцарії, Іспанії, Італії, Швеції, Норвегії, Англії, Німеччині [16; 19]. Вони могли мати децю іншу назву – міжвіковий університет (UIA), або університет вільного часу (UTL), університет культури та дозвілля (UCL), або університет третього часу (UTT), або народний університет (UP), або відкритий університет (UO) тощо [17: 92]. Проте основна їх мета була спільною – допомогти людям літнього віку почуватися комфортно в новому для них віковому періоді і в нових для них умовах життя.

Наразі в Європі Університети третього віку є важливою складовою частиною системи безперервної освіти. Законодавчі і нормативні документи в країнах ЄС повною мірою гарантують жителям право на освіту незалежно від віку. Такі інституції головною метою діяльності визначають активізацію слухачів в інтелектуальному, соціальному і фізичному аспектах [6: 41].

Історія розвитку Університетів третього віку в Україні є значно менш тривалою і бере початок лише з 2008 року. Влітку цього року Міністерство праці та соціальної політики у співпраці з фондом народонаселення представництва ООН долучилися до втілення в практику життя соціального проєкту "Університет третього віку". Основною метою цього пілотного проєкту було забезпечити підтримку людей похилого віку [15: 175]. Ця дата і вважається започаткуванням появи

second one was established at the Kremenchuk branch of the Dnipropetrovsk University of Economics and Law in the city of Kremenchuk (2008). The first U3A in Kyiv was opened in the Shevchenko district based on territorial center No. 2. Currently, every district of the city of Kyiv has such an institution [20].

According to the results of the implementation of the pilot project, the Ministry of Social Policy of Ukraine issued Order No. 326 dated 08.25.2011 "On the implementation of the social and pedagogical service "University of the Third Age" [13]. This document was accompanied by methodological recommendations on the organization of the social and pedagogical service U3A in the territorial center of social services, in the introduction of which it was noted that "the education of the elderly people in Ukraine is an innovative project aimed at implementation and practical implementation of the principle of lifelong learning" [12]. This Order also had two appendices. The first application defined methods of teaching adults, including: brainstorming, case studies, debates/discussions, individual exercises, making reports, conducting demonstration/show, and presentation, storytelling, problem solving, conference, game, practical mastery of skills [7]. The second appendix presented the form of the certificate of a participant in the "University of the Third Age" [8].

With the spread of corresponding practical experience, in 2012 U3A institutions have been successfully functioning in 15 cities of Ukraine [19: 94].

Work in the direction of providing services to adults continued at a fairly rapid pace, and in 2011 the "Concept of Adult Education in Ukraine" was developed [10], and in 2015 the public union "Ukrainian Association of Adult Education" was created, which became a member of the European Association of Adult Education in 2016. The activities of this public organization were aimed at supporting non-formal education of adults [14].

We agree with the position of Larisa Lukyanova and Olena Anishchenko, who note that at the state level "the role and

феномена "Університет третього віку" на терені України.

Перший заклад такого типу було започатковано на базі територіального центру соціально-побутової реабілітації в місті Ковель на Волині (2008), другий – на Кременчуцькій філії Дніпропетровського університету економіки і права в місті Кременчук (2008). У столиці України в місті Києві перший такий заклад було відкрито в Шевченківському районі на базі територіального центру № 2. Наразі кожен район міста Києва має такий заклад [20].

За результатами реалізації пілотного проєкту Міністерство соціальної політики України видало Наказ № 326 від 25.08.2011 "Про впровадження соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" [13]. До цього документу додавалися Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги "Університет третього віку" у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг), у вступі до яких зазначалося, що "навчання людей похилого віку в Україні є інноваційним проєктом, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя" [12]. Цей Наказ мав ще і два додатки. Першим додатком визначалися методи навчання дорослих, серед яких: мозковий штурм, вивчення випадків, дебати/дискусії, індивідуальні вправи, доповідь, демонстрація/показ, презентація, розповіді історій, розв'язання проблеми, конференція, гра, практичне оволодіння навичками [7]. Другий додаток презентував форму сертифікату учасника навчання в "Університеті третього віку" [8].

Практичний досвід поширювався і у 2012 році Університети третього віку функціонували вже у 15 містах України [19: 94].

Робота у напрямі надання послуг людям дорослого віку продовжувалася достатньо стрімким темпом і в 2011 році вже було розроблено "Концепцію освіти дорослих в Україні" [10], а в 2015 році створено громадську спілку "Українська асоціація освіти дорослих", яка 2016 року вже стала членом Європейської Асоціації освіти дорослих. Діяльність цієї громадської організації була спрямована на підтримку неформальної освіти дорослих [14].

importance of adult education for the formation of human resources, economic growth, etc. is underestimated" [11: 269]. Let's make it clear that at the legislative level (in specific laws), in strategic documents (strategies, concepts) related to education, U3A were not reflected in any form. Thus, in the Law of Ukraine "On Education", in Chapter II entitled "Structure of Education", in Article 10 "Components and Levels of Education" the last item is indicated in the wording "adult education, including post-graduate education", and in Article 18, which is entitled "Adult Education", defines it as "a component of lifelong education, aimed at realizing the right of every adult to continuous education, taking into account his personal needs, priorities of social development and the needs of the economy" [9]. Even though before the adoption of the Law "On Education" in 2017, Ukraine already had the experience of universities of the third age, yet they are not mentioned among the components of adult education.

In 2021, Olena Anishchenko presented the Regulation on the Universities of the Third Age, which is clearly structured and convincingly substantiates the need for the creation and operation of the U3A, which should fulfill the role of centers of personal and professional development for the elderly people [4].

In 2023, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted the first reading of the draft Law of Ukraine "On Adult Education" [5]. The Resolution on Adopting the Draft Law of Ukraine on Adult Education No. 2874-IX of January 12, 2023, as a normative act was signed by the Chairman of the Verkhovna Rada of Ukraine, Ruslan Stefanchuk [18]. However, in this document, unfortunately, there was no proper place for U3A institutions.

At the same time, the analysis of the activities of the universities of the third age proved that they can be combined into two groups according to the level of cooperation with higher education institutions. One group includes institutions based on the French model, which are closely connected with HEIs, thus it makes possible to provide an

Ми погоджуємося з позицією Лариси Лук'янової і Олени Аніщенко, які зазначають, що на державному рівні "недооцінюється роль і значення освіти дорослих для формування людського капіталу, економічного зростання держави тощо" [11: 269]. Зробимо уточнення, що на законодавчому рівні (у профільних законах), у стратегічних документах (стратегіях, концепціях), що стосувалися і стосуються освіти, Університети третього віку не знайшли своє відображення ні в якому форматі. Так, в Законі України "Про освіту", у розділі II, що має назву "Структура освіти", у статті 10 "Складники та рівні освіти" останнім пунктом зазначена у формулюванні "освіта дорослих, у тому числі післядипломна освіта", а статтю 18, яка і має назву "Освіта дорослих" визначає її як "складову освіти впродовж життя, спрямовану на реалізацію права кожної повнолітньої особи на безперервне навчання з урахуванням її особистісних потреб, пріоритетів суспільного розвитку та потреб економіки" [9]. Не дивлячись на те, що до прийняття Закону "Про освіту" в 2017 році вже був в Україні досвід діяльності університетів третього віку, все ж серед складників освіти дорослих вони не зазначаються.

У 2021 році Оленою Аніщенко було презентовано Положення про Університет третього віку, яке чітко структуровано, в якому переконливо обґрунтовано необхідність створення і діяльності університетів третього віку, які мають виконувати роль осередків особистісного й професійного розвитку для людей похилого віку [4].

У 2023 році Верховною Радою України було прийнято в першому читанні проєкт Закону України "Про освіту дорослих" [5]. Постанову Про прийняття за основу проєкту Закону України про освіту дорослих № 2874-IX від 12 січня 2023 року як нормативний акт підписав Голова Верховної Ради України Руслан Стефанчук [18]. Однак і в цьому документі, на жаль, не знайшлося належного місця для Університетів третього віку.

Водночас, аналіз діяльності Університетів третього віку засвідчив, що їх можна об'єднати у дві групи за рівнем співпраці з закладами вищої освіти. Одна група включає такі інституції, які створені, базуючись на французькій моделі. Вони

academic level of education. Another group includes such institutions, whose activities are aimed at stimulating elderly people in various aspects. They, while providing the appropriate level of education, still do not have close cooperation with institutions of higher education to ensure the quality of services provided and knowledge obtained [21]. U3A are characterized by two levels: state and non-state. At the state level, they include institutions founded by regional, municipal, district administrations, territorial centers and other organizations and institutions that act as their partners. It is on their basis that the educational activities of the U3A are usually implemented. At the non-state level, these include institutions founded as national public organizations; various movements, as well as charitable foundations in cooperation with foreign sponsors [21: 136] and/or with the financial support of certain individuals.

The increase in the number of universities of the third age is explained by certain factors, including the rising quantity of retirees, as well as the emergence of a new generation of elderly people who, due to the fact that they lived most of their working life in the conditions of a transitional economy, have specific requirements, needs, lifestyles peculiarities and corresponding forms of spending their free time [6].

In the experience of the European community, U3A often function in such basic forms as independent non-governmental organizations, associations and/or as organizational units operating within the structure and under the auspices of a state or private university under the authority of the local rector; as separate divisions of another non-governmental organization or as structural units operating within the framework of local self-government bodies (at cultural centers, libraries, day care centers, social welfare centers, etc.) [4].

An example of the functioning of the U3A of the first type is the Association of the University of the Third Age "Yaslo" in the city of Jaslo at the Vladyslav Findysh

тісно пов'язані із закладами вищої освіти, що уможливає забезпечення академічного рівня освіти. Інша група охоплює такі інституції, діяльність яких спрямована на активізацію людей похилого віку в різних аспектах. Вони, забезпечуючи належний рівень освіти, все ж не мають тісної співпраці із закладами вищої освіти для забезпечення її якості [21]. Університети третього віку характеризуються двома рівнями: державним і недержавним. На державному рівні до них можна віднести заклади, що засновані обласними, муніципальними, районними управліннями, територіальними центрами та іншими організаціями й установами, що є їх партнерами. Саме на їх базі зазвичай реалізується просвітницька діяльність "Університетів третього віку". На недержавному рівні до таких належать заклади, що засновані як національними громадськими організаціями; різного роду рухами, так і благодійними фондами у співпраці з іноземними спонсорами [21: 136], інколи в тому числі і за фінансової підтримки окремих фізичних осіб.

Збільшення кількості Університетів третього віку пояснюється низкою факторів, серед яких збільшення кількості пенсіонерів, поява нового покоління пенсіонерів, які через те, що більшу частину свого трудового життя прожили в умовах перехідної економіки, мають інші підвищені вимоги, потреби, спосіб життя та форми проведення вільного часу [6].

У досвіді європейської спільноти університети третього віку найчастіше функціонують у таких основних формах, як незалежні неурядові організації, найчастіше – асоціації; як організаційні одиниці, що діють у структурі та під егідою державного або приватного університету – найчастіше під керівництвом уповноваженого ректора даного університету; як окремі підрозділи іншої неурядової організації або як підрозділи, що діють у структурі органів місцевого самоврядування (при будинках культури, бібліотеках, центрах денного перебування, центрах соціального забезпечення тощо) [4].

Прикладом функціонування Університету третього віку першого типу є Асоціація Університету третього віку "Ясло" в місті Ясло при Підкарпатському університеті ім. бл. Владислава Фіндиша у Польщі [22]. Цей університет був створений

Subcarpathian University in Poland [22]. This university was created with the aim of social and intellectual activity stimulation of the elderly people from the city of Jaslo and its surrounding areas. It should be emphasized that this university is a collaboration of its students, who themselves decide both about the study program and about the possibility of accepting into its ranks persons who declare their activity and desire to participate in classes. First, it should be noted that the functioning of such institutions is the best proof that activity does not end with retirement. Here you can deepen your knowledge or acquire new ones, find new friends, acquaintances and social contacts, familiarize with new forms of activity and a healthy lifestyle, realize one's plans and dreams, for which there was simply not enough time or opportunity [10].

Usually, the available information states that any mature person who wants to expand their knowledge, skills and abilities can become a student of a U3A. Each education seeker receives a student ID card and a graduation diploma, which are symbolic in nature. In such universities, there is no obligation to attend all classes, there are no exams, and the entire structure of the educational process is determined by the Program Board, which is elected from among the student body. These can be lectures on selected disciplines, thematic seminars (for example, on poetry, health care, history of art, religion, philosophy, culture, literature, politics, etc.) [11]. An integral part of the work is the activity in which students develop and demonstrate their skills and abilities (for example, in drawing, painting, photography, sculpture, weaving, singing, acting, arranging bouquets, culinary arts, etc.).

It is also important to emphasize the importance of rehabilitation, therapeutic, language and computer mastery classes, which are highly appreciated by the education seekers. Special and occasional meetings, evenings, joint excursions and discussion meetings contribute to strengthening the ties between elderly students [14]. It is also worth noting the

з метою соціальної та інтелектуальної активізації людей трохи старшого віку з м. Ясло та його околиць. Необхідно особливо підкреслити, що цей університет є співтворчістю його студентів, які самі приймають рішення як про програму навчання, так і про можливість прийняття до своїх лав осіб, які декларують свою активність і бажання брати участь у заняттях. Перш за все, варто підкреслити, що функціонування таких інституцій є найкращим доказом того, що активність не закінчується з виходом на пенсію. Тут можна поглибити свої знання або здобути нові, знайти нових друзів, знайомих і соціальні контакти, познайомитися з новими формами активності та здорового способу життя, реалізувати свої плани та мрії, на які раніше просто не вистачало часу або можливості [10].

Зазвичай інформація, яка поширюється, стверджує, що членом-студентом університету третього віку може стати будь-яка зріла людина, яка бажає розширити свої знання, вміння і навички. Кожен студент отримує студентський квиток та диплом про закінчення навчання, які мають символічний характер. У таких університетах немає обов'язку відвідувати всі заняття, немає іспитів, а вся структура навчання визначається Радою програми, яка обирається з-поміж групи студентів. Це можуть бути лекції з обраних дисциплін, тематичні семінари, наприклад, з поезії, профілактики здоров'я, історії мистецтва чи регіону, релігії, філософії, культури, літератури, політики тощо [11]. Невід'ємною частиною роботи є діяльність, в якій здобувачі освіти розвивають і демонструють свої багаті навички та здібності (наприклад, у малюванні, живописі, фотографії, скульптурі, ткацтві, співі, акторській майстерності, складанні букетів, кулінарному мистецтві та ін.).

Важливо також підкреслити важливість реабілітаційних занять, терапевтичних, мовних і комп'ютерних майстер-класів, які високо оцінюються учасниками. Спеціальні та випадкові зустрічі, вечори, спільні екскурсії та дискусійні зустрічі також сприяють зміцненню зв'язків між учасниками [14]. Варто також відзначити можливість організації зустрічей з цікавими людьми у формі тематичних лекцій або так званих відкритих лекцій на

possibility of organizing meetings with interesting people in the form of thematic lectures or so-called open lectures on relevant topics. Such an educational model is appropriate for those who may need support, help or just ordinary human contact.

One of the main goals of U3A is to create opportunities for older people who would like to continue their education and gain knowledge. One of the factors that determined their popularity is the idea of open education. This is a formula of educational activity that contributes to the satisfaction of such needs of the elderly as self-education, awareness of the surrounding world, expansion of knowledge and skills, performance of socially useful activities, filling of free time, maintenance of social ties, mental and physical stimulation [17].

Within the universities of the third age, lifelong learning takes various forms, starting from the organization of master classes, seminars, computer courses, lectures and sports events. U3A actively contribute to the development of physical activity, socialization, intellectual improvement, support for the deepening of knowledge and skills of the elderly people, facilitating contacts with health care institutions, cultural and rehabilitation centers, involving students in sports and tourism [15]. Also, universities of the third age perform an important function in maintaining social ties and interpersonal communication among the elderly.

The second type of U3A, which is popular in the European community, is created by associations that conduct popular events, the priority goal of which is the social activation of the elderly through participation in various forms of social activity. Within the outlined concept, the principles of cultural coexistence are promoted, educational opportunities are provided in various fields of science, including health care, culture and arts, social, economic, technical, humanitarian sciences, as well as environmental sciences. In addition, it is mandatory to conduct practical classes in physical culture, recreation and tourist. Universities

цікаві або актуальні теми. Надзвичайно цінною ініціативою є пошук у найближчому і віддаленому оточенні та запрошення на заняття тих, хто з різних причин є самотнім, тих, хто, можливо, потребує підтримки, допомоги чи просто звичайного людського контакту.

Однією з основних цілей діяльності університетів третього віку є створення можливостей для людей похилого віку, які хотіли б продовжити свою освіту, здобувати знання. Одним із чинників, який визначив їх популярність, є ідея відкритої освіти. Це формула освітньої діяльності, яка сприяє задоволенню таких потреб літніх людей, як самоосвіта, пізнання навколишнього світу, розширення знань і навичок, виконання суспільно корисної діяльності, заповнення вільного часу, підтримання соціальних зв'язків, розумова і фізична стимуляція [17].

У межах університетів третього віку навчання впродовж життя набуває різноманітних форм, починаючи від організації майстер-класів, семінарів, комп'ютерних курсів і закінчуючи лекціями та спортивними заходами. Університети третього віку активно сприяють розвитку фізичної активності, соціалізації, інтелектуальному вдосконаленню, підтримці поглиблення знань і навичок людей похилого віку, полегшенню контактів з такими установами, як заклади охорони здоров'я, культурні та реабілітаційні центри, залученню студентів до занять спортом і туризмом [15]. Також університети третього віку виконують важливий функціонал щодо підтримки соціальних зв'язків та міжособистісного спілкування серед людей похилого віку.

Другий тип університетів третього віку, що популярний в європейській спільноті, створюється асоціаціями, що проводять популярні заходи, пріоритетною метою яких є соціальна активізація людей похилого віку через участь у різних формах суспільної діяльності. У межах окресленої концепції відбувається просування принципів культурного співіснування, надаються можливості освіти у різних галузях науки, в тому числі – з питань профілактики здоров'я, культури і мистецтв, соціальних, економічних, технічних, гуманітарних наук, а також наук про Землю і Всесвіт. Окрім того, обов'язковим є проведення практичних

of this type offer their students various classes, namely yoga and gymnastics, foreign languages, decorative and applied arts [22].

U3A aim at creating opportunities for the intellectual development of education seekers, their integration with the community and improvement of their quality of life. The university achieves its goals by organizing systematic educational, rehabilitation and integration activities. It also offers a wide range of activities that is not limited by the weekly lectures, but also includes leisure, language classes and digital literacy courses [22]. The main goal is to provide education in various fields of science, including the medicine, health care, humanitarian sciences, culture and art, social, economic, legal, technical sciences, as well as:

- learning foreign languages;
- promotion of the principles of cultural social coexistence;
- encouragement and support of various forms of intellectual, mental and physical activity, adequate for age, level of physical training;
- carrying out activities aimed at supporting, establishing and strengthening ties and personal contacts between residents of the region, in particular between the older and younger generations;
- support and popularization of physical culture and sports.

Thus, U3A act as important educational and cultural centers for older people. Thanks to them, elderly people can not only acquire new skills and competences, but also take an active part in the life of local communities. However, it should be emphasized that the use of the services of most third-age universities is still conditioned by the need for its potential students to meet certain requirements, for example, to have the status of a pensioner, to reach a certain age [16].

The business form of U3A is based on a number of institutional models of activity. Firstly, these are universities for the education of elderly people; secondly, these are spaces for personal development and realization of interests. They also perform social functions.

занять з фізичної культури та рекреації, організація туристичних та оглядових екскурсій. Університети такого типу пропонують своїм здобувачам освіти різноманітні заняття, зокрема, із йоги та гімнастики, іноземних мов, декоративно-прикладного мистецтва [22].

Третій тип університетів третього віку своєю головною метою позиціонує створення можливостей для інтелектуального розвитку здобувачів освіти, інтеграції з громадою та покращення якості їхнього життя. Університет досягає своїх цілей шляхом організації систематичних освітніх, реабілітаційних та інтеграційних заходів. Він також пропонує широкий спектр заходів, не лише щотижневі лекції, але й дозволяє, мовні класи та курси цифрової грамотності [22].

Основними цілями їх є надання освіти в різних галузях наук, зокрема в галузі медицини та профілактики здоров'я, гуманітарних наук, культури та мистецтва, соціальних, економічних, юридичних, технічних наук, а також:

- вивчення іноземних мов;
- просування принципів культурного суспільного співіснування;
- заохочення та підтримка різних форм інтелектуальної, психічної та фізичної активності, адекватних віку, рівню фізичної підготовки;
- проведення заходів, спрямованих на підтримку, встановлення та зміцнення зв'язків та особистих контактів між мешканцями регіону, зокрема між старшим та молодшим поколінням;
- підтримка та популяризація фізичної культури та спорту.

Таким чином, університети третього віку виступають важливими освітніми та культурними центрами для людей похилого віку. Завдяки їм люди похилого віку можуть не лише здобути нові навички, компетентності, а й брати активну участь у житті місцевих громад. Однак, варто підкреслити, що користування послугами більшості Університетів третього віку все ж таки зумовлене необхідністю відповідності його потенційних слухачів певним вимогам, наприклад, мати статус пенсіонера, досягти певного віку [16].

Бізнес-форма університетів третього віку ґрунтується на низці інституційних моделей діяльності. По-перше, це університети для навчання людей похилого

Universities of the third age carry out activities similar to the ones of a local self-government body, a school, a non-governmental organization or an informal social group. By combining different forms of activity, U3A can better adapt their educational services to the needs and interests of older people [21]. The activities of universities of the third age are aimed at the broad inclusion of elderly people in the multidimensional process of education, activation of social integration, and at the same time countering the social and economic alienation of particularly vulnerable groups of the population, in this case – elderly people.

Conclusions and research perspectives. Based on the analysis of the scientific sources, we can state that U3A have a great potential for promoting the creation of appropriate conditions for life activities and self-realization of elderly people, but they are in dire need of support at the state and regional levels, in a detailed generalization, systematization of such experience, in particular at the methodical and information-content level.

A promising direction of research is the study of the experience of the Baltic countries regarding the activities of U3A for implementation in the educational space of Ukraine. Studying the foreign experience of their organization and functioning will help to make education in the "Universities of the Third Age" in Ukraine more diverse for the community of domestic pensioners and to satisfy their educational and educational needs as much as possible.

віку, по-друге, це простори для особистого розвитку та реалізації інтересів. Вони також виконують соціальні функції. Університети третього віку здійснюють діяльність, подібну до діяльності органу місцевого самоврядування, школи, неурядової організації або неформальної соціальної групи. Поєднуючи різні форми діяльності, університети третього віку можуть краще адаптувати свою освітню пропозицію до потреб та інтересів літніх людей [21]. Діяльність університетів третього віку спрямована на широке включення людей похилого віку в багатовимірний процес освіти, активізацію соціальної інтеграції, і водночас протидію соціальному та економічному відчуженню особливо вразливих груп населення, в даному випадку – людей похилого віку.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. На підставі аналізу джерельної бази дослідження і практики діяльності Університетів третього віку в Україні можемо констатувати, що такі інституції мають великий потенціал щодо сприяння створенню належних умов для життєдіяльності і самореалізації людей літнього віку, проте мають гостру потребу в підтримці на державному і регіональному рівнях, в деталізованому узагальненні, систематизації такого досвіду зокрема на методичному та інформаційному-змістовному рівні.

Перспективним напрямом дослідження може бути вивчення досвіду країн Балтії щодо діяльності Університетів третього віку для імплементації в освітній простір України. Вивчення зарубіжного досвіду їх організації і функціонування допоможе зробити навчання в "Університетах третього віку" в Україні більш різноманітним для спільноти вітчизняних пенсіонерів і максимально задовольняти їх освітні і просвітницькі потреби.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Åkerfeldt, A., Bergdahl, N., & Hrastinski, S. (2024). Adult learners' perceptions of distance education. *Journal of Adult and Continuing Education*, 30(1), 248-266. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/14779714231200422> [in English].
2. Andersson, P., & Muhrman, K. (2022). Marketisation of adult education in Sweden. *Journal of Adult and Continuing Education*, 28(2), 674-691. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/14779714211055491> [in English].
3. Andersen, F.C., Vedøy, G., & Dehlin, E. (2024). Leadership in uncertainty: Improvisation and positioning in municipal adult education. *Journal of Adult and*

Continuing Education. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/14779714241247006> [in English].

4. Anishchenko, O.V. (2021). *Polozhennia pro universytet tretoho viku [Regulations on the University of the Third Age]*. Kyiv: IPOOD imeni Ivana Ziaziuna NAPN Ukrainy, 20 [in Ukrainian].

5. *VRU pryiniala u pershomu chytanni proiekt ZU "Pro osvitu doroslykh" [VRU adopted in the first reading the draft Law of Ukraine "On Adult Education"]* / Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy – Ministry of Education and Science of Ukraine. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/ua/news/vru-prijnyala-u-pershomu-chitanni-proyekt-zu-pro-osvitu-doroslih> [in Ukrainian].

6. Hakman, A.V. (2019). *Vplyv universytetiv tretoho viku na psykhofizychnu aktyvnist osib starshoho pokolinnia [Influence of the third age universities on the psychophysical activity of the older generation]*. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Serii: Fizychna kultura – Bulletin of the Precarpathian University. Series: Physical Culture*, (34), 39-45 [in Ukrainian].

7. *Dodatok 1 do punktu 3.2. rozdil 3 Metodychnykh rekomendatsi [Addition 1 to paragraph 3.2. section 3 of the Methodological recommendations]*. *Metody navchannia doroslykh – Methods of teaching adults*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

8. *Dodatok 2 do punktu 4.2. rozdil 4 Metodychnykh rekomendatsii. Sertyfikat. [Appendix 2 to paragraph 4.2. section 4 of the Methodological Recommendations. Certificate]*. *Metody navchannia doroslykh – Methods of teaching adults*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

9. *Zakon Ukrainy "Pro osvitu": chynne zakonodavstvo stanom na 04.01.2024 r. [The Law of Ukraine "On Education": current legislation as of January 04, 2024]* / Verkhovna Rada Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

10. Lukianova, L.B. (2011). *Kontseptsii osvity doroslykh v Ukraini [The concept of adult education in Ukraine]*. Nizhyn: PP Lysenko, 24 [in Ukrainian].

11. Lukianova, L.B., & Anishchenko, O.V. (2017). *Osvita doroslykh v Ukraini: novi mozhyvosti dlia rozvytku pedahohichnoi nauky i praktyky [Adult education in Ukraine: new opportunities for the development of pedagogical science and practice]*. *Profesiina osvita i osvita doroslykh v umovakh innovatsiinoho rozvytku – Vocational education and adult education in the conditions of innovative development*, 267-275 [in Ukrainian].

12. *Metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii sotsialno-pedahohichnoi posluhy "Universytet tretoho viku" u terytorialnomu tsentri sotsialnoho obsluhovuvannia (nadannia sotsialnykh posluh) [Methodological recommendations for the organization of the social and pedagogical service "University of the Third Age" in the territorial center of social services (provision of social services)]*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

13. *Nakaz Ministerstva sotsialnoi polityky Ukrainy № 326 vid 25.08.2011 "Pro vprovadzhennia sotsialno-pedahohichnoi posluhy "Universytet tretoho viku" [Order of the Ministry of Social Policy of Ukraine No. 326 of 25.08.2011 "On the Implementation of the Social and Pedagogical Service "University of the Third Age"]*. Retrieved from: https://zakononline.com.ua/documents/show/60184__60184 [in Ukrainian].

14. Kremin, V.H. (2016). *Natsionalna dopovid pro stan i perspektyvy rozvytku osvity v Ukraini [National report on the state and prospects of education development in Ukraine]* / za zah. red. V.H. Kremenia; NAPNuk Ukrainy,. Kyiv: Pedahohichna dumka, 448 [in Ukrainian].

15. Poliekhina, V.M. (2017). *Dialnist "Universytet tretoho viku" v umovakh suchasnoho sotsiumu [Activity of the "University of the third age" in the conditions of modern society]*. *Pedahohichni nauky – Pedagogical sciences: zb. nauk. prats, vyp. LXXVII, tom 2*, 173-176 [in Ukrainian].

16. Popyk, Yu. (2016). Osvita liudey tretoho viku yak zasib sotsialnoi adaptatsii ta intehratsiii [Education of people of the third age as a means of social adaptation and integration]. *Pedahohichnyy almanakh – Pedagogical almanac*, 32, 229-234 [in Ukrainian].

17. Popyk, Yu. (2016). Osvita liudei tretoho viku [Education of people of the third age]. *Zbirnyk materialiv konferentsii Vseukrainska naukovo-praktychna konferentsiia – Collection of conference materials All-Ukrainian scientific and practical conference*, 91-95 [in Ukrainian].

18. *Postanova pro pryiniattia za osnovu proektu Zakonu Ukrainy pro osvitu doroslykh [Resolution on adoption of the Draft Law of Ukraine on adult education as a basis]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2874-IX#Text> [in Ukrainian].

19. Skoryk, T.V. (2015). "Universytet tretoho viku": kontseptualni polozhennia ta dosvid realizatsii ["University of the third age": conceptual provisions and implementation experience]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni T.H. Shevchenka. Serii: Pedahohichni nauky – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University named after T.G. Shevchenko. Series: Pedagogical Sciences*. Chernihiv: ChNPU, 2(104), 94-98 [in Ukrainian].

20. Universytet tretoho viku [University of the third age]. *Ofitsiyni portal Kyieva – Official portal of Kyiv*. Retrieved from: https://kyivcity.gov.ua/pilhy_dovidky_ta_sotsialnyi_zakhyst/pensioneram_ta_liudiam_po_khyloho_viku/universytety_tretoho_viku_kyieva/ [in Ukrainian].

21. Fedorenko, S.A. (2014). Universytety "tretoho viku" yak skladova bezperervnoi osvity; zarubizhnyy dosvid [Third Age Universities as a Component of Continuing Education; Foreign Experience]. *Pedahohichnyy protses: Teoriia i praktyka – Pedagogical process: Theory and practice*, 1, 133-138 [in Ukrainian].

22. *Historija Uniwersytetów Trzeciego Wieku*. (2014). Retrieved from: <http://utw.jaslo.biz> [in Polish].

Received: May 14, 2024
Accepted: June 07, 2024

UDC 378.046-021.68:[001.89+37-059.1-048.23]

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.14

DEVELOPMENT OF THE ABILITY OF FUTURE DOCTORAL LEVEL SPECIALISTS TO IMPLEMENT AN INDIVIDUAL EDUCATIONAL RESEARCH TRAJECTORY: CONTOURS OF PEDAGOGICAL DISCOURSE

N. V. Kichuk*

The article highlights some of the results of the conducted pedagogical discourse regarding the development of postgraduate students' ability to realize an individual educational and scientific trajectory; the latter is considered as a factor in the formation of image features of the future scientist. The exceptional importance of the goal-oriented process of forming the individual educational trajectory of a PhD student is substantiated; it is about the decisive factor in the success of personalized mastery as both an educational and a scientific component of post-graduate training, as well as about the optimality of professional support for the preparation of the applicant's own dissertation project, which, as a rule, is characterized by originality both at the level of the topic and from the perspective of tools for solving key contradictions, which increase the relevance of the research problem raised by him, in the aspect of the spectrum of manifestation of the creative individuality of the future Doctor of Philosophy. In particular, the constructive Polish experience in terms of stimulating personal and professional activity and increasing the personal responsibility of the scientific supervisor of graduate students is taken into account (during the fourth semester of study, Polish doctoral students undergo an intermediate certification before a commission, which must include a doctor with a habilitation or a professor from the scientific specialty chosen by the graduate student, and does not work at the institution where postgraduate training of the future doctor of philosophy takes place; in case of successful attestation of the applicant, his postgraduate scholarship is significantly increased). It was established that the historical and pedagogical origins of the chosen approach are laid in the fundamental research of the construct "measures of European success – a chance for Ukraine". As for modern scientific and pedagogical ideas about the content of the concept of "individual educational trajectory", it is noted that such diverse dimensions as: "path", "style", "and program" and "movement" are emphasized. It has been proven that for graduate students, it is legitimate to leave an individual educational and scientific trajectory, where attention is mainly focused on the processes of self-realization and self-regulation. Subjective self-realization is interpreted as the manifestation of a specific form of activity by the student, aimed at acquiring the status of a subject of his own development in the field of the chosen profession. As for self-regulation, it is understood as an important aspect of self-improvement of the future Doctor of Philosophy, because it occurs through the involvement of mechanisms of self-evaluation, self-control, and reflection; the activity of professional self-regulation is both directly and indirectly related to the process of self-creation. Therefore, the ability of the acquirer to "be" simultaneously in the content of formal, non-formal, and informal education is assumed.

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Izmail State University of Humanities)
idgu_pedfakultet@ukr.net
ORCID: 0000-0002-5963-7802

Keywords: doctoral level higher education student, individual educational and scientific trajectory, research activity, self-realization, self-regulation, competence approach.

РОЗВИТОК ЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ДОКТОРСЬКОГО РІВНЯ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ОСВІТНЬОЇ НАУКОВОЇ ТРАЄКТОРІЇ: КОНТУРИ ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Н. В. Кічук

У статті висвітлено деякі результати проведеного педагогічного дискурсу щодо розвитку здатності аспірантів до реалізації індивідуальної освітньо-наукової траєкторії; остання розглядається в якості фактора становлення іміджевих ознак майбутнього вченого. Обґрунтовується виключна вага цілеспрямованості процесу становлення індивідуальної освітньої траєкторії саме здобувача освітнього ступеня "доктор філософії"; йдеться про вирішальний чинник успішності персоналізованого опанування як освітньою, так і науковою складовою аспірантської підготовки, а також про оптимальність фахового супроводу підготовки здобувачем власного дисертаційного проекту, якому як правило, притаманна оригінальність і на рівні тематики, і в ракурсі інструментів розв'язання ключових протиріч, котрі підвищують актуальність порушеною ним проблеми дослідження, в аспекті спектру вияву творчої індивідуальності майбутнього доктора філософії. Враховано, зокрема, конструктивний польський досвід у плані стимулювання особистісно-професійної активності та підвищення персональної відповідальності наукового керівника аспірантів (польські докторанти впродовж четвертого семестру навчання проходять проміжну атестацію перед комісією у складі якої має бути доктор габілітований або професор із наукової спеціальності, обраної аспірантом, та не працює у закладі, де відбувається аспірантська підготовка майбутнього доктора філософії; у разі успішної атестації здобувача, його аспірантська стипендія суттєво підвищується). Констатовано, що історико-педагогічні витоки обраного підходу закладено у фундаментальних дослідженнях конструкту "виміри успіху Європи – шанс для України". Щодо сучасних науково-педагогічних уявлень про змістове наповнення поняття "індивідуальна освітня траєкторія", то зазначено на акцентуванні таких різнопланових вимірів, як-от: "шлях", "стиль", "програма", "рух". Доведено, що стосовно аспірантів, правомірно виходити із індивідуальної освітньо-наукової траєкторії, де акцентується увага переважно на процесах самореалізації та саморегуляції. Предметну самореалізацію потрактовано як вияв здобувачем специфічної форми активності, спрямованої на набуття ним статусу суб'єкта власного розвитку у площині обраної професії. Щодо саморегуляції, то воно осмислюється важливим аспектом самовдосконалення майбутнього доктора філософії, адже відбувається через задіяність механізмів самооцінки, самоконтролю, рефлексії; діяльність професійної саморегуляції і безпосередньо і опосередковано пов'язана із процесом самотворення. Відтак, передбачається здатність здобувача "перебувати" одночасно у контентності формальної, неформальної, інформальної освіти.

Ключові слова: здобувач докторського рівня вищої освіти, індивідуально-освітня наукова траєкторія, науково-дослідницька діяльність, самореалізація, саморегуляція, компетентнісний підхід.

Introduction of the issue. Today's realities, related to the increase in the level of science in the democratization of transformational transformations in society, actualize the issue of training specialists at the doctoral level of education. Effective doctoral training in the world and in Ukraine acquires the dimension of not only the guaranteed enrichment of the research potential of society, the acquisition of legal features by

Постановка проблеми. Реалії сьогодення, пов'язані із підвищенням рівня науки у демократизації трансформаційних перетворень у соціумі, актуалізують проблематику підготовки фахівців на докторському рівні освіти. Результативна докторська підготовка у світі та Україні набуває виміру не лише гарантованого збагачення дослідницького потенціалу суспільства, набуття державою ознак

the state, but also becomes an essential factor in the development of innovations, leadership, and competitiveness. Despite the growing recognition by both scientists and practicing educators of the importance of optimal organization, particularly at the highest educational level (the third cycle of higher education), and the entirely evident industry-specific and regional peculiarities of training highly qualified personnel in Ukraine, the publication activity of researchers in comprehending the existing problematic field of questions in this regard remains insufficient.

Current state of the issue. The doctoral cycle of higher education is the focus of individual scientific explorations of national scientists. For the most part, the conducted research focuses on two aspects – historical-pedagogical (M. Vynnytskyi, I. Vyshenska, L. Vovk, etc.) and on the perspective of subject specificity of comparative studies (O. Boyko, V. Morenets, Zh. Talanova, etc.); instead, it is time for a scientific and practical solution to the priority task – the activation of the process of European integration of national education into the educational and scientific space, and, therefore, the determination of the comparative effectiveness of optimal approaches to its solution.

A number of scientific activities carried out at the beginning of the 21st century acquired a contributing value in the above-mentioned area. Namely: all-Ukrainian scientific and practical conferences with the international participation of scientists, in particular, "Doctoral programs in Europe and Ukraine: implementation of the principles of the third cycle of higher education of the European space" ("Kyiv-Mohyla Academy", April, 2007), "Lisbon Strategy as a determining factor of European integration in the field of education and science" (Uzhgorod-Gyrlany, May, 2008), "The third level of education in Ukraine: formation and trends" (Volyn National University named after Lesya Ukrainka, November, 2022).

This allowed scientists to prepare fundamental scientific works devoted, on the one hand, to the historical and pedagogical origins of constructive ideas

правової, а й постає суттєвим чинником розвитку інновацій, лідерства, конкурентоспроможності. Попри загально визнаної і вченими, і педагогами-практиками зростаючої ваги оптимальної організації, зокрема, найвищого освітнього рівня (третього циклу вищої освіти), а також цілковито очевидної і галузевої специфіки, і територіальних особливостей підготовки кадрів найвищої кваліфікації в Україні, ще й досі навіть публікаційна активність дослідників щодо осмислення наявного у цьому плані проблемного поля питань залишається недостатньою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Докторський цикл вищої освіти перебуває у фокусі поодиноких наукових розвідок вітчизняних учених. Здебільшого у проведених дослідженнях акцентується на двох аспектах – історико-педагогічному (М. Винницький, І. Вишенська, Л. Вовк, та ін.) та на ракурсі предметної специфіки компаративістики (О. Бойко, В. Моренець, Ж. Таланова та ін.); натомість на часі науково-практичне розв'язання пріоритетного завдання – активізація процесу євроінтеграції вітчизняної освіти до освітньо-наукового простору, а, відтак, визначення порівняльної ефективності оптимальних підходів до його розв'язання.

У вищевказаній площині сприяючого значення набули проведені на початку ХХІ століття низка наукових заходів. А саме: всеукраїнські науково-практичні конференції за міжнародною участю вчених, зокрема, "Докторські програми в Європі та Україні: впровадження принципів третього циклу вищої освіти Європейського простору" ("Києво-Могилянська академія", квітень, 2007 р.), "Лісабонська стратегія як визначальний чинник європейської інтеграції в галузі освіти і науки" (Ужгород-Гирляни, травень, 2008 р.), "Третій рівень освіти в Україні: становлення та тенденції" (Волинський національний університет імені Лесі Українки, листопад, 2022 р.).

Це дозволило вченим підготувати фундаментальні наукові праці, присвячені, з одного боку, історико-педагогічним витокам конструктивних ідей щодо підготовки кадрів найвищої

regarding the training of highly qualified personnel (A. Aleksyuk, V. Maiboroda, V. Shinkarchuk, etc.). And in this regard, attention is drawn, in particular, to the interdisciplinary historical-pedagogical discourse, the result of which were four parameters of the comparative analysis of the socio-economic situation, education and statehood before and after the Reformation, that is, the religious and socio-political movement in Western and Central Europe XVI – the beginning XVII century ("Education and science", "Religious situation", "State and law", "Economic situation"); at the same time, the content of the analytical work carried out by the researchers was, firstly, "measures of Europe's success", and, secondly, "a chance for Ukraine" [6: 8-9]. It should be added that the perspective chosen by the authors is of significant scientific interest, because the Reformation is widely recognized as the "catalyst" in Western Europe that directed the dynamics of its social and economic development [6].

On the other hand, there are the works of scientists dedicated, directly or indirectly, to investigating the extent to which national doctoral training of specialists aligns with global standards (N. Kolyada, V. Menyailo, N. Sydorчук, etc.). Furthermore, during the current year, a tangible actualization of the practical-orientational content took place, because, despite the numerous tests of the educational sphere by the military state in the country, the Ukrainian scientific and educational community managed to join "guest" educational events / like Vaytsech Valyat – doctor of habitation, doctor of humanitarian sciences in the field of pedagogy, professor of the University of Geneva in the Republic of Poland on the topic: "Is it possible to build an ideal education system based on the best solutions used in other countries?"). The self-worth of such "open scientific activities" can at least be seen in a highly competent pedagogical discourse dedicated to solving professional tasks in intercultural contexts.

In the aforementioned context, the monographic edition of Zh. Talanova, which systematically analyzes the

кваліфікації (А. Алексюк, В. Майборода, В. Шинкарчук та ін.). А у цьому плані привертає увагу, зокрема, міждисциплінарний історико-педагогічний дискурс, результатом якого постали чотири параметри порівняльного аналізу соціально-економічного становища, освіти та державності до і після Реформації, тобто релігійного і суспільно-політичного руху у Західній і Центральній Європі XVI – початок XVII століття ("Освіта та наука", "Релігійне становище", "Держава та право", "Економічне становище"); при цьому контентом здійсненої аналітичної роботи дослідниками взято, по-перше "виміри успіху Європи", а, по-друге – "шанс для України" [6: 8-9]. До зазначеного додамо, що обраний авторами ракурс складає, на наш погляд, значний науковий інтерес, оскільки саме Реформація, як відомо, є тим рухом, котрий загально-визнано "каталізатором" у Західній Європі, що спрямував динаміку її соціального та економічного розвитку [6].

З іншого боку, йдеться про напрацювання вчених, безпосередньо або опосередковану присвячених дослідженню міри відповідності вітчизняної докторської підготовки фахівців світовим аналогам (Н. Коляда, В. Меньяло, Н. Сидорчук та ін.). До зазначеного додамо ще й таке: впродовж, зокрема, поточного року відбулася відчутна актуалізація практико-орієнтовного контенту, адже, попри численних випробувань освітньої сфери військовим станом в країні, українська науково-освітня спільнота спромоглася долучитися до "гостьових" просвітницьких заходів / на кшталт Вайцеха Валят – доктора габітованого, доктора гуманітарних наук у галузі педагогіки, професора Женевського університету Республіки Польща з теми: "Чи можна побудувати ідеальну систему освіти на основі найкращих рішень, які використовуються в інших країнах?"). Самоцінність подібних "відкритих наукових заходів" щонайменше вбачається у висококомпетентному педагогічному дискурсі, присвяченому розв'язанню професійних завдань саме у

construct "doctoral training", because it is based on the concept of the International Standard Classification of Education, attracts a lot of attention; here the model typology of the European doctoral level of education is updated, the resourcefulness of the competence approach is highlighted, and the conceptual principles of modernization of the training of highly qualified personnel in Ukraine are outlined [8]. In the context of the implementation of the European integration preferences of the national scientific elite, for example, the explanation made by the scientist regarding the content of the term "Doctor of Philosophy" – "most likely..." is meant – a novice scientist; regarding the status of a doctor of habilitation, doctor of science, higher doctor, then, according to the scientist, it is about a scientist "who... able" both to independently conduct research, to work in a research team, and "to be... a leader, a leading scientist in his field, the founder of a scientific school, to provide guidance and counseling during the training of doctors" [8: 358]. In this way, Zh. Talanova substantiates the expediency of training such a specialist in "postdoctoral programs" and in "postdoctoral schools", that is, as the leading countries of the world do. Therefore, according to such an approach, as the scientist rightly notes, it is possible not only to preserve the traditional domestic practice of training specialists with the scientific degree of Doctor of Sciences through doctoral studies, but also to create a system of continuous education and optimized education of adults. We are impressed by the outlined research position in relation to this aspect as well: defining the uniqueness of the degree of "Doctor of Philosophy" (which is mostly recognized in the European scientific space as the equivalent of the national "Candidate of Sciences" and lower than the degree of the national "Doctor of Sciences"), the following remark was made: due to "low quality, non-competitiveness" – it is not worth "prematurely abandoning the national system of training of highly qualified scientific and scientific-pedagogical personnel" [8: 359-360]. If we take into account the peculiarity of the

міжкультурних контекстах.

В окресленій вище площині привертає не аби яку увагу монографічне видання Ж. Таланової, де системно аналізується конструкт "докторська підготовка", адже за основу покладено концепцію Міжнародної стандартної класифікації освіти; тут актуалізовано модельну типологію європейського докторського рівня освіти, висвітлено ресурсність компетентнісного підходу, окреслено концептуальні засади модернізації підготовки кадрів найвищої кваліфікації в Україні [8]. У ракурсі реалізації євроінтеграційних уподобань вітчизняної наукової еліти зацікавлення, до прикладу, складає внесене вченою роз'яснення відносно змістового наповнення поняття "доктор філософії" – "скоріше за все..." мається на увазі – вчений-початківець; щодо статусності доктора габілітованого, доктора наук, вищого доктора, то, на переконання науковця, йдеться про ученого, "котрий... здатний" як самостійно проводити дослідження, працювати в дослідницькому колективі, так і "бути... очільником, вченим-лідером у своїй галузі, засновником наукової школи, здійснювати керівництво і консультування при підготовці докторів" [8: 358]. У такий спосіб Ж. Таланова обґрунтовує доцільність такого фахівця готувати за "постдокторськими програмами" та у "постдокторських школах", тобто так, як це роблять провідні країни світу. Відтак, за таким підходом, як небезпідставно зауважує вчена, уможлиблюється не лише збереження традиційної вітчизняної практики підготовки фахівців із науковим ступенем доктора наук через докторантуру, а й утворення системи безперервної освіти та оптимізованої освіти дорослих. Нам імponує окреслена дослідницька позиція відносно ще й такого аспекту: визначаючи своєрідність ступеня "доктора філософії", (котра здебільшого визнана в європейському науковому просторі еквівалентом вітчизняного "кандидата наук" і нижчим за ступінь вітчизняного "доктора наук"), зроблена заувага такого змісту: через "низьку якість, не конкурентоспроможність" – не варто "передчасно відмовлятися від національної системи підготовки наукових та науково-

training of scientific and pedagogical personnel, which normative and recommendatory documents, as noted by some researchers (in particular, Kolyada N., Kolyada T., Kravchenko O.), associate with the training of doctors of philosophy (the so-called "doctoral education"), then one can also agree with them regarding the expediency of still keeping the specifics of the field in the field of view [4]. In addition, the importance of discussing this kind of content has already been proven by experts (for example, at the Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University). We would like to point out that we were interested in the experience of the mentioned institution of higher education also due to the following circumstances: firstly, the self-reflection of the acquired experience already made public by the researchers, and, secondly, the outlined was carried out in the context of understanding some constructive highlights of the international experience of training doctors of philosophy from of social work [4]. In addition, the specified specifics of the industry are of natural interest, on the one hand, in connection with the professional standard approved by the Ministry of Education and Culture of Ukraine, which was reflected, in particular, by "youth specialist (youth worker)" (March 22, 2023); on the other hand – a document with proposals and recommendations on "updating the standards of higher education for opportunities to train youth workers" (the USATD program "Decentralization brings better results and efficiency (DOBRE)", which was published in 2024 [5]. This is the level of scientific understanding of the issue of improvement of the training of future specialists at the doctoral level, in particular, in the educational specialty 011 "Educational and pedagogical sciences", directed the pedagogical discourse we initiated.

Outline of unresolved issues brought up in the article. We believe that the background has already been established, enabling us to emphasize the uniqueness of doctoral-level training within the subsystem "Doctor of Philosophy – Doctor of Science", since clarifications have been made (in particular, by N. Biruk) in the

педагогічних кадрів вищої кваліфікації" [8: 359-360]. Якщо взяти до уваги своєрідність підготовки науково-педагогічних кадрів, котру нормативно-рекомендаційні документи, як зауважують деякі дослідники (зокрема, Коляда Н., Коляда Т., Кравченко О.), пов'язують із підготовкою саме докторів філософій (так званою "докторською освітою"), то можна погодитися з ними ще й відносно доцільності у полі зору все ж утримувати специфіку галузі [4]. До того ж важливість обговорення саме такого контенту вже доведена фахівцями (до прикладу, Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини). Принагідно вкажемо, що нас зацікавив досвід зазначеного закладу вищої освіти, ще й через такі обставини: по-перше, вже оприлюднену дослідниками, саморефлексію набутого досвіду, а, по-друге, окреслене здійснено в контексті осмислення деяких конструктивних родзинок міжнародного досвіду підготовки докторів філософії із соціальної роботи [4]. Означена специфіка галузі до того ж становить природне зацікавлення, з одного боку, у зв'язку із затвердженим МОН України професійного стандарту, де віддзеркалення набув, зокрема, "фахівець з питань молоді (молодіжний працівник)" (22.03.2023 р.); з іншого ж – документа з пропозиціями та рекомендаціями щодо "оновлення стандартів вищої освіти для можливостей здійснення підготовки молодіжних працівників" (програма USATD "Децентралізація приносить кращі результати та ефективності (DOBRE)", котрий опубліковано у 2024 році [5]. Така площина наукового осмислення проблематики вдосконалення підготовки майбутніх фахівців докторського рівня, зокрема, за освітньою спеціальністю 011 "Освітні, педагогічні науки", спрямувала започаткований нами педагогічний дискурс.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Вважаємо, що вже утворене те тло, завдяки якому уможлиблюється акцентування на своєрідності докторського рівня підготовки фахівця у підсистемі "доктор філософії – доктор наук", оскільки внесено

interpretation of the construct "scientific and research activity". On the one hand, there is the complexity of clearly distinguishing its components ("scientific" and "research"), and on the other hand, the legitimacy of considering them "almost identical" types of activity. Simultaneously, when considering this type of activity as a process, it is essential to acknowledge the distinctiveness inherent to each component ("scientific" and "research"). Indeed, their common dominant feature is the effectiveness in developing an extremely important capability for scientific and pedagogical research among individuals. In the search for pedagogical tools aimed at developing this capability in candidates for the educational degree of "Doctor of Philosophy" (specialty 011 Educational, Pedagogical Sciences; field of knowledge 01 Education / Pedagogy), there is a natural interest in the formation of their individual educational and scientific trajectory directly in the process of mastering the educational and scientific program.

Aim of the research is to substantiate the feasibility of using certain resources of a higher education institution as a result of conducting a pedagogical discourse in order to acquire a positive dynamic in the process of developing the capability of future candidates for the degree of Doctor of Philosophy of an individual educational and scientific trajectory.

Results and discussion. The conducted scientific surveys, which directly or indirectly investigate the problems of developing an educational trajectory for students of higher education, as well as its implementation at a certain level ("Bachelor – master – Doctor of Philosophy"), testify firstly to the activation of a scientific (Zadorozhna-Knyagnytska L., Smalko L., Strebletskyi A., Shaidur I, etc.), and practical interest among specialists in higher education institutions. Essentially, this involves the full implementation of an individual approach, as every specialization represented in the field of knowledge 01 Education / Pedagogy particularly requires the development of the creative individuality of the specialist.

As the researchers note, the construct "individual educational trajectory" is

(зокрема Н. Бірук) уточнення у трактування конструкту "науково-дослідницька діяльність". Йдеться, з одного боку, про складність чіткого розмежування складників (тобто "науковий" та "дослідницький"), а, з іншого – правомірність осмисляти їх "майже тотожними" як види діяльності. Водночас, з огляду на розгляд такого різновиду як процесу, все ж варто зважати на своєрідність, котра притаманна кожному окремо (тобто "науковому" й "дослідницькому"). Дійсно, спільною їх доміантою постає результативність щодо розвитку у суб'єктів надзвичайно важливої здатності до наукового та педагогічного дослідження [7]. У пошуках педагогічних інструментів, спрямованих на розвиток такої здатності у здобувачів освітнього ступеня "доктор філософії" (за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки; галузі знань 01 Освіта / педагогіка), природний інтерес складає становлення їх індивідуальної освітньо-наукової траєкторії безпосередньо у процесі опанування освітньо-наукової програми.

Мета статті – в результаті проведення педагогічного дискурсу обґрунтувати доцільність використання певних ресурсів закладу вищої освіти задля набуття позитивної динаміки процесу розвитку здатності майбутнього здобувача освітнього ступеня доктора філософії саме індивідуальної освітньо-наукової траєкторії.

Виклад основного матеріалу. Проведені наукові розвідки, де безпосередньо або опосередковано досліджується проблематика вироблення у здобувачів вищої освіти освітньої траєкторії, а також її реалізації на певному рівні ("бакалавр – магістр – доктор філософії"), засвідчують, по-перше, про активізацію як наукового (Задорожна-Княгницька Л., Смалько Л., Стреблецький А., Шайдур І. та ін.), так і практичного інтересу фахівців закладів вищої освіти. Йдеться, по суті, про повноцінну реалізацію індивідуального підходу, адже будь-яка спеціальність, котру репрезентує галузь знань 01 Освіта / Педагогіка, особливо вимагає сформованості творчої індивідуальності фахівця.

actively used in higher school pedagogy (A. Gayazov, I. Kankovskyi, T. Korostianets, N. Surtayeva, etc.). As in the concept, there are different accents here – "path", "style", "program", "movement". Instead, the individual approach and individualization of the educational process are mostly considered background in the individual educational trajectory. In particular, the basic components of building educational trajectories have already been established. It is about: values – a reference point of the process of self-realization of the individual; motives of her interest, satisfaction; norms – in the perspective of understanding one's own responsibility for successful professional self-realization; the goal, understood from the perspective of the perceived goals of acquiring higher education; position in the interpretation of the subjectivity of the educational process; forms and methods for independent work; means – in view of the educational content; control and evaluation in the plane of formation of one's own educational achievements [1].

If we realize the national experience of implementation individual educational trajectory, particularly among master's students of humanities, then in this respect the meaningfulness is the practice, which, on the one hand, takes into account the stages (adaptive, informational-cognitive, operational-active, reflective-evaluative) and, on the other hand, the principle of student-centeredness through the implementation of multi-level individual creative tasks, portfolio presentations by students of their own educational and professional experience, participation in thematic discussions, mastering compulsory and elective modules of continuous professional practice [2: 129].

It should be noted that some national higher education institutions (in particular, Kryvorizh State University) have introduced an interesting practice of introducing surveys, in particular on the issue of "Mechanism of formation of an individual educational trajectory by candidates for the degree of Doctor of Philosophy". In this survey, the respondents were not only third-level (educational-scientific) higher

Як зазначають дослідники, конструкт "індивідуальна освітня траєкторія" є активно вживаний у педагогіці вищої школи (А. Гаязов, І. Каньковський, Т. Коростіянець, Н. Суртаєва та ін.). Як у понятті, тут наявні різні акценти – "шлях", "стиль", "програма", "рух". Натомість фоновим в індивідуальній освітній траєкторії здебільшого розглядають індивідуальний підхід та індивідуалізацію освітнього процесу. Вже встановлено, зокрема, базові компоненти побудови освітніх траєкторій. Йдеться про: цінності – орієнтир процесу самореалізації особистості; мотиви її зацікавленості, задоволеності; норми – у ракурсі розуміння власної відповідальності за успішну професійну самореалізацію; мету, що осмислюється у ракурсі усвідомлених цілей набуття вищої освіти; позицію у трактуванні суб'єктності освітнього процесу; форми і методи щодо самостійної роботи; засоби – з огляду на освітній контент; контроль і оцінку у площині формування власні освітні здобутки [1].

Якщо із дослідницькою ціллю аналізувати вітчизняний досвід реалізації індивідуальної освітньої траєкторії, зокрема, магістрантів-гуманитаріїв, то в цьому відношенні змістовністю вирізняється практика, де, з одного боку, враховано етапність (адаптаційний, інформаційно-когнітивний, операційно-діяльнісний, рефлексивно-оцінювальний) а, з іншого – принцип студентоцентризму через упровадження різномірних індивідуально-творчих завдань, портфоліо-презентацій здобувачами власного навчально-професійного досвіду, участь у тематичних дискусіях, опанування обов'язкового та вибіркового модулів безперервної виробничої практики [2: 129].

Принагідно зазначимо, що у деяких вітчизняних ЗВО (зокрема, Криворізьському державному університеті) запроваджено цікаву, на наш погляд, практику запровадження опитувань, зокрема з проблематики "Механізм формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачами ступеня доктора філософії". В ньому

education recipients, but also scientific-pedagogical workers who provide such training. Of particular interest are at least the following results of the conducted (in particular, in 2021) survey: the catalog of elective courses (EC) needs expansion; it is recognized as appropriate to introduce a differentiated credit from EC; it makes sense to constantly update the selection algorithm for applicants of such disciplines; it is time for a fuller awareness of the importance of taking into account the individual pace of education and improving the process of practical provision of the right to academic mobility. These allows to some extent to outline the outlines of problematic issues and to prove the pedagogical expediency of periodically introducing a survey with the aim of making timely changes to the current higher education institutions mechanisms for developing the ability of future specialists to implement an individual trajectory of acquiring an educational-scientific level of higher education. Based on the orientation and main focus of the program, it is obviously legitimate to clarify the following content: attention is focused on the development of the ability of the holder of the educational degree of Doctor of Philosophy to fully realize the individual educational and scientific trajectory. In our understanding, it is a purposeful educational program that provides the student with the subject position of choosing, developing and implementing an educational and scientific product through the pedagogical support of a teacher-scientist in the processes of self-realization and self-regulation.

From the point of view outlined above, significant research interest lies in the international investigations conducted by scientists abroad. As evidenced by the analysis of foreign practice in this regard, researchers' efforts are mostly focused on finding effective pedagogical tools. It is, for example, about the resourcefulness of artificial intelligence in the experience of higher education institutions in Georgia (Telava State University named after Yakob Hoge bashvili, Georgian National University SEU, Ilia State University). The presentation of this experience by

респондентами були не лише здобувачі вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня, а й науково-педагогічні працівники, котрі забезпечують таку підготовку. Особливе зацікавлення становлять принаймні такі результати проведеного (зокрема у 2021 році) опитування: розширення потребує каталог дисциплін вільного вибору (ДВВ); доречним визнано запровадження з ДВВ диференційованого заліку; має сенс постійне оновлення алгоритму вибору здобувачами таких дисциплін; на часі більш повноцінне усвідомлення того, що важливим є й урахування індивідуального темпу здобуття освіти та вдосконалення процесу практичного забезпечення права на академічну мобільність. Зазначене дозволяє певною мірою окреслити абриси проблемних питань та довести педагогічну доцільність періодичного запровадження опитування з метою внесення своєчасних змін у діючі ЗВО механізми щодо розвитку здатності майбутніх фахівців до реалізації індивідуальної траєкторії набуття освітньо-наукового рівня вищої освіти. Виходячи із орієнтації та основного фокусу програми, вочевидь, правомірно внести уточнення такого змісту: акцентується увага на розвиток здатності здобувача освітнього ступеня доктора філософії до повноцінної реалізації індивідуальної саме освітньо-наукової траєкторії. У нашому розумінні, йдеться про цілеспрямовану освітню програму, яка забезпечує здобувачеві суб'єктну позицію вибору, розроблення та реалізації освітньо-наукового продукту через педагогічний супровід викладачем-науковцем процесів самореалізації та саморегуляції.

У ракурсі вище окресленого, вагомий дослідницький інтерес становлять наукові розвідки вчених зарубіжжя. Так, як засвідчив аналіз зарубіжної практики у цьому плані зусилля дослідників здебільшого сфокусовані на віднайдені дієвих педагогічних інструментів. Йдеться, до прикладу, про ресурсність штучного інтелекту у досвіді вищої школи Грузії (Телавський державний університет імені Якова Гогешавілі, Грузинський

scientists (N. Latabidze, T. Miksladze), as well as the creative borrowing by researchers of ideas that contain such experience (S.A. Nugro, M. Kom from Indonesia; A. Zakhos, N. Pafos from Cyprus) form the basis for a positive and active attitude of practitioners towards the technology of "computer vision", i.e. the capabilities of the computer in terms of recognition (gestures, faces, etc.), reproduction of 3D objects, and use of "augmented reality" tools, etc.

Self-reflection of teaching experience at the Izmail State University of Humanities allows not only to be vocal with the dominant opinion about the self-worth of postgraduate students' ability to implement an individual educational and scientific trajectory in terms of their acquisition of innovative competence [3], but also about specific resourcefulness as the main component of educational and scientific program (for example, "Methodology of scientific analysis and development of dissertation projects"), as well as elective courses (such as "Critical thinking of a teacher: learning through research"), which form the catalog of elective courses, in particular, in the specialty 011 Educational, pedagogical sciences. At the same time, we proceeded from the importance of achieving a two-fold goal: firstly, the creation of necessary and sufficient pedagogical conditions for self-regulation by the acquirers of educational and scientific activity, and, secondly, to actualize the value and meaning-life bases of their self-realization. This approach is motivated by the psychological and pedagogical nature of such phenomena as "self-regulation" and "self-realization" (L. Burlauk, M. Hrynyova, M. Kononova). We believe that the factors of positive dynamics of self-realization should be differentiated according to the vector of the content of the scientific theory of self-realization of the individual and the focus on the realization of an individual educational and scientific trajectory (this means full consideration of the issues of the dissertation project; the organization of active communication during academic credit mobility (national, international); compensatory nature of the catalog of

національний університет SEU, Університет штату Ілія). Презентація цього досвіду вченими (Н. Латабідзе, Т. Міксладзе), а також творче запозичення дослідниками ідей, котрі містить такий досвід (С.А. Нугро, М. Ком – Індонезія; А. Захос, Н. Пафос – Кіпр) утворюють підстави для позитивно-активного ставлення практиків до технології "комп'ютерного зору", тобто можливостей комп'ютера щодо розпізнавання (жестів, обличчя тощо), відтворення 3D об'єктів, використання інструментів "доповненої реальності" тощо.

Саморефлексія досвіду викладацької діяльності, в Ізмайльському державному гуманітарному університеті, дозволяє не лише бути голосним із домінуючою думкою про самоцінність здатності аспірантів реалізовувати індивідуальну освітньо-наукову траєкторію в аспекті набуття ними інноваційної компетентності [3], а про й специфічну ресурсність як основних компонент освітньо-наукової програми (до прикладу, "Методика наукового аналізу та розробки дисертаційних проєктів"), так і тих дисциплін вільного вибору (на кшталт "Критичне мислення викладача: навчання через дослідження"), котрі утворюють каталог ДВВ, зокрема за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки. При цьому ми виходили із важливості досягнення двоєдиної мети: по-перше, створення необхідних і достатніх педагогічних умов для саморегуляції здобувачами освітньо-наукової діяльності, а, по-друге – актуалізувати ціннісні та смисло-життєві основи їхньої самореалізації. Такий підхід умотивований психолого-педагогічною природою таких явищ, якими постають "саморегуляція" та "самореалізація" (Л. Бурлаук, М. Гриньова, М. Кононова). Вважаємо, що чинники позитивної динаміки самореалізації варто диференціювати за вектором контентності наукової теорії самореалізації особистості та спрямованості на реалізацію індивідуальної освітньо-наукової траєкторії (мається на увазі повноцінне врахування проблематики дисертаційного проєкту; організацію активного комунікування під час академічної кредитної мобільності (національної, міжнародної); компенсаторний характер каталогу

subjects of free choice of graduate students. If we analyze the factors (by content, the social-cognitive theory of self-efficacy and the vector – the realization of an individual educational and scientific trajectory), then we are talking about the graduate PhD student as a subject of self-education, personal and professional self-development, and creative self-improvement. Therefore, the focus remains on the qualitative mastery of learning strategies and the fundamentals of scientific culture, as well as the actualization of one's self-attitude – a crucial component of self-realization. In this way, as evidenced by practice, it is possible to have a complex influence on the educational and scientific components of the professional development of a graduate PhD student, to ensure individual "advancement" not only in the sense of being centered on creative individuality, but also in view of the individual pace of mastering a specialty and the use of the applicant's academic mobility resources.

Conclusions and research perspectives. Modern educational transformations increase the role of the doctoral level in the personal and professional formation of specialists, because they are of decisive importance in realizing the European integration preferences of Ukrainian youth and the competitiveness of national science. The efficacy of the instrument aimed at competent implementation by learners of an individual educational and scientific trajectory has been confirmed through the conducted pedagogical discourse. Creative ideas embedded in both national and foreign experience underscore the need for higher education institutions to focus efforts on personal and professional markers directly or indirectly linked to processes of self-regulation and self-realization within university educational and scientific contexts. Prospects for further research lie in deepening scientific understanding of student-centered models to activate scientific communication among learners within national and international credit mobility platforms.

дисциплін вільного вибору аспірантів. Якщо ж аналізувати чинники (за контентом соціально-когнітивна теорія само ефективності та вектором – реалізація індивідуальної освітньо-наукової траєкторії), то йдеться про аспіранта як суб'єкта самоосвіти, особистісно-професійного саморозвитку, творчого самовдосконалення. Відтак, у полі зору утримується якісне володіння здобувача і засобами навчальних дій, і основами наукової культури, а також про актуалізацію його само ставлення – важливого компонента самореалізації. У такий спосіб, як засвідчує практика, уможливується комплексний вплив на освітній і науковий складники професійного становлення аспіранта, забезпеченість індивідуального "просування" не лише в сенсі центрованості на творчу індивідуальність, а й з огляду на індивідуальний темп опанування спеціальності та задіяності ресурсів академічної мобільності здобувача.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Сучасні освітні трансформації підвищують роль докторського рівня особистісно-професійного становлення фахівців, адже саме їм належить вирішальне значення у реалізації євроінтеграційних уподобань української молоді та конкурентоспроможності вітчизняної науки. В результаті проведеного педагогічного дискурсу підтверджено дієвість інструменту, яким доцільно вважати компетентну реалізацію здобувачами індивідуальної освітньо-наукової траєкторії. Творчі ідеї, котрі містить у цьому плані конструктивний і вітчизняний, і зарубіжний досвід, обумовлюють потребу зосередження зусиль ЗВО на таких особистісно-професійних маркерах, котрі безпосередньо або опосередковано пов'язані із процесами саморегуляції та самореалізації в університетському освітньо-науковому просторі. Перспективи подальших досліджень лежать у площині поглиблення наукових уявлень про студентоцентровані моделі активізації наукового комунікування здобувачів у межах національних та міжнародних платформ кредитної мобільності.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Hodovaniuk, T. (2010). *Indyvidualne navchannia u vyshchii shkoli [Individual learning in higher education]: monohrafiia*. Kyiv, 160 [in Ukrainian].
2. Zadorozhna-Kniahnytska, A.V. (2020). Formuvannia indyvidualnoi osvithoi traiektorii mahistriv – maibutnikh menezheriv osvity u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of individual educational trajectory of masters – future education managers in the process of professional training]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, is. 20, t. 1, 125-129 [in Ukrainian].
3. Kichuk, N.V. (2023). Sformovanist u maibutnoho fakhivtsia naukovo-pedahohichnoho styliu myslennia – peredumovy yoho zdatnosti do osvithnikh innovatsii [Formation of the future specialist's scientific and pedagogical style of thinking – prerequisites for his ability to educational innovation]. *Osvitni innovatsii v zakladakh osvity: problemy ta perspektyvy – Educational innovations in educational institutions: problems and prospects: zb. st. Izmail*, 41-43 [in Ukrainian].
4. Koliada, N., Kravchenko, O., & Koliada, T. (2022). Mizhnarodnyi dosvid pidhotovky doktoriv filosofii z sotsialnoi roboty [International experience of training doctors of philosophy in social work]. *Sotsialna robota ta sotsialna pedahohika – Social work and social pedagogy*, is. 2(9), 310-327 [in Ukrainian].
5. *Onovlennia standartiv vyshchoi osvity dlia rozshyrennia mozlyvosti zdiisnennia pidhotovky molodizhnykh pratsivnykiv (prohrama USATD "Detsentralizatsiia prynosyt krashchi rezultaty ta efektyvnosti (DOBRE)"). Dokument z propozytsiiamy ta rekomendatsiiamy [Updating Higher Education Standards to Expand Youth Worker Training Opportunities (USATD Decentralisation Offering Better Results and Efficiency (DOBRE) Programme). A document with proposals and recommendations / rozr. S. Borodin. (2024). Kyiv, 44 [in Ukrainian].*
6. *Reformatsiia: uspikh Yevropy i shans Ukrainy [Reformation: Europe's success and Ukraine's chance]: kol. monohrafiia / za red. R. Shermety ta O. Romanenko. (2017). Kyiv: Sammit – knyhy, 256 [in Ukrainian].*
7. Sushchenko, L.O. (2014). Teoretychni i metodychni zasady orhanizatsii naukovo-doslidnoi roboty maibutnikh pedahohiv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Theoretical and methodological principles of organising research work of future teachers in higher education institutions]. *Extended abstract of Doctor`s thesis*. Kyiv, 40 [in Ukrainian].
8. Talanova, Zh.V. (2010). *Doktorska pidhotovka u sviti ta Ukraini [Doctoral training in the world and Ukraine]: monohrafiia*. Kyiv: Millnium, 476 [in Ukrainian].

Received: April 30, 2024

Accepted: May 08, 2024

COMPARATIVE PEDAGOGY ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА.

UDC 37.026:004.85

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.15

TEACHER EDUCATION IN CHALLENGING TIMES. A COMPARATIVE AND TRANSFORMATIVE APPROACH TO THE AUSTRIAN AND UKRAINIAN TEACHER EDUCATION REFORMS

Ch. Kraler*, K. Binytska**, S. Bacher***

The article provides a comprehensive analysis of the challenges and reforms in teacher education in Ukraine, drawing comparisons with the Austrian experience, contextualizing the need for reforms in Ukraine's education system within the country's pursuit of European Union membership. Emphasizing the pivotal role of teacher education in driving these reforms, the article analyzes the challenges of teacher education in Ukraine such as inadequate teacher remuneration, outdated pedagogical methods used, and a lack of financial support. Thus, the authors state the urgency of modernizing the teacher education system.

To summarize of teacher education in Austria, corresponding solutions are proposed, including individualized approaches and rigorous selection processes with the reference to Austria's experience with aptitude tests.

Furthermore, the article outlines education reforms in Ukraine, including the passage of laws aimed at aligning higher education with European standards. It analyzes measures such as interdisciplinary programs, distance learning, and increased university autonomy, designed to enhance student autonomy and the quality of education. By comparing these efforts with Austria's initiatives, such as the implementation of the Bologna Process and attempts to make teacher education more attractive, the researchers offer insights into common challenges faced by education systems globally.

* Doctor of Philosophy, Professor
(University of Innsbruck, Austria)
Kraler@uibk.ac.at
ORCID: 0000-0001-7333-5002

** Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Department of Pedagogy Khmelnytskyi Humanitarian and Pedagogical Academy)
(Department of Pedagogy, Faculty of Humanities and Social Sciences University of Bielsko-Biala, Bielsko-Biala, Poland)
rfn.yz87@fmail.com
ORCID: 0000-0002-2111-5275

*** Doctor of Philosophy, Senior Lecturer
(University of Innsbruck, Austria)
sabrina.bacher@uibk.ac.at
ORCID: 0000-0003-4004-6989

In conclusion, the article stresses the importance of viewing teacher education as an investment in the future, requiring sustainable transformation and international collaboration. It advocates for learning from each other's experiences and fostering global networks in teacher education to address the complex challenges confronting education systems worldwide.

Keywords: teacher education, reforms, education system, Ukraine, Austrian, European standards, international collaboration.

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА У СКЛАДНІ ЧАСИ. ПОРІВНЯЛЬНИЙ І ТРАНСФОРМАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО РЕФОРМ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ В АВСТРІЇ ТА УКРАЇНІ

К. Кралер, К. Біницька, С. Бахер

У статті представлено комплексний аналіз викликів і реформ у сфері педагогічної освіти в Україні, а також порівняння з австрійським досвідом. Наголошується на необхідності реформ в українській системі освіти в контексті прагнення країни до членства в Європейському Союзі. Підкреслюється ключова роль педагогічної освіти в просуванні цих реформ. У статті розглядаються проблеми педагогічної освіти в Україні, такі як неадекватна оплата праці вчителів, застарілі педагогічні методи та брак фінансової підтримки, а також підкреслюється нагальна потреба модернізації системи педагогічної освіти.

Підводячи підсумки педагогічної освіти в Австрії, розглядаються запропоновані рішення, включаючи індивідуальні підходи та суворі процеси відбору, з посиланням на австрійський досвід проведення тестів на професійну придатність.

Крім того, у статті окреслюються зусилля з реформування освіти в Україні, включаючи прийняття Законів, спрямованих на приведення вищої освіти у відповідність до європейських стандартів. Обговорюються такі заходи, як міждисциплінарні програми, дистанційне навчання та збільшення університетської автономії, покликані посилити студентську автономію та підвищити якість освіти. Порівнюючи ці зусилля з ініціативами Австрії, такими як впровадження Болонського процесу та спроби зробити педагогічну освіту більш привабливою, у статті пропонується розуміння спільних викликів, з якими стикаються освітні системи в усьому світі.

Насамкінець у статті підкреслюється важливість розглядати педагогічну освіту як інвестицію в майбутнє, що вимагає стійкої трансформації та міжнародної співпраці. Вона закликає вчитися на досвіді один одного і сприяти розвитку глобальних мереж у сфері педагогічної освіти для вирішення складних проблем, з якими стикаються освітні системи в усьому світі.

Ключові слова: реформа педагогічної освіти, система освіти, Україна, Австрія, європейські стандарти, автономія вищої освіти, міжнародна співпраця

Introduction. Nowadays, in our economically determined world, we tend to understand the term "comparison" in the sense of "better-or-worse" or "more-or-less". Comparative education has a different goal. It rather sees comparison as a tool to gain a deeper understanding. Comparative analysis supports the categorization of different aspects of a complex research field [5] due to teacher education being a complex field [20]. To be more precise, teacher education is part of formal education [19; 8], which interacts and has deep connections with the society.

Thus, the traditional interpretation of the historical aspect of the development of formal education as a function of society (societal-social, technological and economic) and circumstances is not sufficient. Formal education is a part of society, societal structures, and its history. It evolved with and within it, thus, without going into details and also with respect to individual pace of development in different areas and countries, at some point formal education had gained enough critical mass that it started not only to respond to societal developments but also become an

actor within society [11]. One current example might be the environmental movement at schools all over the world. So, society and formal education can nowadays rather be seen as communicating vessels that resonate with each other with respect to the fact that the latter is part of the first in the sense of a subsystem. Teacher education as a part of formal education lives in this intertwined ecosystem. Therefore, a scientific analysis of teacher education should take its societal embeddedness into account.

Aim of the research is to examine comparative and transformational approaches to teacher education reforms in Austria and Ukraine.

Research methods. Hartmut Rosa gives a sociological analysis of major societal challenges for our world [28; 29]. He identifies environmental, social-political, economic and technological challenges that have been accelerated over the past 20 years, driven by the simultaneous development of globalization and particularization (political, social, income-wise, ...). As an effect, the perception of uncontrollability is steadily increasing. – The visible effects of climate change, Russia's aggressive invasion in the Ukraine, growing tensions between China and Taiwan, the ongoing problems between Israel and Palestine, technological considerations about the power of AI, the widening gap between rich and poor, to name just some of them.

There is an agreement that high-quality education is one decisive factor in tackling these current challenges (SDG4). And teachers are the hub in this process. They enable, guide, support and accompany the learning process of the next generation by passing on cultural knowledge and thus providing the basis for innovative approaches to challenges. Different contexts require different solutions, even if the basic problems and challenges are similar.

This applies equally to teacher education. The basic pattern of formal education is shaped by the didactic triangle almost worldwide [1]. It can be seen as interactive and communicative, consisting of interactions between the

three axes of the subject/content, the teacher, and a group of students. Within formal education, the content is usually defined by the governmental authority. Teachers must pass some kind of formal training to be certified to teach, and in the classroom, we usually have the configuration of one teaching person vs. a group of learners/students/pupils. But apart from this, specific subjects, pathways to becoming a teacher, types of school etc. are heavily influenced by national considerations and its specific history [31]. Thus, formal education unfolds locally – at the level of individual countries – in a heterogeneous, diverse manner with respect to a common fundamental global structure (didactic triangle). This must not be seen as a problem but rather a natural development in a diverse educational ecosystem. The approach of comparative educational studies tries to take this into account:

"Comparative studies seek to explore and understand how education approaches and policies spread globally and impact local systems. The belief that education can vastly improve the human condition is at the center of comparative education" [32: 1113].

One established comparative approach is to investigate a well-defined field in a different context, especially time or place. In our case, it is the field of teacher education in two different countries: Austria and Ukraine.

Results and discussion.

Austria and Ukraine. At the first glance Austria and Ukraine are very different. Ukraine is about 7,2 times the size of Austria and has about 4,2 times as many inhabitants. Population density in Ukraine is 60.9/km², in Austria 107.6/km², GDP (nominal, 2024 estimate) per capita is \$5,663 (111st) in Ukraine and \$59,225 (17th) in Austria. The Human Development Index in Ukraine (2022) is defined as high, 0.734, in Austria as very high 0.926 (UN 2024).

The territory of today's Ukraine was contested, divided, and ruled by a variety of external powers at least from the late 13th century on. Following the Russian Revolution in 1917, the short-lived

Ukrainian People's Republic the Bolsheviks consolidated control and established the Ukrainian Soviet Socialist Republic, which became a constituent republic of the Soviet Union in 1922. Ukraine gained independence in 1991. In 2014 Russia unilaterally annexed Ukraine's Crimean Peninsula and in 2022 Russia launched a full-scale invasion of Ukraine. Due to the often-changing external powers it would be difficult to summarize the history of education and teacher education until the 20th century.

In contrast to Ukraine, from 1278 until World War I, Austria's history was largely that of its ruling dynasty, the Habsburgs. The empire was a multi-ethnic state and since the 19th century emerging nationalist movements led, for example, to the "Reichsgesetzblatt", publishing the laws and ordinances in eight languages. Furthermore, all national groups were entitled to schools in their own language and to the use of their mother tongue at state offices since the introduction of compulsory schooling in 1774. After World War I, the German-speaking parts of Austria which had been part of Austria-Hungary were reduced to a rump state, with the borders of the current state. After the Nazi regime and some years of occupation, Austria regained full independence in 1955 and declared its permanent neutrality by an act of parliament.

These different historical developments suggest that a direct comparison between the education systems and teacher education in Austria and Ukraine would be problematic. We, therefore, take a primarily ahistorical approach in the

following, concentrating on the latest developments with a strong focus on requirements in the near future.

Potential and necessary developments and transformations in teacher education are nowadays usually derived from evaluations of the education system. Since the late 1990ies, heavily supported by technological developments, international student assessments like TIMSS, PIRLS, and PISA have been established and gained growing acceptance. Ukraine participated for the first time in PISA in 2018. Due to the Russian invasion in 2022, results refer only to 18 out of 27 regions. Austria has participated in PISA since 2000.

PISA in particular was the driving force behind education reforms in many European countries since 2010. In contrast to other forms of evaluation, the econometric approach of PISA translated weaknesses and problematic fields in national education systems to evidence-based numbers and thus made them comparable, for instance, to countries with similar social, economic or historical backgrounds. One consequence of this was that many countries also began to fundamentally reform their teacher education systems. Austria started the reform process in 2013 and introduced a new program in 2015.

Before discussing the current challenges for teacher education in Austria and Ukraine, we will first provide a very brief overview of the latest PISA results for both countries in order to set the stage for further analysis (cf. OECD 2019 OECD 2023) [24; 25].

Table 1

PISA results for Austria and Ukraine 2018 and 2020

Mean score in PISA 2018					
	Mathematics	Reading	Science	Top-performing	Low-performing
	Mean	Mean	Mean	%	%
OECD Average	487	489	489	15.7	13.4
Austria	484	499	490	15.7	13.5
Ukrainian regions (18 of 27)	466	453	469	7.5	17.5
<i>Difference AUT-UA</i>	18	46	21	<i>Mean: 28.3</i>	

Mean score in PISA 2022					
	Mathematics	Reading	Science	Top-performing	Low-performing
	Mean	Mean	Mean	%	%
OECD Average	472	476	485	13.7	16.4
Austria	487	480	491	14.6	15.5
Ukrainian regions (18 of 27)	441	428	450	4.6	25.3
<i>Difference AUT-UA</i>	46	52	41	<i>Mean: 46.3</i>	

Without going too much into detail these results show a couple of things. First, Austria and Ukraine obviously try to improve their education systems based on evidence, because both take part in the PISA study. Secondly, Austria's results (considering the variance) are around the OECD average, while Ukraine's are below it. If one considers the recent political developments in Ukraine since the 1990s, this only seems obvious. After the fall of communism, Ukraine had to start gradually building up a new education system. Experience shows that a fundamental change in the education system takes at least two generations. The 2022 results illustrate that Ukraine has fallen significantly behind Austria in each of the areas tested, as well as on average. The reason for that is also evident. Beside the COVID-19 pandemic foremost Russia's war of aggression has obviously taken a heavy toll on the Ukrainian education system.

In the following, we will first primarily concentrate on developments in Ukraine and then enrich the considerations with findings from Austrian reforms to conclude this article.

Teacher Education in Ukraine and responses from Austrian experience.

Ukraine's pursuit of European Union membership necessitates reforms within its education system. These reforms, currently underway across all educational sectors, prioritize the restructuring of teacher education. Given the high social and cultural significance of teachers and the sheer size of the

teaching profession, teacher education serves as the foundation for all planned reforms [16].

Continuing the large-scale "New Ukrainian School" reform (established by the 2017 Law of Ukraine "On Education" [19] and the 2017 Concept of the National School of Education) [5] presents a unique challenge in the context of the ongoing war. However, this reform's successful implementation is critical, as today's students will be responsible for rebuilding the country in the post-war era. The realization of such a comprehensive educational transformation demands a radical modernization of the teacher education system. Ukraine's growing alignment with European standards and values necessitates a corresponding systemic transformation of its education system. This transformation prioritizes enhancing the quality of the educational process within schools, which can be achieved by improving the quality of teacher education [9].

The teaching profession remains one of the most prevalent in contemporary society and is under the special attention of the state. In pre-war Ukraine (2022), a robust teacher workforce of 440,000 individuals educated over 4 million students (State Statistics Service, 2022). Teacher training in the country is delivered across 71 higher education institutions and 41 specialized pre-higher education institutions (State Statistics Service, 2022). Notably, pedagogical universities comprise 29 national universities and 13 state

universities. Additionally, in Ukraine, 27 other higher education institutions incorporate the word "pedagogical" within their titles, and 42 technical and economic institutions hold licenses for teacher training (State Statistics Service, 2022; Unified State Examination Center, 2022).

There are a total of 5,921 schools in Austria, 764 of which are private (2022). In 2022, there were 1,158,576 pupils, which corresponds to a growth of 1.7% compared to 2021. They were educated by 124,447 teachers in 2022/23 (+1,1% to 2021/22). In Austria, teachers are trained at 12 public and private universities and 14 public and private teacher training colleges (2024).

While quantitative teacher preparation appears sufficient, concerns remain regarding the quality of education and graduates' willingness to pursue careers in educational institutions [18: 2].

A critical issue plaguing the Ukrainian education system is the widening disparity between societal demands for highly qualified teachers and the current state of pedagogical education [26]. This imbalance manifests in the outcomes of higher education institutions, the preparedness of teachers to implement educational reforms, and the overall effectiveness of the educational system [27]. This complex issue arises from a continuous impact of the following factors:

- outdated content, structure, standards, and teaching methods employed in pedagogical education. This fails to equip future teachers with the competency-based approach and modern pedagogical tools necessary for success in contemporary classrooms.

- inadequate financial support for teachers' professional activities hinders their growth. The near absence of experimental laboratories and equipment for training science, technical, and vocational education teachers further exacerbate this issue.

- outdated models and methods of professional development of teaching staff, which are focused on formal compliance with established

requirements rather than on personal and professional growth

- substandard conditions for pedagogical activities, which hinders adequate teacher training to meet the demands of a rapidly modernizing educational landscape;

- ineffective vocational guidance for identifying and selecting students with the aptitude and motivation for a successful teaching career.

- lack of effective coordination between pedagogical institutions, local authorities, and employers regarding educational content and practical training of students [3].

Addressing issues of teacher education quality is a complex undertaking, as they have been accumulating over a significant period (cf. section 2). Ukraine is working hard to transform itself from a former constituent republic of the Soviet Union into a free, democratic and modern country. Even without the ongoing political and social transformations, Russia's aggressive war and the pandemic, this would be a complex task. Nevertheless, the current investments and reform efforts in the education system and teacher training represent a fundamental and promising investment in the future.

Ukrainian scholars and practicing educators already propose solutions for enhancing the quality of teacher education programs. Ivan Zyazyun suggests that teacher education should adopt a more individualized approach, similar to actor training. Additionally, he advocates for a rigorous selection process to identify candidates best suited for the teaching profession [13].

Consequently, reforms in teacher education need a modernized approach to admissions criteria for higher education institutions. A revised selection process for pedagogical programs might incorporate additional testing that evaluates essential personal qualities, namely ability to care for children, effective communication skills across diverse populations, mental well-being and resilience, a strong motivation

to professional and personal development within the field of education etc.

Austria implemented specific procedures as entry points to a teacher education program. After proving the general higher education entrance qualification, applicants for teacher training programmes at universities and university colleges of teacher education need to pass an aptitude and admission procedure in several stages (proof of general personal suitability for the teacher training programme and for later professional practice, proof of specific suitability for certain subjects or certain study programmes). Details can be found at the Eurydice webpage [12].

Almost ten years of experience with this system show its possibilities and limitations. What seems to work is some kind of aptitude and inclination test, ideally in the form of a guided self-assessment [22]. The problem with all psychometric career aptitude procedures is that they can primarily be used to predict the probability of academic success. However, due to the multifactorial dynamics and plasticity of individual professional and personal development, it is still not possible to make a reliable prediction of later professional success [23]. Therefore, Ukraine could build on the experience gained in other countries, especially in the last 10 years, when introducing specific instruments.

To enhance the quality of teacher training in Ukraine, Vasyl Kremin, President of the National Academy of Pedagogical Sciences, proposes the wider implementation of a sequential model alongside the traditional parallel model. In the sequential model, students are trained for a teaching career from their first year at university. For instance, a student with a bachelor's degree in physics from a traditional university could subsequently pursue a master's degree in pedagogy to obtain teacher qualifications (Kremin, ed., 2021b).

This suggestion discusses the issue of concurrent vs. consecutive models of teacher education. Depending on the

circumstances and research approaches, one or the other model may be more appropriate [23; 35]. Austria has decided to follow the path of concurrent models after World War II. One advantage of this approach was that it allowed the profession to develop a specific professional awareness. On the other hand, lateral entrants play an important role in phases of teacher shortages. They usually professionalize via consecutive models.

Volodymyr Bakhrushina, head of the National Expert Team on Higher Education Reform of the EU Erasmus+ Program, suggests that long-term policies aiming to increase higher education funding per student to levels comparable to EU countries could improve education quality. However, such policies need to increase the GDP of Ukraine. Thus, as a first step, maximizing the effectiveness of existing resources through targeted measures, even potentially unpopular ones, could achieve some funding improvements [13].

One possibility in this context would be to make targeted use of cooperation with the EU in student exchange programs in the context of teacher education. In Austria, the problem situation is somewhat different, but with a similar effect. Traditionally, education is anchored in the nation state. Austria can also look back on 250 years of systematic state development of its own education system. It was only after the PISA shock (poor results) that Austria was open to ideas from outside and due to specific EU programs. Student exchange programs have become an important factor in teacher education programs. Long-term partner universities also foster temporary staff exchange, which goes along with valuable knowledge transfer in curriculum design, higher education didactics, and teacher education programs, to name some aspects.

Current developments. The COVID-19 pandemic and the war in Ukraine have served as a crucible, testing the resilience of the Ukrainian people and

prompting a critical evaluation of various social spheres, including teacher education. It is commendable that the Ukrainian education system has demonstrably functioned effectively despite these challenges, due to the work of educators at all levels from kindergarten to the ministry, creating opportunity for children and students to learn. While acknowledging the positive trajectory of Ukrainian teacher education, further modernization remains necessary. After all, the quality of teacher training directly impacts the entire education system, fostering a child's development, personality formation, and future professional success.

Therefore, on April 23, 2024, the Verkhovna Rada of Ukraine adopted Draft Law (state project № 10177), "On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding the Development of Individual Educational Trajectories and Improvement of the Educational Process in Higher Education" [10]. This law represents a significant step towards the comprehensive transformation and European integration of the Ukrainian higher education system, according to the Ministry of Education and Science of Ukraine [14].

The reforms aim to align Ukrainian higher education more closely with European standards, addressing a long-standing call from Ukrainian society – including students, educators, heads of higher education institutions, and employers. The prevalence of graduates not working in their field of study exemplifies this need. In Ukraine, only 20% of pedagogical university graduates become teachers, which is a significant issue [3].

The new law introduces a number of important changes for students. They will have the opportunity to tailor their studies through interdisciplinary programs. This model allows students to delay choosing a specific specialization until after one or one and a half years of foundational coursework. The law enables the model of “entering the field” through an interdisciplinary educational

program, which grants the opportunity to choose a specific specialty not immediately, but after one or one and a half years of studies at the university. Additionally, universities will offer interdisciplinary programs at the bachelor's level, catering to both specific fields and cross-disciplinary interests, to meet the respective needs of regional communities and employers [14].

The new law introduces increased flexibility for students with no reduction in program duration. Contract students now can individually set duration of studies in the university: to complete a four-year bachelor's program in three years through accelerated study or combine studies with work and extend the program to six to eight years, earning the required 240 ECTS credits at a slower pace. According to the proposed changes, they will have the opportunity to adjust the terms of their studies, they will be able to independently manage their annual workload within a range of 30-80 ECTS credits per year, complete the bachelor's program in three, four, five, or six years, fostering greater choice and student autonomy. Furthermore, universities gain the ability to create interdisciplinary programs at the undergraduate level. These programs allow students to explore several specialties within a single field before selecting a specific major after completing two semesters (or 60-120 ECTS credits) [14].

The teaching profession is interdisciplinary by design. Due to its cultural significance and interweaving with state administration, there is a tendency to regulate it very strongly, not only legally but also in terms of content. In Austria, for instance, the teacher education program was shortened by law in 2024 from 4 years BA + 2 years MA (6 years in total) to 3 years BA + 2 years MA for reasons that are incomprehensible regarding content. In terms of education policy, this was a reaction to the current shortage of teachers. From an academic point of view, this is an ineffective measure. It would only have an effect in 5-7 years at the earliest. By this time,

there is likely to be an oversupply of teachers for demographic reasons. The Ukrainian approach of making teacher education programs more flexible could increase its attractiveness. The necessary flexibility of teachers should be accompanied by more flexible routes into the teaching profession.

Ukraine's new law also proposes replacing traditional part-time and evening forms of education with distance learning. This aligns with European practices and eliminates the need for separate regulations for these formats [14].

Distance learning and other innovative technologies are currently posing key challenges for teacher education in Austria and Europe. On the one hand, technologies enable the virtualization of teaching, which can ultimately contribute to the democratization of knowledge and education. For example, it can potentially give children in rural areas easier access to higher education. On the other hand, a direct relationship between teachers and learners (see didactic triangle) is of central importance for the learning process. The consequences of the lack of direct contact were clearly visible during the COVID pandemic [2].

The new law facilitates recognition of learning outcomes achieved through formal, non-formal, and informal education for participants in academic mobility programs. This provision is particularly beneficial for students pursuing combined studies at Ukrainian universities and institutions abroad. That goes along with the above-mentioned options of European mobility programs. A separate Order will be issued to outline the specific procedures for such recognition [14].

The new law also grants greater autonomy to universities. They can now independently determine methods for achieving competencies outlined in standards for non-regulated specializations. This aligns the Ukrainian system with European standards and allows for a wider range of elective courses.

In Austria, freedom in research and teaching is a constitutional law. The Universities Act 2002 also gave universities full autonomy. This has significantly increased their scope for decision-making with regard to content, personnel decisions and flexibility. On the other hand, the legislator, as the largest funder, has again restricted this autonomy by means of performance agreements to be concluded every three years.

Standards for higher education in Ukraine will undergo further revisions in the near future, with a focus on increased selectivity to promote competition among universities. From now on, teachers of innovative courses will get more opportunities, and students will be granted an enhanced quality of education [14; 15].

In terms of recent reform developments, Austria is in a similar situation to Ukraine. In 2014/15 Austria implemented the Bologna Process [17]. The teacher education programs were transferred into a BA/MA system. The original idea was to create more flexibility and exchange in the European Higher Education Area. All study programs (eight-semester BA with 240 ECTS and two to four semester MA with 60 or 120 ECTS) contained a "pedagogical core" (60 ECTS) of general educational fundamentals. In practice, however, the idea of the BA/MA program has had exactly the opposite effect due to a lack of common understanding on all levels (international, national and between universities). Switching between different universities, for instance, has been made considerably more difficult, even at the national level. In 2024, the Austrian government submitted a law to make the teaching profession more attractive. The core of the reform is the shortening of the bachelor's degree program for teaching from eight semesters (240 ECTS) to six semesters (180 ECTS).

The Eurydice website summarizes the goals of this initiative:

➤ increase national and international comparability and permeability,

- enhance the attractiveness of the degree program,
- lead to curricula revised accordingly as part of the further development (student-centered, practice-oriented and relevant/accompanying the teaching profession; with better consideration of the principles of constructive alignment, etc.),
- generate as many teachers as possible who are already equipped with all necessary basic skills and available to the school system after completing the bachelor's degree course (180 ECTS/3 study years). The consecutive master's degree course (120 ECTS/2 study years) parallel to the teaching profession provides the necessary academic specialization [12].

Experts doubt whether this initiative will really lead to a qualitative improvement and increase the attractiveness of teacher training. The real problems of the Austrian education system lie rather in a high level of educational inheritance accompanied by educational inequality. Children from educationally disadvantaged backgrounds, for example, are significantly less likely to achieve a higher school-leaving qualification. The administrative burden on teachers is increasing. There is a lack of a defined network of support in the classroom. The system is still based on the outdated architecture of a teacher in the classroom. Teamwork between teachers and joint teaching as well as closer networking with school psychology, school social work and other educational specialists are not supported enough structurally. It is also becoming increasingly difficult to fill headmaster positions due to a lack of attractiveness.

Conclusions and research perspectives. An attempt to summarize the observations and analyses from the two countries reveals some consistent structural aspects. First, the historicity of teacher education, which, in general, can be perceived historiographically or systematically (ahistorically). Both approaches have their justification (e.g. physics-ahistorically, literary studies-historical). In the context of teacher

education, its history has to be taken into account. Every generation is heavily influenced by its own education which relates to the past. The nowadays necessary transformation of a teacher education system has to take that into account if it wants to be sustainable. The proverb "teachers teach as they were taught, not as they were taught to teach" is true as every generation grew up with a specific pedagogical tradition. A sustainable transformation therefore requires one to two generations (15-30 years). It takes around 15 years for a new generation of teachers to reach a specific critical mass for the sustainable anchoring of innovations. Teacher education needs to take that into account.

Secondly, social context conditions interact fundamentally with formal education and, thus, also with teacher education. Liberal countries have rather "liberal" curricula in teacher education, democratic countries foster ideas of democracy in teacher education, imperialistic nations spread imperialistic ideas and so on. However, this is not a one-way street. Many countries in the former East, for example, have shown how modern teacher training programs can contribute to the sustainable anchoring of democratic values.

Therefore, endeavoring to provide high-quality teacher training is always an investment in the future. Open, enthusiastic and innovative teachers enable pupils to develop themselves to the best of their ability in an expansive learning environment.

Fourthly, in a globalized world with multiple challenges, we must act locally and think globally [30]. International collaboration is generally necessary. Teacher education should, therefore, create international networks at all levels in addition to national quality development efforts: exchange programs for individual teacher education students and teacher educators, international partnerships between teacher education institutions and collaboration between countries and international organizations could foster this goal.

The core of teacher education is teaching learning. If teacher education systems learn from each other on all levels, that might create more mutual understanding and collaboration to deal with the global challenges we all face.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Augustsson, G. & Boström, L. (2016). Teachers' Leadership in the Didactic Room: A Systematic Literature Review of International Research. *Acda Didactica Norge*, 10. 10.5617/adno.2883 [in English].
2. Berger, F., Schreiner, C., Hagleitner, W., Jesacher-Rößler, L., Roßnagl, S., Kraller, Ch. (2021). Predicting coping with self-regulated distance learning in times of COVID-19: Evidence from a longitudinal study. In: *Frontiers in Psychology* (20 pages). *Front. Psychol.* 12:701255. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.701255 [in English].
3. *Kontsepsiya rozvytku pedahohichnoyi osvity [Concept of teacher education development]*. Retrieved from: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/kontsepsiia-rozvitku-pedahohichnoi-osviti-12-17-go.pdf> [in Ukrainian].
4. *Kontsepsiia "Nova ukrainska shkola" [Concept of the National School of Education]*. (2017). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
5. Cowen, R. & Kazamias, A. (eds.) (2009). *International Handbook of Comparative Education*. Springer [in English].
6. Bodrova, I., Chernukha, N., Vasylyeva-Khalatnykova, M., Bakulina, O., Binytska, K., Kostenko, D., Tarnavska, T. Research of Motivation for the Development of Professional Self-Determination. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, t. 15, is. 2, 229-243. Retrieved from: <https://doi.org/10.18662/rrem/15.2/731> [in English].
7. Global Climate and Environmental Protest: Student Environmental Activism a Transformative Defiance. *Journal of Environmental, Sustainability and Social Science*, 4 (4), 1180–1198 [in English].
8. Darling-Hammond, L. (2006). Constructing 21st-Century Teacher Education. *Journal of Teacher Education*, 57(3), 300-314. Retrieved from: <https://doi.org/10.1177/0022487105285962> [in English].
9. *Draft Concept for the Development of Teacher Education*. (2017). Retrieved from: <https://ips.ligazakon.net/document/NT4188> [in Ukrainian].
10. *Draft Law on Amendments to Certain Laws of Ukraine on the Development of Individual Educational Trajectories and Improvement of the Educational Process in Higher Education*. (2024). Retrieved from: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43050> [in Ukrainian].
11. Eskelson, T. (2020). How and Why Formal Education Originated in the Emergence of Civilization. *Journal of Education and Learning*. 9. 29. DOI: 10.5539/jel.v9n2p29 [in English].
12. *Eurydice. Austria. Teachers and education staff*. Retrieved from: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/austria/initial-education-teachers-working-early-childhood-and-school> [in English].
13. *Yak pidvyshchyty yakist pedahohichnoi osvity? [How to improve the quality of teacher education?]*. (2021). *Education in Ukraine*. Retrieved from: <https://op.ua/news/osvita-v-ukraini/yak-pidvischiti-yakist-pedahohichnoyi-osviti> [in Ukrainian].
14. *Udoskonalennia vyshchoi osvity ta rozvytok indyvidualnykh osvitnikh traiektorii: ukhvaleno Zakon u druhomu chytanni [Improvement of Higher Education and Development of Individual Educational Trajectories: the Law was adopted in the second reading]*. Retrieved from: <https://mon.gov.ua/news/udoskonalennya-vishchoi-osviti-ta-rozvitok-individualnykh-osvitnikh-traiektoriy-ukhvaleno-zakon-u-drugomu-chytanni> [in Ukrainian].
15. *Indyvidualni osvitni traiektorii dlia studentiv zakladiv vyshchoi osvity: Rada ukhvalyla Zakon [Individual educational trajectories for students of higher education institutions: The Parliament adopted the Law]*. (2024). Retrieved from: https://jurliga.ligazakon.net/news/227211_indyvidualn-osvtn-traktor-dlya-studentv-zakladv-vishcho-osviti-rada-ukhvalila-zakon [in Ukrainian].

16. Khoruzha, L. & Bratko, M. (2018). Model of pedagogical education of a modern university. *Continuing professional education: theory and practice*, vyp. 3-4, 7-13 [in Ukrainian].
17. Kraler, Ch. & Worek, D. (eds.). (2021). Teacher Education. *The Bologna Process and the Future of Teaching*. Münster, New York: Waxmann [in German].
18. Kremen, V. (2023). Teacher training: challenges and answers. Based on the results of a scientific report at a meeting of the Strategic Session of the heads of higher education institutions, March 1, 2023. *Bulletin of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 5(1). 1-6 [in Ukrainian].
19. *Zakon Ukrayiny "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]*. (2017). Retrieved from: <https://mon.gov.ua/npa/law-education> [in Ukrainian].
20. Lin, V. (2022). Formal education: Understanding its meaning and importance. *International Journal of Education Research and Review*, vol. 10 (2), 001-002, June, 2022 [in English].
21. Livingston, K. (2017). The complexity of learning and teaching: challenges for teacher education. *European Journal of Teacher Education*, № 2, 141-143. Retrieved from: <https://doi.org/10.1080/02619768.2017.1296535> [in English].
22. Mayr, J., Gutzwiller-Helfenfinger, E. & Nieskens, B. (2013). Reply: CCT-Career Counselling for Teachers: A counselling and information platform, not a selection tool. *Unterrichtswissenschaft*, 41, 72-79 [in German].
23. OECD. (2005). *Teachers matter: Attracting, developing and retaining effective teachers*. Paris [in English].
24. OECD. (2019). *PISA 2018 Results (Volume I): What Students know and can do*. PISA, OECD Publishing, Paris. Retrieved from: <https://doi.org/10.1787/5f07c754-en> [in English].
25. OECD. (2023). *PISA 2022 Results (Volume I): The State of Learning and Equity in Education*. PISA, OECD Publishing, Paris. Retrieved from: <https://doi.org/10.1787/53f23881-en> [in English].
26. OECD. (2023a). *PISA 2022 Results Factsheets Ukrainian regions (18 of 27)*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/publication/pisa-2022-results/webbooks/dynamic/pisa-country-notes/78043794/pdf/ukrainian-regions-18-of-27.pdf> [in English].
27. OECD. (2023b). *PISA 2022 in Ukraine: Main Findings and Conclusions*. Retrieved from: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/12/PISA-2022-Short-report_eng.pdf [in English].
28. Rosa, H. (2015). Social Acceleration: A New Theory of Modernity. *CUP* [in English].
29. Rosa, H. (2020). The Uncontrollability of the World. *Polity* [in English].
30. Roudomentof, V. (2016). Glocalization. *A Critical Introduction*. New York: Routledge [in English].
31. Schiefelbein, E., & McGinn, N.F. (2017). The History of National School Systems. In: *Learning to Educate. Ibe On Curriculum, Learning, And Assessment*. SensePublishers, Rotterdam. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-94-6300-947-8_7 [in English].
32. Tatto, M.T. (2023). The Need for Comparative Studies in Teacher Education. In: Menter, I. (eds) *The Palgrave Handbook of Teacher Education Research*. Palgrave Macmillan, Cham. Retrieved from: https://doi.org/10.1007/978-3-031-16193-3_86 [in English].
33. *Ukrainian schools lack teachers – PISA study*. Retrieved from: <https://hovorymo.live/pro-news/0325/> [in Ukrainian].
34. United Nations. (2024). *The 2023/2024 Human Development Report*. Retrieved from: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/global-report-document/hdr2023-24reporten.pdf> [in English].
35. Zuzovsky, R. & Donitsa-Schmidt, S. (2017). Comparing the effectiveness of two models of initial teacher education programmes in Israel: concurrent vs. consecutive. *European Journal of Teacher Education*, 40, 1-19. DOI: 10.1080/02619768.2017.1318377 [in English].

Received: May 14, 2024
Accepted: June 05, 2024

UDC 373.3.091(410)

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.16

PRIMARY SCHOOLS OF GREAT BRITAIN: STAGES OF FORMATION

V. V. Pavlenko*, L. A. Martynenko**

The article proves that the formation of primary education in Great Britain took place over the centuries, starting with the creation of charitable and private schools for children of poor and wealthy families in the 17th-18th centuries, the opening of industrial, religious and grammar schools at the beginning of the 19th century. The creation of a system of general compulsory primary education in Great Britain took place at the end of the 19th century – the beginning of the 20th century, which was established by government laws that provided for obligatory and free education, as well as ensured control over the schools. This process continued in the 20th century. During this period, the primary school was divided into junior primary school and senior primary school; education in primary school consisted of key stages; the content and teaching methods were revised as well.

The stages of formation of primary education in Great Britain are considered, namely: the first stage (XVII – first half of XVIII century) – formation and development of primary schools in Great Britain; the second stage (the second half of the 18th century (1780 – the foundation of the Sunday schools systems) – the beginning of the 19th century) – the development of Sunday schools and schools of mutual education; the third stage (the middle of the 19th century (1843 – the establishment of a Sunday school with a 4-year term of study) – the end of the 19th century) – the establishment of day-type schools, separated from religion, for the children of workers, as well as the petty and middle bourgeoisie; the fourth stage (the end of the 19th century (1870 – the Law on Compulsory Primary Education) – the creation of state primary boarding schools – the first half of the 20th century) – the formation of the state system of general education; the fifth stage (beginning of the 20th century – 1944) – the development of primary education (the adoption of a number of normative documents) and the sixth stage (1944 (Law on Education, Law on Compulsory Graduation Examination) – until now).

Keywords: *primary education, formative stages, Great Britain, industrial, Sunday, religious and grammar schools, Compulsory Primary Education Act.*

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Docent
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
pavlenko-vita@meta.ua
ORCID: 0000-0001-8528-4054

** Postgraduate Student
(Zhytomyr Ivan Franko State University)
martynenko031983@gmail.com
ORCID: 0009-0004-1771-8534

ПОЧАТКОВІ ШКОЛИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ: ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ

В. В. Павленко, А. А. Мартиненко

У статті доведено, що становлення початкової освіти у Великій Британії відбувалося протягом століть, розпочинаючи із створення благодійних та приватних шкіл для дітей бідних та заможних сімей в XVII-XVIII ст., відкриттям індустріальних, недільних, релігійних шкіл та граматичних на початку XIX століття. Створення системи загальної обов'язкової початкової освіти у Великій Британії відбулося наприкінці XIX ст. – початку XX ст., що було закріплено урядовими законами, які передбачали обов'язковість та безкоштовність навчання, контроль за школами з боку уряду. Цей процес продовжився у XX ст. У цей період відбувся поділ початкової школи на молодшу початкову школу і старшу початкову школу; навчання у початковій школі було розподілено на ключові етапи; переглядалися зміст та методи навчання.

Розглянуто етапи становлення початкової освіти у Великій Британії, а саме: перший етап (XVII – перша половина XVIII століття) – становлення та розвиток початкових шкіл у Великій Британії; другий етап (друга половина XVIII століття (1780 рік – заснування недільної школи) – початок XIX ст.) – розвиток недільних шкіл та шкіл взаємного навчання; третій етап (середина XIX століття (1843 рік – заснування недільної школи з 4-річним терміном навчання) – кінець XIX ст.) – заснування шкіл денного типу навчання, відокремлених від релігії для дітей робітників, а також дрібної й середньої буржуазії; четвертий етап (кінець XIX століття (1870 рік – Закон про обов'язкову початкову освіту) – створення державних початкових шкіл-інтернатів – перша половина XX століття) – становлення державної системи загальної освіти; п'ятий етап (поч. XX століття – 1944 р.) – розвиток початкової освіти (прийняття низки нормативних документів) та шостий етап (1944 р. (Закон про освіту, Закон про обов'язковий випускний екзамен) – до сьогодні).

Ключові слова: початкова освіта, етапи становлення, Велика Британія, індустріальні, недільні, релігійні та граматичні школи, Закон про обов'язкову початкову освіту.

Introduction of the issue. The issue of the formation of primary schools in Great Britain has been the subject of research by teachers, historians and psychologists. Primary education in Great Britain was created gradually, shaped and changed depending on aristocratic traditions, the influence of the church and political events in the country. The process of establishing mass schools turned out to be extremely difficult. It was affected by the historical features of national development, the weakness of the state apparatus, the rapid development of industry, as well as the fact that the country entered the path of industrialization earlier than others, which required qualified and competent workers.

Current state of the issue. The education system of Great Britain is the subject of research by both foreign and domestic researchers: various aspects of the history of the organization of school education are highlighted in the works of O. Lokshyna, A. Sbruieva, O. Yarova; the theoretical foundations of reforms in the general education system of Great Britain are studied in the works of M. Bruce,

Постановка проблеми. Питання становлення початкових шкіл Великої Британії було предметом дослідження педагогів, істориків та психологів. Початкова освіта у Великій Британії створювалася поступово, формувалася та змінювалась залежно від аристократичних традицій, впливу церкви та політичних подій в країні. Процес становлення масової школи виявився надзвичайно складним. На ньому позначилися історичні особливості національного розвитку, слабкість державного апарату, бурхливий розвиток промисловості, а також те, що країна раніше за інших вступила на шлях індустріалізації, а це вимагало кваліфікованих і грамотних робітників.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Система освіти Великої Британії є предметом дослідження як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників: різні аспекти історії організації шкільної освіти висвітлено у працях О. Локшиної, А. Сбруєвої, О. Ярової; теоретичні засади реформ у системі загальної освіти Великої Британії

K. Jones, A. Moore, and U. Taylor; certain aspects of professional training of teachers are considered in the scientific works of N. Mukan, V. Ponedilko, L. Sihaeva, A. Tolochyk; the development and organization of the educational process in primary schools in Great Britain were studied by L. Cameron, Zh. Milian, M. Yurchenko and others.

Aim of research is to analyze the stages of formation of primary education in Great Britain and to determine the trends and contradictions that arose in the process of its development.

Results and discussion. From historical sources we learn that the first schools in England were founded under Alfred the Great at the end of the 8th century. These were private schools for children of poor people. The first grammar school was founded in the city of Karnale at the end of the 11th century. Later, at the end of the 17th century, their number exceeded 300. Historical research data indicate that there was no centralized state education system in England in the 17th and early 18th centuries. Primary and secondary schools depended on funding from charities and "middle-class charity". The most common schools were "Charity Day schools", "Ragged School", (schools for the poor), "School for Destitute", "School for Orphans", founded in the 17th century by the "Society for the Spread of Christian Knowledge". By 1750, this society had founded 1,600 schools for the children of poor people. The purpose of these schools was to give elementary knowledge to children. From pedagogical data available, we learn that there were private schools that arose based on the spontaneous desire of the people themselves to give their children elementary knowledge of writing, reading, and arithmetic. Some of them have been preserved since the 17th century and were kept by elderly women for the purpose of earning money. These schools provided relatively cheap elementary knowledge (tuition fee was about a few pence per week) [1].

In the 16th century a significant number of donators funded the establishment of schools for the poor at churches and monasteries. These primary schools

досліджено в роботах М. Брюс, К. Джоунс, А. Мур, У. Тейлор; окремі аспекти професійної підготовки вчителів розглянуто в наукових працях Н. Мукан, В. Понеділко, Л. Сігаєвої, А. Толочик; розвиток та організацію освітнього процесу в початковій школі Великої Британії досліджували Л. Кемерон, Ж. Милан, М. Юрченко та інші.

Мета статті – проаналізувати етапи становлення початкової освіти Великої Британії; визначити тенденції та суперечності, що виникали в процесі розвитку початкової освіти.

Виклад основного матеріалу. З історичних джерел ми дізнаємося, що перші школи в Англії були засновані при Альфреді Великому в кінці VIII століття. Це були приватні школи для дітей бідного народу. Перша grammar school була заснована в місті Карнейлі в кінці XI століття. Пізніше в кінці XVII століття їх нараховували близько 300. Історичні дані вказують, що державна система навчання в Англії XVII початку XVIII століття була відсутня. Початкові та середні заклади залежали від фінансування благодійних організацій та "благодійності середнього класу". Найбільш поширені були школи "Charity day schools", "Ragged School", (школи для бідних), "School for Destitute", "School for Orphans" (школи для сиріт), засновані у XVII столітті "Суспільством розповсюдження християнських знань". До 1750 року цим суспільством було засновано 1600 шкіл для дітей бідного народу. Метою цих шкіл було дати елементарні знання дітям. З педагогічних даних дізнаємося, що існували приватні школи, які виникали на основі стихійного прагнення самого народу дати своїм дітям елементарні знання з письма, читання, лічби. Деякі з них збереглися з XVII сторіччя й утримувалися жінками похилого віку з метою заробітку. Ці школи давали елементарні знання, були дешеві, плата за навчання рівнялася декількома пенсами на тиждень [1].

У XVI ст. значна кількість приватних осіб пожертвувала кошти на заснування шкіл для бідних при церквах та монастирях. Ці школи елементарного

became competitors for Catholic and Protestant primary schools. The programmes of parochial elementary schools were limited to reading the Catechism or the Bible, sometimes they included writing and church singing. Verbal mnemonic teaching prevailed in schools, and the overall educational process remained within the framework of religious dogmas.

Industrial schools, which were first opened in 1795, belonged to the system of charitable education, where Children learned to read and to master certain crafts. One of the founders of such schools was a shoemaker from the city of Portsmouth, named John Pounds (1766-1839), who founded the first institution of this type in his workshop. He taught almost 40 young students to read the Bible, write, cook and mend shoes for free, trying to develop children mentally [5; 8].

Thus, the first stage of formation and development of primary schools in Great Britain covers the 17th – the first half of the 18th century. The characteristic features of this period are that the state did not manage educational institutions and did not finance schools at all. They depended on funding from charitable organizations. Most often, schools arose based on the spontaneous desire of the people themselves to give their children elementary knowledge of writing, reading, and arithmetic.

The second stage of the formation and development of primary schools in Great Britain relates to the development of Sunday schools and schools of mutual education. The development of Sunday schools is associated with the name of Robert Rakes (1736-1811), the owner of a newspaper in Gloucester. He was the first to establish a Sunday school in 1780 by gathering children who worked in factories on Sundays in the cathedral and invited teachers in order to give the students elementary knowledge of reading the Bible and writing. His initiative received public recognition, and 30 years later these schools were opened all over the country. This was facilitated by the fact that in 1785 in England representatives of the industrial

початкового навчання стали конкурентами для католицьких та протестантських початкових шкіл. Програми парафіяльних початкових шкіл обмежувалися читанням Катехізису або Біблії, іноді до них включали письмо та церковний спів. У школах панувало словесне мнемонічне навчання, виховання в школах відбувалося в рамках релігійних догматів.

До системи благодійних шкіл відносились індустріальні школи (Industrial schools), які були відкриті в 1795 році. Діти вчилися читати та навчалися ремеслу. Одним із засновників таких шкіл був швець з міста Портсмута, на ім'я Джон Паундс (1766-1839), який заснував школу у своїй майстерні. Він безкоштовно вчив дітей читати Біблію, писати, готувати їжу й лагодити взуття, намагаючись розвивати дитину розумово. У його майстерні одночасно навчалися 40 дітей [5; 8].

Таким чином, перший етап становлення та розвитку початкових шкіл у Великій Британії охоплює XVII – першу половину XVIII століття. Характерними особливостями цього періоду є те, що держава взагалі не керувала освітніми закладами і не фінансувала школи. Вони залежали від фінансування благодійних організацій. Найчастіше школи виникали на основі стихійного прагнення самого народу дати своїм дітям елементарні знання письма, читання, лічби.

Другий етап становлення та розвитку початкових шкіл у Великій Британії пов'язаний з розвитком недільних шкіл та шкіл взаємного навчання. Розвиток недільних шкіл пов'язують з ім'ям Роберта Рейкса (1736-1811), власника газети в Глочестері. Він перший в 1780 році заснував недільну школу, почав збирати дітей, які працювали на фабриках та вчителів в неділю у соборі і давав елементарні знання з читання Біблії та письма. Її відкриття отримало суспільне визнання, і через 30 років ці школи були відкриті по всій країні. Цьому сприяло те, що в 1785 році в Англії представниками промислової знаті було засновано "Суспільство підтримки недільних шкіл" (Society for the Support

aristocracy founded the "Society for the Support and Encouragement of Sunday Schools", which put into practice the creation of Sunday schools in the country. In 1833, 600 thousand children attended Sunday schools in Scotland and 5 million in England and Wales. The content of education in these schools was imbued with a religious spirit.

A great contribution to the development of primary schools for children of poor people was made by Andrew Bell (1753-1832) and Joseph Lancaster (1778-1838).

In 1797, E. Bell wrote the pamphlet "Monitoring System", in which the system of mutual learning was described. And in 1798, D. Lancaster opened a school for children of poor parents, the work in which he organized precisely on the principle of mutual education. The method of mutual learning in elementary school, developed independently of each other by Andrew Bell and Joseph Lancaster, was called the "Bell-Lancaster system of education" [4: 165].

Summarizing the experience of organizing inexpensive schools for the poor, educators created a system in which a teacher taught and supervised a large number of students at the same time (about a hundred or more). In their work, the teachers used the help of older students – so-called "monitors". Monitors, together with their assistants from among the most successful students in the group, followed the teacher's methodical instructions, and were responsible for the order and successfulness of educational process. With strict discipline and regulation of classes, this system contributed to the development of students' skills in joint academic work, their mutual influence on each other, and the spirit of competition. However, it quickly became clear that the knowledge acquired during such an organization of training was extremely unsystematic, superficial and completely insufficient for further education. The schools of Lancaster belong to the British union, which enjoyed support among all strata of the population, since the religious and moral education in these schools consisted in highlighting the Christian teaching in general, and not in observing the canons of a certain religion,

and Encouragement of Sunday Schools), яке впроваджувало на практиці створення недільних шкіл в країні. У 1833 році недільні школи відвідувало 600 тис. дітей в Шотландії і 5 млн. в Англії і Уельсі. Зміст навчання в цих школах був пронизаний релігійним духом.

Великий внесок у розвиток початкових шкіл для дітей бідного народу зробили такі діячі народного просвітництва, як: Ендрю Белл (1753-1832) і Джозеф Ланкастер (1778-1838).

У 1797 році Е. Белл написав брошуру "Моніторна система", в якій була описана система взаємного навчання. А у 1798 році почав свою діяльність Д. Ланкастер, який відкрив школу для дітей бідних батьків, роботу в якій організував саме на принципі взаємного навчання. Методику взаємного навчання у початковій школі, розроблену незалежно один від одного Ендрю Беллом та Джозефом Ланкастером, назвали "Белл-Ланкастерська система навчання" [4: 165].

Узагальнивши досвід організації "дешевої" школи для бідних, ці педагоги склали систему, при якій учитель навчав та контролював одночасно велику кількість учнів, близько сотні та більше. У своїй роботі вчитель використовував допомогу старших учнів – моніторів. Монітори разом зі своїми помічниками з числа найбільш успішних у даній групі учнів виконували методичні вказівки вчителя, відповідали за порядок та успішність навчання. При жорсткій дисципліні та регламентації занять ця система сприяла на той час розвитку в учнях навичок сумісної навчальної роботи, їхньому взаємовпливу один на одного, духу змагання. Однак дуже швидко з'ясувалося, що знання, засвоєні при такій організації навчання, були вкрай несистемними, поверховими і зовсім недостатніми для подальшої освіти. Школи Ланкастера належали британській спілці, яка користувалася підтримкою серед усіх верств населення, оскільки релігійно-моральна освіта у цих школах полягала у висвітленні християнського вчення взагалі, а не в дотриманні канонів певного віросповідання. Саме це, на думку

which, according to the teachers, should have influenced the child's mind. The interpretation of dogmatic principles relied on the clergy and parents. This approach met the demands of the general population of England, who adhered to various religious faiths [4: 166].

The neutral approach of teaching religious basics in the schools of the British Commonwealth did not meet the requirements and did not coincide with the interests of the clergy of the dominant Anglican Church. Therefore, they formed an opposition to the Lancaster's schools by creating so-called voluntary schools, which they united in the "National Union of Public Education in the Spirit of the Anglican Church" headed by the Archbishop of Canterbury. Andrew Bell was the leader of ideas in the schools of the National Union, which corresponded to the general vision of the educational system and received the support of the wealthier strata and clergy of the Church of England. Such schools were opened both in large cities and in very small villages. Two years after 42,000 students studied in the schools of this union. The main goal of education in the schools of the National Union was to educate children in the spirit of dogmas and traditions of the Anglican Church.

Schools existed exclusively at the expense of benefactors (charity schools) and were under the influence of the church. As a result of this influence, the main direction in the education of children in such schools was religious education, reading and interpretation of the Bible.

Thus, in the period from the second half of the 18th to the beginning of the 19th century, primary schools existed exclusively at the expense of benefactors and were under the influence of the church. As a result of this influence, the main direction in the education of children in such schools was religious education, reading and interpretation of the Bible. By narrowing down the content of education to studying only the Bible, the schools thereby ignored the needs of the society, which was in dire need of multifaceted well-educated and qualified workers. In this regard, the country's society faced the question of creating schools where the

педагогів, повинно було впливати на розум дитини. Тлумачення ж догматичних принципів покладалося на духовенство та батьків. Такий підхід відповідав запитам широкого загалу населення Англії, який дотримувався різних віросповідань [4: 166].

Нейтральний підхід викладання релігійних основ у школах Британської спілки не відповідав вимогам та не співпадав з інтересами духовенства панівної англіканської церкви. Тому вони протиставили школам Ланкастера свої школи (voluntary schools), які об'єднали у "Національну спілку народної освіти у дусі англіканської церкви" на чолі з архієпископом Кентерберійським. Провідником ідей у школах Національної спілки виступив Ендрю Белл. Ця спілка відповідала баченню та користувалася підтримкою більш заможних прошарків та духовенства англіканської церкви. Її школи було відкрито як у великих містах, так і в зовсім маленьких селищах. Через два роки після заснування у школах цієї спілки навчалася 42 тис. учнів. Головною метою навчання у школах Національної спілки було виховання дітей у дусі догматів і традицій англіканської церкви.

Школи існували виключно на кошти благодійників (благодійні школи) і перебували під впливом церкви. Внаслідок цього впливу головним напрямком в навчанні дітей в таких школах було релігійне навчання, читання і тлумачення Біблії.

Отже, в період з другої половини XVIII – на початку XIX століття початкові школи існували виключно на кошти благодійників і перебували під впливом церкви. Внаслідок цього впливу головним напрямком у навчанні дітей у таких школах було релігійне навчання, читання і тлумачення Біблії.

Виховуючи на Біблії, школа тим самим відривала дітей від потреб суспільства, яке гостро потребувало грамотних робітників. У зв'язку з цим перед суспільством країни постало питання створити школи, де б викладали основи наук, розвивали розумові здібності дітей з бідних родин. Ці прогресивні ідеї в системі освіти Великої Британії у середині XIX століття

basics of science would be taught and the mental abilities of children from poor families would be developed in a proper way. These progressive ideas in the education system of Great Britain in the middle of the 19th century were advocated by representatives of the Chartist movement – the first association of the proletariat in the world. Thus, the leader of the Chartist movement, U. Lovett, not only developed theoretical issues related to the problem of public education, but also made a significant contribution to the cause of public education. In 1843 a Sunday school with a 4-year term of study was founded by the efforts of the Chartists. In 1846 a fund was established to support a new school, and in 1848 such a day school was organized under Lovett's direction. The organizers of the school set themselves the goal of education free from religion. The school was designed for children of workers, as well as the petty and middle bourgeoisie.

In the 1840s, the English government intensified its policy in the field of primary education with the aim of stabilizing public order and maintaining its control over such an important means of ideological influence as the field of education. Thus, in the 1840s, the government took a number of important measures in education, which were adopted within the framework of factory legislation and concerned children working at enterprises. In 1844, a law was passed that confirmed the right of factory inspectors to verify the working and training conditions in any factory at any time, prohibited the employment of children under the age of 8, and limited the working day of older children to 6.5 hours. The law adopted in 1847 provided for the reduction of the working day of teenagers by 10 hours, creating better conditions for their education.

Thus, the factory legislation of the Chartist period was a notable step forward on the way to the introduction of a system of universal primary education, as it formed real grounds for it.

In 1851, the Chartist Convention adopted a new program that had a socialist character. It contained a special section dedicated to public education, which

відстоювали представники чартистського руху – першого в світі руху пролетаріату. Так, керівник чартистського руху У. Ловет не тільки розробив теоретичні питання, пов'язані із проблемою народної освіти, але й зробив значний внесок у справу народної освіти. Зокрема, у 1843 році зусиллями чартистів була заснована недільна школа з 4-річним терміном навчання. В 1846 році був створений фонд для підтримки нової школи й в 1848 році така школа денного типу була організована під керівництвом Ловетта. Організатори школи ставили перед собою цілі – освіту вільну від релігії. Школа була розрахована на дітей робітників, а також дрібної й середньої буржуазії.

Англійська влада в 1840-х рр. активізувала свою політику в сфері початкової освіти з метою, *по-перше*, стабілізації громадського порядку, *по-друге* – збереження свого контролю над таким важливим засобом ідеологічного впливу як сфера освіти. Так, в 1840-х рр. уряд вжив ряд важливих заходів в освіті, які приймалися в рамках фабричного законодавства і стосувалися працюючих на підприємствах дітей. У 1844 році був прийнятий закон, який підтверджував право фабричних інспекторів обстежити в будь-який час умови праці та навчання на будь-якій фабриці, забороняв наймати дітей до 8 років і обмежував робочий день старших дітей 6,5 годинами. Закон, прийнятий в 1847 році, передбачав скорочення робочого дня підлітків 10 годинами, створюючи кращі умови для їх навчання.

Отже, фабричне законодавство періоду чартизму було помітним кроком вперед на шляху введення системи загальної початкової освіти, оскільки формувало для цього реальні підстави.

У 1851 році чартистський конвент прийняв нову програму, яка мала соціалістичний характер. Вона містила спеціальний розділ, присвячений народній освіті в якому зазначалося: "Подібно до того, як людина має право на матеріальні засоби існування, так вона має право на засоби до розумової діяльності ... Освіта повинна бути державною, загальною, безкоштовною і до певної міри обов'язковою".

stated: "Just as a person has the right to material means of existence, so he has the right to the means of mental activity ... Education should be public, general, free and to a certain extent mandatory".

In 1862, the process of implementation of the elementary school began. The essence of the reforms was the introduction of a curriculum that included reading, writing, and arithmetic for each year of elementary school. Knowledge of these three subjects, as well as teaching girls to sew, was mandatory for all schools that wanted to receive government grants. Mandatory for the elementary schools of this period was the connection with the official religious communities or the inclusion in the study schedule for each day of the reading of the sacred writing.

Thus, the Chartist movement made a significant contribution to the creation of a system of general primary education. However, a feature of the formation of the system of educational institutions in England during the entire process of their foundation, implementation and development was that private, church, charitable, Sunday, voluntary primary schools followed their personal charters or were managed by boards of trustees and were not subject to control or influence from central or local government. Educational institutions were separated, and the English government did not interfere in education matters.

An important step in the history of primary education in England was the first law on compulsory primary education, adopted in 1870 and named "Forster's Law" in honor of the politician G. Forster. This legal act provided for the creation of public primary boarding schools in areas where the level of education provided was unsatisfactory. Educational institutions were managed by elected bodies – school councils. Schools continued to provide educational services on a fee basis, but low-income parents were exempted from tuition fees.

In England, the development of a state primary school system began in 1870. The formation of the state system of general education took place in the last three decades of the XIX century. Thus, in 1870

У 1862 році почався процес розбудови елементарної школи. Суть реформ полягала в запровадженні курикулуму, який охоплював програму навчання з читання, письма і арифметики для кожного року навчання в елементарній школі. Знання з цих трьох предметів, навчання шиттю дівчат були обов'язковими для всіх шкіл, які хотіли отримати державні гранти. Обов'язковим для елементарних шкіл цього періоду був зв'язок з офіційними релігійними спільнотами або введення в розклад навчання на кожний день читання священного письма.

Таким чином, чартиський рух зробив значний внесок у створення системи загальної початкової освіти. Проте, особливістю формування системи освітніх закладів в Англії протягом усього процесу їхнього заснування, становлення та розвитку було те, що приватні, церковні, благодійні, недільні, добровільні початкові школи дотримувалися своїх особистих статутів або ж керувалися кураторськими радами та не підлягали контролю чи впливу з боку центральної або місцевої влади. Навчальні заклади були розрізнені, англійський уряд не втручався в справи освіти.

Важливим кроком в історії початкової освіти Англії став перший закон про обов'язкову початкову освіту, прийнятий в 1870 році і названий "Законом Форстера" в честь політичного діяча Г. Форстера. Даний закон передбачав створення державних початкових шкіл-інтернатів у місцевостях, де освітня пропозиція була незадовільною. Управління навчальними закладами здійснювалося виборними органами – радами школи. Школи продовжували надавати освітні послуги на платній основі, проте батьки з низьким рівнем прибутку звільнялися від плати за навчання.

В Англії розбудова державної початкової школи починається з 1870 р. Саме в три останніх десятиліття XIX ст. відбувалося становлення державної системи загальної освіти. У 1870 році було проголошено обов'язкове відвідування школи дітьми у віці від 5 до

it was declared compulsory for children aged from 5 to 10 to attend school. This led to a significant increase in the number of schools and the number of students. In 1870, schools for 230,000 children were opened; in 1871, 320,000 children studied in all London schools, and in 1881 – 505,000, even though the entire school-age population was around 800,000. Three-Rs concept (reading, writing, and arithmetic) are proclaimed as the task of basic education for children of the working class [8: 73].

During this period, the state's special attention was focused on solving such issues as increased funding for the needs of schools, improving the educational condition, as well as extending the duration of education (in 1893, children finished school at the age of 11, and in 1899 – at the age of twelve).

In 1891, the Free Education Act was passed, according to which the state, in addition to the usual subsidies, paid ten shillings per pupil per year to public schools, where tuition was not charged, which effectively ensured that universal primary education was free.

In the Elementary Education (School Attendance) Act, 1893, it was stated that the mandatory age up to which children had to study at school was increased to 11 years, and in 1899 an amendment to this law extended this term to 12 years.

Until the beginning of the XX century more than half of the total number of schoolchildren studied in public schools, which surpassed private schools in terms of the level of teaching and financial opportunities.

The creation of the Ministry of Education in 1900 and the adoption of a number of regulatory documents in the following years were of great importance for the development of primary education. In 1902, the Law "On Education" was adopted, which is widely known as the Belfort Act, according to which all schools, including private ones, came under state control. This act drew a line between educational institutions managed by school boards and institutions in which this function was performed by religious organizations, primarily the Anglican

10 років. Це привело до значного зростання числа шкіл і кількості учнів. Так, в 1870 році були відкриті школи на 230 тис. дітей, в 1871 році в усіх лондонських школах навчалося 320 тис. дітей, а в 1881 році – 505 тис., при тому, що все населення шкільного віку становило 800 тис. чоловік. Завданням базової освіти для дітей робітничого класу проголошуються три Rs (reading, writing, and arithmetics) – читання, письмо, арифметика [8: 73].

Особлива увага держави в цей період була прикута на розв'язання таких питань, як збільшення коштів на потреби шкіл, поліпшення стану шкіл, продовження термінів навчання (в 1893 році діти закінчували школу в 11 років, а в 1899 році – в дванадцятирічному віці).

У 1891 році був прийнятий Закон про безкоштовну освіту (Free Education), згідно з яким держава, окрім звичайних субсидій, виплачувала народним школам, де не бралася оплата за навчання, десять шилінгів на кожного учня в рік, що фактично забезпечило безкоштовність загального початкового навчання.

У Законі "Про початкову освіту (Відвідування школи)" (Elementary Education (School Attendance) Act, 1893) зазначалося, що обов'язковий вік, до якого діти повинні були навчатися в школі збільшено до 11 років, а в 1899 році поправкою до зазначеного Закону цей термін було подовжено до 12 років.

До початку XX ст. більш ніж половини від загального числа школярів навчалися вже в державних школах, які перевершували приватні школи за рівнем викладання і за матеріальними можливостями.

Великого значення для розвитку початкової освіти мало створення в 1900 році Міністерства освіти та прийняття в наступні роки низки нормативних документів. В 1902 році був прийнятий Закон "Про освіту", який увійшов в історію під назвою Акт Белфора, згідно із яким всі школи, в тому числі і приватні, переходили під державний контроль. Цим актом була проведена межа між навчальними закладами, якими управляли ради школи та закладами, у яких цю функцію виконували релігійні

Church, as well as the Roman Catholic Church. In addition, a new local education management body – Local Education Authorities – was founded, while school councils were disbanded. The law also provided for the financing of religious schools from the local budget, which required them to comply with national standards [7: 43].

Thus, at the end of the 19th century – the beginning of the 20th century in England, a national system of public primary education was formed, which was established by government laws, and provided for compulsory and free education, as well as control over the schools.

In the first half of the 20th century, significant changes took place in the system of primary education in Great Britain. In 1918, the Fisher Law was adopted, which provided for the compulsory education of children up to 14 years of age. In 1926, the Advisory Committee created by the Labor government, led by Hadow, prepared a report in which it proposed a new system of education, namely: up to 11 years – primary education, after 11 years – secondary education. In the second report of the Advisory Committee in 1931, which was entitled "Primary School", the importance of two concepts in the development of the school system was emphasized: education that is oriented to the personality of the child (child-centered education) and the system of dividing children according to their abilities [2].

A new stage of educational reforms in the field of primary education in Great Britain began in 1944 with the adoption of a new law on education. According to the passed Education Act (known as Butler's Education Act, 1944), which, for the first time, outlined the main features of the national school system in England and Wales. There were certain changes in primary education, namely: the elementary school was divided into an infant school and a junior school; education in primary and secondary school was divided into four key stages, Junior Primary (children aged 5 to 7) is KS1 and Upper Primary (children aged 7 to 11) is KS2 [3].

організації, насамперед, англіканська церква, а також римо-католицька. Крім того, було засновано новий орган управління освітою на місцевому рівні – місцеві освітні адміністрації (Local Education Authorities), при цьому ради школи були розформовані. Законом також було передбачено фінансування конфесійних шкіл із місцевого бюджету, що вимагало від них дотримання національних стандартів [7: 43].

Таким чином, наприкінці ХІХ ст. – початку ХХ ст. в Англії була сформована національна система державної народної початкової освіти, що було закріплено урядовими законами, які передбачали обов'язковість та безкоштовність навчання, контроль за школами з боку уряду.

У першій половині ХХ століття відбулися значні зміни в системі початкової освіти Великої Британії. Так, у 1918 році був прийнятий закон Фішера, який передбачав обов'язкове навчання дітей до 14 років. У 1926 році Дорадчий комітет, створений лейбористським урядом, на чолі з Хедоу, підготував доповідь, в якій запропонував нову систему освіти: до 11 років – початкова освіта, після 11 років – середня. У другій доповіді Дорадчого Комітету в 1931 році, що мала назву "Початкова школа", наголошувалося на важливості двох концепцій у розвитку шкільної системи: навчання, яке зорієнтоване на особистість дитини – дитиноцентроване навчання і системи розподілу дітей за здібностями [2].

Новий етап освітніх реформ у галузі початкової освіти Великої Британії розпочався в 1944 році із прийняттям нового закону про освіту. Згідно з ухваленим Законом про освіту (відомий як "Акт Батлера" Butler's Education Act, 1944), який уперше окреслив основні риси тогочасної національної шкільної системи в Англії і Уельсі, відбулися певні зміни щодо початкової освіти. Зокрема, відбувся поділ початкової школи на молодшу початкову школу (Infant School) і старшу початкову школу (Junior School); навчання у початковій і середній школі було розподілено на чотири ключові етапи (Key Stages). Молодша

The Education Act (1944) introduced a compulsory School Leaving Examination ("11+"), whereby all pupils at the end of the 6th form had to take examinations, the results of which allowed pupils to be admitted to various types of schools for further education.

Starting from the mid-60s of the 20th century, the education system in England and Wales was restructured, the content and methods of education were revised. An important step in the development of the British primary school was the Plowden Report: "Children and Their Primary Schools" (Plowden Report: "Children and Their Primary Schools", 1967). In this document, the idea of raising a child as a unique individual who is at the center of the educational process, as well as canceling the exam for 11-year-old students, was implemented. First of all, it affected the teaching style and organization of education in primary schools (the traditional method of teaching the whole class was used less and the pedocentric approach was popular. Teachers were allowed to deviate from the strict requirements of curricula and schedules. In pedocentrism, primary attention was paid to the innate mental properties of children, and the educational process was freed from the influence of adults and predefined standards. With this approach, active participation of children in educational activities was encouraged, but the importance of systematic learning and the regularity of the emergence of students' cognitive interests, which were attributed to an innate and spontaneous nature, were underestimated [3: 5].

The Education Reform Act of 1988 legislated new types of schools that operate outside the control of LEIs (The Local Education) [6: 38]. Thus, the formation of primary education in Great Britain took place over the centuries and covered several stages (Table 1).

початкова школа (діти віком від 5 до 7 років) – KS1, а старша початкова школа (діти віком від 7 до 11 років) – KS2 [3].

Законом про освіту (1944 року) було введено обов'язковий випускний екзамен (Елевен плюс) ("11+"), згідно з яким всі учні наприкінці 6 класу мали скласти іспити, за результатами яких учні зараховувалися до різних типів шкіл для подальшого навчання.

Починаючи із середини 60-х років ХХ століття, в Англії та Уельсі відбувалася перебудова системи освіти, переглядалися зміст та методи навчання. Важливим кроком у розвитку британської початкової школи став Звіт Плаудена: "Діти та їхні початкові школи" (Plowden Report: "Children and Their Primary Schools", 1967). У цьому документі прозвучала ідея про виховання дитини як унікальної особистості, яка перебуває у центрі освітнього процесу, а також про скасування іспиту для 11-річних учнів. Перш за все це вплинуло на стиль викладання й організацію навчання у початкових школах (менше застосовувався традиційний метод навчання цілого класу й популярність мав педоцентристський підхід. Учителям дозволялося відходити від строгих вимог навчальних програм і розкладу. У педоцентризмі першочергова увага приділялася природженим психічним властивостям дітей, а навчальний процес вивільнявся від упливу дорослих та заздалегідь окреслених стандартів. При такому підході заохочувалася активна участь дітей у навчальній діяльності, проте недооцінювалося значення систематичного навчання й закономірності виникнення пізнавальних інтересів учнів, яким приписувався вроджений і стихійний характер [3: 5].

Актом про реформу освіти 1988 р. було законодавчо затверджено нові типи шкіл, які функціонують поза контролем з боку LEAs (The Local Education [6: 38]. Таким чином, становлення початкової освіти у Великій Британії відбувалося протягом століть і охоплювало декілька етапів (див. таблицю 1).

Table 1

Stages of formation of primary education in Great Britain

Stages	Peculiarities of the stage
Stage I: XVII century – first half of XVIII century	There was no state education system in England in the 17th and early 18th centuries. The government did not manage educational institutions and did not finance the school. There were private schools for children of poor people. By 1750, the society had founded 1,600 schools for the children of poor people.
Stage II: Second half of XVIII century – beginning of XIX century	Development of Sunday schools (founded by R. Raikes – 1780). Development of mutual education schools (founded by E. Bell and J. Lancaster – 1797). Schools existed exclusively at the expense of benefactors and were under the influence of the church. As a result of this influence, the main direction in the education of children in such schools was religious education, reading and interpretation of the Bible.
Stage III: Mid XIX century – end of XIX century	The spread of the Chartist movement, which aimed to create such system of education that would be free from religion, as well as to create primary schools where the basics of science were taught, and to develop the mental abilities of children from poor families. Representatives of this movement demanded the introduction of state, free compulsory education. In connection with Chartism, the English government adopted a number of laws in which they confirmed the right of factory inspectors to examine the conditions of education in any factory at any time, provided for a reduction in the working day for children, creating better conditions for their education, which formed real grounds for introduction of the general primary education system.
Stage IV: 1870 – first half of XX century	The adoption of the law on compulsory primary education in 1870, which became the impetus for the development of primary education in Great Britain. During the years 1870-1900, the state system of general education was established, compulsory school attendance was introduced for children aged 5 to 10, and a bill on free primary education was adopted. In 1902, a law was issued according to which all schools, including private ones, were under state control.
Stage V: Beginning of XX century – 1944	Adoption of the law on compulsory education for children up to 14 years of age; implementation of a new education system: primary education up to 11 years old, secondary education after 11 years old.
Stage VI: 1944 – up to nowadays	During this period, the primary school was divided into junior primary school and senior primary school; education in primary school was divided into key stages; the content and teaching methods were revised.

Thus, primary education in Great Britain is in constant development, while each stage of the development of its primary education is characterized by certain trends and permeated by certain contradictions (Table 2).

Таким чином, початкова освіта у Великій Британії перебуває у постійному розвитку, при цьому кожний етап розвитку початкової освіти у Великій Британії характеризується певними тенденціями та пронизаний певними суперечностями (див. таблицю 2).

Table 2

General trends and contradictions that arose in the process of formation and development of primary education in Great Britain

Stages	Trends in the development of primary education	Contradictions that arose during the development of primary education
Stage I	<ul style="list-style-type: none"> Schools existed on private donations; The state did not manage educational institutions. 	Schools provided elementary knowledge.
Stage II	<ul style="list-style-type: none"> Organization of the educational process was based on the principle of mutual learning. 	Knowledge was unsystematic, superficial and completely insufficient for further education.
Stage III	<ul style="list-style-type: none"> Provision of education for children from working families; Bringing the content of education closer to the needs of society, not to the needs of the church. 	Educational institutions were scattered, followed their personal charters, or were managed by curatorial councils and were not subject to control and influence by central or local authorities, so no mandatory list of educational subjects was established, except reading the sacred script, reading, writing and arithmetic.
Stage IV	<ul style="list-style-type: none"> Formation of the state system of general education. 	<p>The public school system existed in parallel with church schools, private educational institutions, and public schools independent of the state.</p> <p>Each school developed its own curricula and programs, which were not unified.</p>
Stage V	<ul style="list-style-type: none"> Organization of initial education, which is oriented to the personality of the child – child-centered education; Implementation of the system of distribution of children according to abilities. 	The implementation of the system of dividing children according to their abilities, which did not ensure equal access of children from different social strata to quality education.
Stage VI	<ul style="list-style-type: none"> Reconstruction of the education system; Creation of educational content based on a child-centered approach. 	With the pedocentric approach, children's active participation in educational activities was encouraged, but the importance of systematic learning and the regularity of students' cognitive interests were underestimated.

Conclusions and research perspectives. Thus, in Great Britain, considerable attention was paid to primary schools, which were designed to provide students with the necessary basic knowledge, skills and abilities that would contribute to their overall development. The formation of primary education in the country took place over the centuries, starting with the creation of charitable and private schools for children of poor and wealthy families in the 17th–18th

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Таким чином, у Великій Британії значна увага приділялася початковим школам, які були покликані забезпечувати учнів такими необхідними базовими знаннями, уміннями та навичками, які сприяли б їхньому загальному розвитку. Становлення початкової освіти в країні відбувалося протягом століть, розпочинаючи із створення благодійних та приватних шкіл для дітей бідних та

centuries, with the opening of industrial, Sunday, religious and grammar schools at the beginning of the 19th century. One of the important steps of the government in the establishment of primary schools in England in the 19th century. There was a law on elementary education and the opening of public schools. Thus, during the 19th century, the system of general compulsory primary education was created. This process continued in the 20th century. During this period, the primary school was divided into junior primary school and senior primary school; education in primary school was divided into key stages; the content and teaching methods were revised.

заможних сімей в XVII–XVIII ст., відкриттям індустріальних, недільних, релігійних шкіл та граматичних на початку XIX століття. Одним із важливих кроків уряду у становленні початкових шкіл Англії в XIX ст. був закон про елементарну освіту і відкриття державних шкіл. Так протягом XIX століття відбулося створення системи загальної обов'язкової початкової освіти. Цей процес продовжився у XX ст. У цей період відбувся поділ початкової школи на молодшу початкову школу і старшу початкову школу; навчання у початковій школі було розподілено на ключові етапи; переглядалися зміст та методи навчання.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Male, B. (2012). *Primary Curriculum Design Handbook: Preparing Our Children for the 21st Century*. London; New York: Continuum, 224 [in English].
2. Borysenko, I. (2013). Etapy rozvytku kurykulumu pochatkovoї osvity u Spoluchenomu Korolivstvi Velykoi Brytanii ta Pivnichnoi Irlandii (Anhliia, Uels) [Stages of development of the curriculum of primary education in the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (England, Wales)]. *Porivnialno-pedahohichni studii – Comparative pedagogical studies*, № 2-3, 42-49 [in Ukrainian].
3. Zablotska, L. (2012). Standartyzatsiia zmistu pochatkovoї osvity u Velykii Brytanii [Standardization of the content of primary education in Great Britain]. *Porivnialno-pedahohichni studii – Comparative pedagogical studies*, № 3 [in Ukrainian].
4. Kuzminskyi, A.I., & Omelianenko, V.L. (2008). *Pedahohika: pidruchnyk [Pedagogy: textbook]*. 3tie vyd., vypr. Kyiv: Znannia-Prez, 447 [in Ukrainian].
5. Pavlenko, V.V. (2019). *Komparatyvna pedahohika: posib.-prakt. [Comparative pedagogy: practical manual]*. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 56 [in Ukrainian].
6. Sysoieva, S.O., & Krystopchuk, T.Ie. (2012). *Osvitni systemy krain Yevropeiskoho Soiuzu: zahalna kharakterystyka: navchalnyi posibnyk [Educational systems of the countries of the European Union: general characteristics: study guide]*. Rivne: Ovid, 352 [in Ukrainian].
7. Shapovalova, O.V. (2014). Reformuvannia upravlinnia yakistiu zahalnoi serednoi osvity Velykobrytanii: istorychnyi aspekt [Reforming the quality management of general secondary education in Great Britain: A historical perspective]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii – Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, № 7, 41-48 [in Ukrainian].
8. Yarova, O. (2018). Tendentsii rozvytku pochatkovoї osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu [Trends in the development of primary education in the countries of the European Union]. *Doctor`s thesis*. Kyiv, 531 [in Ukrainian].

Received: May 02, 2024

Accepted: May 27, 2024

INCLUSIVE PEDAGOGY ІНКЛЮЗИВНА ПЕДАГОГІКА

UDC 37.091.33:376.011.3-051

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.17

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF TEACHER'S ASSISTANT AND CHILD'S ASSISTANT WITHIN THE INCLUSIVE EDUCATION

S. M. Sytniakivska*, O. V. Illina*, I. V. Litiaha***

The article examines the theoretical and practical aspects of the activity of a teacher's assistant and a child's assistant in the conditions of inclusive education. The historical humane attitude towards persons with limited functional capabilities, which is characteristic of Ukrainian society, has been relied upon. The essence of the inclusive approach is described. The analysis of scientific research in this direction and the existing legislative framework of inclusive education allowed us to conclude that despite the large volume of work on the organization of inclusive education, there are many problems that require immediate resolution. The important question is the division of duties between the teacher, the teacher's assistant and the child's assistant and also the problem of their effective interaction.

Special attention is paid to the description of the path of a child with special educational needs to an inclusive educational institution, since the level of social and pedagogical support in the process of inclusive education depends on the adequate determination of the degree of the child's educational difficulties. It is emphasized that the teacher is the organizer of the pedagogical process in the inclusive class, and he/she is responsible for the effectiveness of the pedagogical process. Documents regulating the work of a teacher's assistant have been analyzed. Based on this analysis, the functional duties of a teacher's assistant are described and the aspects of pedagogical activity that are not included in them are highlighted. The purpose of the activity and the main tasks of the child's assistant are formulated. Their difference between the tasks of a teacher and a teacher's assistant is emphasized.

It was noted that despite the fact that there are methodological recommendations on the functions and duties of a teacher's assistant and a pupil's assistant (child) developed by the

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Full Professor

(Zhytomyr Ivan Franko State University)

hng@ukr.net

ORCID: 0000-0003-1367-0487

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent

(Zhytomyr Ivan Franko State University)

illina.olha@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9051-0538

*** Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Docent

(Zhytomyr Ivan Franko State University)

innalet@ukr.net

ORCID: 0000-0001-6210-4145

Ministry of Education and Science of Ukraine, in practice their activities are not properly demarcated, which leads to the emergence of conflict situations, weakening of interaction and reduction the level of effectiveness of the entire educational process in the inclusive class.

Taking into account the aspects of interaction described in this article will increase the productivity of the interaction between the teacher, the teacher's assistant and the child's assistant.

Further research of the problem will be aimed at identifying the effective mechanisms of interaction between the teacher, the teacher's assistant and the child's assistant and specifying the description of the distribution of their functional responsibilities for different nosologies and different levels of educational difficulties of pupils.

Keywords: inclusive approach, inclusive education, child with special educational needs, educational difficulties, inclusive class, teacher's assistant, pupil's (child's) assistant.

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ АСИСТЕНТА ВЧИТЕЛЯ І АСИСТЕНТА ДИТИНИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

С. М. Ситняківська, О. В. Ілліна, І. В. Літяга

У статті розглянуто теоретичні та деякі практичні аспекти діяльності асистента вчителя та асистента дитини в умовах інклюзивної освіти. Зроблено опору на історично гуманне ставлення до осіб з обмеженими функціональними можливостями, яке є характерним для українського суспільства. Описано сутність інклюзивного підходу. Аналіз наукових досліджень в цьому напрямі та існуючої законодавчої бази інклюзивної освіти дозволив дійти до висновку, що незважаючи на великий обсяг напрацювань щодо організації інклюзивної освіти, є чимало проблем, які потребують негайного вирішення. Дуже важливими є проблема розподілу обов'язків між вчителем, асистентом вчителя і асистентом дитини та проблема їх ефективної взаємодії. Особлива увага приділена опису шляху дитини з особливими освітніми потребами до інклюзивного навчального закладу, оскільки саме від адекватного визначення ступеню освітніх труднощів дитини залежить рівень її соціально-педагогічної підтримки в процесі інклюзивної освіти. Підкреслено, що організатором педагогічного процесу в інклюзивному класі є вчитель, і саме він несе відповідальність за ефективність педагогічного процесу. Проаналізовано нормативні документи, які регламентують роботу асистента вчителя. На основі цього аналізу описано функціональні обов'язки асистента вчителя та виділено аспекти педагогічної діяльності, які до них не входять. Сформульовано мету діяльності й основні задачі асистента учня. Підкреслено їх відмінність від задач вчителя і асистента вчителя.

Відзначено, що не зважаючи на те, що існують методичні рекомендації щодо функцій та обов'язків асистента вчителя та асистента учня (дитини), розроблені МОН, на практиці їх діяльність не розмежована належним чином, що веде до появи конфліктних ситуацій, послаблення взаємодії і зниження рівня ефективності всього навчально-виховного процесу в інклюзивному класі.

Врахування аспектів взаємодії, описаних у даній статті дозволить підвищити продуктивність взаємодії вчителя, асистента педагога й асистента дитини.

Подальше дослідження проблеми буде спрямоване на виявлення ефективних механізмів взаємодії вчителя, асистента вчителя і асистента дитини та конкретизацію опису розподілу їх функціональних обов'язків при різних нозологіях і різних рівнях освітніх труднощів учнів.

Ключові слова: інклюзивний підхід, інклюзивна освіта, дитина з особливими освітніми потребами, освітні труднощі, інклюзивний клас, асистент вчителя, асистент учня (дитини).

Introduction of the issue. Society's attitude towards children with special needs is a certain measure of its civilization. In Sparta, such children were thrown from a high cliff, in ancient France they were sacrificed to the god

Moloch, in ancient Greece and Rome they were deprived of their civil rights and equated with madmen. As for Kievan Rus, it had a more humane attitude towards persons with functional limitations, and even in the 11th century

there were certain centers in which people with limited functional capabilities found shelter and care. At that time, they were called blind, lame or crippled (according to the type of limitation). Most often, such centers were churches and monasteries.

For example, a separate home for orphans (blind, deaf, crippled) was opened not far from the monastery on the initiative of the abbot of the Pechersk monastery, Feodosius Pecherskiy. Chronicles show that already at that time there were attempts to educate deaf-mutes and children with speech disabilities. However, the development of guardianship forms of this category of people on the territory of modern Ukraine was inhibited by certain historical events and processes. Neither the Tatar-Mongol invasion nor the years of hegemony of the proletariat contributed to the development of care and education for people with limited functional capabilities. Practically until the end of the 20th century in our country, the issue of children's anomalies and disabilities was kept silent.

There were no such children in comprehensive schools (except for individual home schooling), they were not visible on playgrounds or sports grounds, and it was impossible to meet them in cultural and leisure facilities. Such spaces were not adapted and therefore not accessible to people with disabilities. The only choice that a family with a child with a disability had been either to close this child within the confines of the apartment, or to place him/her in a special residential institution for life. And due to the fact that parents had to work in order to survive, the choice in most cases was made in favor of a boarding school.

Only since the 90s of the 20th century have gradual changes occurred in the process of supporting persons with limited functional capabilities. The volunteer movement is spreading, charitable organizations, societies, and foundations are being created to support these people. Foreign, especially

European, experience is studied in depth.

Today, there is a wide implementation of social inclusion, which is based on the recognition and respect of individual human differences and involves the modification of the entire social space. The inclusive approach consists in the fact that it is not the individual who should adapt to the social space and relations, but on the contrary, society should create conditions for meeting the special needs of each individual. Each person is special, and the task of the state and society is to ensure that the specialness is not perceived as a brand or sentence and does not cause marginality of the individual. In today's Ukraine, inclusive education has become the main model of education for children with special educational needs. However, this approach requires systematic work, and practical aspects require more detailed coverage.

Current state of the issue. In Ukraine, such scientists as A. Arendaruk, I. Berezanska, A. Kolupayeva, S. Kornienko, M. Shved, etc., were engaged in the study of various aspects of inclusive education. It was S. Kornienko, speaking about the development of state social policy, who defined the implementation of inclusive education as one of its priority areas [5]. Studies of foreign experience conducted by A. Kolupaeva and A. Arendaruk had an important influence on the development of inclusive education as well [1; 4].

A. Arendaruk, having studied the experience of inclusion and integration of children with limited functional capabilities in the educational systems of countries such as the USA, Canada, Australia, Slovakia, the Czech Republic, Poland, claims that "the majority of such children are able to receive education in comprehensive schools according to the model of inclusive education. Using such a model means providing high-quality educational services to pupils with special needs in regular classes (groups) of general educational (preschool) institutions, subject to appropriate

training of teachers and support of families" [1: 11-12]. A. Kolupaeva develops strategic guidelines for reforming the education of persons with special needs [4]. I. Berezanska analyzes the peculiarities of interpretation of inclusive education by domestic researchers [2].

A comparative analysis of the foreign and domestic practice of implementing the position of teacher's assistant conducted by O. Illina and S. Sytnyakivska [14] is interesting. Also useful are the tips for teachers working in inclusive classes and parents of children studying in them, developed by N. Zayerkova and A. Treytyak [3].

The developments of scientists and the general focus of society on social inclusion were reflected in legislative acts and resolutions of executive authorities. These are the Law of Ukraine "On Education" [9], the Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Secondary Educational Institutions, approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine [7], the letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine "On Ensuring the Accessibility of Educational Institutions for Persons with Special Educational Needs" [13], the Resolution "On Making Changes to Some Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine Regarding the Organization of Training of Persons with Special Educational Needs" [6], Model regulation on the team of psychological and pedagogical support (order of the Ministry of Education and Science of Ukraine) [8], etc.

The aim of the research is to analyze the theoretical and practical problems of organizing inclusive education, describe the activities of a teacher's assistant and a child's assistant in the conditions of inclusive education, highlight the main differences in their activities, and consider the possibilities of effective cooperation.

Methods of research: theoretical analysis of methodological and pedagogical literature, Internet resources, legal documents on the issue connected with the inclusive education,

forms and methods of its organization; synthesis and generalization.

Results and discussion.

Consideration of the theoretical and practical problems of the organization of inclusive education is expedient to begin with the study of the path of a child with special educational needs to an inclusive educational institution. Inclusive education of persons with special educational needs is organized in accordance with the Procedure for the Organization of Inclusive Education in General Secondary Educational Institutions, approved by Resolution No. 957 of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated September 15, 2021 [7]. According to it, the parents of a child with special educational needs, or persons replacing them, should contact the inclusive resource center at the child's place of residence for a comprehensive psychological and pedagogical assessment of the child's development. Specialists of the inclusive resource center provide parents with a conclusion on a comprehensive psychological and pedagogical assessment of the child's development based on a diagnostic examination of the child.

Although the mechanism of the procedure of applying to the inclusive resource center and diagnostic examination is described by the relevant regulatory acts, there are a number of problems. One of them is the unconscious attitude of parents or persons who replace them to the child's problems, misunderstanding the degree of their responsibility for the choice of the child's life path, or avoidance of responsibility. Such a position leads to the fact that a child with special educational needs does not receive the rehabilitation and educational services provided by the law, spends most of the time at home without proper support, which causes the appearance of secondary violations that could be avoided in case of timely intervention.

There is also the problem of adequately determining the degree of a child's educational difficulties, which

depends on the level of psychological and pedagogical support. Diagnostic tools are constantly evolving, but there simply cannot be a universal way of determining a child's needs. Each child is special and needs adaptive use of common research methods in each specific case. Even the condition of the child at the time of application of the diagnostic tools is important. Failure to do so may lead to distorted results. In addition, there is sometimes a non-fulfillment of existing regulations and instructions, or a rather loose interpretation of them.

With the conclusion of the comprehensive psychological and pedagogical assessment of the child's development in hand, parents should contact the management of the educational institution with a written application. Ensuring the organization of inclusive education in accordance with the level of support recommended by the inclusive resource center is the responsibility of the educational institution. For this purpose, an inclusive class is formed, a team is formed, and an individual development program is drawn up. If necessary, an individual study plan can also be drawn up.

The teacher organizes the pedagogical process in the inclusive class. Along with this, a teacher's assistant works in an inclusive class. In the Standard Staff Regulations of General Secondary Educational Institutions, approved by the Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1205 dated 06.12.2010, registered with the Ministry of Justice of Ukraine on December 22, 2010 under No. 1308/18603, it is stated that the position of teacher's assistant is introduced at the rate of one teacher's assistant per inclusive class [11].

The problem of dividing responsibilities between a teacher and a teacher's assistant and establishing effective interaction arises. Normative documents define that both a teacher and a teacher's assistant are pedagogical workers, but it is the teacher who is responsible for the effectiveness of the pedagogical process. The activities of the

teacher's assistant are aimed at ensuring the personal orientation of the educational process. At the same time, the teacher's assistant must work not only with children who have a certain level of defined educational difficulties, but with all pupils of the class. Thus, the main aspect of the interaction between the teacher and his/her assistant in the inclusive class lies in the implementation of a personal, individual approach to each child. When organizing the interaction of a teacher and a teacher's assistant, it should be taken into account that according to Article 24 of the Law of Ukraine "On Comprehensive General Secondary Education", the teaching load of a teacher's assistant in a general secondary education institution is 25 hours per week.

Therefore, the assistant cannot physically be present at all lessons in an inclusive class. The problem of choosing those subjects in which children have the greatest difficulties and the presence of a teacher's assistant is necessary arises. As a rule, this applies to mathematical, linguistic and literary educational fields. However, depending on the educational difficulties of the children, other fields may be defined. For example, if children in an inclusive class have blindness or musculoskeletal disorders, the presence of a teacher's assistant is necessary in the physical education classes, etc. In addition, a child with special educational needs may need to be in a resource room or other educational facilities of educational institutions. In this case, the child must also be under the supervision of a pedagogical worker and be accompanied by a teacher's assistant. All this should be considered when drawing up a schedule of classes.

In practice, the teacher's assistant is often required to perform functions that are not specific to him/her, which should be performed by other officials. It should be emphasized that according to existing regulations, a teacher's assistant should not provide correctional-developmental and psychological and pedagogical services, conduct speech

therapy consultations and classes, replace a practical psychologist or other specialists within the limits of his/her pedagogical workload. The teacher's assistant should not independently develop individual programs for the development of children or consult parents. Of course, a teacher's assistant, performing his/her duties, may discover psychologically traumatic family situations or inappropriate behavior on the part of children or parents.

In this case, he/she must inform the teacher and/or head of the educational institution about it. Being with the child in the educational premises is the responsibility of the teacher's assistant, but he/she should not provide constant physical support of the child or meet the social needs of the child with limited functional capabilities. According to the Law of Ukraine "On Comprehensive General Secondary Education", namely Part 7 of Article 26 of the aforementioned law, these needs are provided by a child's assistant that is a social worker, a volunteer, one of the parents or a person authorized by them [10].

He/she is not a teacher, but a participant in the educational process. According to the Model Regulation on the support team, the child's assistant is a member of the support team of the child and must contribute to the achievement of the developmental goals determined by the support team in matters of social adaptation, communication and social and everyday orientation. At the same time, the child's assistant should not interfere in the educational process; to carry out an educational program, to provide educational services in an educational institution. He/she does not provide recommendations to teaching staff and does not perform the functions of teaching staff. His/her task is to ensure the social and everyday needs of a child with special educational needs. He/she works specifically with a pupil with special needs, helping him/her with movement, visiting the toilet, changing

clothes, eating and meeting other social and physical needs. Of course, he/she can be present (with the consent of the head of the educational institution) during lessons and extracurricular work, other events of the educational institution, but in no case does not replace the teaching staff.

Conclusions and research perspectives. The analysis of the theoretical and practical aspects of the activity of the teacher, his/her assistant and the child's assistant in the conditions of the inclusive class, as well as the analysis of scientific research in this direction and the existing legislative framework of inclusive education allowed us to come to the conclusion that despite the large volume of work on the organization of inclusive education, there are many problems that need immediate solution. The urgent issue is the problem of the division of duties between the teacher, the teacher's assistant and the child's assistant and the problem of their effective interaction.

Even though there are methodological recommendations on the functions and duties of a teacher's assistant and a pupil's assistant (child), developed by the Ministry of Education and Science of Ukraine, in practice their activities are not properly demarcated, which leads to the emergence of conflict situations, weakening of interaction and a decrease of general educational process in an inclusive class.

Considering the aspects of interaction described in this article will increase the productivity of the interaction between the teacher, the teacher's assistant and the child's assistant.

Further research of the problem will be aimed at identifying the effective mechanisms of interaction between the teacher, the teacher's assistant and the child's assistant and specifying the description of the distribution of their functional responsibilities for different nosologies and different levels of educational difficulties of pupils.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Arendaruk, A.O. (2013). Dosvid vprovadzhennia intehratsii ta inkliuzyvnoi osvity v Ukraini ta za kordonom [Experience of implementation of inclusive education in Ukraine and abroad]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova. Seria 19 "Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia" – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova. Series 19 "Correctional pedagogy and special psychology"*, vyp. 24, 11-14. Retrieved from: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/7539> [in Ukrainian].
2. Berezanska, I.M. (2019). Inkliuzyvna osvita v traktuvanni vitchyznianskykh doslidnykiv [Inclusive education in the interpretation of domestic researchers]. *Naukovi zapysky z ukraïnskoi istorii – Scientific notes on Ukrainian history*, vyp. 45, 130-143. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzzui_2019_45_16 [in Ukrainian].
3. Zaierkova, N.V., & Treitiak, A.O. (2016). Inkliuzyvna osvita vid "A" do "Ia": poradnyk dlia pedahohiv i batkiv [Inclusive education from "A" to "Z"]. Kyiv: Kyiv. un-t imeni Borysa Hrinchenka, 68. Retrieved from: https://ippo.kubg.edu.ua/wpcontent/uploads/2016/08/n_zaerkova_a_treityak_inkl_osvita_vid_a_do_ya.pdf [in Ukrainian].
4. Kolupaieva, A.A. (2017). Stratehichni oriientyry reformuvannia osvity osib z osoblyvymy potrebamy: vektory zmin ta transformatsii [Strategic guidelines for reforming the education of persons with special needs: vectors of changes and transformations]. *Naukove zabezpechennia rozvytku osvity v Ukraini: aktualni problemy teorii i praktyky – Scientific support for the development of education in Ukraine: actual problems of theory and practice: zb. nauk. prats / redkol.: V.H. Kremen, V.I. Luhovyi, O.M. Topuzov [ta in.]*. Kyiv, 127-134 [in Ukrainian].
5. Korniienko, S. (2012). Inkliuzyvna osvita yak priorytetnyi napriam derzhavnoi polityky Ukrainy u sferi osvity ditei z invalidnistiu [Inclusive education as a priority direction of the state policy of Ukraine in the field of education of children with disabilities]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy – Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine*, № 2, 226-231. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadu_2012_2_32 [in Ukrainian].
6. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 21 lypnia 2021 roku № 765 "Pro vnesennia zmin do deiakykh postanov Kabinetu Ministriv Ukrainy shchodo orhanizatsii navchannia osib z osoblyvymy osvitnimi potrebamy" [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated July 21, 2021 No. 765 "On Amendments to Certain Resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine Regarding the Organization of Training of Persons with Special Educational Needs"]*. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua/npas/provnesennya-zmin-do-deyakh-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-shchodo-organizaciyi-navchannya-osib-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-i210721-765> [in Ukrainian].
7. *Pro zatverdzhennia Poriadku orhanizatsii inkliuzyvnoho navchannia u zakladakh zahalnoi serednoi osvity [On approval of the Procedure for the organization of inclusive education in institutions of general secondary education]*: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 15 ver. 2021 r. № 957. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-п#Text> [in Ukrainian].
8. *Pro zatverdzhennia Prymirnoho polozhennia pro komandu psykholoho-pedahohichnoho suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnimi potrebamy v zakladi zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity [On the approval of the Model Regulation on the team of psychological and pedagogical support of a child with special educational needs in an institution of general secondary and preschool education]*: Nakaz MON vid 08 cherv. 2018 № 609. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0609729-18#Text> [in Ukrainian].

9. *Zakon Ukrainy: "Pro osvitu" [Law of Ukraine "On Education"]*: vid 05 ver. 2017 r. № 2145-VIII. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> [in Ukrainian].

10. *Zakon Ukrainy: "Pro povnu zahalnu seredniu osvitu" [Law of Ukraine: "On comprehensive general secondary education"]*: vid 16 sich. 2020 r. № 463-IX. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> [in Ukrainian].

11. *Typovi shtatni normatyvy zakladiv zahalnoi serednoi osvity, zatverdzhenykh nakazom MON vid 06.12.2010 № 1205 [Staffing standards of general secondary educational institutions, approved by order of the Ministry of Education and Science of Ukraine]*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1308-10#Text> [in Ukrainian].

12. Shved, M. (2015). *Osnovy inkluzyvnoi osvity [Basics of inclusive education]*: pidruchnyk. Lviv: Ukrainskyi katolytskyi universytet, 360. Retrieved from: <http://er.ucu.edu.ua/handle/1/536> [in Ukrainian].

13. *Shchodo zabezpechennia dostupnosti zakladiv osvity dlia osib z OOP [Regarding ensuring the availability of educational institutions for persons with disabilities]*: Lyst MON vid 5 kvit. 2019 r. № 1/9-223. Retrieved from: https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/1084_vkh_1_9-223.pdf [in Ukrainian].

14. Sytniakivska, S., & Illina, O. (2022). International and domestic practices of assistant teacher's work. *Physical and Mathematical Education*, 33(1), 48-51. Retrieved from: <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2022-033-1-008> [in English].

Received: May 14, 2024
Accepted: June 06, 2024

MODERN TEACHING TECHNOLOGIES СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

UDC 373.01:001.89

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.18

FEATURES OF THE ORGANIZATION OF ONLINE INTERACTION OF PRIMARY AND BASIC SCHOOL TEACHERS IN THE SYSTEM "TEACHER – GROUP OF TEACHERS"

N. A. Ivanytska*, Yu. V. Polehka**

The article describes the online interaction of elementary and basic schoolteachers in the system "teacher – a group of teachers" based on a site that combines thematic training modules in Google Class. The stages of formation of teaching staff research competencies on the example of educational materials, involving the organization of research activities of students involved in inclusive learning. It reflects a single principle of building the content of online training modules, each of which contains theoretical material on the chosen didactic problem; a video demonstrating the practical application of the knowledge gained in practice in the working conditions of an educational institution; Google Forms to test the learned material by each teacher and course coordinator. The features of the organization of professional online interaction of teachers in the system "teacher – group of teachers," including: the possibility of the course coordinator for users of consultative video meeting based on Google meet; establishing feedback between course coordinators and teachers who perform test tasks through the use of Google Forms; combining teachers based on Google Class into a virtual room for practical research tasks based on electronic educational resources. It is noted that the most common among them in the practice of primary and basic schoolteachers are Wizer.me, Learning.aps, Kahoot, wordwall, Liveworksheets, which allow individual online work of the teacher to combine with the group work of all course participants and combine self-learning with mutual learning. The results obtained for experimental and control groups of teachers are analyzed: levels of formation of reflexive, methodical, managerial and communicative factors of their research competencies. Based on the obtained data, it is proved that the online interaction of primary and basic schoolteachers when using Google Class is effective, which is confirmed by high and sufficient levels of formation of research competencies of teachers who were part of the experimental group.

* Candidate of Pedagogical Sciences (PhD in Pedagogy), Headmistress
(Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35 of the Chernihiv City Council of the Chernihiv Region)

nataliaivanucka.01@gmail.com

ORCID: 0000-0002-1422-1176

** Teacher

(Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35 of the Chernihiv City Council of the Chernihiv Region)

polehkayu@gmail.com

ORCID: 0009-0000-3522-7529

Keywords: online interaction of teachers, primary school, basic school, competence.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ОНЛАЙН-ВЗАЄМОДІЇ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ТА БАЗОВОЇ ШКОЛИ В СИСТЕМІ "ВЧИТЕЛЬ – ГРУПА ВЧИТЕЛІВ"

Н. А. Іваницька, Ю. В. Полегка

У статті описано онлайн-взаємодію вчителів початкової та базової школи в системі "вчитель – група вчителів" на основі сайту, який об'єднує тематичні навчальні модулі у Google Class. Розкрито етапи формування у педагогічних працівників науково-дослідницьких компетентностей на прикладі навчальних матеріалів, що передбачають організацію дослідницької діяльності учнів, залучених до інклюзивного навчання. Відображено єдиний принцип побудови змісту навчальних модулів онлайн, кожен із яких містить теоретичний матеріал з обраної дидактичної проблеми; відеоматеріал, який демонструє практичне застосування одержаних знань на практиці в умовах роботи закладу освіти; Google Forms для тестової перевірки засвоєного матеріалу кожним учителем та координатором курсу. Виявлено особливості організації професійної онлайн-взаємодії педагогічних працівників у системі "вчитель – група вчителів", серед яких: можливість проведення координатором курсу для користувачів консультативної відеозустрічі на основі Google meet; встановлення зворотного зв'язку між координаторами курсу та вчителями, які виконують тестові завдання через використання Google Forms; об'єднання вчителів на основі Google Class у віртуальну кімнату для практичного виконання дослідницьких завдань на основі електронних освітніх ресурсів. Зазначено, що найбільш поширеними серед них у практиці роботи вчителів початкової та базової школи є Wizer.me, Learning.aps, Kahoot, wordwall, Liveworksheets, які дозволяють індивідуальну онлайн-роботу вчителя поєднати з груповою роботою всіх учасників курсу та комбінувати самонавчання із взаємонавчанням. Проаналізовано результати, одержані для експериментальної та контрольної груп учителів: рівні сформованості рефлексивного, методичного, управлінського та комунікативного факторів їх науково-дослідницьких компетентностей. Спираючись на одержані дані, доведено, що онлайн-взаємодія вчителів початкової та базової школи під час використання Google Class є ефективною, що підтверджується високим та достатнім рівнями сформованості науково-дослідницьких компетентностей педагогічних працівників, які входили до складу експериментальної групи.

Ключові слова: онлайн-взаємодія вчителів, початкова школа, базова школа, компетентності.

Introduction of the issue.	Постановка проблеми.
The functioning of institutions of general secondary education under martial law in Ukraine (since 2022) has led to the observance of a number of requirements related to the safety of participants in the educational process. Accordingly, the current checkpoint regime in the institution, the systematic evacuation of students and school staff for shelter during the announcement of the signal "Air alarm", the mining of the premises of the educational institution causes the adaptation of the educational process to the above realities of the present. Since one of the tasks of the professional growth of a modern teacher in the conditions of the	Функціонування закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) в умовах воєнного стану в Україні (з 2022 року) обумовило дотримання низки вимог, пов'язаних із безпекою учасників освітнього процесу. Відповідно чинний контрольно-пропускний режим у ЗЗСО, систематична евакуація учнів та працівників школи в укриття під час оголошення сигналу "Повітряна тривога", замінування приміщення навчального закладу спричиняє адаптування освітнього процесу до зазначених вище реалій сьогодення. Оскільки одним із завдань професійного зростання сучасного вчителя в умовах Нової української школи (НУШ) є

New Ukrainian School (NUS) is a continuous increase in the professional level, the formation of his competencies, then the problem arises: how, during martial law, to organize an exchange of pedagogical experience within the educational institution between primary school teachers who have been working in accordance with the NUS Concept for the 6th year, and basic school teachers who only for the 2nd year introduce its position into the educational process in order to form their research competencies.

Current state of the issue. A significant number of scientific and pedagogical research is devoted to the issue of professional interaction of pedagogical workers at school. So, V. Vityuk [1: 28] considers comprehensively, taking into account continuity, the following forms of teacher training: advanced training courses, participation in city methodological and school associations, self-training of teachers. The author [1: 28] pays special attention to the andragonic approach. Accordingly, among the active professional methods of teaching adults, it distinguishes: reflection (self-analysis of activity and its results); teacher portfolio; a learning professional community; writing professional publications. In the studies of L. Martynets [2: 28] it is indicated that the informational education of teachers covers their research activities on the chosen methodological problem, collective and group forms of methodological activities, the study of the experience of colleagues, and the practical testing of personal materials. According to the dissertation research of S. Shekhavtsova [3], for the professional formation of teachers, their self-development is of great importance, which consists in improving their professional competencies, personal qualities important for pedagogical activity, and contains the following components: self-actualization, self-organization, self-determination, self-realization, self-analysis and self-esteem. Self-development considers the principle of individualization: the capabilities and needs of the individual in improving their professional knowledge, skills and abilities. In the studies of T. Stoychik [4: 19], attention is focused on

безперервне підвищення фахового рівня, формування його компетентностей, то виникає *проблема*: яким чином під час воєнного стану організувати у межах закладу освіти обмін педагогічними досвідом між вчителями початкових класів, які вже 6-й рік працюють відповідно до Концепції НУШ, та вчителями базової школи, які лише 2-й рік впроваджують її положення в освітній процес, з метою формування їх науково-дослідницьких компетентностей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанню професійної взаємодії педагогічних працівників у ЗЗСО присвячена значна кількість науково-педагогічних досліджень. Так, В. Вітюк [1: 28] розглядає комплексно, враховуючи наступність, такі форми навчання вчителів: курси підвищення кваліфікації, участь у міських методичних та шкільних об'єднаннях, самонавчання вчителів. Особливу увагу автор [1: 28] приділяє андрагонічному підходу. Відповідно, серед активних професійних методів навчання дорослих виділяє: рефлексію (самоаналіз діяльності та її результатів); портфолію вчителя; професійну спільноту, що навчається; написання професійних публікацій. У дослідженнях Л. Мартинець [2: 28] зазначено, що інформальна освіта вчителів охоплює їх науково-дослідницьку діяльність за обраною методичною проблемою, колективну та групову форми методичної діяльності, вивчення досвіду колег, практичну апробацію особистих матеріалів. Згідно з дисертаційним дослідженням С. Шехавцової [3] для професійного становлення вчителів важливого значення набуває їх саморозвиток, який полягає у вдосконаленні їх професійних компетентностей, особистісних якостей, важливих для педагогічної діяльності, та містить такі складові: самоактуалізація, самоорганізація, самодетермінація, самореалізація, самоаналіз та самооцінка. Саморозвиток враховує принцип індивідуалізації: можливості та потреби особистості у вдосконаленні своїх професійних знань, вмінь та навичок. У дослідженнях Т. Стойчик [4: 19] акцентується увага на тому, що

the fact that the formation of professional competencies of teachers contains a systematization of the conditions for the quality of training of specialists and provides for the following stages: the choice of the content of professional training of pedagogical workers; taking into account the quality of teaching staff; creation of an innovative educational, methodological and information environment; use of technologies for training a competitive specialist; development of socio-personal qualities of a specialist; compliance with regulatory documents on the organization of the educational process. In the scientific research of A. Bystryukova [5: 6], considerable attention is paid to projective technology – a set of means, methods, pedagogical ideas aimed at forming a stable need for teachers in professional self-development and planning their professional formation. This technology relies on the ability of the individual to self-determination and independence. The author [15: 6] points to the following principles of designing technology for the formation of readiness for professional self-development: the principle of humanism; individualization and differentiation; modular organization of training; personality subjectivity. Thus, the analysis of scientific research on this problem suggests that the basis of any form of professional interaction of teachers is the individual professional development of teachers and provides for an integrated approach in the system of organization of improving professional skills.

Aim of the research lies in identifying the peculiarities of the organization of professional interaction between primary and basic schoolteachers in the system "teacher – group of teachers".

Results and duscussion. In order to prepare primary and basic school teachers for professional offline interaction within the school in order to create conditions for individualizing the training of teachers, self-education, providing an individual educational trajectory in the Chernihiv secondary school of (I-III degrees) No. 35 on the basis of the site <https://sites.google.com/ch-school35.ukr.education/pedmayster35?us>

формування професійних компетентностей вчителів містить систематизацію умов якості підготовки фахівців та передбачає такі етапи: вибір змісту професійної підготовки педагогічних працівників; врахування якісного педагогічного складу; створення інноваційного навчально-методичного та інформаційного середовища; використання технологій підготовки конкурентно-здатного фахівця; розвиток соціально-особистісних якостей фахівця; дотримання нормативно-правових документів про організацію освітнього процесу. У науковому дослідженні А. Бистрюкової [5: 6] приділено значну увагу проективній технології – сукупності засобів, методів, педагогічних ідей, спрямованих на формування у вчителів стійкої потреби у професійному саморозвитку та планування ними свого професійного становлення. Зазначена технологія спирається на здатність особистості до самовизначення та самостійності. Автор [15: 6] вказує на такі принципи проектування технології формування готовності до професійного саморозвитку: принцип гуманізму; індивідуалізації та диференціації; модульної організації навчання; суб'єктності особистості.

Таким чином, аналіз наукових досліджень із зазначеної проблеми дозволяє стверджувати, що в основу будь-яких форм професійної взаємодії вчителів покладений індивідуальний професійний розвиток вчителів та передбачає комплексний підхід в системі організації вдосконалення фахової майстерності.

Метою статті є виявлення особливостей організації професійної взаємодії вчителів початкової та базової школи в системі "вчитель – група вчителів".

Виклад основного матеріалу. Для підготування вчителів початкової та базової школи до професійної офлайн-взаємодії у межах ЗЗСО з метою створення умов для індивідуалізації навчання педагогічних працівників, самоосвіти, забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії у Чернігівській загальноосвітній школі (ЗОШ) І-ІІІ

p=sharing a "Pedagogical Workshop on the Concept of NUS" (hereinafter Workshop) was created on the basis of using Google Class. It involves online interaction of pedagogical workers in various systems: "teacher – school administration", "teacher – psychological service of the school," "teacher – group of teachers," "teacher – students". The purpose of online interaction: the formation of primary and basic schoolteachers research competencies in the conditions of NUS; taking into account the requirements for the research activities of students involved in inclusive learning, that is, both children with special educational needs and schoolchildren who are most capable of learning, which were previously defined in scientific and pedagogical literature as "gifted" students. For online interaction of pedagogical workers in this system, educational blocks have been developed in the following areas: "Teaching children with SEN", "STEM education", "LEGO training", "Formative assessment" (Fig. 1).

ступенів № 35 на основі сайту <https://sites.google.com/ch-school35.ukr.education/pedmayster35?usp=sharing> було створено "Педагогічну майстерню за Концепцією НУШ" (далі Майстерня) на основі використання Google Class. Вона передбачає онлайн-взаємодію педагогічних працівників у різних системах: "вчитель – адміністрація школи", "вчитель – психологічна служба школи", "вчитель – група вчителів", "вчитель – учні". Мета онлайн-взаємодії: формування у вчителів початкової та базової школи науково-дослідницьких компетентностей (НДК) в умовах НУШ; врахування вимог до дослідницької діяльності учнів, залучених до інклюзивного навчання, тобто як дітей з особливими освітніми потребами (ООП), так і школярів, найбільш здібних до навчання, які попередньо у науково-педагогічній літературі визначалися як "обдаровані" учні. Для онлайн-взаємодії педагогічних працівників у зазначеній системі розроблено освітні блоки за такими напрямками: "Навчання дітей з ООП", "STEM-освіта", "Навчання LEGO", "Формувальне оцінювання" (рис. 1).

Fig. 1. "Pedagogical Workshop for the Concept of NUS"

[Source: author's research]

Consider the features of the organization of online interaction of teachers on the basis of the school website in the system "teacher – group of teachers" on the example of the educational block "Teaching children with SEN". The course coordinator is a practical psychologist who provides maximum psychological and pedagogical support, and a computer science teacher who helps teachers perform practical tasks

Розглянемо особливості організації онлайн-взаємодії педагогічних працівників на основі сайту школи в системі "вчитель – група вчителів" на прикладі освітнього блоку "Навчання дітей з ООП". Координатором курсу є практичний психолог, який здійснює максимальний психолого-педагогічний супровід, та вчитель інформатики, який надає допомогу у виконанні вчителями

that are directly related to their use of modern electronic educational resources (EER). This unit contains a set of training modules (TM), each of which contains theoretical material; video material demonstrating the practical application of the knowledge gained in practice in the working conditions of the institution; Google Forms for a test self-test by the teacher of the learned material (Fig. 2).

практичних завдань, які безпосередньо пов'язані з використанням ними сучасних електронних освітніх ресурсів (ЕОР). Зазначений блок містить сукупність навчальних модулів (НМ), кожен із яких містить в собі теоретичний матеріал; відеоматеріал, який демонструє практичне застосування одержаних знань на практиці в умовах роботи ЗЗСО; Google Forms для тестової самоперевірки вчителем засвоєного матеріалу (рис. 2).

МОДУЛЬ I

ТЕМА 7: Можливості мультимедійного обладнання для навчання дітей з ООП

- ознайомитись з теоретичним матеріалом
- пройти тестування

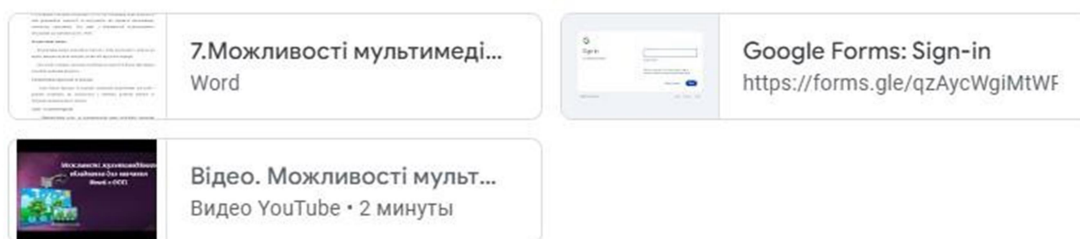

Fig. 2. EM content on the topic "Multimedia equipment capabilities for education of children with SEN"

[Source: author's research]

The first feature of online interaction of teachers in the system "teacher – group of teachers" is that the course coordinator appoints a consultative video meeting based on Google meet for users of the course. Within the framework of our chosen study, the users of the course are primary school teachers who teach the integrated course "I explore the world" ("YADS"), and teachers of the natural cycle of the basic school who teach the integrated course "Know nature" in grades 5-6. The purpose of the video meeting is for course coordinators to answer those theoretical questions that were incomprehensible to teachers during the independent study of theoretical material. Also, those teachers of primary and basic schools who have pedagogical experience on the issue proposed for independent study are involved in the discussion of problematic issues.

The second feature of online interaction of teachers in the system "teacher – group of teachers" is the establishment of

Перша особливість онлайн-взаємодії педагогічних працівників в системі "вчитель – група вчителів" полягає в тому, що координатор курсу призначає консультативну відеозустріч на основі Google meet для користувачів курсу. У межах обраного нами дослідження користувачами курсу є вчителі початкових класів, які викладають інтегрований курс "Я досліджую світ" ("ЯДС"), та вчителі природничого циклу базової школи, які викладають інтегрований курс "Пізнаємо природу" у 5-6-х класах. Мета відеозустрічі полягає в тому, щоб координатори курсу дали відповіді на ті теоретичні питання, які були незрозумілі вчителям під час самостійного опрацювання теоретичного матеріалу. Також до обговорення проблемних питань залучають тих вчителів початкової та базової школи, які мають педагогічний досвід з питання, що запропоноване для самостійного опрацювання.

Друга особливість онлайн-взаємодії педагогічних працівників в системі

feedback between the course coordinators and teachers who perform test tasks based on Google Forms (Fig. 3).

"вчитель – група вчителів" – встановлення зворотного зв'язку між координаторами курсу та вчителями, які виконують тестові завдання на основі Google Forms (рис. 3).

ТЕСТ.7. Можливості мультимедійного обладнання для навчання дітей з ООП

1. Яке з мультимедійних обладнань може сприяти індивідуалізації навчальних планів для дітей з особливими освітніми потребами?

а) Інтерактивні дошки;

б) Аудіо- та відеоматеріали;

в) Віртуальна реальність;

г) Системи відстеження прогресу.

2. Яку можливість може надати технологія розпізнавання мови для дітей, які мають проблеми із письмом чи читанням?

а) Розвиток моторики;

б) Введення інформації голосом;

в) Симуляції та віртуальні екскурсії;

г) Створення власного контенту.

3. Яке з мультимедійних рішень може бути корисним для розвитку навичок життя у дітей з особливими освітніми потребами?

а) Аудіо- та відеоматеріали;

Fig. 3. Fragment of the test task in Google Forms from the topic "Features multimedia equipment for teaching children with SEN"

[Source: author's research]

Course coordinators have the opportunity to:

- comment on the individual page of the user of the course its results (if necessary) or give answers to incomprehensible questions;

- see the generalized results (Fig. 4) of the user group of the course and analyze: to what extent the theoretical material is learned; what questions caused difficulties in understanding; whether teaching staff need repeated online consultations.

Координатори курсу мають можливість:

- коментувати на індивідуальній сторінці користувача курсу його результати (за необхідності) або давати відповіді на незрозумілі запитання;

- бачити узагальнені результати (рис. 4) групи користувачів курсу та аналізувати: наскільки засвоєний теоретичний матеріал; які запитання викликали складності у розумінні; чи потребують педагогічні працівники повторних онлайн-консультацій.

📊 Статистика

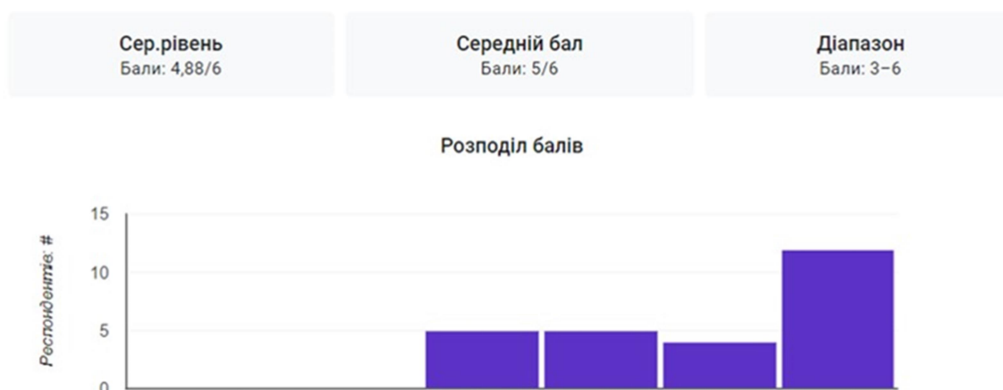

Fig. 4. Generalized results of the group based on the results of the test tasks.
[Source: author's research].

The third feature of the online interaction of pedagogical workers in the system "teacher – group of teachers" is that pedagogical workers who are students of the course are combined on the basis of Google Class into a virtual room for practical performance on the basis of EER of research tasks that can be offered to students while teaching integrated courses "YADS" or "We know nature". Among EER, which are the most common in the practice of primary and basic school teachers, Wizer.me, Learning.aps, Kahoot, wordwall, Liveworksheets, etc. The individual online work of the teacher is combined in this case with the group work of all participants in the course, which allows you to combine self-learning and mutual learning.

The organization of research activities of students in the conditions of NUS involved in inclusive education provides for the reflexive, methodological, managerial and communicative factors formed by teachers of primary and basic schools, which were identified in our publication [6: 107-111] as components of their RC.

To determine the effectiveness of professional online interaction in the system "teacher – group of teachers" in 2023-2024. was diagnosed teachers Chernihiv secondary school I-III degrees number 35. To this end, an experimental group (EG) of teachers of 35 people was created, the interaction between which took place on the basis of the school website, and a control group (CG) of pedagogical

Третя особливість онлайн-взаємодії педагогічних працівників у системі "вчитель – група вчителів" полягає в тому, що педагогічних працівників, які є слухачами курсу, об'єднують на основі Google Class у віртуальну кімнату для практичного виконання на основі ЕОР дослідницьких завдань, які можуть бути запропоновані учням під час викладання інтегрованих курсів "ЯДС" або "Пізнаємо природу". Серед ЕОР, які є найбільш поширеними у практиці роботи вчителів початкової та базової школи, Wizer.me, Learning.aps, Kahoot, wordwall, Liveworksheets тощо. Індивідуальна онлайн-робота вчителя поєднана в цьому випадку з груповою роботою всіх учасників курсу, що дозволяє комбінувати самонавчання та взаємонавчання.

Організація дослідницької діяльності учнів в умовах НУШ, залучених до інклюзивного навчання, передбачає сформовані у вчителів початкової та базової школи рефлексивний, методичний, управлінський та комунікативний фактори, які були визначені в нашій публікації [6: 107-111] як складові їх НДК.

Для визначення ефективності професійної онлайн-взаємодії в системі "вчитель – група вчителів" у 2023-2024 н.р. було проведено діагностування вчителів Чернігівської ЗОШ I-III ступенів № 35. З цією метою було створено експериментальну групу (ЕГ) вчителів із

workers of 34 people, the interaction between which took place traditionally: the exchange of experience during the work of methodological associations, participation in master classes, etc. We will analyze the levels of formation of the components of the reflexive factor RC EG (Fig. 5) and CG (Fig. 6) based on the results of online interaction between primary and basic schoolteachers.

35 осіб, взаємодія між якими відбувалася на основі сайту школи, та контрольну групу (КГ) педагогічних працівників із 34 осіб, взаємодія між якими відбувалася традиційно: обмін досвідом під час роботи методичних об'єднань, участь у майстер-класах тощо.

Проаналізуємо рівні сформованості компонентів рефлексивного фактору НДК ЕГ (рис. 5) та КГ (рис. 6) за підсумками онлайн-взаємодії вчителів початкової та базової школи.

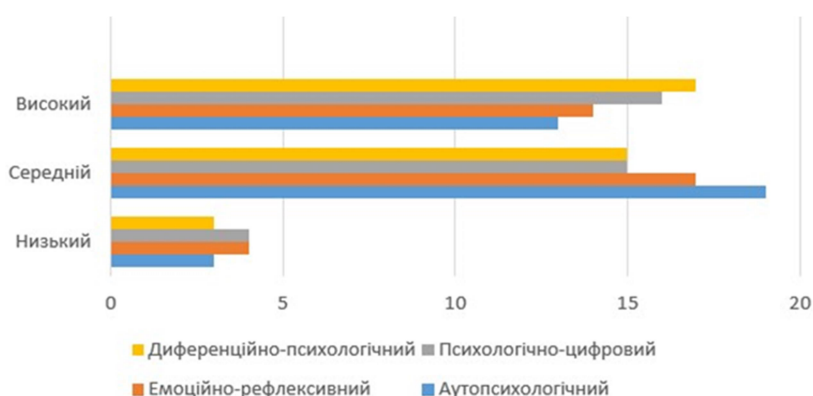

Fig. 5. Levels of formation of components of reflexive factor RC teachers EG (35 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35

[Source: author's research]

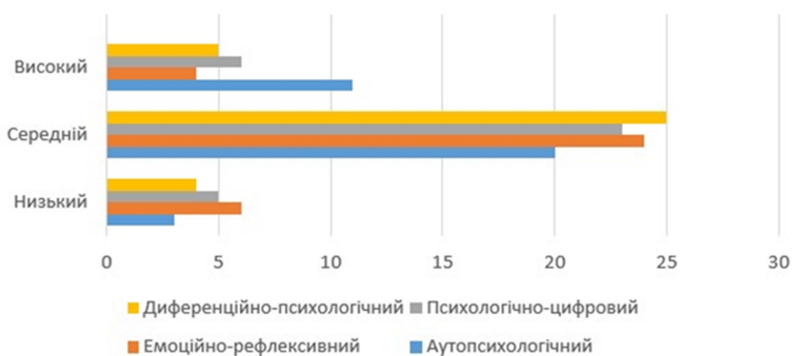

Fig. 6. Levels of formation of components of reflexive factor RC teachers CG (34 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35

The obtained results allowed us to assert that according to the results of professional online interaction, teachers of EG (35 teachers) have a reflexive factor of RC mainly formed at the average level, but a significant indicator corresponds to the high level of RC formation: psychologically digital – at the average level formed by 15 teachers (42.90%), at the high level – by 16

Одержані результати дозволили нам стверджувати, що за підсумками професійної онлайн-взаємодії у вчителів ЕГ (35 вчителів) рефлексивний фактор НДК переважно сформований на середньому рівні, але значний показник відповідає і високому рівню сформованості НДК: психологічно-цифровий – на середньому рівні

teachers (45.76%); the differential psychological component – at the average level formed by 15 teachers (52.92%), at the high level – by 17 teachers (35.28%). The obtained results for CG teachers (34 teachers) made it possible to assert that according to the results of professional online interaction, the reflexive factor of RC is formed mainly at the average level: the differential-psychological component is for 25 teachers (73.50%), the emotional-reflective component is for 24 teachers (70.56%), the psychological-digital component is for 23 teachers (67.62%). However, for CG teachers, a small percentage of the high level of formation of the components of the reflexive factor is characteristic: the autopsychological component has the highest indicator – in 11 teachers.

We will analyze the levels of formation of the components of the methodological factor RC EG (Fig. 7) and CG (Fig. 8) based on the results of online interaction between primary and basic schoolteachers.

сформований у 15 вчителів (42,90%), на високому рівні – у 16 вчителів (45,76%); диференційно-психологічний компонент – на середньому рівні сформований у 15 вчителів (52,92%), на високому рівні – у 17 вчителів (35,28%). Одержані результати для КГ вчителів (34 вчителі) дозволили стверджувати, що за підсумками професійної онлайн-взаємодії рефлексивний фактор НДК сформований переважно на середньому рівні: диференційно-психологічний компонент – у 25 вчителів (73,50%), емоційно-рефлексивний компонент – у 24 вчителів (70,56%), психологічно-цифровий компонент – у 23 вчителів (67,62%). Однак для КГ вчителів характерним є незначний відсоток високого рівня сформованості компонентів рефлексивного фактору: найбільший показник має аутопсихологічний компонент – у 11 вчителів (32,34%).

Проаналізуємо рівні сформованості компонентів методичного фактору НДК ЕГ (рис. 7) та КГ (рис. 8) за підсумками онлайн-взаємодії вчителів початкової та базової школи.

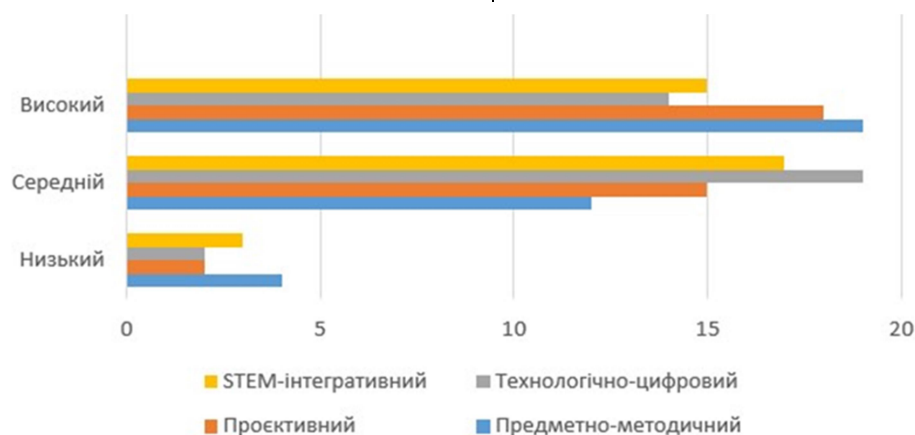

Fig. 7. Levels of formation of the components of the methodical factor of RC teachers EG (35 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35

[Source: author's research].

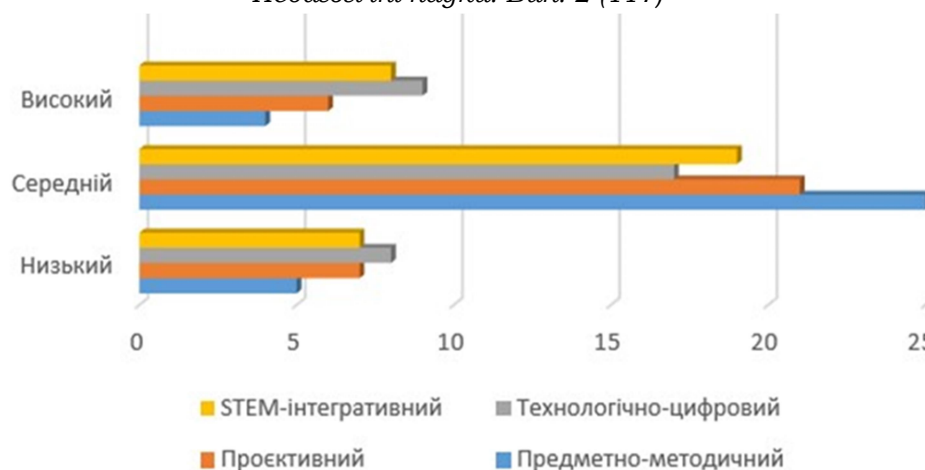

Fig. 8. Levels of formation of the components of the methodical factor of RC teachers CG (34 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35
[Source: author's research]

The obtained results for EG (35 teachers) made it possible to state that according to the results of professional online interaction among teachers, the methodical factor of RC is formed mainly at the average level, but a significant indicator corresponds to the high level of RC formation: the STEM-integrative component – at the average level is formed among 17 teachers (48.62%), at the high level – among 15 teachers (42.90%); the technological and digital component is formed at an average level for 19 teachers (54.34%), at a high level – for 14 teachers (40.04%). It should be noted that the subject-methodical and project components have the highest level of formation: the subject-methodical component has 19 teachers (54.34%), the project component has 18 teachers (51.48%). Technological-digital and STEM-integrative components have a significant indicator of a high level of formation, respectively: 14 teachers (40.04%) and 15 teachers (42.90%). The results obtained for the CG (34 teachers) allowed us to assert that according to the results of professional online interaction among teachers, the methodological factor of the RC is formed mainly at the average level. The highest indicator corresponds to the subject-methodical (for 25 teachers – 73.5%) and project (for 21 teachers – 61.74%) levels. The technological-digital and STEM-integrative components are formed at high

Одержані результати для ЕГ (35 вчителів) дозволили стверджувати, що за підсумками професійної онлайн-взаємодії у вчителів методичний фактор НДК сформований переважно на середньому рівні, але значний показник відповідає й високому рівню сформованості НДК: STEM-інтегративний компонент – на середньому рівні сформований у 17 вчителів (48,62%), на високому рівні – у 15 вчителів (42,90%); технологічно-цифровий компонент сформований на середньому рівні у 19 вчителів (54,34%), на високому рівні – у 14 вчителів (40,04%). Зазначимо, що предметно-методичний та проективний компоненти мають найвищий рівень сформованості: предметно-методичний компонент – у 19 вчителів (54,34%), проективний компонент – у 18 вчителів (51,48%). Технологічно-цифровий та STEM-інтегративний компоненти мають значний показник високого рівня сформованості, відповідно: у 14 вчителів (40,04%) та у 15 вчителів (42,90%). Одержані результати для КГ (34 вчителі) дозволили нам стверджувати, що за підсумками професійної онлайн-взаємодії у вчителів методичний фактор НДК сформований переважно на середньому рівні. Найбільший показник відповідає предметно-методичному (у 25 вчителів – 73,5%) та проективному (у 21 вчителя – 61,74%) рівням. Технологічно-цифровий та STEM-інтегративний компоненти сформовані на високому

levels, respectively: 9 teachers (26.46%) and 8 teachers (23.52%), which is almost 2 times less than for these components for EG. We will analyze the levels of formation of the components of the management factor of the RC EG (Fig. 9) and CG (Fig. 10) based on the results of online interaction between primary and basic school teachers.

рівнях відповідно: у 9 вчителів (26,46%) та у 8 вчителів (23,52%), що майже у 2 рази менше порівняно із показниками для вказаних компонентів для ЕГ.

Проаналізуємо рівні сформованості компонентів управлінського фактору НДК ЕГ (рис. 9) та КГ (рис. 10) за підсумками онлайн-взаємодії вчителів початкової та базової школи.

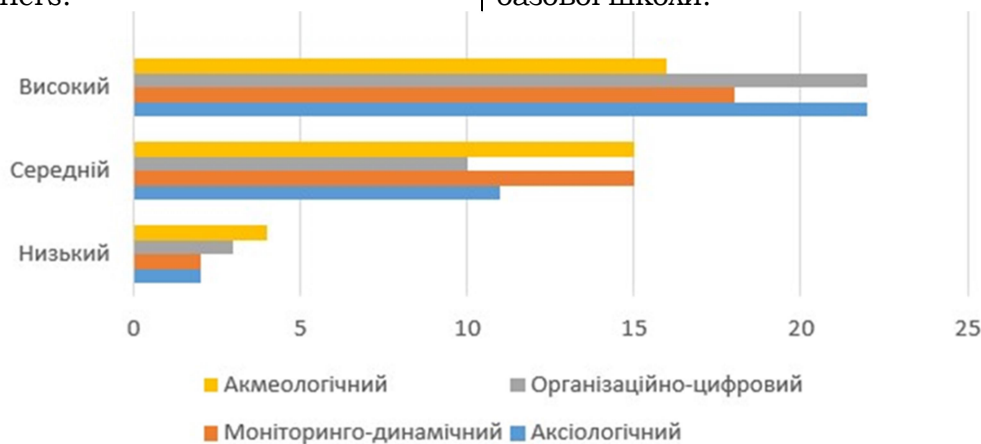

Fig. 9. Levels of formation of components of the RC management factor teachers EG (35 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35
[Source: author's research].

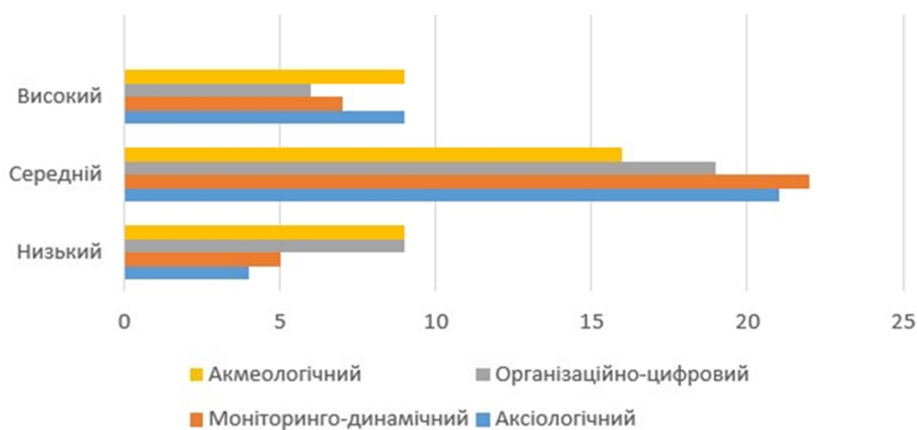

Fig. 10. Levels of formation of components of the RC management factor teachers CG (34 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35

The obtained results for EG teachers (35 teachers) allowed us to assert that, based on the results of professional online interaction, the management factor of the RC is mainly formed at a high level: the monitoring and dynamic component is in 18 teachers (51.48%); organizational and digital component and axiological components – 22 teachers (62.92%). Accordingly, high levels of formation of organizational-digital and axiological components indicate the feasibility of using modern electronic means of interaction,

Одержані результати для вчителів ЕГ (35 вчителів) дозволили нам стверджувати, що за підсумками професійної онлайн-взаємодії управлінський фактор НДК переважно сформований на високому рівні: моніторинго-динамічний компонент – у 18 вчителів (51,48%); організаційно-цифровий компонент та аксіологічний компоненти – у 22 вчителів (62,92%). Відповідно високі рівні сформованості організаційно-цифрового та аксіологічного

including EER, for primary school and basic schoolteachers. For CG teachers (34 teachers), the management factor of the RC is mainly formed at the average level: the monitoring and dynamic component is for 22 teachers (64.68%), the axiological component is for 19 teachers (55.86%). However, the CG of teachers is characterized by a small percentage of a high level of formation of components of the management factor: the highest indicator is the axiological and acmeological components - 9 teachers (26.46%). We will analyze the levels of formation of the components of the communicative factor of RC EG (Fig. 11) and CG (Fig. 12) based on the results of online interaction between primary and basic school teachers.

компонентів вказують на доцільність використання для вчителів початкової школи та базової школи сучасних електронних засобів взаємодії, у тому числі ЕОР. Для вчителів КГ (34 вчителі) управлінський фактор НДК переважно сформований на середньому рівні: моніторинго-динамічний компонент – у 22 вчителів (64,68%), аксіологічний компонент – у 19 вчителів (55,86%). Однак для КГ вчителів характерним є незначний відсоток високого рівня сформованості компонентів управлінського фактору: найбільший показник мають аксіологічний та акмеологічний компоненти – у 9 вчителів (26,46%).

Проаналізуємо рівні сформованості компонентів комунікативного фактору НДК ЕГ (рис. 11) та КГ (рис. 12) за підсумками онлайн-взаємодії вчителів початкової та базової школи.

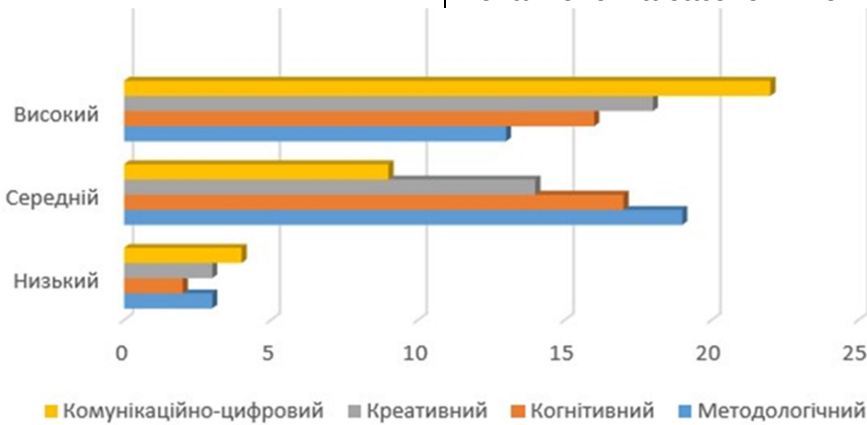

Fig. 11. Levels of formation of components of the communicative factor of RC teachers EG (35 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35
[Source: author's research].

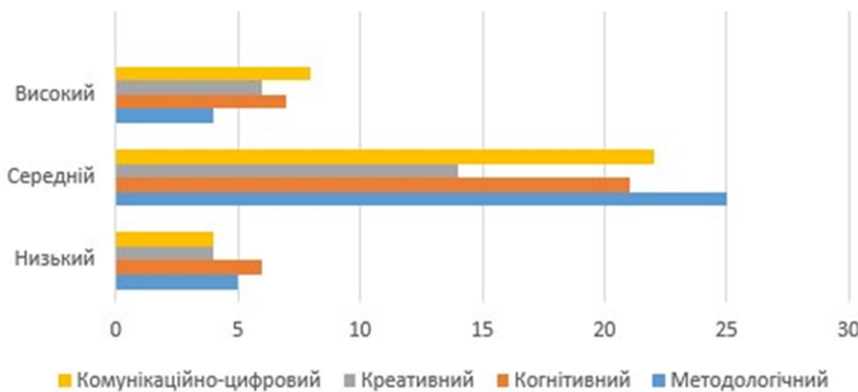

Fig. 12. Levels of formation of components of the communicative factor of RC teachers CG (34 teachers) Chernihiv secondary school (I-III degrees) № 35
[Source: author's research].

The obtained results made it possible to assert that according to the results of professional online interaction among EG teachers (35 teachers), the communicative factor of RC is mainly formed at medium and high levels. The most formed at a high level is communication-digital (for 22 teachers – 62.94%) and creative (for 18 teachers – 51.48%) components. Mainly at the average level in the EG formed methodological (19 teachers – 54.34%) and cognitive (17 teachers – 48.62%) components. In CG teachers (34 teachers), the RC communicative factor is mainly formed at the average level for the following components: methodological (25 teachers – 73.50%), communication-digital (22 teachers – 64.68%), cognitive (21 teachers – 61.74%). However, for CG teachers, a small percentage of the high level of formation of components of the communicative factor is characteristic: the maximum value corresponds to the communication-digital component (for 8 teachers – 23.52%).

Conclusions and research perspectives. The involvement of primary and basic schoolteachers in online cooperation based on TM in Google Class in order to teach students research activities in the conditions of NUS made it possible to identify the following features of the organization of professional interaction of pedagogical workers in the system "teacher – group of teachers":

- the ability to conduct a Google meet-based consultative video meeting for course users;
- establishing feedback between course coordinators and teachers who perform test tasks through the use of Google Forms;
- combining teachers based on Google Class into a virtual room for practical performance based on EER research tasks.

Comparative results for EG and CG teachers made it possible to make sure that the online interaction of primary and basic school teachers based on Google Class is effective, which is confirmed by the RC formed at high and sufficient levels. The chosen research problem is

Одержані результати дозволили стверджувати, що за підсумками професійної онлайн-взаємодії у вчителів ЕГ (35 вчителів) комунікативний фактор НДК переважно сформований на середньому та високому рівнях. Найбільш сформованим на високому рівні є комунікаційно-цифровий (у 22 вчителів – 62,94%) та креативний (у 18 вчителів – 51,48%) компоненти. Переважно на середньому рівні в ЕГ сформовані методологічний (у 19 вчителів – 54,34%) та когнітивний (у 17 вчителів – 48,62%) компоненти. У вчителів КГ (34 вчителів) комунікативний фактор НДК переважно сформований на середньому рівні для таких компонентів: методологічний (у 25 вчителів – 73,50%), комунікаційно-цифровий (у 22 вчителів – 64,68%), когнітивний (у 21 вчителя – 61,74%). Однак для КГ вчителів характерним є незначний відсоток високого рівня сформованості компонентів комунікативного фактору: максимальне значення відповідає комунікаційно-цифровому компоненту (у 8 вчителів – 23,52%).

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок.

Залучення вчителів початкової та базової школи до онлайн-співпраці на основі НМ в Google Class з метою навчання учнів дослідницької діяльності в умовах НУШ дозволило виявити такі особливості організації професійної взаємодії педагогічних працівників у системі "вчитель – група вчителів":

- можливість проведення координатором консультативної відеозустрічі на основі Google meet для користувачів курсу;
- встановлення зворотного зв'язку між координаторами курсу та вчителями, які виконують тестові завдання через використання Google Forms;
- об'єднання вчителів на основі Google Class у віртуальну кімнату для практичного виконання на основі ЕОР дослідницьких завдань.

Порівняльні результати для ЕГ та КГ вчителів дозволили переконатися в тому, що онлайн-взаємодія вчителів початкової та базової школи в на основі Google Class є ефективною, що підтверджується

relevant, since it provides for further research: the study of the features of online and offline interaction of pedagogical workers of the institution in other systems: "teacher – school administration," "teacher – psychological service of the school," "teacher – students".

сформованими на високому та достатньому рівнях їх НДК. Обрана проблематика дослідження є актуальною, оскільки передбачає подальше дослідження: вивчення особливостей онлайн- та офлайн-взаємодії педагогічних працівників ЗЗСО в інших системах: "вчитель – адміністрація школи", "вчитель – психологічна служба школи", "вчитель – учні".

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vitiuk, V.V. (2015). Profesiyni rozvytok uchytelia v umovakh pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity [Professional development of a teacher in the conditions of postgraduate pedagogical education]. *Pedahohichniy poshuk – Pedagogical search*, № 2, 28-31 [in Ukrainian].
2. Martynets, L.A. *Zaluchennia pedahohiv do profesiinoho rozvytku u neformalnii ta informalnii osviti [Involvement of teachers in professional development in non-formal and informal education]*. Retrieved from: <http://surl.li/dtlfl> [in Ukrainian].
3. Shekhavtsova, S.O. (2017). Teoretychni i metodychni zasady formuvannia subiektnosti maibutnikh uchyteliv u protsesi fakhovoi pidhotovky [Theoretical and methodical principles of subjectivity formation of future teachers in the process of professional training]. *Doctor`s thesis*. Luhansk: Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, 476 [in Ukrainian].
4. Stoichyk, T.I. (2021). Systema upravlinnia yakistiu pidhotovky konkurentozdatnykh fakhivtsiv u profesiinykh navchalnykh zakladakh [Quality management system for training competitive specialists in professional educational institutions]. *Extended abstract of Doctor`s thesis*. Kyiv: Natsionalna akademiia pedahohichnykh nauk Ukrainy, Derzhavnyi zaklad vyshchoi osvity "Universytet menedzhmentu osvity", 43 [in Ukrainian].
5. Bystriukova, A.N. (2009). Formuvannia hotovnosti do profesiinoho samorozvytku maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv zasobamy proektyvnoi tekhnolohii [Formation of readiness for professional self-development of future primary school teachers by means of projective technology] *Extended abstract of candidate`s thesis*. Yalta: Krymskyi humanitarnyi un-t, 20 [in Ukrainian].
6. Ivanytska, N.A. (2024). Vyznachennia komponentiv naukovo-doslidnytskykh kompetentnostei vchyteliv pochatkovoї ta bazovoї shkoly v systemi "vchytel – uchni" [Determination of the components of scientific and research competences of primary and basic school teachers in the "teacher-pupil" system]. *Naukovi zapysky – Proceedings*. Kropyvnytskyi, vyp. 212, 107-111 [in Ukrainian].

Received: May 10, 2024
Accepted: June 03, 2024

UDC 37.091.33-027.22:174=111

DOI 10.35433/pedagogy.2(117).2024.19

ACADEMIC INTEGRITY GAMES IN EDUCATION

O. D. Kulyk*, N. Yu. Serdiuk**

The paper investigates the promotion of academic integrity (AcadI) by implementing the method of gamification in the educational process. **The aim of the research** is to highlight the complex of games on AcadI as one of the prospective forms of work with youth at general secondary education institutions (GSEIs) and higher education institutions (HEIs). **Methods.** To achieve the goal, the following methods were used: theoretical (analysis, synthesis of scientific and pedagogical sources) and empirical (observation of the educational process). **Results and discussion.** Based on their own experience, the authors of the article highlight the system of AcadI games, which is considered as several educational game practices that help teachers educate students on aspects of AcadI, develop their knowledge about academic integrity, prevent scientific dishonesty, give them good citation practice, improve their ability to correctly cite sources and format their scientific work, etc. The system of AcadI games was used in the content of the Educational course "Methodology and Organisation of Professional Research and Academic Integrity" for students of the second (master's) level of higher education in the specialties 014 Secondary Education (Ukrainian Language and Literature), 014 Secondary Education (Language and Foreign Literature (English)) and 014 Secondary Education (Language and Foreign Literature (German)) at University of Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav (HSUP). It was based on 3 dominant learning approaches (storytelling, interactivity, and situational learning) and divided into 3 groups, namely: 1) situational games, 2) storytelling games, 3) interactive AcadI games through online learning tools ("You Quote It, You Note It", "Goblin Threat"), apps ("Dilemma Game"), and platforms ("Integrity Games Platform"). These AcadI games are used as a group, pair and/or individual tasks at practical lessons, individual tasks for self-study work, and as a preparatory element to an individual research work. **Conclusions.** It was attempted to highlight the system of Academic Integrity games, that is considered by authors as crucial and can be easily used for students, studying English as a foreign language, of all levels and specialties at HEIs, GSEIs, colleges and institutes, etc. The implementation of such games incorporates proactive action in building a culture of honesty/integrity and fostering ethical behaviour of youth in educational institutions.

The prospects of the research are seen in the pedagogical experiment of checking the effectiveness of the highlighted complex of AcadI games in teacher training at HSUP.

* Doctor of Sciences (Pedagogy), Professor
(Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav)
olenakulyk@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9116-4403

** Doctor of Philosophy in Pedagogy (Ph.D), Docent
(Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav)
serdiuk-n@ukr.net

ORCID: 0000-0002-9865-6977

Keywords: academic integrity, games, students, academic culture, honesty, ethics, educational institutions, online tools, platform.

ІГРИ З АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ В ОСВІТІ

О. Д. Кулик, Н. Ю. Сердюк

У статті досліджується сприяння академічній доброчесності через впровадження методу гейміфікації в освітній процес. **Мета дослідження** – висвітлити систему ігор з академічної доброчесності як одну з перспективних форм роботи з молоддю в закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) та закладах вищої освіти (ЗВО). **Методи дослідження.** Для досягнення поставленої мети використано теоретичні (аналіз, узагальнення науково-педагогічних джерел) та емпіричні (спостереження за навчально-виховним процесом) методи. **Результати і обговорення.** На основі власного досвіду автори статті висвітлюють систему ігор з академічної доброчесності, яку розглядають як низку освітніх ігрових практик, що допомагають викладачам навчати студентів аспектам академічної доброчесності, розвивати їхні знання про академічну доброчесність, запобігати науковій недоброчесності, формувати належну практику цитування, вдосконалювати вміння правильно цитувати джерела та оформлювати свої наукові роботи тощо. Система ігор з академічної доброчесності була використана у змісті навчального курсу "Методологія та організація фахових досліджень і академічна доброчесність" для студентів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальностей 014 Середня освіта (Українська мова і література), 014 Середня освіта (Мова і зарубіжна література (англійська)) та 014 Середня освіта (Мова і зарубіжна література (німецька)) в Університеті Григорія Сковороди в Переяславі (УГСП). Вона засновувалася на 3 домінуючих підходах до навчання (сторітелінг, інтерактивність та ситуативне навчання) і була поділена на 3 групи: 1) ситуаційні ігри, 2) ігри-розповіді, 3) інтерактивні ігри за допомогою он-лайн інструментів ("You Quote It, You Note It", "Goblin Threat"), додатків ("Dilemma Game") і платформ ("Integrity Games"). Ці ігри з академічної доброчесності використовуються як групові, парні та/або індивідуальні завдання на практичних заняттях, індивідуальні завдання для самостійної роботи та як підготовчий елемент до індивідуальної науково-дослідної роботи тощо. **Висновки.** У статті зроблено спробу висвітлити систему ігор з академічної доброчесності, яка, на думку авторів, є актуальною і може бути легко використана для студентів, які вивчають англійську мову як іноземну, всіх рівнів і спеціальностей у ЗВО, коледжах, інститутах тощо. Впровадження таких ігор є активною дією у формуванні культури чесності/доброчесності та вихованні етичної поведінки молоді в навчальних закладах.

Перспективи дослідження вбачаємо у проведенні педагогічного експерименту з перевірки ефективності зазначеної системи ігор з академічної доброчесності у підготовці вчителів на базі УГСП.

Ключові слова: академічна доброчесність, ігри, студенти, академічна культура, чесність, етика, навчальні заклади, он-лайн інструменти, платформа.

Introduction of the issue. To join the European educational and scientific space, Ukraine is actively modernising its educational system and has already adopted a number of regulations governing the activities of educational institutions to ensure academic integrity and prevent violations of its norms and rules. Compliance with the laws of academic integrity by all educational process participants is the main condition for involving Ukrainian education and science in global scientific communication. Hence, the problem of

ensuring the ethical culture of Ukrainian youth during their training in GSEIs and HEIs is important to study, especially in the context of innovative educational methods, forms, and technologies, for example through implementing the method of gamification, which is "is an effective tool for control of human behaviour without coercion, using positive incentives" [10: 439]. This reinforces the relevance of the study of the introduction of educational games to promote academic integrity values in educational institutions.

Current state of the issue. The analysis of current research and publications has shown that various aspects of this problem have been the subject of many scientific studies, in particular, academic integrity in the system of education and science (O. Kulyk [5], N. Serdiuk [7; 9], V. Savchuk [7], etc.). A wide range of problems on AcadI at GSEIs and HEIs has been studied, but insufficient attention is paid to methods, forms, and technologies of AcadI promoting, for example, as a method of gamification that is defined as one of the promising trends in the modern methodology of teaching young people in GSEIs and HEIs [6: 82].

Some aspects of using integrity games, as a certain tool to counteract violations of the principles of AcadI, in education were mostly studied by foreign scientists such as K. Gilliver-Brown, D. Ballinger [1], M. Goddixsen, A. Allard, A. Armond, C. Clavien, H. Loor, C. Schöpfer, O. Varga, M. Johansen [2]. Despite the study of individual aspects of this problem, the questions of the importance and use of AcadI games in education remain open.

Aim of the research is to highlight the complex of games on AcadI as one of the prospective forms of work with youth at general secondary education institutions and higher education institutions.

Research methods. To achieve the goal, the following methods were used as theoretical (analysis, synthesis of scientific and pedagogical sources) and empirical (observation of the educational process).

Results and discussion. We concur that today's youth must go beyond simply mastering the technological aspects of their future professions. They should also actively participate in meaningful interactions, establishing subject-subject relationships across various domains, as noted by A. Kalensky *et al.* [4: 104]. We firmly assert that such relationships should be rooted primarily in the principles of integrity.

Elevating the standard of Academic integrity among Ukrainian youth is achievable through their educational journey, which should prioritise the creation of a virtuous environment and the promotion of integrity, "which is aimed at understanding the meaning of academic virtues, awareness of their values, fostering respect for oneself and others, responsibility for learning results" [7: 104]. These foundational elements can be seamlessly integrated into the educational frameworks of both GSEIs and HEIs.

The analysis of educational and scientific sources has shown that a wide range of problems of higher and general secondary education have been studied. However, insufficient attention is paid to innovative forms that would contribute to the formation of a young, virtuous generation of Ukrainians and significantly expand the system of measures and tools to counter violations of the principles of AcadI in educational institutions. Among such modern tools, we define the games on AcadI as one of the prospective, creative, and motivational forms of curricular and extracurricular process in education.

To highlight the complex of games on AcadI as one of the prospective forms of work with youth at GSEIs and HEIs, we share our AcadI games implementation experience in teachers' training at University of Hryhorii Skovoroda in Pereiaslav.

A system of AcadI used at HSUP consists not only of documents covering the policy, standards, and procedures for maintaining AcadI, but also of the educational components (courses) that introduce students to the policy of AcadI and all the possible measures to prevent academic dishonesty. The preventive measures at HSUP include annual events on the implementation of AcadI in the educational and scientific activities of students; conducting informational work (in particular, seminars) on popularizing the principles of AcadI and ethics of higher education seekers; coverage of basic concepts, laws, information bulletins, and informative videos on

AcadI on the HSUP website (section "Academic Integrity") [7: 98]. Moreover, HSUP has powerful text-matching software (Unicheck, Strike Antiplagiarism, etc.) to highlight the texts, when match with resources from the databases, and help faculty to monitor text-matching, if happens, for further investigating whether it's plagiarism or not.

The HSUP experience in AcadI promotion proves the educational component "Methodology and Organization of Professional Research and Academic Integrity" to be an important element of the professional training of students of the second (master's) level of higher education as highly competent specialists and a necessary tool for countering violations of AI principles [9: 160]. The purpose of teaching this educational course is to form students' integral, general, and professional competencies in the unity of knowledge, activity, and value components, which will enable them to master the theoretical and methodological foundations, methods, technologies, and organization of research activities, form the theoretical and practical basis for effective, qualified research, preparation, design and presentation of qualification works [5: 19]. The authors believe this course to be very effective and significant for teachers' training.

Minding the fact that games have become one of the essential activities in modern teaching at institutions of higher education in Ukraine [8: 104] and based on their own experience, the authors have tried to identify the complex of AcadI games, that are used in the content of the educational course "Methodology and Organisation of Professional Research and Academic Integrity" for students of the second (master's) level of higher education in the specialties 014 Secondary Education (Ukrainian Language and Literature), 014 Secondary Education (Language and Foreign Literature (English)) and 014 Secondary Education (Language and Foreign Literature (German)).

These AcadI games are used in many educational modules at HEIs, namely in: curricular (practical lessons in the form of group, pair, and/or individual tasks; at self-study work, as "Check yourself" tasks or during a presentation preparation, etc.; at students' scientific work before and during writing reports, articles, scientific contest works, qualification works, etc.; during a pedagogical practice at school etc.), extracurricular (trainings, quests, different AcadI popularisation events, entertaining games, scientific contests, etc.), self-education of students.

The system of games on AcadI involves particular educational game practices that help teachers educate students on aspects of AcadI, develop their knowledge about academic integrity, prevent scientific dishonesty, give them good citation practice, improve their ability to correctly cite sources and format their scientific work, etc. Such games are nowadays built on different principles, for example storytelling, interactive, and comics [1] and others.

This system is based on 3 dominant learning approaches; they are storytelling, interactivity, and situational (context-based) learning. The list of the games fulfilling the system of AcadI games:

I. Due to a situational learning approach, there are such **situational games**:

- "Plagiarism Detective" is a game where students act as detectives tasked with identifying plagiarism in various written works (they should be provided with research papers, documents, or essays with a copied text, improper citations, or paraphrasing without attribution).

- "Citation Challenge" is a game where students, being provided by texts and information, must correctly identify the appropriate citation style (e.g., APA, MLA, Chicago) for different types of sources (books, journal articles, websites, or interviews) and match them.

- "Plagiarism Escape Room" is a game, where students are in a virtual room, and to escape they must complete

their tasks by avoiding plagiarism in given texts according to proper citation practices, techniques for paraphrasing, and strategies for conducting ethical research.

- "Ethical Dilemma" is a situational game when students (in groups) work with ethical dilemma scenarios related to AcadI (e.g. witnessing friends cheating on an exam or planning to submit someone else's work as their own etc.), discuss them, and try to be first in coming up with ethical solutions or courses of action.

- "Case Study Game-Competition" is a case study competition where student teams (given a case study describing a situation involving academic dishonesty) analyze and present solutions to real-life academic integrity cases.

II. Due to a storytelling approach, we use such **storytelling games**:

- "Sustainable Storytelling" is a game in which students (divided by individual secret drawing into 2 groups, into players-performers and players-obstructors) start to perform a task (writing a report or story) on a given topic (e.g. support for academic integrity in education or other), while everyone has to work hard (players-performers have to write without realizing that players-obstructors are doing their best to force cheating, inadequate cooperating, or enhancing uncertainty about citation rules). Successful completion of the game task is scored when the players-performers make good decisions (despite temptations from the players-obstructors) and demonstrate integrity.

- "Integrity Jeopardy!" is a quiz game, adapted from the popular American TV show "Jeopardy!", when students individually or in teams answer questions focused on academic integrity categories (as plagiarism prevention, citation rules, ethical decision-making, consequences of academic dishonesty, and famous plagiarism scandals, etc.) and earn points. A student or a team with the biggest score of points wins.

III. Due to the interactivity approach, we use **interactive AcadI**

games through online learning tools, apps, and platforms, namely:

- **You Quote It, You Note It**, developed by Acadia University, Vaughan Memorial Library (<https://library.acadiau.ca/research/tutorials/you-quote-it-you-note-it-2.html>).

The information on the content of some basic concepts (citation, plagiarism, common knowledge, etc.), citation types (APA, MLA, Chicago, ASA), the reasons for proper citing, penalties for plagiarizing, and types of common knowledge (general, discipline-specific) are presented. It has a practice aspect, so students can try to identify plagiarism and check themselves with answers and explanations (Figure 1). It has tips for students and recommendations, for instance, Zotero usage, and useful resources for proper citing.

- **Goblin Threat**, a gamified online tool on plagiarism by Lycoming College (<https://www.lycoming.edu/library/plagiarism-game/>), where students find goblins and answer the questions, do tasks (Figure 2), read the answers, etc.

- **Dilemma Game App** (<https://www.eur.nl/en/about-eur/policy-and-regulations/integrity/research-integrity/dilemma-game>), developed by Erasmus University Rotterdam, is a game that focuses on integrity issues in academic research (problems of novice researchers and students, problems of collaboration, etc.). By downloading the app to a phone or laptop, students have the opportunity to practice solving scientific questions: once a month, they receive a dilemma to solve, they can read the statistics of answers from other app users or an expert's comment, they can solve individually or in groups, they can upload a dilemma and get help from others in solving it. Teaching academic integrity to undergraduate students through materials designed for researchers may be of interest to those students who aspire to become researchers.

https://library.acadiau.ca/files/sites/library/tutorials/twine/you_quote_it_you_note_it/index.html

You Quote It, You Note It (version 2.21.10c) — Developed by Acadia University, Vaughan Memorial Library.

Common knowledge or not?

One sentence is common knowledge and the other is not. Pick the one that needs to be cited.

Sentence A

The Mexican peso devaluation in 1994 seriously affected the country's financial markets.

Sentence B

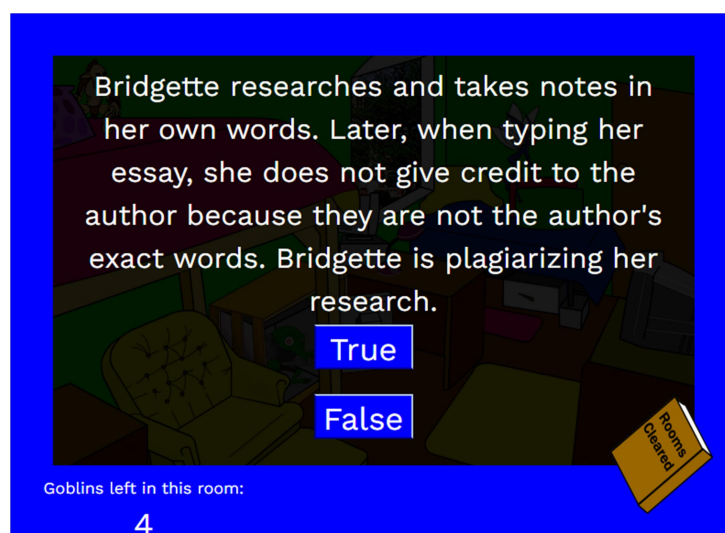
The peso is the currency used in the country of Mexico.

Correct

You're right! This needs to be cited. It's from this journal article:

Goldberg, C.S. & Veitch, J.M. (2003). Exchange rate crisis and firm values: A case study of Mexico's tequila crisis. *Journal of American Academy of Business*, 2(2), 545-549.

Fig. 1. The example of explanation at You Quote It, You Note It

Bridgette researches and takes notes in her own words. Later, when typing her essay, she does not give credit to the author because they are not the author's exact words. Bridgette is plagiarizing her research.

True

False

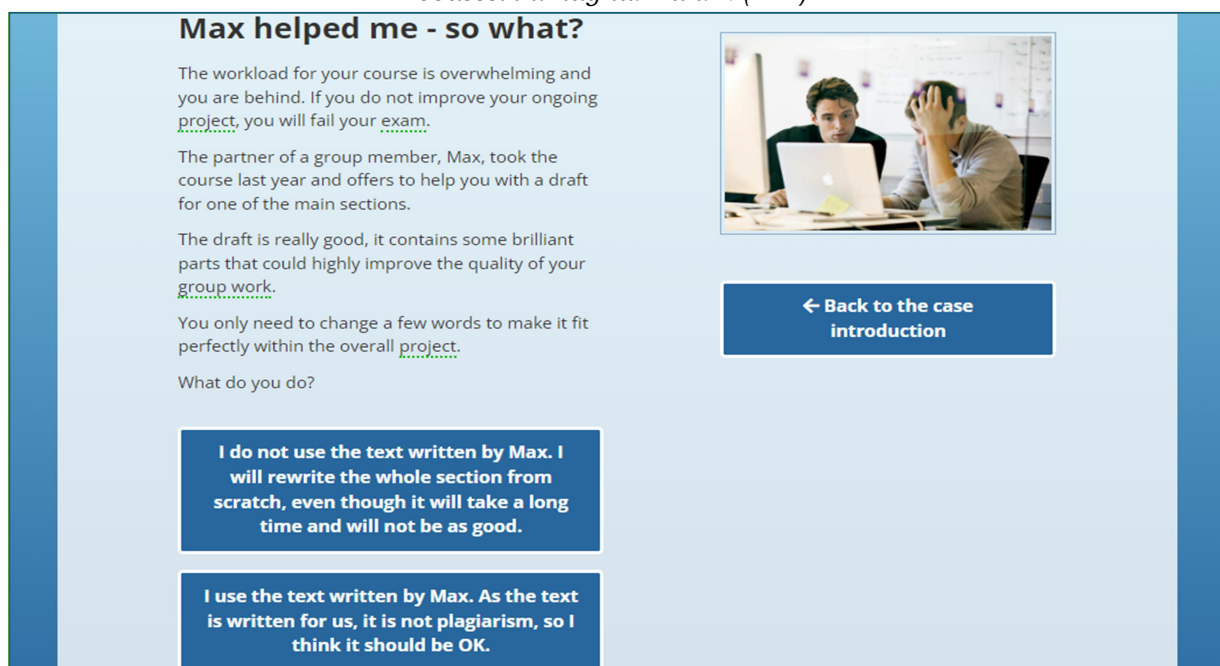
Goblins left in this room: 4

Rooms Cleared

Fig. 2. The example of the task at Goblin Threat

- **Integrity Games Platform** (<https://integgame.eu/>) is a free multi-lingual (English, French, Portuguese, Hungarian, and Danish) online tool, developed to enable training sessions where students engage personally with different ethical dilemmas on academic integrity [3: 2]. The platform has a strong emphasis on so-called grey-zone issues, related to citation, plagiarism, collaborative practice, and working with data, and contains a user guide for teachers, and an optional QUIZ designed partly to provide personalized

suggestions on what cases to play, and partly to spark curiosity about the topics covered [3: 3]. That's why it proposes 4 kinds of case games (the Collaboration Case, the Plagiarism Case, the Qualitative Data Case, the Quantitative Data Case). These cases simulate several realistic situations as dilemmas (the example of the dilemma from the Collaboration Case is given below in Figure 3), in which a student plays the main character with many tasks to fulfill, and his/her decisions have consequences (Figure 4).

Max helped me - so what?

The workload for your course is overwhelming and you are behind. If you do not improve your ongoing project, you will fail your exam.

The partner of a group member, Max, took the course last year and offers to help you with a draft for one of the main sections.

The draft is really good, it contains some brilliant parts that could highly improve the quality of your group work.

You only need to change a few words to make it fit perfectly within the overall project.

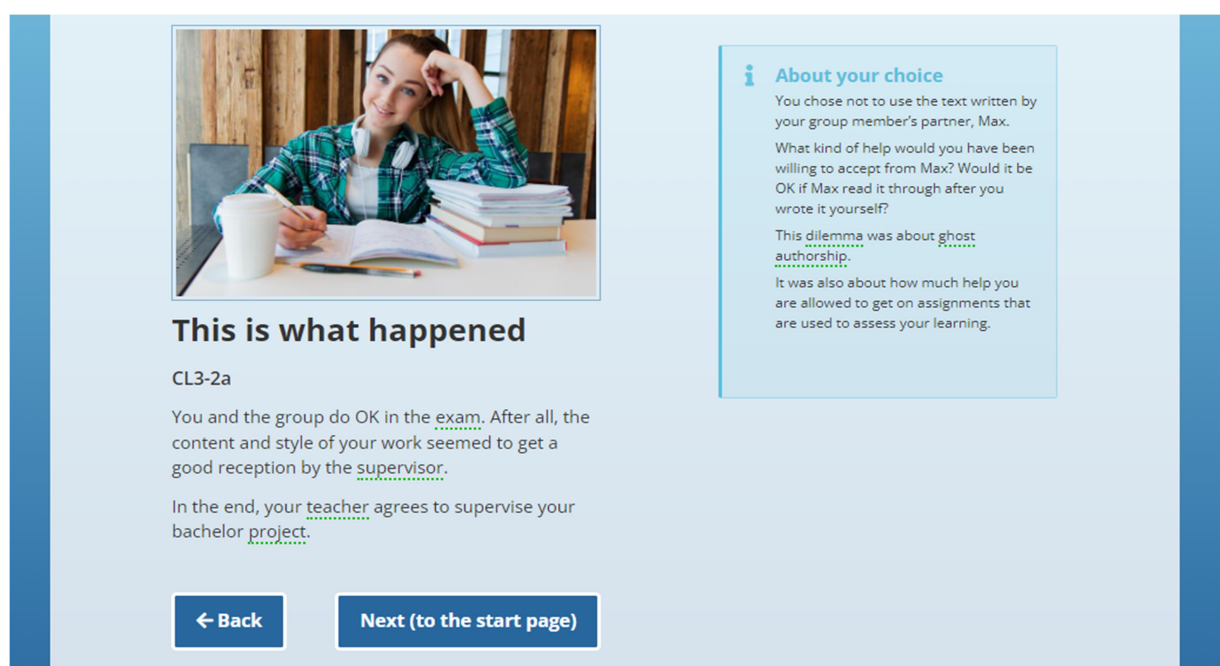
What do you do?

I do not use the text written by Max. I will rewrite the whole section from scratch, even though it will take a long time and will not be as good.

I use the text written by Max. As the text is written for us, it is not plagiarism, so I think it should be OK.

[← Back to the case introduction](#)

Fig. 3. The example of the dilemma №5 from the Collaboration Case.

This is what happened

CL3-2a

You and the group do OK in the exam. After all, the content and style of your work seemed to get a good reception by the supervisor.

In the end, your teacher agrees to supervise your bachelor project.

[← Back](#) [Next \(to the start page\)](#)

i About your choice

You chose not to use the text written by your group member's partner, Max.

What kind of help would you have been willing to accept from Max? Would it be OK if Max read it through after you wrote it yourself?

This dilemma was about ghost authorship.

It was also about how much help you are allowed to get on assignments that are used to assess your learning.

Fig. 4. The consequence of the dilemma №5 from the Collaboration Case.

Each Case includes 7 dilemmas and a student playing a game can play: 1) through the case once, according to its own beliefs, and will only encounter 3 of these; 2) through a case twice, choosing different answers and reading the consequences, and will encounter 5 of these; 3) many times and try to choose all the dilemmas; 4) the chosen dilemma from the List of the Structure of Cases.

The platform has a dictionary of central concepts, which can be seen in the text of dilemmas. For example, the text of dilemma №6 from the Plagiarism Case has an underlined word "project" and the option of showing the concept content (Figure 5), which can be useful for beginners.

I have already written it

The deadline for the final assignment is tomorrow. To finish it, you only need to have a historical overview of your to

You have actually written one different course and you got You could save a lot of time by earlier work into the **project**, adjustments. This will allow you to complete the assignment through and do so before the deadline.

How do you proceed?

Project
Projects are larger assignments usually done with help from a supervisor.
Projects can be done individually or in groups. They are usually structured around a problem statement and contain some background sections with literature review, some analysis and a discussion.
In some places students write projects throughout their education, others do not write a major project prior to the bachelor project.

I use the earlier writing with minor adjustments.

I spend the time writing it again, even if this leads to me not having time to make the last spellcheck.

← Back to the case introduction

Fig. 5. The example of an inbuilt dictionary of main concepts

This website is included as a practical module of the educational course "Methodology and Organisation of Professional Research and Academic Integrity" to stimulate discussions during practical classes and mostly as part of the preparation for an AcadI exam. These Integrity Games are successfully used in the training process of students of the second (master's) level of higher education in the mentioned above specialties at HSUP. They were engaged in playing and we got only positive reflections.

Conclusions and research perspectives. The observation of the educational process at HSUP while implementing gamification gives the authors belief that the highlighted complex of AcadI games is crucial and can be easily used for students, studying

English as a foreign language, of all levels and specialties at HEIs, GSEIs, colleges, and institutes etc. These Academic Integrity games can be used to teach integrity values not only to students at all kinds of educational institutions but also to enhance the engagement and commitment of academic staff, management, and stakeholders, including employers and even parents. The implementation of such games incorporates proactive action in building a culture of honesty/integrity and fostering ethical behaviour in educational institutions.

The prospects of the research are seen in the pedagogical experiment of checking the effectiveness of the highlighted complex of AcadI games in teacher training at HSUP.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Gilliver-Brown, K. & Ballinger, D. (2017). The Integrity Games: Using Interactive Comics to Teach Academic Integrity Concepts. *Association of Tertiary Learning Advisors Aotearoa/New Zealand Journal*, 2. 68-81. DOI: 10.26473/ATLAANZ.2017.2.1/004 [in English].
2. Goddixsen, M., Allard, A., Armond, A., Clavier, C., Loor, H., Schöpfer, C., Varga, O. & Johansen, M. (2024). Integrity games: an online teaching tool on academic integrity for undergraduate students. *International Journal for Educational Integrity*, 20. DOI: 10.1007/s40979-024-00154-7 [in English].

3. *Integrity games: an online teaching tool on academic integrity for undergraduate students*. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/380289931_Integrity_games_an_online_teaching_tool_on_academic_integrity_for_undergraduate_students [in English].
4. Kalenskyi, A.A., Kalashnik, N.V., Lisafin, D.V., Kostenko, D.V., & Logutina, N.V. (2023). Training of Future Specialists with Higher Education for Professional and Communicative Interaction. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences*, vol. 2 (113), 103-113. Retrieved from: <http://eprints.zu.edu.ua/38882/1/11.pdf> [in English].
5. Kulyk, O.D. (2022). *Metodolohiia i orhanizatsiia fakhovykh doslidzhen ta akademichna dobrochesnist [Methodology and organization of professional research and academic integrity]: navch. posib*. Pereiaslav: Dombrovska Ya.M., 264 [in Ukrainian].
6. Serdiuk, N. (2023). Modern methods of teaching foreign languages in establishments of general secondary and higher education. *Theoretical and Didactic Philology*, 35, 68-78. DOI: 10.31470/2309-1517-2023-35-68-78 [in English].
7. Serdiuk, N.Yu., & Savchuk, V.I. (2023). Academic integrity in the activity of a foreign language teacher. *Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Pedagogical Sciences: scientific journal*. Zhytomyr: Zhytomyr Ivan Franko State University Press, vol. 2 (113), 88-96. DOI: [http://dx.doi.org/10.35433/pedagogy.2\(113\).2023.94-102](http://dx.doi.org/10.35433/pedagogy.2(113).2023.94-102) [in English].
8. Serdiuk, N. (2017). Modern trends in methods of foreign language training at the institutions of higher education in Ukraine. *Theoretical and Didactic Philology*, (26), 101-109. Retrieved from: <https://tdp-journal.com/index.php/journal/article/view/57> [in English].
9. Serdiuk, N. (2023). Methodology and Organization of Professional Research and Academic Integrity in the Formation of a Modern Foreign Language and Literature Teacher. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*, 17, 159-179. DOI: 10.31470/2415-3729-2023-17-159-179 [in English].
10. Yaroshenko, O., Kokorina, L., Shymanovych, I., Naumovska, N., Shchaslyva, N., & Serdiuk, N. (2022). The Modern Principles of Gamification in the Teaching of English as a Foreign Language. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 14(1Sup1), 437-452. DOI: 10.18662/rrem/14.1Sup1/560 [in English].

Received: May 14, 2024
Accepted: June 05, 2024

CONTENTS

METHODOLOGY AND HISTORY OF PEDAGOGY	5
Verbovskiy I. A., Kulyk S. P. Historical Aspects of the Development of Digitalization in Modern Society	5
ADynovych . V. Current State of the Higher Technical Education and Trends of its Development in Ukraine in the Context of European Educational Processes	15
EARLY CHILDHOOD EDUCATION	25
Fedorova M. A., Maksymova O. O. Peculiarities of Formation of Value Attitude to the Motherland in Preschool Age.....	25
GENERAL SECONDARY EDUCATION	33
Sydorchuk N. G., Smailova T. U. Development of Soft Skills of Elementary School Students by the Means of Theatricalization	33
Sokolova A. V. Specifics of Studying Onomastics in General Secondary Education Institutions	47
TERTIARY EDUCATION	65
Biloshytskyi V. V., Lyman R. M. Pedagogical Modeling of the Leadership Competence Formation of Future Officers - Specialists in Physical Culture and Sports in the Process of Professional and Pedagogical Training	65
Vasileva R. Yu., Stepanchikov D. A. Preparation of Future Teachers for Training Physics in Institutions of Professional Pre-Higher Education and Vocational Education.....	76
Dubaseniuk O. A., Vozniuk O. V., Pastovenskyi O. V. Formation of the Methodological Culture in Pedagogical Education Students as a Motivation Basis for Their Professional and Personal Growth.....	88
Lisova S. V. Pedagogical Innovations as a Tool for Modernization of Higher Education: Theoretical Aspect	101
Romanchuk N. O. Scientific-Research Competence of Prospective Engineer: Forms, Experience, Perspectives.....	116
Sytzniakivska S. M., Novitska I. V. A Combination of Various Forms of Organization of the Educational Process During the Wartime (the Case of Zhytomyr Ivan Franko State University)	125
Solodovnyk D. Development of the Content and Structure of Readiness of Future Education Managers to Use Digital Technologies	133
ANDRAGOGY	144
Vashchenko V. V. Universities of the Third Age (U3A) in Ukraine: History of Development	144
Kichuk N. V. Development of the Ability of Future Doctoral Level Specialists to Implement an Individual Educational Research Trajectory: Contours of Pedagogical Discourse.....	158

COMPARATIVE PEDAGOGY	170
Kraler Ch., Binytska K., Bacher S. Teacher Education in Challenging Times. A Comparative and Transformative Approach to the Austrian and Ukrainian Teacher Education Reforms	170
Pavlenko V. V., Martynenko L. Primary Schools of Great Britain: Stages of Formation	182
INCLUSIVE PEDAGOGY	196
Sytنيakivska S. M., Illina O. V., Litiaha I. V. Theoretical and Practical Aspects of Teacher's Assistant and Child's Assistant Within the Inclusive Education	196
MODERN TEACHING TECHNOLOGIES	204
Ivanytska N. A., Polehka Yu. V. Features of the Organization of Online Interaction of Primary and Basic School Teachers in the System "Teacher – Group Of Teachers"	204
Kulyk O. D., Serdiuk N. Yu. Academic Integrity Games in Education.	219

ЗМІСТ

МЕТОДОЛОГІЯ ТА ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ	5
Вербовський І. А., Кулик С. П. Історичні аспекти розвитку цифровізації в сучасному суспільстві	6
Динович А. В. Сучасний стан та тенденції розвитку вищої технічної освіти України в контексті європейських освітніх процесів.....	15
ДОШКІЛЬНА ОСВІТА	25
Федорова М. А., Максимова О. О. Особливості формування ціннісного ставлення до батьківщини у дошкільному віці	26
ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА	33
Сидорчук Н. Г., Смаїлова Т. У. Розвиток soft-skills у молодших школярів засобами театралізації.....	34
Соколова А. В. Специфіка вивчення ономастики в закладах середньої освіти	48
ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ	65
Білошицький В. В., Лиман Р. М. Педагогічне моделювання формування лідерської компетентності майбутніх офіцерів – фахівців фізичної культури і спорту у процесі професійно-педагогічної підготовки	66
Васильєва Р. Ю., Степанчиков Д. А. Підготовка майбутніх вчителів до навчання фізики в закладах фахової передвищої та професійно-технічної освіти.....	77
Дубасенюк О. А., Вознюк О. В., Пастовенський О. В. Формування методологічної культури здобувачів педагогічної освіти як мотиваційна основа їх професійного та особистісного акмеєрозання	89
Лісова С. В. Педагогічні інновації як інструмент модернізації вищої освіти: теоретичний аспект	102
Романчук Н. О. Науково-дослідницька компетентність майбутнього інженера: форми, досвід, перспективи	117
Ситняківська С. М., Новіцька І. В. Комбінація різних форм організації освіти під час війни (на прикладі підготовки здобувачів Житомирського державного університету імені Івана Франка).....	126
Солодовник Д. Розробка змісту та структури готовності майбутніх менеджерів освіти до використання цифрових технологій.....	133
АНДРАГОГІКА.....	144
Ващенко В. В. Університети третього віку в Україні: історія розвитку	145

Кічук Н. В. Розвиток здатності майбутніх фахівців докторського рівня до реалізації індивідуальної освітньої наукової траєкторії: контури педагогічного дискурсу	159
ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА	170
Кралер К., Біницька К., Бахер С. Педагогічна освіта у складні часи. Порівняльний і трансформаційний підхід до реформ педагогічної освіти в Австрії та Україні	171
Павленко В. В., Мартиненко А. Початкові школи Великої Британії: етапи становлення	183
ІНКЛЮЗИВНА ПЕДАГОГІКА	196
Ситняківська С. М., Ілліна О. В., Літяга І. В. Теоретико-практичні аспекти діяльності асистента вчителя і асистента дитини в умовах інклюзивної освіти	197
СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ	204
Іваницька Н. А., Полегка Ю. В. Особливості організації онлайн-взаємодії вчителів початкової та базової школи в системі "вчитель – група вчителів"	205
Кулик О. Д., Сердюк Н. Ю. Ігри з академічної доброчесності в освіті	220